सकलकर्म्मनिर्म्मुक्तमव्ययपरमपदप्रापकसच्चारित्रपरिपालनगोचरः श्रेयान् । तच्च पिण्डविशुद्ध्यादिग्रथनया प्रवर्तमानानामुपजायते पिण्डस्यारोपसम्भिन्नदेहस्य चारित्रस्यावस्थानात् । सा च न ज्ञायते सम्यग् विज्ञायते सद्गुरुभिः । यद्यपि च पूर्वमुनिप्रणीतचिर-न्तनग्रन्थेषु सानेकधा स्थाने स्थाने निरूपिता, तथापि नाधुनिकमुनीनां दुःषमाकालबलेन परिहीयमाणमेधायुर्बलानां मानवानामस्व-ल्पोपकारायेति विभाव्य श्रीमज्जिनवल्लभाभिधसूरिभिर्युगीनप्रधानैर्भविकजनोपकाराय महार्थसंक्षेपात् पिण्डनिर्युक्तिशास्त्राद् समु-द्धृत्य पिण्डविषयविशुद्धिलक्षणप्रतिनियतार्थाभिधायकत्वाद्यथार्थनामकमल्पग्रन्थमहार्थं पिण्डविशुद्ध्यभिधानमिदं शास्त्रं कर्तुमारेभे । तत्र च शिष्टाः क्वचिदिष्टे वस्तुनि प्रवर्तमाना विघ्नविनायकोपशमनाय विघ्नाभावेऽपि शिष्टसमाचारपरिपालनाय चेष्टदेवतानमस्कारपुरस्सरं प्रवर्त्तन्ते । ततोऽयमपि तन्मार्गमनुसरन्निष्टदेवतानमस्कारं प्रेक्षावत्प्रवृत्त्यङ्गत्वेनाभिधेयादि च वक्तुकामस्तावत् मङ्गलाद्यभिधायिकां गाथामाह ।

देविन्दविन्दवन्दिय-पयारविन्देऽभिवन्दिय जिणिन्दे । वोच्छामि सुविहियहियं पिण्डविसोहिं समासेण ॥१॥

व्याख्या—जिनेन्द्रानभिवन्द्य पिण्डविशोधिं वक्ष्यामीति क्रिया । तत्र नानाजन्मादिदुःसहदुःखनिबन्धनरागादीनां जेतारो जिनाः सामान्यकेवलिनस्तेषामिन्द्राः प्रवरातिशयविभवादिपरमैश्वर्ययुक्तत्वात्तीर्थकरास्तान् । कीदृशान् ? इत्याह देवेन्द्रवृन्दवन्दितपदारवि-न्दान् । तत्र पूर्वकृतोपात्तशुभकर्म्मवशाद्यथेष्टक्रीडाविशेषरतियुक्ता देवा भवनपत्यादयोऽमरास्तेषामिन्द्राः शक्रास्तेषां वृन्दानि समूहास्तै-र्वन्दितानि नमस्कृतानि, पादाश्चरणाः पद्यन्ते गम्यन्तेऽनेनेति पदाः त एव अरविन्दानि पद्मानि येषां ते देवेन्द्रवृन्दवन्दितपदारविन्दास्ता-नभिवन्द्य प्रकर्षमनोवाक्कायैर्नमस्कृत्य वक्ष्याम्यभिधास्ये प्रतिपादयिष्ये । सुविहिताः शोभनाचरणानुष्ठानविधातारो यतयस्तेषां हितोपकारि-

त्वाद्योग्या तां, कामित्याह पिण्डविशोधिमिति। तत्र पिण्डनं पिण्डो मीलनमात्रम्। तच्च येषामस्ति तैः सहितस्यैवोपचाराद्वस्तूनि अपि पिण्डः। यद्वा पिण्ड्यत इति पिण्डः, पिण्डनीयं वस्तु, स च नामादिभेदैरागमे यद्यप्यनेकधोक्तं, तथापीह संयमादिरूपभाव- पिण्डोपकारकस्य द्रव्यपिण्डस्याहारादेर्ग्रहणम्। तस्य विशोधिरुद्गमादिदोषरहिततया निर्मलता। तत उद्गमादिदोषस्वरूपपरिज्ञापनेन पिण्डनिर्मलताकारिणी शास्त्रपद्धतिरपि पिण्डविशोधिरित्युच्यते। यद्वा विशोधिहेतुरुद्गमादिदोषपरिज्ञापनमप्युपचाराद्विशोधिस्ततः पिण्डस्य विशोधिर्यस्यां शास्त्रपद्धतै सा तथेति विग्रहस्ताम्। अथ पूर्वाचार्यैरेव तस्या अभिहितत्वात् किं भवतो भणनेनेत्याह। समासेन संक्षेपेण। पूर्वाचार्यैर्विस्तरेण सोक्ता मया तु वक्ष्यते स्तोकग्रन्थेनेति भावः। अत्र पूर्वार्द्धेन जिनेन्द्रनमस्करणान् मङ्गलमुक्तम्। पिण्डविशोधिं वक्ष्यामीत्यभिधेयमेतस्या एवात्र शास्त्रेऽभिधास्यमानत्वात्। सम्बन्धस्तूपायोपेयलक्षणस्तत्र प्रकरणमिदमुपाय उपेयं तु पिण्डशुद्धिपरिज्ञानमिति। प्रयोजनं तु संक्षेपभणनरूपं शास्त्रकृतैवोपात्तम्। यद्वा कर्त्तुः श्रोतुः प्रत्येकमनन्तरपरम्परभेदभिन्नं साक्षाद- नुक्तमप्येतल्लभ्यते। तत्रानन्तरं कर्त्तुः प्रयोजनं सत्त्वानुग्रहः, श्रोतुश्च प्रकरणार्थपरिज्ञानम्। परम्परं तु द्वयोरपि परमपदावाप्तिरिति। एतेन सर्व्वशास्त्रकाराणां प्रवृत्तिरनुश्रिता भवति, उक्तं च–'सम्बन्धभिधेयपयोयणाइं तह मङ्गलं च सत्थंमि। सोसपवित्तिनिमित्तं निविग्घत्थं च चिन्तेज्जा'॥ इति गाथार्थः ॥१॥

पिण्डविशोधिं वक्ष्यामीति प्रतिज्ञातम्। तत्र मुमुक्षुभिः पिण्डस्य विशुद्धिरेव किमर्थं विधीयते येन तत् परिज्ञानाय तदभिधायकं शास्त्रं कर्त्तुमारभ्यत इति पराभिप्रायं चेतसि निधाय शास्त्रकरणप्रयाससाफल्यप्रकाशनगर्भं यद्दोषविकलस्य पिण्डस्य शुद्धिर्भवति तान् वक्तुकाम इमां तत्प्रस्तावनामाह।

जीवा सुहेसिणो तं सिवम्मि तं संजमेण सो देहे । सो पिण्डेण सदोसो सो पडिकुट्ठो इमे ते य ॥२॥

व्याख्या—पिण्डविशुद्धेरेव चारित्रं तस्माच्च विशिष्टसुखमोक्षप्राप्तिस्तच्छुद्धिश्च न भवते यावद् जिनेश्वरस्य करुणमयाशयाकस्य-मिति गर्भार्थः । अत्र च 'यश्च निम्बं परशुना(छिनत्ति), यश्चैनं मधुसर्पिषा(सिञ्चति), यश्चैनं गन्धमाल्याभ्यां(पोषयति), सर्वस्य कटुरेव सः' इत्यादाविव सर्वत्रानुरूपक्रियाव्यापारसंख्या । ततश्च जीवाः प्राणिनः सुखैषिणः शर्मार्थिनः सुखलिप्सव इति यावदर्थन्ते । यदुक्तम्—'सव्वेवि सोक्खकङ्खी सव्वेवि हु दुक्खभीरुया जीवा । सव्वेवि जीवियपिया सव्वे मरणाउ बीहन्ति' ॥ तत्पुनः सुखमवि-कलं परमानन्दरूपम्, कर्माभावेन सर्वोपद्रवरहितत्वाच्छिवो मोक्षस्तत्रैव सञ्जायते । यदुक्तम्—'नवि अत्थि माणुसाणं तं सोक्खं नवि य सव्वदेवाणं । जं सिद्धाणं सोक्खं अव्वाबाहं उवगयाणं' ॥ सांसारिकसुखे च दुःखप्रतीकारमात्रतया सुखाभिमानरूपत्वात्तत्त्वतो दुःखमेवेति । ते पुनः शिवं जीवाः प्राप्नुवन्ति केनेत्याह संयमेन । पञ्चाश्रवाद्विरमणं, पञ्चेन्द्रियनिग्रहः, कषायजयो, दण्डत्रयविरति-रिति संयमः सप्तदशभेद इति साक्षात्स्वरूपविवक्षितेन सप्तदशभेदात्मकेन चारित्रेण । यद्वा पृथिव्याद्युपमर्दादिसंरक्षणात्मकेन सप्तदशभेदे-नैव प्रकारान्तराभिहितेन क्रियानुष्ठानविशेषरूपेण संयमेन । स चायं—'पुढवि दग अगणि मारुय वणस्सइ बिति चउ पणिन्दि ९ अ-जीवे १० । पेहा ११ पेह १२ पमज्जण १३ परिट्ठवण १४ मणो १५ वई १६ काए १७ ॥' इत्यस्य श्लोकस्य किञ्चित् स्वरूपमुच्यते । 'इत्थमसाजनठानिक्कशासिनो दुःखरक्षणं । त्रिधा त्रिविधतुभयाभ्यां हिंसाविवर्जनं ॥१॥ निर्जीवमपि यत्सत्त्व हिंसाकरणादन्तरे । तृण-मयहिरण्यादि तस्याग्रहणनिक्षेपणम् ॥२॥ प्रेक्षणं स्वाध्यायादीनामुपेक्षासंयमो द्विधा । सवैरः संयमोद्देशे सीदतां प्रेरणं च यत् ॥३॥ मन्यः सावद्यव्यापारे गृहिणां चापेरणं यत् । स्थानादिष्वयवे सम्यक् तद्भूमीनां प्रमार्जनम् ॥४॥ आहारोपधिवस्त्रानामप्रत्युपेक्ष

भावतः। परिष्ठापनमन्तश्च मनोवाक्काययन्त्रणम् ॥५॥' अलं प्रसङ्गेन, प्रकृतमुच्यते। सो देहेत्ति स संयमः, देहेत्ति विभक्तिव्यत्ययाद्देहेन शरीरेण सम्पद्यते देहसाध्यत्वात्तस्य, यदुक्तम्—'शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनमिति', स देहः पिण्डेनाहारेणोपष्टभ्यः, संयमोपकाराय जायते। सदोषो वक्ष्यमाणोद्गमादिदोषवृन्दान्वितः स पिण्डः प्रतिक्रुष्टो निषिद्धो जिनादिभिरिति दृश्यम्। अथ क एते दोषा यैर्दुष्टोऽसौ ग्रहीतुं निषिद्ध इत्याह। 'इमे ते य'त्ति, ते पुनर्दोषा आहाराशुद्धिरूपाणि दूषणानि इमे वक्ष्यमाणाः सम्भवन्तीति गाथार्थः ॥२॥

साम्प्रतं प्रास्तावितपिण्डदोषावसरः। ते च द्विचत्वारिंशत्। यत उक्तम् 'सोलस उग्गमदोसा सोलस उप्पायणाए दोसा उ। दस एसणाए दोसा बायालीसं इय हवन्ति'त्ति। तत्र तावदाहारोद्गमविषयषोडशदोषान् यथानामग्राहं द्वारगाथाद्वयेन वक्तुमाह—

आहाकम्मु१द्देसिय२ पूईकम्मे य३ मीसजाए य४। ठवणा५ पाहुडियाए६ पाउयर७ कीय८ पामिच्चे९ ३।

परिअट्टिए १० अभिहडु ११ ब्भिन्ने१२मालोहडे अ १३ अच्छिज्जे १४।

अणिसिट्ठ १५ ज्झोयरए १६ सोलसपिण्डुग्गमे दोसा। ४

व्याख्या—आधाकर्म्मादयोऽध्यवपूरकान्ताः षोडश पिण्डोद्गमविषया दोषाः स्युरिति गाथाद्वयस्य सम्बन्धः। इह च विभक्तिलोपविभक्तिव्यत्ययानुस्वारलोपादिकं यत्र दृश्यते, तत्र सर्व्वत्र प्राकृतत्वात्तद्दृष्टव्यमिति न न्यूनाधिकत्वदोषो वक्तव्यः। 'तत्राहाकम्मत्ति,' आधानमाधा, प्रस्तावात्साधुप्राणिनां यथाऽमुकस्मै साधवे इदं भक्तादि देयमित्यादिक्रियेति तत्त्वम्, यद्वा आधाय सङ्कल्प्य कर्म्म क्रियेति विगृह्य निरुक्तवशेन यकारलोपादाधाकर्म्मिकेत्युद्गमदोषस्तद्योगाद्भक्ताद्यपि १। तथा 'उद्देसियत्ति' अनुस्वारलोपादुद्देशो

साधर्म्मिकाद्यभिधानमित्युद्गमदोषस्तेन निष्पन्नं तदाधाकर्म्मेत्यौद्देशिकं भक्तादि । इह दोषवर्णनप्रक्रमे सदोषवतो भक्तादेरभिधानं तद्दोषदोषवतोरभेदविवक्षया ज्ञेया, एवमन्यत्रापि २ । 'पूईकम्मे यत्ति' उद्गमादिदोषरहिततया पवित्रस्य सतो भक्तादेरविशुद्धिकोटिकतयाऽपवित्रेण भक्तादिनैव सह मीलनात् पूतेरपवित्रस्य कर्म्म करणमिति पूतिकर्म्म तद्योगाद्भक्ताद्यपि, चः समुच्चये ३ । 'मीसजाए यत्ति' मिश्रेण गृहिसाध्वादिप्रणिधानलक्षणभावेन जातं पाकप्रदानाद्युपगतं मिश्रजातं, भक्ताद्येव, चः पूर्ववत् ४ । 'ठवणत्ति' स्थाप्यते साधुदानाय किञ्चित् भक्तं यावद्विवक्षित इति स्थापना भक्ताद्येव ५ । 'पाहुडियाए'त्ति यकारः प्रथमैकवचनार्थः, प्र इति विवक्षितकालात् प्रथमत, आ इति साध्वागमनलक्षणमर्यादया, भृता धारिता, यद्वा मिता, सा स्वार्थिकप्रत्ययात् प्राभृतिका यथा प्राभृतं कौशलिकं तद्विषयोपचारतासाधर्म्याद्यथा भिक्षा सा प्राभृतिका ६ । 'पाउयरपत्ति' विसर्गलोपात् प्रादुः प्राकाश्यं तस्य करणं साध्वर्थविधानं प्रादुष्करणं तद्विशेषितं भक्ताद्यपि ७ । तथा 'कीयत्ति' अनुस्वारलोपात् क्रीयते साध्वर्थमर्थदानादिना क्रीयतेस्मेति क्रीतं भक्ताद्येव ८ । 'पामिच्चेत्ति' अपमित्यं प्रामित्यं वा पुनर्दास्यामीत्येवमभिधाय साध्वर्थाय गृहीतमुच्छिन्नमिति यत्तं भक्ताद्येव ९ । 'परियट्टिएत्ति' परिवर्तितं साध्वर्थाय कृतपरावर्तं भक्ताद्येव १० । 'अभिहडेत्ति' अभि इति साध्वभिमुखं हृतं स्थानान्तरादानीतमभिहृतमभ्याहृतमित्यर्थो भक्ताद्येव ११ । 'उब्भिन्नेत्ति' छगणादिना लिप्तं साध्वर्थाय कुतुपकुड्यादेरुत्पाटनं तद्योगात् भक्ताद्यपि १२ । 'मालोहडे यत्ति' मालात्सिककादेरपहृतं साध्वर्थमानीतं मालापहृतं भक्ताद्येव, चः समुच्चये १३ । 'अच्छिज्जेत्ति' अनिच्छतोऽपि पुत्रादेः सकाशात् साधुदानाय गृह्यते यदाच्छेद्यं भक्ताद्येव १४ । 'अणिसिट्ठेत्ति' न निसृष्टं सर्वैः स्वामिभिः साधुदानाय नानुज्ञातमनिसृष्टं भक्ताद्येव १५ । 'अज्झोयरएत्ति' अधीत्याधिक्येनावपूरणं स्वार्थदत्ताधिश्रयणादेर्भरणमध्यवपूरः स यथाप्यपूरकस्तद्योगात् भक्ताद्यपि १६ । इत्येवं गम्यमान-

त्वादित्येवं स्वरूपाः पोडशसंख्याः पिण्डोद्गमे पिण्डोत्पत्तौ दोषा भवन्तीति शेपः। एते पिण्डोद्गमदोषाः पोडशेति तत्त्वमिति द्वार-गाथाद्वयार्थः ॥४॥

इदानीमाद्यद्वारव्याख्यावसरस्तत्राद्यद्वारोपात्तदोपस्याधाकर्म्माख्यस्य सान्वयं नामत्रयं भवति, यथाधाकर्म्म अधःकर्म्म आत्मघ्न-मिति। तत्र क्रमेण त्रीण्यपि व्युत्पादयन्नादौ तावदाधाकर्म्मशब्दस्य व्युत्पत्तिमाह–

आहाए वियप्पेणं जईण कम्ममसणाइकरणं जं। छक्कायारम्भेणं तं आहाकम्ममाहंसु ॥५॥

व्याख्या—'आहाएत्ति' आधायाः पर्यायमाह–विकल्पेन साधुभ्यो दास्यामि इति कृतेन सङ्कल्पेनेत्यर्थः, दायकेन यतीनां साधू-नामर्थायेति गम्यते। यत्कर्म अशनादिकरणमशनादेः पाकादिक्रिया क्रियत इत्यर्थः। कथं यत्कर्म्मेत्याह–पट्कायारम्भेण पृथ्व्या-दिपड्जीवनिकायोपमर्देन, तत्पृथिव्याद्युपमर्दोद्भूतपचनादि, तद्योगात्तदशनादिकर्म्माधाकर्म्मोक्तवन्तस्तीर्थंकरादयः। यद्वा आधयेति विकल्पेन, केषां सम्बन्धिन्येत्याह–यतीनामिति यतिदानसङ्कल्पेनेति तत्त्वम्। 'कम्मं'ति कर्म्म, किं तदित्याह–'असणाइ करणं जं'ति, अशनादीनां भोजनप्रभृतीनां करणं निष्पादनं यत् पट्कायोपमर्देन गृहिणा क्रियत इति शेपः। तदिति साधुदानसङ्कल्पपट्कायारम्भ-निष्पन्नमशनादिकमाधाकर्म्म ब्रुवते। इह च यद्यपि पट्कायारम्भेण यत् क्रियते गृहे वस्त्रादि तदप्याधाकर्म्म स्यात् तथापीह तन्न ग्राह्यम्, पिण्डस्यैवाधिकृतत्वादिति गाथार्थः ॥५॥

अधुनाऽधःकर्म्मात्मघ्नशब्दयोर्व्युत्पत्तिमाह।

अहवा जं तग्गाहिं कुणइ अहे संजमाउ नरए वा। हणइ व चरणायं से अहकम्म तमायहम्मं वा ॥६॥

व्याख्या—अथवाऽयम्: पूर्वनामापेक्षया नामान्तरप्रवर्त्योपचारे, यद् मिथ्यादर्शनादिरूपमाद्यं साम्परायं कृतं तत्कर्मभूतं तद्वा-
रिणं साम्पर्यसत्त्वसिद्धावसानायत्तदायकं साधु करोति किमेवं यतोऽयत्नात् कस्मादतपेरतःकर्मं तेन साधोरित्याह । संयमात् पृथिव्या-
द्युपमर्दनपापसात्मना संयमनं निरोधनं यस्मात् क्रियानुष्ठानविशेषात् स संयमस्तस्मात्, कोऽर्थः उत्कृष्टनिरतिचारचारित्रा-
नुपालनरूपात्तप्तमलेश्याविशुद्धस्य संजायते, यमन्ये तत्र व्यवस्थापयतीति यावत्परमकर्मस्थितिरेव योगः, इत्ययं संयमादिभावमङ्गी-
कृत्योक्तमयतःकर्म । अथ कीदृशमाश्रित्य तदुच्यमाह—जयत् यति, स विमुक्तान्तरपेक्षया समुच्यते । ततो अप इत्यभोगतो नरके साथ
र्मध्यापनादिभोगिको यतेर्वीर्यं करोति नयति यतस्तूपोऽश्वमतनायतःकर्मेति योगः । इहायतःकर्मदोषस्तयो यदुद्यमनस्य साधोः
स स्यात्तदपि तथोच्यते । यथा हन्ति विनाशयति, यदित्यनुवर्तते ततो यस्माद्यायं इत्यमयतनाद्धि । का साम्प्रत, धर्मित्याह—परमात्मानं
चारित्रकर्मं वीर्यं, कस्य सम्यक्त्विनस्तिस्याह—स यि तस्य साध्यदर्शननिष्पादनादिस्वभाविनः साधोः यत्नपरोऽस्वमतनायासमभिमुखपरेण
योगः । तथाहि—आत्मपरिणामे पातयति कुर्वन् तथा करोति, ततस्तदध्यवसायात्मा यदा घातुकस्ताति तदा स पुनः पुनस्तत्करोतीति
परमार्थतः घातुकेनात्ममनस्ततया तानि हन्ति, परमात्मा तु संयमरूपमात्मानं साधोस्तथैव हन्तीत्यसममनुष्यते । इहात्मघाननलक्षणो
दोषस्तयोमास्थानादपि तथेति । स्थापितयाथात्म्यप्रसङ्गस्यार्थसंग्रहणे यथा ज्ञानदर्शनचारित्ररूपमात्मत्रयं साधूनामस्ति, तत्र्यैतत्रयं
प्युक्त्य किमिति यस्मात्स्थानं तस्य हन्तीत्युक्तमिति पदारेषणा निश्चयनयमतमाश्रित्य परमार्थपाते अवश्यं सिद्ध एव परमाफलस्मात्
तयोरिति न तयोर्विपाकः पृथगुक्तः । व्यवहारमतं प्रतीत्य चरमपाते इतरयोर्विनाशः स्याद्वा न वा(वा) । यदुक्तं—मिथ्यात्वं याति यदा
न ते, तस्याभे तु ते स्याताविति चरमपातेऽपि तयोः सद्भावान तयोरुपाश्रयमिति । 'अयतनम तत्क्षपरम्यं यति' व्याख्यातमेव

नवरं वाशब्दोऽयमभिधानसमुच्चयार्थः । इति गाथार्थः ॥६॥ यद्वाधाकर्म्म-

अथ जीवमाश्रित्योक्तस्याधःकर्म्मणो यैः करणभूतैर्जीवस्य तत्स्याचेषामाधाकर्म्मभोजिनां प्रतिनिर्वचनस्वरूपमाह ।

ण एवात्मकर्म्मेति शास्त्रान्तरे नामान्तरं चतुर्थमस्ति, तद्व्याख्यातुमाह—

अट्ठवि कम्माइं अहे वंधइ पकरेइ चिणइ उवचिणइ । कम्मियभोई अ साहू जं भणियं भगवईए फुडं ॥७॥

व्याख्या—इह किल जन्तुरायुर्बन्धाभावेन चिरं सप्तविधबन्धक एव प्राप्यते । भवमध्ये च स्वायुषः त्रिभागाद्यवशेषे यदायुर्बध्नाति वारमेकं तदाऽष्टविधबन्धकः प्राप्यते । ततश्च कार्मिकभोजीत्युपलक्षणत्वादाधाकर्म्मिकभोजी, लौल्यनिःशूकत्वाभ्यां साध्वर्थकृताहारा-भ्यवहरणशीलः 'तच्छीलार्थइन्प्रत्ययः' चकारेणानाभोगतस्तु तमभ्यवहरन्नपि न तथा बद्धवान् इत्याचष्टे । साधुर्यतिरष्टावप्यष्टसङ्ख्या-न्यपि न केवलं सप्तेत्यपेरर्थः । कर्म्माणि ज्ञानावरणादीनि । अहेति अधोगतिविषयाणि नरकादिगतिगमनयोग्यानि बध्नाति प्रकृत्या-दिरूपतया निधत्तं यातीति कृत्वाधःकर्म्मोक्तं, आत्मनः कर्म्मबन्धनादात्मकर्म्मेति वा । अत्र च यत् किल भाविभवायुर्भवमध्ये वारमेकं बध्यते तदाप्यधोनरकादिगतिविषयमसौ बध्नाति । तद्बन्धे तु शेषाण्यपि सप्ताधोगतिविषयाण्येव तान्यसौ बध्नातीत्यष्टावपीति सा-मर्थ्येनोक्तम् । एतेन अष्टानामपि कर्म्मणां बध्यमानानामसावुक्तः । अथ तेषामेव पूर्व्वबद्धानामवस्थामाह—'पकरेइ चिणइ उवचिणइ'त्ति आधाकर्मिकभोजी यतिः कर्म्माणि पूर्व्वबद्धानि प्रकरोति स्थितिरूपतया निर्व्वर्त्तयति दीर्घस्थितीन् कर्त्तुमारभते इति यावत्, तथा चिनोति अनुभागरूपतया तान्यभिवर्द्धयति, उपचिनोति, प्रदेशतया तान्युपचितानि करोतीत्यर्थः । अथेदं भुञ्जानोऽधः कर्म्माणि बध्नातीति किमन्यत्रापि कुत्रचिदुक्तमित्याह—यद्भणितं यदुक्तम्, भगवत्यां पञ्चमाङ्गे, स्फुटं प्रगटं, तथा च तत्सूत्रं "आहा

कम्मं णं भुंजमाणे समणे निग्गंथे किं बंधइ किं पकरेइ किं चिणाइ किं उवचिणाइ? गोयमा! आहाकम्मं णं भुंजमाणे आउयवज्जाओ सत्त कम्मपयडीओ सिढिलबंधणबद्धाओ धणियबंधणबद्धाओ पकरेइ, हस्सकालठिईयाओ दीहकालठिईयाओ पकरेइ, मंदाणुभावाओ तिव्वाणुभावाओ पकरेइ, अप्पपएसग्गाओ बहुपएसग्गाओ पकरेइ, आउयं च णं कम्मं सिय बंधइ सिय नो बंधइ, असायावेयणिज्जं च कम्मं भुज्जो भुज्जो उवचिणेइ, अणाइयं च णं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंतसंसारकंतारं अणुपरियट्टइ। से केणट्ठेणं भंते एवं वुच्चइ आहाकम्मं णं भुंजमाणे जाव अणुपरियट्टइ? गोयमा! आहाकम्मं णं भुंजमाणे आयाए धम्मं अइक्कमइ आयाए धम्मं अइक्कममाणे पुढविक्कायं नावकंखइ ५ जाव तसकायं नावकंखइ। जेसिंपि य णं जीवाणं सरीराइं आहारमाहारेइ ते वि जीवे नावकंखइ, से एएणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ, आहाकम्मं णं भुंजमाणे जाव अणुपरियट्टइ" त्ति। इदं च सुगमं नवरं 'आउयवज्जाओ त्ति' यस्मादेकत्र भवग्रहणे सकृदेवान्तर्मुहूर्त्तमात्रकाल एवायुषो बन्धस्तद् उक्तमायुर्वर्जा इति। 'सिढिलबंधणबद्धाउ' त्ति। स्पृष्टबन्धनं स्पृष्टता तेन बद्धा आत्मप्रदेशेषु सम्बन्धिताः पूर्वावस्थायामशुभतरपरिणामस्य कथञ्चिदभावात् शिथिलबन्धनबद्धा एताश्चाशुभा एव द्रष्टव्याः। आधाकर्म्मभोजिनिर्धि-न्धस्य निन्द्यप्रसङ्गात् ताः शिथिलाः 'धणियबंधणबद्धाओ पकरेइ त्ति' गाढतरबन्धनबद्धाः प्रकरोति प्रबन्धस्यादिकर्म्मार्थस्यात् सङ्क-लनाधाकर्म्मभोजनेऽपि कर्मोपक्रम्यते आधाकर्म्मभोजित्वस्याशुभयोगरूपत्वेन गाढतरप्रकृतिबन्धहेतुत्वात्। आह च-'जोगा पयडिपएसं' ति पौनःपुन्येनासम्भवे तु तस्य ताः करोत्येवेति, तथा ह्रस्वकालस्थितिकाः दीर्घकालस्थितिकाः प्रकरोति। तत्र स्थितिः तंपावकर्म्मणोऽ-वस्थानं, तामल्पकालां महतीं करोतीत्यर्थः। आधाकर्म्मभोजित्वस्य सौख्यनिमित्तत्वात् तस्य च कषायरूपतया स्थितिबन्धहेतुत्वात्। आह च-'ठिइमणुभागं कसायओ कुणइ' त्ति तथा मन्देत्यादि, इहाणुभावो विपाको रस इत्यनर्थान्तरं तत्र मन्दानुभावाः परिपेल-

वरसाः स तीव्रानुभावा गाढतररसाः प्रकरोति आधाकर्म्मभोजित्वस्य कषायहेतुत्वात्। अनुभागबन्धस्य च कषायप्रत्ययत्वादिति। तथा अप्पपएसेत्यादीति अल्पं स्तोकं प्रदेशाग्रं कर्म्मदलिकपरिमाणं यासां तास्तथा ता बहुप्रदेशाः प्रकरोति। प्रदेशबन्धस्यापि योगप्रत्ययत्वादाधाकर्म्मभोजित्वस्य च योगरूपत्वादिति। तथा आउयं चेत्यादि आयुः पुनः कर्म्म, स्यात् कदाचिद्वध्नाति स्यान्नबध्नाति। यस्मात्त्रिभागाद्यवशेषायुषः परभवायुः प्रकुर्व्वन्ति तेन यदा त्रिभागादिस्तदा बध्नाति अन्यदा न बध्नातीति। असायेत्यादि तथा असातावेदनीयं च दुःखवेदनीयं कर्म्म भूयो भूयो पुनः पुनः उपचिनोति उपचितं करोति। ननु कर्म्मसप्तकान्तर्वर्त्तित्वादसातावेदनीयस्य पूर्व्वोक्तविशेषणेभ्य एव तदुपचयप्रतिपत्तेः किं तद्ग्रहणेनेत्यत्रोच्यते, आधाकर्म्मभोजी अत्यन्तं दुःखितो भवतीति प्रतिपादनेन भयजननादाधाकर्म्मभोजित्वनिरासार्थमिदमित्यदुष्टमिति। 'अणाइयं' ति अविद्यमानादिकं अनवदग्रं अनन्तमित्यर्थः। अत एव दीर्घाद्धं प्रभूतकालं 'चाउरंतंति' चतुरन्तं देवादिगतिभेदाच्चतुर्विभागं तदेव स्वार्थेऽण्प्रत्ययोपादानाच्चातुरन्तं संसारकान्तारं भवारण्यं 'अणुपरिअट्टइत्ति' पुनर्भ्रमति। 'आयाए' त्ति आत्मना धर्म्मं चारित्रधर्म्मं श्रुतधर्म्मं वा। पुढवेकायं नावकंखइ त्ति पृथ्वीकायं नापेक्षते नानुकम्पत इत्यर्थः। इति गाथार्थः ॥७॥

एवं तावदाद्यद्वारोक्तदोषस्य नामान्यभिधाय अधुना तत् स्वरूपं सप्रपञ्चं व्यावर्णयितुकामः तत् प्रतिबद्धद्वाराणि निरूपयन्नाह—

तं पुण १ जं जस्स २ जहा ३ जारिस ४ असणे य तस्स जे दोसा ५।
दाणे य ६ जहापुच्छा ७ छलणा ८ सुद्धी य ९ तह वोच्छं ॥८॥

कम्मं भुंजमाणे समणे निग्गंथे किं बंधइ किं पकरेइ किं चिणाइ किं उवचिणाइ? गोयमा! आहाकम्मं भुंजमाणे 'आउयवज्जाओ सत्त कम्मपयडीओ सिढिलबंधणबद्धाओ धणियबंधणबद्धाओ पकरेइ, हस्सकालठिईयाओ दीहकालठिईयाओ पकरेइ, मंदाणुभागाओ तिव्वाणुभागाओ पकरेइ, अप्पपएसग्गाओ बहुपएसग्गाओ पकरेइ, आउयं च णं कम्मं सिय बंधइ सिय नो बंधइ, अस्सायावेयणिज्जं च कम्मं भुज्जो भुज्जो उवचिणेइ, अणाइयं च णं अणवयग्गं दीहमद्धं चाउरंतसंसारकंतारं अणुपरियट्टइ। से केणट्ठेणं भंते एवं वुच्चइ आहाकम्मं भुंजमाणे जाव अणुपरियट्टइ? गोयमा! आहाकम्मं भुंजमाणे आयाए धम्मं अइक्कमइ आयाए धम्मं अइक्कममाणे पुढविकायं नावकंखइ ५ जाव तसकायं नावकंखइ। जेसिंपि य णं जीवाणं सरीराइं आहारमाहारेइ ते वि जीवे नावकंखइ, से एएणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ, आहाकम्मं भुंजमाणे जाव अणुपरियट्टइ” त्ति। इदं च सुगमं नवरं 'आउयवज्जाओ त्ति' यस्मादेकत्र भवग्रहणे सकृदेवान्तर्मुहूर्तमात्रकाल एवायुषो बन्धकाल आयुर्वर्जा इति। 'सिढिलबंधणबद्धाओ' त्ति। श्लथबन्धने स्पृष्टता येन बद्धा आत्मप्रदेशेषु सम्बन्धिताः पूर्वावस्थायामशुभतरपरिणामस्य अभावात् शिथिलबन्धनबद्धा एताश्चाशुभा एव द्रष्टव्याः। आधाकर्मभोजिनोऽधिकृते-ऽस्य निरवद्यतापायात् ताः शिथिलास्ता 'धणियबंधणबद्धाओ पकरेइ त्ति' गाढतरबन्धनबद्धाः प्रकरोति प्रबन्धस्यादिकर्मार्पितत्वात् उक्त-स्याधाकर्मभोजनेऽपि कर्तुमारब्धे आधाकर्मभोजिनोऽशुभतरयोगप्रवृत्तत्वेन गाढतरबन्धनहेतुत्वात्। आह च—'जोगा पयडिपएसं' त्ति योगप्रत्ययौ तु तस्य ताः करोत्येवेति, तथा ह्रस्वकालस्थितिकाः दीर्घकालस्थितिकाः प्रकरोति। तत्र स्थितिः उपात्तकर्मणोऽवस्थानं, तामल्पकालां महतीं करोतीत्यर्थः। आधाकर्मभोजित्वस्य लौल्यनिमित्तत्वात् तस्य च कषायरूपतया स्थितिबन्धहेतुत्वात्। आह च—'ठिइमणुभागं कसायओ कुणइ' त्ति तथा मन्देत्यादि, अनुभावो विपाको रस इत्यनर्थान्तरं ततश्च मन्दानुभावाः परिपेल-

व्याख्या—अशनमादिः प्रभृतिर्येषां पानादिभेदानां [illegible] । ततः अशनादयश्चत्वारः चतुःसङ्ख्याभेदा-
दिस्थं जलम्, खादिमं चिंचिणिकापुष्पनालिकेरादिकम्, स्वादिमं सुण्ठिहरीतक्यादिकम् । ततः अशनादयश्चत्वारः चतुःसङ्ख्याभेदा-
विशेषा यस्य स तथा तं, कमित्याह–'आहारं'ति, तत्राह्रियते तृप्तिजननायासावित्याहारः समयभाषया पूर्व्वोक्त एवाशनादिस्तं आधा-
कर्म्मेत्याधाकर्म्मशब्दवाच्यं इहेति प्रवचने, यद्वा पिण्डशुद्धिप्रक्रमे, इतरथा साध्वर्थं यद्गृहादिकं चीयते वस्त्रादिकं वाऽऽप्यते तुम्बकादे-
श्च मुखादिकं यस्य क्रियते तदप्याधाकर्म्म भवतीति केवलं तन्न ग्राह्यमप्रस्तुतत्वात्, ब्रुवतेऽभिदधति जिनादयः । कीदृशं सन्तमित्याह–
प्रथममेवादित एव वपनकृत्यत्वमारभ्येति यावत्, चियशब्दस्यैवकारार्थत्वात्, यतियोग्यं साधुजनोचितं यतिनिमित्तमिति यावत्,
क्रियमाणं निर्वर्त्यमानं गृहिणानिष्ठितं चेति, निष्ठाऽवसानं सा सञ्जाताऽस्येति निष्ठितो निश्चेतनीभूतस्तं, चः समुच्चये क विषये
निष्ठित इत्याह–'तर्हिं'ति, प्रस्तावात्तस्मिन् यतिविषये साधोरालम्बनेन सर्व्वथा प्रासुकीभूतमिति तत्त्वम्, इत्थम्भूतमाहारमाधकर्म्म ब्रुवते
इति गर्भार्थः । अत्र द्वारपादोपात्तपुनःशब्दसूचितमशनादिरूपस्याधाकर्म्मणः सम्भवं पढमं चियेत्यनेन पदेनाभिहितवान्, तथाहि–
कथमादित एवाधाकर्मिकमशनादिकं सम्भवति ? इति, उच्यते–कश्चिद् गृही अतिभक्तिभरनिर्भराङ्गः साधूनामकल्प्यमेतदिति जाना-
नोऽजानानो वा स्वक्षेत्रे कुतोऽपि कारणतः साधूनामनवस्थानमवलोक्य प्रच्छन्नादिना ज्ञात्वा च साधूनामवस्थानहेतोरशनादेश्चतुर्विध-
स्याप्याहारस्य वपनादिनोत्पादनं करोति तत्राशनोत्पादनमाश्रित्याख्यानकं पूर्वाचार्योक्तम् यथा—

"अणेगकुलसयसंकुलो संकुलो नाम गामो आसी, तम्मि जिणदत्तो नाम सावओ, तस्सय जिणमती नाम भज्जा । तत्थ कोद्दवरालगा
उप्पज्जन्ति त्ति तेसिं संतिउ कूरो भिक्खाए पउरो लब्भइ, वसही अ रमणिज्जा लब्भइ, सज्झाओ य निव्वहइ, परं आयरियाइपाउग्गो

व्याख्या —तत्पुनर्भवेदिति, तदाधाकर्मोद्भवपाप्म्यं परस्परं तदाधाकर्मादिकं स्थापयता वक्ष्ये इत्युत्तरेण योगः। एवं द्वेषद्वारेष्वपि पर्यन्ते यथा वक्ष्ये इति योजनीयम्। पुनः प्रथमं तस्यैवाधाकर्मणः तत्पर्यायलक्षणस्य नामकस्य सूचनार्थं इत्येकं द्वारम्। तथा यस्य नृपिण्डस्यार्थाय इदमाधाकर्म्म भवतीति द्वितीयम्। तथा 'अहवि' यथा यैः प्रकारैः प्रतिषेधनादिभिराधाकर्म्मपरिभोगमन्यः कर्म्मबन्धः स्यात् यस्य इति तृतीयं द्वारम्। 'आरिसेति' यादृशं येषां साधूनां तत्कर्म प्रथमं नाभिस्य तस्मात् साधूनामिति चतुर्थम्। तथा 'अइक्कमे य तस्स जे दोसत्ति' अधमे भवमे तस्याधाकर्म्मणःस्वादनादेर्ये केवलज्ञानसद्दर्शनप्रापककर्ममाश्रित्य संयमप्रतिभावकस्याधेऽतिक्रमस्य मम दोषा इत्यादि भवन्तीति सूचये, इति पञ्चमं द्वारम्। 'दाणे य' त्ति आधाकर्मस्य दोषा इत्य-स्यानुकर्षणार्थमेव आधाकर्म्मणो दाने परिहार्या विवरणे क्रियमाणे तस्य गृहिणो ये दोषा प्रतिग्रहणकपरापत्स्यो भवन्तीति षष्ठं द्वारम्। 'अहापुच्छत्ति,' यथा येन प्रकारेण भक्तादिविषयो देयद्रव्यभक्तमाधाकर्मुपितादनादिकाभे आधाकर्म्मादिपृच्छायां पृच्छा भक्ता साधुना परस्मं प्रति क्रियते इति सप्तमं द्वारम्। 'छल्ल'त्ति इत्थं प्रभितावस्तपरमावदिना पतयानेऽपि साधौ यथैरनुपर्यन्तभावना छल-स्ना बहुलस्य प्रश्नं स्यादिति अष्टमं द्वारम्। 'सुद्धो य'त्ति शुद्धोपयुक्तेनाभ्यवहारस्य यतिना छल्लनाहरणादाधाकर्म्मणो ग्रहणे कृतेऽपि यथा तस्य शुद्धिः कर्म्मबन्धाभावेन निर्दोषतेति नवमं द्वारम्। परस्परादाधाकर्म्मग्रहणं प्रति निर्दोषतदोषलक्षणपरप्रभावापो-पारूपे दशमं द्वारं सूचते। तथा तेन सारूपनिरूपणप्रकारेण वक्ष्ये अभिधास्य इति द्वारगाथासमासार्थः ॥८॥

अमुना यस्तथाधाकर्म्म भवतीत्यापद्वारं व्याख्यानमुमाह।

असणाइ चउब्भेयं आहाकम्ममिह बिन्ति आहारं। पढमं चिय जइ जोग्गं कीरंतं निट्ठियं च तहिं ॥९॥

पडिवज्जन्ते। तहा अन्नेण जणणी भणिया, जहा तंमि चेव देवरस्स भज्जा मया, तओहं तेण अभज्जेण भज्जा पडिवन्ना अन्नहा न पडिवज्जन्ते। तहा अन्नेण जणणी भणिया, जहा तंमि चेव देवरस्स भज्जा मया, तओहं तेण अभज्जेण भज्जा पडिवन्ना अन्नहा न सालिकंजियं च साहूणं देहि। इच्चाइबालाइजणजंपियं सालिचाउलोदयं पि साहूणं देहि। अन्नेण वि जणणी भणिया सालिआयामं, सालिकंजियं च साहूणं देहि। इच्चाइबालाइजणजंपियं सोउं आहाकम्मं एयन्ति नाउं ते ताणि घराणि परिहरिऊण तत्थेव अडन्ति। अनिव्वाहे पच्चासन्ने गामे गंतूण भिक्खं अडन्ति"।

एवमशनोत्पादनसम्भववत् पानोत्पादनसम्भवोऽपि ज्ञेयस्तमपि कश्चित् कुरुते, कथम्? उच्यते—यथा क्वापि ग्रामे क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः साधव आगतास्तन्निवासिना श्रावकेण साध्रियमाणा अपि न स्थिताः। तेन च तन्मध्यादेक ऋजुकः साधुरनवस्थानकारणं पृष्टस्तेनोक्तमत्र क्षारं जलं तद्गुरूणां न प्रायोग्यमिति श्रुत्वा यावदसौ मिष्टजलमवटं खनित्वा लोकप्रवृत्तिजनितपापभयात् पुलकादिना स्थगितमुखेन तेन तावत् स्थितो यावत् साधवस्तत्रायातास्ततोऽसौ तंदुलधावनादितया कृत्वा तत्तेभ्यो दापयति वक्ति च गुर्वर्थमिमुखमेतद् भवद्भिः स्वयं पातव्यं साधूनां च दातव्यमित्यादि यावदन्यत्र तेऽपि व्रजन्तीति। एतदनुसारतः खादिमस्वादिमयोरप्याधाकर्म्मसम्भवो भावनीयः। तत्र खादिमे यथा कश्चित् साधूनां शालनकाद्यर्थं चिर्भिटाम्रफलबीजपूरकपित्थद्राक्षादाडिमा(मादी)नां वपनं करोति। स्वादिमे तु कश्चित् साधूनामौषधाद्यर्थं शुण्ठिमरिचहरीतक्यादीनां रोपणं करोतीति गाथार्थः ॥९॥

तदित्थमाधाकर्मणो विषयसम्भवावुक्तावथात्रैव 'कीरन्तं निट्ठियं चे'ति पदोपात्ताभ्यां कृतनिष्ठितशब्दाभ्यामुत्पन्नं कल्पाकल्प वे-भागकारिभङ्गचतुष्टयं प्रत्येकमशनादिविषयं वक्तुमाह—

तस्स कड तस्स नेट्ठिय चउभङ्गो तत्थ दुचरेमा कप्पा। फासुकयं रद्धं वा नेट्ठियमेयरं कडं सव्वं ॥१०॥

व्याख्या—अत्रानुस्वारलोपात्तस्य कृतं तस्य निष्ठितमित्यस्मिन् वाक्ये चतूरूपो भङ्गश्चतुर्भङ्गो भङ्गचतुष्टयं ज्ञेयम्। यद्वा प्राकृतत्वात्

सक्खिकूरो नत्थि त्ति न देन्ति आयरिया तत्थ चिट्ठन्ति। अमया य गुणनिहिणो परिक्खेदयत्थं पेसिया। तेसिं जिणदत्तेण रमणिज्जा वसही समप्पिया। तेहिं तस्स पुत्तत्तं कहियं, खेत्तं पडिलेहियं। जिणदत्तेण पुट्ठा, भयवं! तुम्हाणं खेत्तं रुयं? सूरिणो पारयागमिस्सन्ति? xxxx पर कारणं न याणामि त्ति अणागमणकारणं तेसिं मज्झाउ एगो उज्जू साहू पुच्छिओ, तेण कहियं जहा गमस्स जोग्गं एयं किन्तु आयरियाणं पाउग्गो सक्खिकूरो नत्थि। तओ तेण अभगामाउ सालिबीयं आणावेऊण वाविया, जाव अचिरेण सालिकूरया जाया। अन्नया केणइ पओयणेणं ते वा अन्ने वा साहुणो तयागए नाऊण खेत्तं चिन्तियं, जहा अयसि सक्खिकूरो तवणो केण आयरियाणं पि पाउग्गं एयं खेत्तं चिन्तिऊण एए साहुणो आयरिए एत्थ आणिन्ति, तं च जइ नियपरेण दाहिस्सामि अमेसु कोट्ठरमत्ते उमिस्सन्ति तो मा एयसिं आहाकम्मस्स दोसो भविस्सइ त्ति चिन्तिऊण सयणाईण गेहेसु य पट्ठविओ साली, भणाविया य जहा-सयं वावएइ साहूणं पि देज्जइ इह पच्छन्न इमो साली, तेहिं तहेव कओ तहो। सो वइयरो पडोहिं नाओ। साहुणो भिक्खमडन्ता एसणासमिया पाउग्गं संविय सुणेंति। एगो बालो भणइ य एवे साहुणो तेसिं मज्झए सालीकूरो घरे पक्को। अन्नो भणइ मम जणणीए साहूण निमित्तो सालिकूरो। अन्नो भणइ सयं साहूणं सालिकूरं दाहामि। अन्नो जणणी भणइ—साहूणं देहि साहूणं देहि सालिकूरं। अन्नो भणइ कक्करियं संपत्ते तेण अमयाए सालिकूरं आयं। एत्थ लोइओ दिट्ठन्तो पेओ जहा—एगंमि मासे एगा आमीरी तीए भत्ता अन्नो तीए लहु देवरो अत्थि, तस्स य वम्मि पत्थावे भज्जा मया। तेसिं तु एसा नीती, जं भाउणो मयस्स इत्थी लहुदेवरस्स भज्जा होइ त्ति। तओ आमीरीए देवरो भणिओ जहा—इंद मे भत्ता नत्थि ते पुण भज्जा नत्थि, ता ते भारिया भवामि, तेण य न मन्नियं पडिवयणं। तीए चिन्तियं, जहा अवसरे जायसरणिरियं, तेण जंमि पत्थावे मे भाउणो मरणं जायं,

ति पुनःशब्दलोपादितरत् पुनर्मुनेर्गृहिणो वा हेतोरतीतवर्त्तमानकालैक्यात् प्रासुकीकर्तुं प्रारब्धं । पुनरेकद्विष्कण्डिततण्डुलात्कृतं कृताभिधानं भवति अप्रासुकीभूतत्वेन प्राप्तनिष्ठितत्वमित्यर्थः । सव्वं समस्तमिति गाथार्थः ॥१०॥

एनमेवार्थं विशेषेणाह—

साहुनिमेत्तं ववियाइ ता कडा जाव तंदुला दुछडा । तिछडा उ निट्ठिया पाणगाइ जहसम्भवं नेज्जा ॥

व्याख्या—'साधुनिमित्तं' यतेरर्थाय 'ववियाइ' त्ति । अत्र पञ्चम्येकवचनस्य लुप्तत्वादुप्तादेरिति दृश्यम् । तत्रोप्तं वपनं तदादिः प्रथमं यस्य केदारगाहनलवनपरिमलतोत्पवनाद्युत्तरक्रियाविशेषस्य स उप्तादिस्तस्मादुप्तादेरारभ्येति शेषो, वपनमादायावधीकृतेत्यर्थः । तावदिति कालावधिनिर्देशे । 'कड'त्ति कृताभिधाना भण्यन्ते शालयः ।'यावदि'ति कालावध्युद्देशे । द्विश्च्छटा द्विष्कण्डितास्तादृशाः सन्तो लोके किं व्यपदेश्यास्ते स्युरित्याह । 'तन्दुल' त्ति, ते शालयश्च्छटितास्सन्तः तन्दुला भण्यते । अयमर्थः, साधुनिमित्तं शाल्यादय उप्ता यावत्तथाभूतपरिणामेनैव दात्रा व्रीहिकरटितया एकां द्वे वा वारे कण्डित्वा तन्दुलीकृतास्तावत्ते कृता अभिधीयन्ते । त्रिच्छटास्तु तिस्रो वाराः कण्डिता एव तंदुलाः तथाभूतपरिणामेनैव, तु शब्दः शालीनामेकद्विष्कण्डनेनानिष्ठितत्वावधारणार्थः, ते किमित्याह, निष्ठिता निष्ठिताख्या भण्यन्ते । ते च राद्धा अराद्धाश्च न कल्पन्ते साधुनिमित्तं निष्ठितत्वेनाधाकर्म्मिकत्वात् , उपलक्षणमेतत् शुद्धतन्दुलादिभिः साध्वर्थं राद्धं कूरादिकमपि निष्ठितमित्यस्य । अत्र वृद्धसम्प्रदायो यथा—यदि प्रथमां द्वितीयां वा वारां साधुनिमित्तमात्मनि निमित्तं वा करटिं छटित्वा तन्दुलाः कृतास्तृतीयां वारां त्वात्मनिमित्तं छटिता राद्धा वा ते साधूनां कल्पन्ते । यदि तु प्रथमां द्वितीयां वा वारां साधुनिमित्त स्वनिमित्तं वा तृतीयां वारां तु साधुनिमित्तमेव कण्डिता राद्धास्त्वात्मनेमेत्तं ते एकेषा-

त्वभङ्गा । प चत्वारो भङ्गा स्वकस्या वाच्या इति द्रष्टव्यम् । यथा तस्य कृतं तस्य निष्ठितं, तस्य कृतं अन्यस्य निष्ठितं, अन्यस्य कृतं तस्य निष्ठितं, अन्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितमिति । यथा तस्य कृतं तस्य निष्ठितं अन्यस्य कृतं तस्य निष्ठितं, तस्य कृतमन्यस्य निष्ठितं अन्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितमिति मङ्गचतुष्टयं तस्येति प्रस्तावात् साधोर्निमित्तं कृतमित्यतीतवर्तमानकालयोरैक्यात् प्रासुकीकृतं मारब्धं, तस्येति पूर्ववत् निष्ठितमिति साध्यात्मनेन सर्वथा निष्ठितीभूतमिति प्रथमः । तथा तस्य कृतमिति पूर्ववत् । ततो तस्य साधुविषयदानपरिणामस्य मरणमन्यस्येति गृहस्थस्य निमित्तं निष्ठितमचेतनीभूतमिति द्वितीयः । तथाऽन्यस्य (कृतं तस्य) निष्ठितमिति पूर्ववदिति तृतीयः । तथान्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितमिति पूर्ववदिति चतुर्थो भङ्गः । एतेषु कल्प्याकल्पविधिमाह ।

'तत्थ' त्ति, तत्र तेषु चतुर्णां मध्ये द्वावादिमौ प्रथमो मङ्गलपदस्वामिकृत द्वितीयभङ्गकमभेदेति विशेषोऽपि कोपात् द्विचरमौ द्वितीयभङ्गचतुर्थौ विस्मर्तौ । द्वितीयो स्वामिकृत द्वौ च तौ चरमौ च द्विचरमौ तृतीयचतुर्थौ विस्मर्तौ । कल्प्यावि, कल्प्यौ प्रायो ग्रहस्तात् साधोरपदेशमयोग्यौ स्यातम् इति शेषः । कायकर्मयोरिति साधुनिमित्तं पाकाद्यनिष्ठा प्रथमा । [illegible] चानयोर्गृहस्थार्थं जाता । अत्र च या पारिशेष्यादवशिष्टा या प्रथमचतुर्थभङ्गीमङ्गल्यासं प्रतीत्य प्रथमतृतीयावकल्पनीयौ, द्वितीयन्यासं स्वामिकृत प्रथमद्वितीयाव-कल्प्यौ मन्यमानस्यामन्यस्येति । अत्र च एकत्रा साधारेण प्राचीनतायोजनार्थेन प्रथमभङ्गस्याकल्प्यतोक्तेव । कल्प्यमानाकल्पनेयार्थत्वात् तृतीयभङ्गेऽपि चकारेणाकल्पनीयतया दर्शित एव तत्र द्रष्टव्यः । अधुना कृतनिष्ठितपदयोरर्थमाह कृत्वा कृतमित्यादि[illegible] नाम् मीडिक्षत्वादिकं सचित्तं भक्ताद्युक्तं कृतं साधोर्निमित्तं वा निमित्तमचित्तं चित्तं त्रिकरणकलादि । तथारात्रमचेतनेभ्यो वमुत्थादिभिर्ये वैधीकृतस्य प्रासुकं निष्पादितं गृहिणा इत्यादि । या विकल्पे । प्रासुकीभूतं निष्ठितं निष्ठाभिधानं भवति । इदं

कल्पते, यतः सूर्यहेतुकापि छाया भवति न च सा वृक्षारोपककर्त्रा सूर्येण वा साधून् मनस्याधाय निर्वर्त्तिता येनाधाकर्म्मलक्षणयोगात् सा तथा सत्ययोग्या स्यादित्यलमगीतार्थाधाकर्म्मिकयतिजनकथयेति गाथार्थः ॥११॥

द्वारमिति प्रभूतार्थसूचकं पदमित्यर्थः । उक्तमाद्यद्वारमिदानीं यस्येति द्वितीयद्वारं व्याचिख्यासुराह ।

साहम्मियस्स पवयण लिंगेहि कए कयं हवइ कम्मं । पत्तेयबुद्ध निण्हय तित्थयरट्ठाए पुण कप्पे । १२ ।

व्याख्या—साधर्मिकस्य समानस्वरूपस्य, समानधर्म्मा च दर्शनज्ञानादिनापि स्यादिति केनात्र समानधर्मते ? त्याह—पवयण-लिंगेहि त्ति प्रवचनं सङ्घः, साध्वादिचतुष्करूपस्तथा लिङ्ग्यते चिह्नयते साधुरनेनेति लिङ्गं यतिचिह्नं रजोहरणमुखवस्त्रिकागोच्छकादि । अनयोर्द्वन्द्वे अल्पस्वरस्यापि लिङ्गशब्दस्य पूर्वनिपाताभावो गाथाबन्धानुलोम्यात् क्वचिल्लक्षणाद् व्यभिचारात् प्राकृतत्वाच्च ताभ्याम् । अत्र च न केवलेन प्रवचनेन साधर्म्मिकता नापि केवलं लिङ्गेन किन्तु युगपद् द्वितीयमीलकेन ग्राह्या ततो रजोहरणादियतिलिङ्गो-पेतश्चतुर्विधसङ्घमध्यात् सङ्केतरश्च गृह्यमाणः साधुसाध्वीवर्ग एव साधर्मिकः सामर्थ्याल्लभ्यते । तस्य प्रवचनलिङ्गाभ्यां समानधर्म्मिणः साधुसाध्वीवर्गस्य किमित्याह—कृते निमित्तमर्थायेति यावत् कृतं राद्धं भवति जायते । कम्मं ति सूचनादाधाकर्म सामान्यकेवलिस्वयं-बुद्धसामान्यशेषयतिरूपाणां साधूनामितिशेषः । अत्र च प्रवचनलिङ्गपदद्वयेन चतुर्भङ्गी सूचिता, यथा प्रवचनतः साधर्मिका न लिङ्गतः १ लिङ्गतः साधर्म्मिका न प्रवचनतः २ प्रवचनतः साधर्म्मिका लिङ्गतश्च ३ न प्रवचनतः साधर्मिका न लिङ्गतश्चेति ४ । तत्राद्यभङ्गे दर्शनप्रतिमाया आरभ्य अन्त्यप्रतिमावर्जिताः प्रतिमादशकस्थाः श्रावकाः प्रवचनतः साधर्मिकाः, साधुभिः सह सदैव तेषां तैः सहैकप्रवचनत्वात् लिङ्गस्याभावेन वैसदृश्याच्च । इह चान्त्यप्रतिमास्था अपगतकेशत्वरजोहरणादिसाधुलिङ्गोपेतत्वाल्लिङ्गतोऽपि साध-

मारेदेन एकेनान्यस्मै दत्वास्तेभ्योऽप्यन्यस्मायित्यादिरूपेण यावत् सप्तसप्तके स्थाने गवास्थपन कल्पन्ते, ततः परं कल्पन्ते, अन्येषां तु न कल्पन्तेऽपि। यदि तु प्रथमां द्वितीयां वा वारां साधुनिमित्तमात्मनिमित्तं वा तृतीयां तु वारामात्मनिमित्तमेव कल्पिता तस्याः पुनः साधुनिमित्ते ते न कल्पन्ते। यदि तु प्रथमां द्वितीयां वा वारां साधुनिमित्तमात्मनिमित्तं वा तृतीयवारां तु साधुनिमित्तमेव कल्पितास्तेऽनुष्ठेः साध्वर्थं यतः इह साधूनामकल्प्य एव निष्ठितकृतत्वात्मनिवृत्तिगुणावाकर्मदोषदुष्टत्वात्। तदेवमथनमा- भित्य तस्य कृतं तस्य निष्ठितमित्याद्यपवादो भेदा दर्शिताः। अधुना पानादिक्षेपादारभ्यतेऽपि तानविधिमाह। 'पानमाइ' त्ति वि- भक्तिलोपात् पानकरो, पानादिसप्तरिसाक्षे जागरणे, यथासम्भवं कृतनिष्ठितसम्भवान्तरिक्रमेण नपेक्षायमेवैतदिति। तत्र पाने कूपादिकं साधुनिमित्तं खातं, तस्मात्तीर्थं यावच्चयामूतपरिणामेनैव तद्गां प्रासुकीभवति नाद्यापि सर्वथा प्रासुकीभवति तावत्तस्य कृतं, तदस्त्वयामूतपरिणामस्य कर्तुम् परमे तथे सम्यैवा प्रासुकीभूतमिति तस्य निष्ठितमिति प्रथमेत्यादि, खादिमे तु कर्मटिकादिका फलविशेषाः साधुनिमित्तया यावच्चयामूतपरिणामेनैव ताभ्यां ते सम्पिताानि तस्मात् तथे तथे प्रासुकीभवन्ति सन्ति यावच्चयाभूतपरिणामस्यैव वस्तुनांद्यापि सर्वथा प्रासुकीभवन्ति तावत्तेषां कृतम्। तत्साधुनिमित्तमेव परमे तथे सर्वथा प्रासुकीभूतानि तानीति तेषां निष्ठितमिति प्रथमेत्यादि। स्वादिमे चतुष्कादिकं सादिमवत् वेषमित्यत्रापि द्वितीयचतुर्थभङ्गौ शुद्धौ प्रथमतृतीयावशुद्धाविति। प्रस्तावादपरमपि सोपयोगमित्यात् किञ्चिदभिधीयते। साधूनां कल्पार्थमारोपितवस्त्रस्य परदारादिविविक्त- मप्यवादेन निवासार्थं कल्पमठरेण कल्पानिषेधनमाधाकर्मिकत्वामानतरदोषाय। परं मालिन्योपादिना वस्त्रधिकार्थम्। यथाहि तस्य कृतमन्यस्य निष्ठितमिति द्वितीयभङ्गे साध्वर्थसाध्यफलं दत्तनिमित्तममपि कल्पते दत्ताथनिकन्यमा तु छाया छत्री परिमोक्तुं

कल्पते, यतः सूर्यहेतुकापि छाया भवति न च सा वृक्षारोपककर्त्रा सूर्येण वा साधून् मनस्याधाय निर्वर्त्तिता येनाधाकर्म्मलक्षणयोगात् सा तथा सत्ययोग्या स्यादित्यलमगीतार्थाधाकर्म्मिकयतिजनकथयेति गाथार्थः ॥११॥

द्वारमिति प्रभूतार्थसूचकं पदमित्यर्थः । उक्तमाद्यद्वारमिदानीं यस्येति द्वितीयद्वारं व्याचिख्यासुराह ।

साहम्मियस्स पवयणलिंगेहि कए कयं हवइ कम्मं । पत्तेयबुद्ध निण्हय तेत्थयरट्ठाए पुण कप्पे ॥१२॥

व्याख्या—साधर्मिकस्य समानस्वरूपस्य, समानधर्म्मा च दर्शनज्ञानादिनापि स्यादिति केनात्र समानधर्मते ? त्याह—पवयण-

लिंगेहि त्ति प्रवचनं सङ्घः, साध्वादिचतुष्करूपस्तथा लिङ्ग्यते चिह्नयते साधुरनेनेति लिङ्गं यतिचिह्नं रजोहरणमुखवस्त्रिकागोच्छकादि ।

अनयोर्द्वन्द्वे अल्पस्वरस्यापि लिङ्गशब्दस्य पूर्वनिपाताभावो गाथाबन्धानुलोम्यात् क्वचिल्लक्षणाद् व्यभिचारात् प्राकृतत्वाच्च ताभ्याम् ।

अत्र च न केवलेन प्रवचनेन साधर्म्मिकता नापि केवलं लिङ्गेन किन्तु युगपद् द्वितीयमीलकेन ग्राह्या ततो रजोहरणादियतिलिङ्गो-

पेतश्चतुर्विधसङ्घमध्यात् सङ्घैकतरश्च गृह्यमाणः साधुसाध्वीवर्ग एव साधर्मिकः सामर्थ्याल्लभ्यते । तस्य प्रवचनलिङ्गाभ्यां समानधर्म्मिणः

साधुसाध्वीवर्गस्य किमित्याह—कृते निमित्तमर्थायेति यावत् कृतं राद्धं भवति जायते । कम्मं ति सूचनादाधाकर्म सामान्यकेवलिस्वयं-

बुद्धसामान्यशेषयतिरूपाणां साधूनामितिशेषः । अत्र च प्रवचनलिङ्गपदद्वयेन चतुर्भङ्गी सूचिता, यथा प्रवचनतः साधर्मिका न

लिङ्गतः १ लिङ्गतः साधर्म्मिका न प्रवचनतः २ प्रवचनतः साधर्म्मिका लिङ्गतश्च ३ न प्रवचनतः साधर्मिका न लिङ्गतश्चेति ४ ।

तत्राद्यभङ्गे दर्शनप्रतिमाया आरभ्य अन्त्यप्रतिमावर्जिताः प्रतिमादशकस्थाः श्रावकाः प्रवचनतः साधर्मिकाः, साधुभिः सह सदैव तेषां

तैः सहैकप्रवचनत्वात् लिङ्गस्याभावेन वैसदृश्याच्च । इह चान्त्यप्रतिमास्था अपगतकेशत्वरजोहरणादिसाधुलिङ्गोपेतत्वाल्लिङ्गतोऽपि साध-

लिङ्गतः किन्तु भवन्तीति तद्वर्जनमिति प्रथमो भङ्गः । द्वितीयभङ्गे निह्नवाः सर्वेऽपि लिङ्गेन साधर्मिकास्तेषामेव लिङ्गत्वात् प्रवचनस्या-
भावो वैसदृश्यात् । ये हि लोके निह्नवत्वेन ज्ञाता अज्ञाताश्च सूरिह तु ज्ञाता ज्ञाता, इतरे तु साधूनां मध्ये व्यवहारतः प्रवचनान्तर्व-
र्तित्वाच्चेषामिति द्वितीयः । नवरं निह्नवास्तीर्थप्रवचने [illegible]याभिरुचिन्मन्तीति, निह्नवा व्याहिसम्भवो ज्ञेयाः । तृतीयभङ्गे साधूनां
साधर्म्मिकाः, सापेक्षत्वप्रविभासभावत्वा । चतुर्थे तु तीर्थकरप्रत्येकबुद्धाः । तत्र च साधूनां श्रावका साधर्म्मिकाकारेण प्रत्यासत्ती-
निर्गतेषणीयस्ते च तीर्थंकरप्रत्येकबुद्धस्वयंबुद्धास्ते सर्वेऽपि साधवो लभ्यन्ते । केवलं सर्वेषां साधुत्वप्रत्ययस्तेऽपि तेषां प्रवचनलिङ्ग-
योरन्यतरत् इयं चाऽस्ति ते सहावर्णिन एव मायाः भक्षन्ताः साधवो ज्ञेयास्तीर्थंकरप्रत्येकबुद्धास्तु साधुत्वेऽपि प्रवचनलिङ्गातीतत्वेन
सद्भावोपीयो इति तान् विपर्यये ज्ञेयाः स्वयम्बुद्धाः सर्वेऽपि साधवः प्रकान्ता ज्ञेया यैः सह साधर्म्मिकत्वं गवेषणीयम् । अथ प्रवचन-
लिङ्गातीतत्वं चास्त्वास्तु प्रत्येकबुद्धानां च तेषामपि तुल्यानां तस्मान्निति चेदुच्यते । तेऽपि सदसमवसमायापादिसाधिनौ न लिङ्गमपि-
यदि प्रव्रजनं वा विदधाति, नापि द्विविधां शिक्षां क्षेपां वा सामाचारीमपराणि विदधते किन्तु एकाकिविहारत्वेन सर्वं सर्वं ज्ञात्वा
धर्मान्तःप्रज्ञ लिङ्गं च देवता प्रयच्छति, अतः सम्यगेव तेषां लिङ्गस्य प्रधानस्वरूपवित्साभावात प्रवचनलिङ्गातीतत्वं तेषामेवा-
प्रवोध्यते वनं तु बहुश्रुता विहरन्ति । तत्र तीर्थंकरः श्रावका स्वयंबुद्धप्रत्येकबुद्धयोश्च बोध्युपधिश्रुतलिङ्गकृतो विशेषस्तमाह स्वयंबुद्धा
पाम्यकस्याद्भिरपश्चमन्तरेणैव बुध्यन्ते, प्रत्येकबुद्धास्तु न तद्विशेषेण । उपधिस्तु स्वयंबुद्धानां द्वादशविधस्तत्र पात्रादीनि [illegible], स्वय-
मयम्, एषोऽरमयम् सलपरिक्ष च । प्रत्येकबुद्धानां नवविधोऽप्यमेव अपरमसनप्रवचनका । श्रुते तु पूर्वमधीते स्वयंबुद्धानामनियमः,
प्रत्येकबुद्धानां तु नियमः तथोभयोरपि जघन्यत एकादशाङ्गानि, ______ भिन्नदशपूर्व्वाणीति, लिङ्गमपि स्वयंबुद्धानामाचार्यसन्नि-

घात्रपि । प्रत्येकबुद्धानां तु देवता समर्पयति । इदानीं प्रवचनलिङ्गचतुर्भङ्ग्या भङ्गकेषु कल्पाकल्पविधिरुच्यते । तत्र तृतीयभङ्गवर्त्ति-यत्यर्थं यत्कृतं तदकल्पम् प्रक्रान्तसाधूनां सर्व्वयतीनां तृतीयभङ्गत्वात् । चतुर्थभङ्गवर्त्तिसाध्वर्थं च कृतं कल्पमेव । अत एव सूत्रकारोऽपि तृतीयभङ्गेऽकल्पतां प्रदर्श्य एतद्वर्जशेषभङ्गत्रये कल्पाकल्पविभागं दर्शयितुमाह । 'पत्तेयबुद्ध'त्ति,प्रत्येकबुद्धनिह्नवतीर्थकराणामर्थाय प्रत्येकबुद्धादिनिमित्तं कृतमशनादि । पुनः शब्दः प्रथमद्वितीयभङ्गयोर्भजनया कल्पाकल्पविभागसूचनार्थः । अत एव द्वितीयभङ्गे भजनां प्रतीत्य सूत्रकृता निह्नवार्थाय कृतं कल्पमुक्तम् । 'कप्पे'त्ति कल्पते ग्राह्यं स्यादित्यर्थः । तथा च तीर्थकरार्थाय यत्कृतं देवैः समवसरणं देशनाश्रवणार्थमुपवेशनादिना यथा यतीनां परिभोगोचितं स्यादेवं तदर्थं कृतमशनाद्यपि कल्पते प्रक्रान्तसर्व्वयतीनामिति एतेन प्रत्येकबुद्धतीर्थकरार्थं कृतस्य कल्पताभणनाच्चतुर्थभङ्गे कल्पता दर्शिता । ननु यदि तीर्थकरार्थं कृतमाधाकर्म्म न स्यात्तदा यद्भक्त्या तदर्थं निष्पादितमनिश्राकृतं भवनं तत्र किमिति न निवासादि क्रियते ? उच्यते महाशातनादोषभावात् । उक्तं च 'जइ वि, न आहाकम्मं, भत्तिकयं तह विवज्जयंते हि । भत्ती खलु होइ कया, इहरा आसायणा परमा' ॥१॥ शेषयतीनामर्थाय च कृतं तीर्थकरादीनां कल्पते प्रवचनलिंगोत्तीर्णत्वात्तेषामिति । तीर्थकराद्यर्थं च कृतं तीर्थकरादीनामकल्पमेवेत्यनुक्तमपि दृश्यम् । तथा च व्याख्याप्रज्ञप्त्यां श्रूयते । गोशालकमुक्ततेजोलेश्याव्यथाजातातीसारस्य भगवतस्तद्व्यथोपशमनाय रेवतीश्राविकया वैद्यवचनेन स्वार्थं भगवदर्थाय च निष्पादिते औषधद्वये भगवद्व्यथावलोकनेनाधृतिं कुर्व्वाणस्य सिंहानगारस्य गृहार्थनिष्पन्नौषधानयनाय प्रेषितस्य तन्मुखेन स्वार्थनिष्पन्नस्य तस्य भगवते च क्रियमाणस्यानयननिषेधः । यदि च तत्तस्य कल्पं स्यात्तदा किमिति निषेधमकार्षीदसाविति एवं प्रत्येकबुद्धार्थं कृतं तेषामेव-तदकल्पं । यद्येवं तीर्थकरार्थं देवैः समवसरणादि कृतं कथमसावुपभुङ्क्ते ? उच्यते, तीर्थकरनामकर्म्मविपाकस्येत्थं तेन वेद्यमानत्वाद्-

दोषः । नन्वनेकायतप्रविभक्तस्वभावकानामपि तृतीयभङ्गवर्तित्वात्तदर्थं कृतमशनादि साधूनां कल्पमकल्प्यं वा ? उच्यते, पुरस्तात्स्वपाखण्डीषितकल्पित्वात्तेषां तदर्थं कृतमशनादि साधूनां कल्पत एवेति दृश्यम् । केचित्साधुकल्पत्वात्तेषामपि भक्तं न कल्पन्ते । तन्मतेनैते सर्वसाधुप्रवचनाभावाः । प्रथमद्वितीयभङ्गभावना स्वयं ज्ञेया । यदेकानेकप्रतिमाएयमर्थमाधाकर्म कृतमशनादिकं प्रकल्प्यसाधूनां कल्प्यं गुरुस्वसाक्षिकत्वात्तेषां । चौरादिभूपितकल्पिकसाध्यर्थं कृतं स्वकल्प्यं भावतो लिङ्गयुक्तसाधुत्वात्तेषामिति प्रथमभङ्गे भावना । द्वितीये स्वयं, यथा लोके निह्नवा लिङ्गयरेण यदि जाता स्तुस्वता तदर्थं कृतं कल्प्यं सहत्वाभावात् तेषां, यदि स्वभावास्तदा कल्प्यम्, तेषां व्यवहारेण सहान्वर्थचित्वात् । अथ यथा कश्चित् सेनाभियषिभावेः साधोर्जीवतो मृतस्य वा कालमयी पाताप्रादिमयी प्रतिमां वा कारयति, तस्यामाग्रतो ढौकनाय वस्त्रादिकं निष्पादयति, तदा तस्याः कन्येषां तत्समानधर्माणां जीवतां स्थापनासाधर्मिकत्वात् तत्पुरतो ढौकितमढौकितं वा वस्त्रादिकं साधूनां कल्प्यमकल्प्यं वा ? अत्रोच्यते, एवोद्धरणादियुक्तत्वात् पितृपुत्रस्यैवेदं दातव्यमिति बहुः सहृत्यनेन कृतत्वात् तु तत्साधूनामकल्प्यम् पितृपुत्रसाधवे दास्यामीति साधुसङ्कल्पेन कृतत्वात् । भक्तिमात्रकृतं तु साधुसङ्कल्परहितं कल्प्यं (कं) यतिप्रसङ्गदोषात् (कल्प्यं)न स्यात् । एवं तत्साधुमृतस्य साधो निर्जीवशरीरस्य तत्पुरतस्तिना पुरतो ढौकनाय कृतमशनादि ढौकितमढौकितं वा साधुसङ्कल्परहितमपि तदकल्प्यं यतो निमाहका शिवपदा ये मृतकभक्तमपि न स्वधन्त्रीस्वादितदुगुप्साप्रसङ्गापरिहारस्तं विस्तरेण इति गाथार्थः ॥१२॥

उक्तं पस्सेतिद्वारमथ पञ्चेति द्वारं व्याचिख्यासुः ये: प्रकारैस्तत् स्यात्तान् प्रकारान् प्रतिषेधादीन् सदृष्टान्तानभिधातुमाह—

परिसेवण १परिसुणणा २संवास ३अणुमोयणेहिं ४तं होइ । इह तेण १रायसुय २पल्लि ३रायदुट्ठेहिं दिट्ठंता ॥

न्याख्या—प्रतिपेवणं प्रतिपेवणा प्रतिपेवेत्येकोऽर्थः, आसेवेति तत्त्वं। प्रतिश्रवणं प्रतिश्रवणा अभ्युपगमाः। संवसनं संवासः एक-
त्रावस्थानम्। अनुमोदनमनुमोदना अनुमतिः। प्रतिपेवणा च प्रतिश्रवणा चेत्यादि द्वन्द्वस्ताभिः प्रतिपेवणादिभिरासेवाप्रभृतिभिश्च-
तुर्भिः प्रकारैस्तदित्याधाकर्म्म तद्भोगादिजन्यः कर्म्मबन्ध इति तत्त्वं, भवति जायते। एतासां स्वरूपं सूत्रकार एव वक्ष्यति। अधुनैत-
द्विषयान् दृष्टान्तानाह। इहेति आस्वेतासु प्रतिपेवणादिषु यथाक्रमं स्तेनराजसुतपल्लीराजदुष्टैर्दृष्टान्ता उदाहरणानि वाच्यानि। तत्र प्रति-
पेवणायां, स्तेनाश्चौरा दृष्टान्त इति सर्वत्र योज्यम्। प्रतिश्रवणायां, राजसुतो नृपपुत्रः। संवासे पल्ली, भिल्लसन्निवेशः। अनुमोदनायां
राजदुष्टो नृपावरोधापराधकारीति। एतांश्च प्रतिश्रवणादिस्वरूपाभिधायकं गाथाद्वयं व्याख्याय ग्रन्थविस्तरलाघवार्थं विनेयासंमोहार्थं
च पश्चाद् वक्ष्याम इति गाथार्थः ॥१३॥

अधुना प्रतिपेवणादिस्वरूपाभिधानायाह—

दक्खिन्ना दुवओगे, भणिओ लाभो त्ति पडिसुणणा॥
सयमन्नेण च दिन्नं, कम्मियमसणाइ खाइ पडिसेवा।
संवासो सहवासो, कम्मियभोइहिं तप्पसंसाउ। अणुमोयण त्ति तो ते, तं च चए तिविहतिविहेण॥१५॥

न्याख्या—स्वयमात्मना गृहादानीयान्येन वा अपरसाधुना, वा विकल्पे, दत्तं गृहादानीयान्यस्य साधोः समर्पितमाधाकर्म्मिकं
पूर्वोक्तमशनादि भक्तादिकं खादत्यश्नाति यः साधुस्तस्य प्रतिपेवा भवति। अयमभिप्रायः-इहाकृत्यमाधाकर्म्मासेवनमेतदिति केनापि नि-
वार्यमाणोऽपि रसगृद्ध्या तद्वचोऽवगणय्य कूटोपमां च तदग्रतोऽभिधाय यथा परहस्तेनाङ्गारानाकर्षयन् यथासौ न दह्यते किन्तु पर-

इत्त एव दद्यते, यथा वा मूलदेवादेर्दण्डमानस्य यो व्यापारं कर्तुं रक्षपति तस्यैवापराधो न तु तत्र पततोऽपि मुग्धादेरित्येवमाधाकर्मिक-
भक्तादं ददत एव साधोर्गुरुरस्य वा कर्म्मबन्धो भवतु मम अनुमानस्तोकमभिप्रायवतो छाम्यथापि ... साधोः
प्रतिसेवा स्यात्। तथा दाक्षिण्यं प्रतीतं आदिग्रहणाद्भयलोभसम्भ्रमादिपरिग्रहः। ततो दाक्षिण्यमादिर्यस्य तत्तथा विभक्तिलोपाचेन दाक्षि-
ण्यादिना, भक्तलोऽन्यथा भावपरिहारापायाधाकर्म्मादिग्रहणस्य शिष्यस्य संसक्तपतोमे भक्तादिग्रहणसूत्रस्य विचारकेऽनुष्ठानविशेषे काम
इति कामं यो गुरुर्भवति इति वाक्यस्य शेषः कश्चिदेवं एवमित्याकारेण प्रक्रान्ते आधाकर्म्माहारे निवेदिते सति योऽन्यं
कार्यं गतस्येदं लब्धमिति वा, यो भवतीति गृह्यते। तदित्थं तस्य गुरोर्भक्तो वस्तुतः प्रतिश्रवणा भवतीति गाथार्थः ॥१४॥
'संवासो'त्ति आधाकर्मिकभोजिभिरिवाधाकर्म्मिकभोक्तृभिः साधुभिः सह यः सहवास एकत्रवासः स संवासोऽभिधीयते। अनुमोदना
पूर्वोक्तार्था भवति। केनाह तप्पसंसाए त्ति तत्प्रशंसा आधाकर्म्मभोक्तृप्रशंसा यथा सुलब्धारास्तथा सुलब्धं भवताम्। यद्वा यो-
भना एते ये सिद्धाहारेण जीवन्तीति। यद्वा तदाधाकर्मिकभक्तादेर्गुणपानादिकस्य प्रशंसया प्रशंसा अनुमोदना भवति। यथा कश्चित्
साधुराधाकर्मिकं भक्तादि साधुं पृच्छ वक्ति यथा मिष्टमिदं त्वया लब्धं, परिपूर्णं भक्त्या सुखमुपस्थापं अस्मादि समर्प्यमेवं ग्रहण-
दीत्येवं तद्गुणविकत्थनं तत्प्रशंसात्मानसानुमोदना भवति। तु शब्दो गाथायां गुरुलघुत्वादिविशेषप्रदर्शनार्थः। तथथा प्रतिसेवा
आधाकर्मदोषासेवनाद् गुर्वी। ततः प्रतिश्रवणा लघ्वी प्रतिसेवायाः अभावत्वात्। ततोऽपि लघुतरः संवासः त्रिविधायाः अनुमोद-
नाया एव भावः अभावत्वात्। ततोऽपि लघुतमा अनुमोदना वाचनिकानुमतेरेव विषयत्वात्। इतिव्यन्दजातपापामपि स्वरूपपरिसमा-
प्तौ। तत्र वस्तुविचारप्रसङ्गात् संक्षेपेण प्रति-

ख्यामः। एव शेषाख्यानकान्यपि। तत्र प्रतिषेवायां चौरदृष्टांतो यथा–एगंमि गामे अणेगे चोरा वसन्ति ते य अन्नया कुओवि संनिवेसाउ गावीउ हरिऊण नियगामाभिमुहं चलिया। तत्थ केवि पहिया मिलिया, जाहे सदेसे पविट्ठा, तउ नियमंडलो त्ति काउं निब्भया भोयणवेलाए, तेसिं गोणीणं मज्झाउ कत्तियाउ विणासिऊण भोयणत्थं पएउं लग्गा तंमि पत्थावे के वि पहिआ अन्नेवि मिलिया, भोयणकरणत्थं सव्वेवि चोरेहिं भोत्तुकामेहिं निमंतिया ततो केइ भुंजिउं पयट्टा, केहिं वि गोमंसभक्खणं बहु पावं ति काउं सयं भक्खणं न कयं किंतु परिवेसणाइ पारद्धं। एत्थन्तरे कूविया आगया, तेहिं सव्वे ते गहिया तत्थ जे पहिआ आसि ते पहिया अम्हे त्ति भणन्ता वि गोमंसभक्खणपरिवेसणादिदोसेण ते वि इयरे वि तेहिं वहियत्ति। एवमिहापि ये आधाकर्म्मानीय स्वयं भुञ्जते ये च तत्परिवेषयन्ति ये च तद्ग्रहणाय पात्राणि धरन्ति ते एवं कुर्व्वन्तस्सर्व्वेऽपीह जन्मनि तीव्रं कर्म्म बद्ध्वा दुर्गतौ पर्यटन्तीति। दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोजनात्वेवम्, यथा चौरस्थानीया आधाकर्म्मनिमन्त्रकाः साधवः, भुङ्ग्ध्वं यूयमिति निमन्त्रिता वा ये भुञ्जते ये च तत्परिवेषयन्ति ये च तद्ग्रहणाय पात्राणि धरन्ति ते एवं कुर्व्वन्तस्सर्व्वेऽपीह जन्मनि तीव्रं कर्म्म बद्ध्वा दुर्गतौ पर्यटन्तीति। दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोजनात्वेवम्, यथा चौरस्थानीया आधाकर्म्मनिमन्त्रकाः साधवः, गोमांसपरिवेषकपथिकादिस्थानीया आधाकर्म्मपरिवेषकादिसाधवो, गोमांसभक्षकपथिकस्थानीया निमन्त्रिताधाकर्म्मभोजिसाधवो, गोमांसपरिवेषकपथिकादिस्थानीया आधाकर्म्मपरिवेषकादिसाधवो, कूजिकस्थानीयानि कर्म्माणि, मरणादिस्थानीयो नरकादिपातः। पथस्थानीयं मनुष्यजन्म, साभ्यवहारस्थानीयमाधाकर्म्माभ्यवहरणम्। प्रकृतं तत्र दृष्टान्ते चौरैर्गोभक्षकपथिकैश्च दार्ष्टान्तिके त्वाधाकर्म्मभोक्तृसाधुभिस्तन्निमन्त्रिताधाकर्म्मभोक्तृसाधुभिश्च इह दृष्टान्ते चौरैर्गोभक्षकपथिकैश्च दार्ष्टान्तिके त्वाधाकर्म्मभोक्तृसाधुभिस्तन्निमन्त्रिताधाकर्म्मभोक्तृसाधुभिश्च प्रतिषेधादयश्चत्वारोऽपि वाच्या-गोमक्षकपथिकानां दार्ष्टान्तिके त्वाधाकर्म्मानीय स्वयं भोक्तृसाधूनां च निमन्त्रितभोक्तृसाधूनां च गोमांसभक्षणपरिषेवणादिक्रियाप्रवृत्त्या निषेवणेन त्वत्र पथिकानां गोमांसभक्षणं प्रतिषेवणा। तेषामेव भोजनार्थं चौरैर्निमन्त्रितानां गोमांसभक्षणपरिषेवणादिक्रियाप्रवृत्त्या निषेवणेन तत्परिभोगं प्रतिप्रवर्त्तकत्वात् प्रतिश्रवणा। चौरैः सार्द्धमेकत्र निवसनेन संवासः। तेष्वेव बहुमानादनुमोदना स्यात्। यतिजनेष्वाधा-

कल्पनीय भक्तपानं मत्वा परिभोगकरणपरिणतत्वेन च भुञ्जानो यावत्तस्य प्रतिश्रवणा, आधाकर्मिकेऽप्यन्येषां परिभोगं प्रति प्रयोक्तृतया प्रतिश्रवणा, यस्मै तदानीय ददाति तेन सार्द्धमेकत्र संवसनेन संवासस्तेनैव बहुमानात्सुभोजनेति, अकल्प्यमेवमिति न प्रतीप्ये इत्यानायकं निवारयतो प्रतिषेवणा न भवतीति। प्रतिश्रवणायां राजसुतो दृष्टान्तः, तद्यथा-एगंमि नयरे थेरो राया रज्जसुहं परिपालेइ इय य वत्थेयो (संवाई ५००) कुमारो रज्जसुहस्सुओ चिन्तेइ यथा एसो [illegible] पिया थेरो वि न मरइ त्ति नियभडे सहाए काऊण एयं मारेऊण रज्जं गिण्हामि। तओ नियभडेहिं सह एयं मंतियं। तत्थ केहिं वि भणियं अम्हे तुह सहाया भविस्सामो, केहिं वि तुण्हं एवं करेहि, केहिं वि तुसिणीकया, केहिं वि तं सव्वं रन्नो निवेइयं। तत्थ पढमा तिन्नि वि कुमारो य रन्ना घायइया, चउत्थो पूइयत्ति। एवमत्रापि भावः साधवः कस्य केनापि साधुनाऽऽधाकर्मानीय प्रतिसाधुनिमन्त्रितो यद्युत त्वमेनमाहारमस्माकमपि मोक्ष्य इत्युक्ते प्रयच्छ ममं येन भुञ्जे इति भक्तमुपगच्छति स एकः साधुः, अपरस्तु निमन्त्रितो वक्ति न भोक्ष्येऽहं किन्तु त्वमेव भुङ्क्ष्वेति यथा आधाकर्मभोजित्व-परवचनार्थमुपयोगे अयमर्थः भक्तस्य भाजोपिते मुक्तव्यमिति वा मानयति इति द्वितीयः। अन्यस्तु तूष्णीभावमास्थाय आस्ते इति मौन-भावः तृतीयः इत्येते त्रयः साधवः प्रतिश्रवणाविषयाः। अपरस्त्वकल्प्यमेतदिति न प्रतीप्ये इत्यानायकं निवारयति चतुर्थो यतिः। स च निषेधकत्वात् शुद्धः। इह दृष्टान्ते पार्थिवस्थानीयोऽपि दोषान्विते तु साधुभिः प्रवर्तितव्यपेक्षिभिः भवत्यं। अत्र दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोर्योजना यथा-कुमारस्थानीय आधाकर्मणो भिक्षायिता साधुः, पितृस्थानीय आधाकर्मनिषेधः। क्रमेण प्रस्थितत्वपरावृत्तिरन्विन्यस्ता-नीयमाणं सत्सुभयम्। राज्याधिकारहरणस्थानीयमनुष्ठाने साधुः। तथा दृष्टान्ते कुमारस्य दार्ष्टान्तिके आधाकर्मानायकसाधोः प्रतिषेध-नारमनन्तरोऽपि विस्मयविषयेन धारणात् नियमारणाय महाकसेन प्रतिषेवणा। अर्थं यथासये सहाया भविष्याम इत्यादीनां वच-

प्रतिषेवणावदनुमोदना यावद्वाक्यमिति । संवासे पल्लीदृष्टान्तो यथा—वसंतउरं नयरं
नानिषेधकत्वादिना प्रवर्त्तकत्वेन प्रतिश्रवणा, शेषं प्रतिषेवणावदनुमोदना यावद्वाक्यमिति । अत्थि एगा भिल्लपल्ली । तत्थय बहवे
आसि । तत्थ य अरिमद्दणो नाम राया । इउ य तस्स राइणो देसस्स पच्चासन्ना विसगिरिसंनिविट्ठा पल्लीए पविसन्ति । सा य न केणइ राइणो साम-
चोरा वणियबंभणाइणो वसन्ति । ते य चोरा सयावि तस्स राइणो मंडले चोरियं काउं सयमेव गंतूण राइणा पल्ली गहिया । तीए गिज्झ-
न्ताइणो जेत्तुं सक्किज्जइ । अन्नया अमरिस्साझरियहियियेण महासमग्गियं काऊण अम्हं अचोराणं राया न किंचि करेहि त्ति ते न नट्ठा । राइणा
माणीए चोरा केवि हया, केवि नट्ठा । वणियबंभणाइएहिं चिन्तियं जहा अम्हं तुब्भे चोरेहिंतो वि अवराहिणो,जे अम्हाणं
ते वि गहाविया । तेहिं भणियं जहा देव! अम्हे वणियबंभणाइणो न चोरा । राइणा वुत्तं तुब्भे संयमवता साधुना न वस्तव्यम् ।
अवराहकारीहिं चोरेहिं सह एगत्थ वसह । तउ निग्गहिय त्ति । एवमिहाप्याधाकर्म्मिकभोक्तृभिस्सह संयमवता साधुना न वस्तव्यम् ।
संयमभ्रंशादिदोषसद्भावात्, तथाहि ते आधाकर्म्मणो अवलोकनेन गंधेन गुणवर्णनेन चाधाकर्म्मवर्जकमभिष्वङ्गविकृत्यादिपरिभोगर-
हितमपि साधुमाधाकर्मपरिभोगवाञ्छाकारिणं कुर्वन्तीत्येतैः सह संवासो दूरतस्त्याज्यः । अत्र दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोजना यथा—नृपस्था-
नीयानि कर्म्माणि, पल्लीस्थानीया वसतिश्चौरस्थानीया आधाकर्म्मभोजिसाधवो, वणिगादिस्थानीया आधाकर्म्मभोक्तृभिस्सहवासिसाधवः
उपालम्भमरणस्थानीया दुर्गतिः । इह वणिग्ब्राह्मणादिभिः सहवासदुष्टसाधुभिश्च प्रकृतं । तत्र चौराणामाधाकर्म्मभोक्तृसाधूनां च पूर्व-
वत् प्रतिषेवणादयश्चत्वारोऽपि भावनीयाः । अनुमोदनायां राजदुष्टदृष्टान्तो यथा । एगंमि नयरे एगो वणियकुमारो अतीव सुरूवो
अत्थि सो य अतीव परमहिलाभिलासी । अन्नया अंतेउरसमीवं गच्छन्तो अंतेउरियाहिं दिट्ठो । तेण य ताउ दिट्ठाउ । परोप्परं अणुराओ
जाओ । ततो दिन्नजोएणं कहवि संपत्ती । एसो पइदिणं ताउ आसेविउं पयट्टो । पच्छा रन्ना नाओ । तउ आहरिय विभूसिय अन्तेउरे

पविट्ठो समाणो, दवावेऊण माहणेऊण य नयरमज्झे परिभमाविओ। तत्थ य कप्पडियवेसेण हेरिया मुक्का, भणिया य जहा जे एवं परुवंति निवसन्ति य ते दो वि तुब्भेहिं मम समासे आणेयव्वा। सो य लोगेण पेच्छिओ, दुव्वं आमिऊण एगेण भणियं 'अहह जीवलोए सपक्खेण वि नरेण मरियव्वं' एवं ताउ अंतेउरियाउ अम्हारिसेहिं अहहेहिं नयणेहिं पि न दीसन्ति वा एवमाभिऊण भओ ताए न गओ। अन्नेहिं भणियं अधन्नो एसो उभयलोगविरुद्धचारी, जो अणवीइयमाणं निवसामियंतेउरियाणं जुओ। एवं लोउं हेरिएहिं पच्चक्खेहिं होऊण रन्नो समप्पिया। राइणा उ, जेहिं सो वर्त्तसियो ते वावाइया इयरे मुक्क पूइया य त्ति। एवमिहाप्येके साधव आधाकर्म दधते, अपरे च भक्ष्यन्ति धन्या एवं सुखं जीवन्ति, अन्ये तु सुखं विगेसान् ये आगमनिषिद्धमाहारं भुञ्जते। अत्रोपनयः अन्तःपुरस्थानीयमाधाकर्म, तत्सेवकाभिरक्षस्थानीयास्तत्सेवकाः साधवः। धन्योऽयमिति वक्तृपुरुषस्थानीयास्तत्तोषका अनुमोदकाः साधवः। अधन्योऽयमिति वक्तृपुरुषस्थानीयास्तत्तेषामनुमोदकाः साधवः। नृपस्थानीयानि कर्माणि। मरणस्थानीयः संसार इह दृष्टान्ते येऽनुना यत्र उक्तो दार्ष्टान्तिके तु येऽधाकर्मभोजिनः स्थापितास्तेऽपराध्यन्ते। यत्र दृष्टान्ते पूर्वो दार्ष्टान्तिके तु येऽधाकर्मभोजिना प्रतिसेवनादयश्चत्वारोऽपि पूर्ववद् भावनीयाः। एवमः प्रतिसेवनादयश्चत्वारोऽपि समस्ता अप्रस्तुताः। साम्प्रतमेतेषां प्रदातिसन्मानेन बहुदोषदुष्टत्वादाधाकर्मिककेतुत्वात्य परिहार्यतां दर्शयन्नाह। तो ते तं च वए त्ति। यतः पूर्वोक्ता दुर्गतिपातादिदोषनिबन्धनाः प्रतिसेवनादयस्ततः सर्वाणाम् प्रतिसेवनादीनामुरु चतुरः प्रकारान् आधाकर्मभोजिसाधुत्वात् तमिति आधाकर्म त्वमशनाद्यप्रकारं च: ग्रहणमे त्यजेत् परिहरेत् साधुः, कथमित्याह। 'तिविहतिविहेण' त्ति त्रयो विधा भेदा यस्य मनःप्रभृतिकस्य योगसमुदायस्य स त्रिविधः। तथा त्रयो विधा यस्य करणादिरूपस्य समुदायस्य स त्रिविधः। ततस्त्रिविधश्च त्रिविधश्चेति समाहारद्वन्द्वो नपुंस-

कत्वादेकवचनम् तेन, यद्वा त्रिविधस्य त्रिविध इति विग्रहस्तेन, अयमर्थः—मनोवाक्कायैः प्रत्येकं करणकारणानुमतिविशिष्टस्त्यजेदिति गाथार्थः ॥१५॥

उक्तं तृतीयं सप्रपञ्चं यथेतिद्वारमिदानीं यादृशमिति चतुर्थं द्वारं व्याचिख्यासुराह ।

वंतुच्चारसुरागोमंससममिमं ते तेण तज्जुत्तं । पत्तं पि कयतेकप्पं कप्पइ पुव्वं करिसघट्टं ॥१६॥

व्याख्या—वान्तं भुक्तोद्गिलितं, उच्चारः पुरीषं, सुरा मद्यम्, गोमांसं सुरभिपिशितं उपलक्षणत्वात् काकमांसगड्डरिकोष्ट्रीक्षीरलशुनादिग्रहः । वान्तं चोच्चारश्चेत्यादिद्वन्द्वस्तैः समं सदृशं तुल्यमिति यावत् । इदं प्रक्रान्तमाधाकर्म्मिकभक्तादि वर्त्तत इति शेषः। अत्रायं भावार्थः—यथा राजिकादिभिः कृतातिसंरम्यादिकमपि वान्तमभक्ष्यम्, उच्चारो यथा अभोज्यः, सुरोष्ट्रीगड्डरिकाक्षीरादि यथा शिष्टानामपेयम्, गोमांसादि च यथा तेषामभक्ष्यम्, जघन्यजनैश्च सुरागोमांसादेर्यद्यपि पानं भक्षणं चाचर्यते तथापि तन्न प्रमाणं शिष्टानाम्, अन्यथा वान्तोच्चारादीनामपि सारमेयादिभिर्भोजने आचरितत्वात्तेषामपि भक्ष्यत्वे प्रसङ्गः । एवं जिनशासनभावितानां साधूनां सावद्यत्वेन निन्द्यत्वादाधाकर्मिकमपि वान्तादिकल्पमभक्ष्यमपेयमग्राह्यं चेति । तथा यत इदं वान्तादिसदृशमित्यतः कारणात्, तेनेति आधाकर्म्मणाऽशनादिना तच्छुद्धमशनादिकं युक्तं स्पृष्टं मिलितं सदित्यर्थः । तच्च तद्युक्तं च तद्युक्तं, पूतिकर्म्मीभूतमिति तत्वं, साधूनां भोक्तुं न कल्पते इति शेषः । यथाऽशुचिसम्बन्धिना लवेनापि स्पृष्टं भक्तादि शुचीभूतमप्यभोज्यं भवति, एवं निर्दोषतया भोज्योऽप्याहारः आधाकर्म्मिकाहारस्य लवेनापि स्पृष्टोऽभोज्यः स्यात् पूतिरूपत्वात् तथा पात्रमपि भाजनमपि यत्राधाकर्म्मिकं केवलं पतितं, शुद्धाशनादिमध्येऽशुद्धं वा, तद्द्वयोरप्युज्झितयोरधाविततया, पूतिखरण्टितं सदित्यर्थः, न कल्पते परिभोक्तुं साधूनामिति शेषः । न केवलं

धाकर्म्मापाकर्म्मं पूतिकर्म्मं वा भोक्तुं न कल्पते इत्यर्थः । यदि कीदृशं तत्कल्पनीयं कल्पते इत्याह—पूर्वं कर्म्मत्रयदानात् प्रथमं, क्षीरं दुग्धगोर्मयं तेन पूर्वं निर्वर्तितमनुवर्तितमिति यावत् करीषम् । भूयोऽपि क्षीरप्रविस्तार—कृता विविक्तासपरिवर्जिताः कृता पाकभाजनानि यस्य तद् विविक्तम् । एवंभूतं तद् कल्पते मुक्ताजनाभिग्रहणाय, यतिजनपरिभोग्यं स्यात्, इतरथा यथा अपि भाजनेऽञ्जनादिकं विशुद्धपर्यन्तः पक्षिता दे अभ्यवलीये यतोऽभाविते तस्मिन्नपरमाञ्जनादिके विषमभोज्यं स्यात्, एवं इद-मप्यञ्जनापपाविक्तया, पूर्तिस्तदपि तस्मिन् गृहीत साधोरकल्पमेवेति गाथार्थः ॥१६॥

इदानीमग्रहणे च तस्य ये दोषा इति तत्प्रतिपादनं व्याख्यानमाह ।

कम्मग्गहणे अइक्कमवइक्कमा तह ऽइयारणायारा । आणाभंगणवत्था मिच्छत्तविराहणा य भवे ॥१७॥

व्याख्या—एतनाद् कर्म्मग्रहणे आधाकर्म्मादानविषये तपक्रमातिक्रमाद्यनाचारमिदानं त्वमथयं पाभिर्त्येत्यर्थः, अन्यथा प्रक्रमात्र एव तन्मन्तदोषासम्भवः प्रस्तुतप्रमविरोधश्च स्यात् । तस्मिन् प्रिमिस्याम—अतिक्रमव्यतिक्रमौ तथातिचारानाचारमादीनां सम्भव-स्पत्वार्थः । तथा अतिचारानाचारविस्तरे चत्वारो दोषाः स्युः । तत्र चैतेषां चतुर्णामपि स्वरूपं प्रतिपादयिष्यति । कथं पुनराधा-कर्म्मादानविषयेऽतिक्रमादीनां सम्भवः ? उच्यते—यदा कश्चिदभिनवश्रावकः साधुभक्त्युद्योगसाधुवसतौ कृम्यादिसम्भवादिकमभिनवो-त्सवेषु नवं यत्तु यावत् साधूनां न दत्तं तावत् कल्पते इत्यादिवचनात् आवेशं तस्याप्युत्सवमुदितस्तावत् साधुभिरपि नवं शालिकूरा-दिकमाधाकर्म्म कृत्वा वसतौ गत्वा प्रत्यासन्नस्य यतीन् एतेऽभ्यवनादिकभिति साधुमभ्यर्थयते । तथाप्यसौ निमन्त्रितोऽप्यनाभोगाद्वपेक्ष्य-मपरिता वा आधाकर्म्मग्रहणस्य यदि सम्मतिं करोति तदा तस्य साधोरनाभोगेऽतिक्रमादयस्सम्भवन्ति । एतेषां च लघु-गुरु-गुरुतर-

गुरुतमदोषत्वं क्रमेण ज्ञेयम्। तथाहि—कश्चित् साधुरतिक्रमाख्यं दोषं प्राप्तः सन् स्तोकेनापि शुभाध्यवसायेन तं दोषं विशोध्य आत्मानं संयमे व्यवस्थापयति । व्यतिक्रमदोषं तु प्राप्तः सन् गुरुणा शुभाध्यवसायेन, अतीचारदोषं तु गुरुतरेण शुभाध्यवसायेन विशोधयितुं शक्नोति । अनाचारदोषे तु यद्विषयोऽनाचारस्सेवितस्तं संयमगुणं गुरुतमेनापि शुभाध्यवसायेनाखण्डं साधुर्न प्राप्नोतीति । इह च क्रमशश्चतुर्ष्वप्यतिक्रमादिषु जातेषु प्राय आधाकर्म्माहाराभ्यवहाराः सम्भवन्ति । ततो यदा तद्ग्रहणायातिक्रमादिषु वर्त्तते, तदैवाज्ञाभङ्गादिष्वपि चतुर्षु वर्त्तते इत्यधुना तानाह—'आणाभङ्गे'त्यादि, आज्ञाभङ्गः सर्वज्ञोपदेशखण्डना, अनवस्थाऽऽधाकर्मिकपरिहारेऽन्येषामनास्था, मिथ्यात्वं विपर्यस्ताध्यवसायरूपं, विराधना संयमादेर्विघातस्तत आज्ञाभङ्गश्चेत्यादिद्वन्द्वस्ताश्च, चः समुच्चये, भवेयुर्जायेरन् । एतेषां च स्वरूपं सूत्रकृदुक्तातिक्रमादिस्वरूपादुपरिष्टाद्वयं वक्ष्यामः इति गाथार्थः ॥१७॥

इदानीं अतिक्रमादीनां स्वरूपं निरूपयितुमाह ।

आहाकम्मामंतण पडिसुणमाणे अइक्कमो होइ । पयभेयाइ वइक्कम गहिए तइएयरो गिलिए ॥१८॥

व्याख्या—विभक्तिलोपादाधाकर्म्मणि पूर्व्वोक्ते आमन्त्रणे गृहाणेदमिति गृहस्थाभ्यर्थने सति प्रतिशृण्वति गृहीष्यामीति जल्पत्यनिषेधेन मौनावलम्बिनि वा सति साधौ यावन्नाद्यापि तद्ग्रहणाय चलति तावदतिक्रमो मनाक् चारित्रधर्म्मोल्लङ्घनं भवति । ततः पदस्य चरणस्य भेदस्तद्ग्रहणार्थं गमनायोत्पाटनं पदभेदः, स आदिर्यस्य तद्ग्रहगमनादेस्तत् पदभेदादि विभक्तिलोपात्तस्मिन् विहिते सति यावत् तन्न गृह्णाति तावद् व्यतिक्रमः, पूर्व्वस्माद्गुरुश्चरणेऽपराधो भवति । ततो गृहीते पात्रकादौ स्वीकृते सत्याधाकर्म्मणि यावत् मुखे न प्रक्षिपति तावत् सत्यागमनादावपि कृते तृतीयोऽतिचारो गुरुतरश्चरणापराधः । तत इतरोऽनाचारो गुरुतम-

चारित्रदोषो निश्चिते महाद्वयः क्रियते मति भवति । केचित्तु प्रथमं पदद्वयं यथाश्रुतं तु सूत्रे यथैव इति व्याख्यान्तीति । इह च उत्तरगुणगोचराणामतिक्रमादीनां पक्षे सर्वथा चरणाभावसम्भवादतस्तानभिधानाद्आधाकर्मादिविषयाणामेवैषां चरणदोषकारित्वमेव व्याख्यातुं युक्तं न तु सर्वथा चरणाभावरूपत्वेति, न च 'पिंडं असोहयन्तो अचरित्ती एत्थ संसओ नत्थि,' इत्याद्यागमवचनात् सर्वथा चरणाभावकारित्वं व्याख्येयम् । यतो निश्चयनयाभिप्रायतया उत्सर्गदेशनाविषयतया अभीक्ष्णसेवागोचरतया वा इदं सूत्रं द्रष्टव्यमिति गाथार्थः ॥१८॥

अधुना आज्ञाभङ्गादिदोषस्वरूपमभिधीयते—यथा निष्कारणे लुब्धस्याधाकर्मादिरतस्य आज्ञाभङ्गं कुरुते तन्निषेधस्य सर्वज्ञैर्निषिद्धत्वादिति सर्वेषामाज्ञालोप आज्ञाभङ्गः । एकेनापि साधुना आधाकर्मसेवादिकं दृष्ट्वा तत्सात्म्यात्तमनेनापरोऽपि साधुस्तद् सेवनं कुरुते, तं दृष्ट्वा अन्योऽपीत्येवं यावत् सर्वोऽप्यकार्ये प्रवर्तन्ते, धर्मभाषिणां सुखाभिलाषित्वात्, एवं च संयमस्य तेषां सर्वथा छेदः कारित्वमवस्था । तथा साधुना प्रत्याख्यानकाले सर्वं सावद्यं योगं प्रत्याख्यामीत्युक्तम् । तदुक्तौ च प्राणिवधानुमतिप्रसङ्गेनाधा-कर्म न भोक्तव्यं इति यथार्थत उक्तं स्यात्तत्तद् अज्ञानेन तेन यथावादी भग्नः स्यात्ततोऽयथावादित्वात्तो एव अन्यथावा-दिनोऽन्यथाकारिण इत्यादि गुरुत्वादृष्टेश्चाप्रत्यय मिथ्यात्वं । विराधना चात्मसंयमप्रवचनभेदेन, त्रिविधा । तत्राधाकर्म, साधोः श्राद्धः आपूर्णभक्त्येव गौरवेण गृहिणा क्रियते इति स्वादु स्निग्धं च तत् स्यात् ततः साधुतया तस्मिन् प्रचुरे स्निग्धे च भक्षिते मरणीयपिपासादिव्याधयतस्य व्याधिः स्यात्, ततश्च पानादीनां विराधना स्यात्, तथाहि—तस्य सूत्रार्थपौरुष्यकरणात् सूत्रार्थहानेर्ज्ञानस्य नाशः, शरीरपीडया त्वितया चारित्रादिव्यापारानुद्वर्तेः संयमस्य, तत्सुपेक्षणप्रमादाच्च चारित्रस्य नाशः इत्यादिरात्मविराधना । दैन्येन च

उज्जमाणि होस्सा । चन्दोदयं सूरोदयं च । तत्थ नयरीए पच्छिमदिसाए चंदोदयं, बीयं तु पुव्वदिसाए सूरोदयं । तेसु तयच्छ-दारगा वि गच्छन्ति । अह चेत्तमासे अन्तेउरकीडाकोउयत्थिणा पत्थिवेण पडहगदायणा भणिया, जहा सो सो पभाते अहं सूरो-दये उज्जाणे नियअंतेउरीहिं सद्धिं कीडं करिस्सामि त्ति, तच्चच्छारसयमणो चन्दोदये गच्छन्तु । इय घोसणाए पच्छयं गएउ लोगं चामेचेऊर । तेहिं तहेव कयं । सूरोदये पभाए गच्छन्ताणं मज्झाम्मे उग तओ चलंताणं मज्झओ संछुहो भविस्सइ, सो य दुराचदोसो त्ति चिंतिय देवयाउच्छयठियाहिं अंतेउरियाहिं सद्धिं पभाए राया चन्दोदयं गओ । इओ य पउरमहयणाभिंतरे एत्थ जम्मे न को वि पेच्छिस्सइ अम्हे पुण अंतेउरसंपयाउ रायंतेउरियाउ पेच्छिस्सामो त्ति चेत्तवत्थिओ दुत्तिया पच्छिमरत्तए सूरोदये उज्जाणे पत्तप-वंगाणं मज्झाणं साहायु चम्मिउ ठिया । ते य उज्जाणरक्खएहिं छत्तिक्कउं पयावामाउत्तपाचि रत्तेहिं महीसा, वंचएहिं हया, रत्तिपूसियाउ पीढुम्मपवणमक्तोज्झयमिणायरुग्ग पुप्फविकसयणाउ रायअंतेउरियाउ । इमेहिं दिट्ठाओ वि उज्जाणपालएहिं ते वि हया । तओ नयरासिहूएं चलियस्स निपस्स मज्झमोठाए उज्जाणपालएहिं दुब्बेण्णवरएण्णं होति जम्मा दंसिया, राइणा आयार्मग-चरिओ त्ति पडोहयमाणिओ अदिट्ठेणरोवाणि दुत्तिया चाडाविया । इयरे आयारचरिओ त्ति दिट्ठोपरोधाणि विसज्जियत्ति । एवं एत्थावि विरयपरायणार्भरचारिणो जम्मजरामरणरोगसोगाइदुक्खपउरं भवजलहीपरियडणमणाप्पएतं पावेंति त्ति गाथार्थः ॥१५॥

तच्चव्वमेन पस से दोसा इवि हारमणुमा दाने च पस ये दोसा इवि पढं हारं ध्याणियम्माणुगाइ ।

अइणो चरणविघाइत्ति दाणमेयस्स नरिप ओहेण । बीयपए आइ कप्पवि पत्तविसेसे च होज्ज जओ ॥

व्याख्या—यतः संयमोद्योगवतः साधोः, किमित्याह चरणं विहन्तुं शीलमस्येति चरणविघाति चारित्रविनाशकृदाधाकर्मिका-
शनादि वर्त्तते इत्यनेन कारणेन दानं वितरणमेतस्याशनादेराधाकर्म्मणो नास्ति न विद्यते गृहिण ओघेन सामान्येन कारणं विनेति
यावत्। उपलक्षणत्वाचद्दायकशुभाल्पायुर्बन्धनिबन्धनं चेदमिति द्रष्टव्यम्। तथा च प्रज्ञप्त्यां सुपात्रमाश्रित्याशुद्धदानस्य फलम-
भिहितम्। यथा–'कहं णं भंते! जीवा अप्पाउयत्ताए, कम्मं पकरेंति। गोयमा! पाणे अइवाइत्ता मुसं वइत्ता तहारूवं समणं वा माहणं
वा अफासुएणं अणेसणिज्जेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभित्ता। एवं खलु जीवा अप्पाउयत्ताए कम्मं पकरेंति'। अस्यार्थः,
तत्र प्रश्नः सुगमः। उत्तरे तु 'पाणे अइवाइत्त'त्ति प्राणानतिपात्य आधाकर्मादिकरणतो विनाश्य, मृषोक्त्वा यथाहो! साधो! स्वार्थ-
सिद्धमिदं भक्तादि, कल्पनीयं वो, न शङ्का कार्या इत्याद्यनृतमभिधायाऽप्रासुकानेषणीयेनाशनादिना चतुर्विधाहारेण। 'तहारूवंत्ति'
तथाविधस्वभावं भक्तिदानोचितपात्रमित्यर्थः। श्रमणं तपःखिन्नदेहं, 'माहणं व'त्ति मा हनेत्येवं योऽन्यं प्रति वक्ति, स्वयं हनननिवृत्तः
सन्नसौ माहनः, पचाद्यच् तं माहनं, यद्वा ब्रह्मचर्यं कुशलानुष्ठानं वा तदस्यास्तीति ब्राह्मणः अस्त्यर्थेऽण्, एवमादित्वात् तं ब्राह्मणं
ब्रह्मचर्यादिगुणगणोपेतमित्यर्थः। वा शब्दः परस्परापेक्षया समुच्चये। प्रतिलम्भ्योपष्टम्य लाभवन्तं कृत्वेत्यर्थः। यद्वा ये जीवा जिनसाधु-
गुणपक्षपातितया पूजाद्यर्थं पृथिव्याद्यारम्भेण वर्त्तमानाः प्राणानतिपात्य पूजाद्यर्थमेव न्यासापहारादिना च वर्त्तमाना, मृषोक्त्वा श्रमणस्य
संस्तरणे सत्यपि निष्कारणतो भक्तिमात्रेणाप्रासुकानेषणीयाशनादिचतुर्विधाहारेण श्रमणं च प्रतिलभ्येति व्याख्या। ततः सरागसंय-
मनिरवद्यदाननिमित्तायुष्कापेक्षयाऽल्पायुष्कतयाऽल्पजीवितव्यहेतुतया जीवा आयुःकर्म बध्नन्ति। तथा च जिनागमाभिसंस्कृतमतयो
यतयः प्रथमवयःसंभोगिनं कंचन मृतं दृष्ट्वा वक्तारो भवन्ति। नूनमनेन भवान्तरे किञ्चिदशुभं प्राणघातादिकमासेवितमकल्प्यं वा

मुनिभ्यो दत्तं येनायं भोग्यवस्तुनः संभृत इति, न पुनः शुभकर्मप्रकारादित्याऽन्यायुष्कतया ज्ञेयम्। दाननिरतस्य प्राणिनो दानेन भोगानाप्नोतीति वचनात्सांसारिकतन्त्यादिप्राप्तिनिपन्धनत्वेन तस्य शुभकर्मप्रत्येतृत्वस्यसम्भवात्। तस्मात्दोषतः आधाकर्मिम-कस्य दाने नास्तीति। कदाचित्तर्हि तद्दाने भवेदुत सर्वथा न? इत्याह—'बीयपए' त्ति उत्सर्गप्रथमपदापेक्षया द्वितीयस्थानमपवा-दरूप पदमिति सम्भावने यदि परमित्यर्थः। क्वचित् कस्मिन् महति पुष्टे ग्लाननिर्वाहादौ कारणे, तथा पात्रविशेषे विशिष्टतपो-ज्ञानादिसम्पन्नगुणमन्नापारो भवति तद्विषये वा। तावन्मोऽशुद्धदानसम्भवस्य द्वितीयप्रकारसद्भावपरार्थः। भवेत्स्यादपि परं तद्दानमिति तत्सकलमागमे इति भावार्थः ॥२०॥

यदुक्तं तदेवाह—

संथरणंमि असुद्धं दोण्हवि गेण्हन्तदेंतयाणऽहियं। आउरदिट्ठंतेणं तं चेव हियं असंथरणे ॥२१॥

व्याख्या—संस्तरणं प्रासुकैषणीयाहारादिप्राप्त्येव सामूर्ता निर्वाहस्तस्मिन् सत्यशुद्धमनेषणीयादितया सदोषमशनादि द्वयो-रपि गृहस्थसाधोर्दायकग्राहकयोर्पविशुद्धतयोर्न केवलमेकस्य अपथ्यमित्यपेर्थः। अहितमपथ्यं संयमविघातकत्वमास्वाद्य पुनर्भवोऽहेतुत्वेन गर्भितानिष्टकारित्वाद्यर्थः। तत्सर्वस्यावश्य, अपवादतस्तु तदप्यनेषणीयमशनाद्याहारं च केवलमेषणीयं हितमेवेत्यपेरर्थः केनदृष्टान्तेनेत्या-पर्यवसानात्। हितं पथ्यमित्यत्रकृत् दार्ष्टान्तिकम् केत्याह—असंस्तरणेऽनिर्वाहे दुर्भिक्षग्लानादौ अपवादे इत्यर्थः। केन हितमित्याह—आतुरो रोगी तस्य दृष्टान्तो निदर्शनमक्षरघटनत्वेन, स चायं यथा-सामवातादुपजातज्वररोगाभिभूतः कश्चित् रोगी प्रथममेवौषधादिकं

भोक्तुमभिलषति, वैद्यादिकं च याचते, तच्च तस्य गृह्णतोऽन्यस्य ददतश्च तत्प्रस्तावे यथा द्वयोरप्यनर्थकृत् तथा तदेव भस्मकवाताद्युपहतस्य निरामयवाताद्युद्भवज्वरिणो गृह्णत इतरस्य ददतश्च गुणकृत् तदुक्तं वैद्यशास्त्रे—'उत्पद्येत हि सावस्था, देशकालामयान् प्रति। यस्यामकार्यं कार्यं स्यात् कर्म्मकार्यं च वर्जयेत्' ॥१॥ अकार्यमकर्तव्यं यत्तदपि कार्यं कर्त्तव्यं स्यात्, कर्म्मकार्यं कर्त्तव्यक्रियामित्यर्थः। एवं अशुद्धाशनादिदानमपि सति निर्वाहे द्वयोरप्यनिष्टकार्यऽसति तस्मिंस्तदेवाभीष्टार्थलाभकारीति। तदयं परमार्थो—यद्यप्याधाकर्माज्ञाभङ्गाद्यनेकदोषहेतुकं वर्णितम्, तथापि 'सव्वत्थ संजमं संजमाउ अप्पाणमेव रक्खेज्जे'त्यादि 'अप्पेण बहुमेसेज्जा। एयं पंडियलक्खणं सव्वासु पडिसेवासु एयमत्थपयं विऊ। तथा न वि किंचि अणुण्णायं पडिसिद्धं वावी'त्याद्यागमाभिज्ञैर्यथावसरं बहुतरगुणलाभाकाङ्क्षया गृह्यमाणं दीयमानं च न दोषाय इति गाथार्थः ॥२१॥

अधुना यदुक्तं 'पत्तविसेसे व होज'त्ति, तत्र सुपात्रमाश्रित्य गृहिणस्तद्दानसम्भवमावेदयन्नाह—

भणियं च पंचमङ्गे सुपत्तसुद्धन्नदाणचउभङ्गे। पढमो सुध्धो बीए भयणा सेसा अणिट्ठफला ॥२२॥

व्याख्या—भणितं च उक्तं च पञ्चमाङ्गे व्याख्याप्रज्ञप्त्यां क्वस्थाने इत्याह—सुपात्रशुद्धान्नदानचतुर्भङ्ग इति। तत्र सुपात्रं पूर्वोक्तं, शुद्धमेषणीयं यदन्नमशनमुपलक्षणत्वात् पानादिग्रहः। तस्य दानं गृहिणा वितरणं शुद्धान्नदानं ततः सुपात्रं च शुद्धान्नदानं चेति विग्रहः, ताभ्यां पदाभ्यां चतुर्भङ्गो भङ्गचतुष्टयम्। यथा सुपात्रं सुदानं १। सुपात्रमशुद्धदानं २। कुपात्रं शुद्धदानं ३। कुपात्रं कुदानं ४ इत्येवंरूपः सुपात्रशुद्धान्नदानचतुर्भङ्गस्तस्मिन्, यद्वा सुपात्रे सुपात्राय वा शुद्धान्नदानमेषणीयाहारवितरणं तद्विषयश्चतुर्भङ्गस्तस्मिन्निति व्याख्येयम्। अधुना यदुक्तं पञ्चमाङ्गे तद्दर्शयितुमाह—प्रथम आद्यो भङ्गः शुद्धः, सुपात्रसद्भावात् साध्वर्थपाका-

रिकिमावनिवर्कर्मबन्धफलकस्योपरोहिवत्वेन शुद्धदानस्याप्य शुभकर्मनिर्जराहेतुतया निर्देशः, तदनुपुण्यानुबन्धिपुण्यकारणत्वात्, प्रा-
ग्जन्मनि विवीर्णशुपात्रसुदानयोः फलपुण्यफलाटिमत्योरिवापेक्षयैवोक्तम्, तेनाभीष्टमोक्षादिफलप्राप्तिमन्तरत्वात् सम्योचम इति।
अन्यत्रापि चोक्तं विधिविशेषात् द्रव्यविशेषाद्दातृविशेषात् पात्रविशेषाच्च फलविशेषः। तथा द्वितीयभङ्गके, बुद्धेर्भजना विकल्पना।
तत्पात्रे यस्था शुभदाने तावता प्रभूतकर्मनिर्जरासद्भावाच्छुद्धिर्यत्तथा दानमशुद्धं तावता पापकर्मलेशसद्भावादशुद्धिरिति भजना।
तथा देवसूरिभी तृतीयचतुर्थभङ्गकयोर्निर्दे फलमनभिमतं साध्यं दानप्रवृत्तेरपरीक्षावनिश्चयवती। तेर्भज्यमानत्वादित्येतद् मन्तव्यमि-
ति। एवं च मोक्षसाधनस्यानपेक्षयाऽन्यस्य प्रपुये कृपाविषयापात्र सम्यग्दानप्रवृत्तेः पापानुबन्धिपुण्योपार्जकत्वेन सांसारिकसुख्या-
दिभोगसम्पन्नकारणत्वादनिष्टफलत्वमुच्यते। तथा च सूत्रे यथा 'समणोवासगस्स णं भंते! तहारूवं समणं वा माहणं वा फासुएणं
एसणिज्जेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभेमाणस्स किं कज्जइ? गोयमा! एगंतसो निज्जरा कज्जइ नत्थि य से पावे कम्मे। 'सम-
णोवासगस्स णं भंते! तहारूवं समणं वा माहणं वा अफासुएणं अणेसणिज्जेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभेमाणस्स किं कज्जइ?
गोयमा! बहुतरिया से निज्जरा, अप्पतरे से पावे कम्मे'। अनेन द्वितीयतृतीयभङ्गकेनात्र प्रकृतम्। अस्यार्थः श्रमणोपासकस्य श्रावकस्य
श्रमणं यतिं माहनं ब्रह्मचर्यादिगुणोपेतं वन्दित्वा नमस्यित्वा सत्कारयित्वा सन्मानयित्वा वन्दनादिव्यतिरेकेण वा यथाशक्त्यानेष-
णीयेनाशनादिना चतुर्विधाहारेण प्रतिलम्भयतः लाभयतः किं क्रियते, किं फलं भवति तस्य? उच्यते—चारित्रकायो-
पष्टम्भात् प्रभूततरा निर्जरा अशुभकर्मपुद्गलपरिशाटरूपा पापकर्मापेक्षया भूयसी सञ्जायते। निर्जरापेक्षया जीवघातादिना व्यवहारतः
चारित्रपालना च शुभायुष्कर्मबन्धकारणं च भवति। शुभमपि चायुरल्पमहितत्वात् पापकर्मत्वेनैव विवक्षितम्। अत्र च शुभतरस्य-

माश्रित्याकारणेऽपि भावप्रकर्षविशेषादप्रासुकानेषणीयादेरपीदं फलं न विरुध्यते, अचिंत्यत्वाच्चित्तपरिणतेरिति सम्भाव्यते, अत एतद् भगवतीवचनाद् ज्ञायते। सुपात्रमाश्रित्यानेषणीयदानमपि भक्तितरलितचित्तत्वेन ददतः कदाचिन्न तथाविधबहुदोषकारीति सुपात्रे तदपि कदाचिद् गृहिणः सम्भवतीत्यावेदितम्। तथा 'समणोवासगस्स णं भंते! तहारूवं असंजयअविरयअपडिहयपच्चक्खायपावकम्मं फासुएण वा अफासुएण वा एसणिज्जेण वा असण ४ पडिलाभेमाणस्स किं कज्जइ? हंता गोयमा! एगंत सो पावे कम्मे कज्जइ नत्थि से कावि णिज्जरा'। सुगमं चैतत्, नवरं असंयतः सप्तदशप्रकारसंयमाद् बहिर्भूतः। तथा विविधमनेकधा द्वादशविधे तपसि रतो विरतस्तन्निषेधादविरतः, तथा प्रतिहता निर्ग्रन्थभेदेन स्थितिह्रासात् प्रत्याख्यातानि हेत्वभावतः पुनर्वृद्धिनिरोधात् पापकर्म्माणि ज्ञानावरणादीनि येन स तथा तन्निषेधादप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्म्मा तम्। एवं चासंजयेत्यादिना निर्गुणः पात्रविशेष उक्तो। अनेन च तृतीयचतुर्थभङ्गावनेनैव दण्डकेन तुल्यफलत्वादुक्तौ। तृतीयभङ्गे सुदानस्यापि कुपात्राश्रितत्वादुभयाशुद्धभङ्गफलवद्यथोक्तफलत्वमेव। असंयमोपष्टम्भस्योभयत्रापि तुल्यत्वात् पश्चात्प्रासुकादौ जीवघाताभावेन अप्रासुकादौ च जीवघातसद्भावेन विशेषः। सोऽत्र न विवक्षितः पापकर्म्मणो निर्जराया अभावस्यैव चेह विवक्षितत्वादित्यलं प्रसङ्गेनेति गाथार्थः ॥२२॥

इदानीं यथापृच्छेति सप्तमं द्वारं व्याचिख्यासुराह—

देसाणुचियं बहुदव्वमप्पकुलमायरो य तो पुच्छे कस्स कए केण कयं लक्खिज्जइ वज्झलिंगेहिं ॥२३॥

व्याख्या—देशः सुराष्ट्रमालकप्रभृतिको मण्डलः। सोऽनुचितोऽयोग्यस्तस्मिन्, तस्याभावाद् यस्य देयवस्तुनस्तद्देशानुचितम् आहिताग्न्यादेराकृतिगणत्वान्निष्ठान्तस्य पूर्व्वनिपाताभावो, यद्वा देशस्यानुचितं तत्र तस्यासम्भवाद् अयोग्यं, देशानुचितमिति विग्रहः।

यतु मधुरं द्रव्यं शाल्योदनमण्डकखण्डखाद्यकघृतपूर्णादिकं, बहु च तद्द्रव्यं चेति विग्रहः । अल्पमेकद्विमात्रं द्रव्यं यत्र तथोऽल्पं च तद् द्रव्यं चेति विग्रहः । आदरो बहुमतिकरणः सम्भ्रमः च सम्भवे । यदि स्यादिति शेषः । 'तो'त्ति ततस्तदनन्तरं तदा वा तस्मिन् प्रसङ्गे आधाकर्मपृच्छासम्भवात् पृच्छेत्, प्रश्नमेव कथमित्याह–कस्य कृते कस्य पुण्यार्थं निमित्तम् । केन वा प्रयोजनेन इदं निर्वर्तितमित्येवमादिभिर्मन्यमानस्यादिस्येवंरूपतया किं निमित्तोऽयमारम्भ इत्यादि प्रश्नं कुर्यादिति भावः । यत्र तु मधुरमपि द्रव्यं लभ्यते केवलं यत्र देशे प्रभूतं लभ्यते यथा–मालवके मण्डकादि अनादरेणापि दाता तद् प्रयच्छति । तत्र सदेशोचिते मधुरेऽपि लभ्यमाने द्रव्येऽन्यादरपति दातरि ध्यादिमात्रे गृहे आधाकर्मशङ्कया प्रमाणात्प्रष्टव्ये वा, यत्र पदे शङ्का स्यात् तत्र प्रश्नं विधाय निश्चयं कृत्वा तद्ग्राह्यमित्यावेदितं भवति। कथं पुनः भणितेऽपि परेण छद्मआधाकर्म विज्ञायते परमार्थस्य दुर्ज्ञेयत्वादिति, आह–लक्ष्यते विज्ञायते यदुत कृतमिदमिति । कैरित्याह लक्षणैरिति । तत्र बाह्यानि बहिर्भवानि सर्वजनप्रत्यक्षाणि लिङ्गानि चिह्नानि चन्दनादि-न्यासपरस्परकथोपकथाविलक्षणनादीनि, तेषां निपुणम् अत्यान्तरपरमार्थमवधारयते गमकत्वात्किमत्र तथो बाह्यानि च तानि लिङ्गानि चेति विग्रहस्तैरित्यसमर्थः । अन्यो नार्या कृताधाकर्मिका गृहाः सत्या तत्र निमित्तमिदं विहितमिति वदन्ति । भाषा-विन्यस्तु एतेन गृहमेव कृतमिदमिति कथम्ति, चेष्टया तु ज्ञातास्म इति सकलं परस्परं वीक्षन्ते स्मितं कुर्वन्ति च । तत आधाकर्मिकमेतदिति विज्ञाय न गृह्णन्ति साधवः । अथ कथाचित् प्रमादन्तरं मार्ग दातारो रोषं कुर्यात् । यद्वा केचं मदीयादनादिविषया भवतां तथैवेत्यभ्याश्चनं मृषाः ततश्च ग्रामसीम्नस्त्यक्त्वोपादिकं विज्ञायाधनादि प्राप्तमिति । तदेवमनेन गाथापश्चार्धपादेन आधा-कर्मपरिज्ञानोपाय उक्तः । एवमौद्देशिकादिष्वपि यत्र विशेषतः प्रकारो न भणति तत्र सामान्यसम्भूतो वर्ण्यं च विधिर्द्रष्टव्यमि-

ध्यामः। किं च सर्वदोषविषयशुद्ध्यशुद्धिपरिज्ञानकारणमुपयुक्ततैव। ततः संयमविघातकारिषु शुभेष्वशुभेषु वा शब्दादिष्विन्द्रियपथं स्वंस्वमवतीर्णेषु रागद्वेषाकरणतः तेषु अदत्तमना भिक्षाचर्यायां प्रविष्टो मुनिः भिक्षाविषयैषणायामेव दत्तमना भवेत् मण्डितालंकृतवधूष्वदत्तावधानो नीरनीरणयोरेव कृतावधानो गोवत्सक इवेत्यत्राख्यानकं यथा।

'एगंमि नयरे एगो समिद्धो सेट्ठी आसि तेण पहाणमन्दिरं कारियम्। तस्स बहवे पुत्ता, वहुयाउ य वहुयाउ, कालेण सेट्ठिणीए पञ्चत्तमुवगयाए गिहतत्ति कारियाउ जायाउ, तेसिं तु एगा गावी पउरदुद्धा सवच्छा आसि। सा य दिवसे बाहिं चरणत्थं पट्ठविज्जइ। वच्छो उ गिहे धरिज्जइ। तस्स य सव्वा वहुयाउ नीरणं पाणियं च ढोइंति। अन्नया तग्गिहे नियपुत्तस्स विवाहो उवट्ठिओ तत्थ ताउ सविसेसं आहरियविभूसियाउ ताणं सपरेसिं मण्डणवावडाणं वीसरिओ वच्छो न य तस्स एगाए नीरणं वा पाणियं वा ढोइयं। जाव मज्झन्ने सेट्ठी समागओ तं दट्ठुं वच्छओ रंजिउं लग्गो तेन नायं जहा अज्ज मुक्खिओ एस चिट्ठइ। वहुयाउ निब्भच्छियाउ तओ जेट्ठा वहू ससंभमंता नीरणपाणियं गहाय वच्छाभिमुहं चलिया। तओ वच्छो न तारिसं वाहिं समलंकियं भवणं (वयणं) जोएइ किंतु नीरणपाणियं एगाए दिट्ठीए झायमाणो अवलोएइ जाव लद्धंति'।

अत्रोपनयो यथासौ गोवत्सो निजाहारे मूर्च्छितो गृद्धश्च दत्तावधानो न पूर्वोक्तस्वरूपं गृहं नापि कृतशृङ्गारालङ्कारा वधूः पश्यति। किं तर्हि गोभक्तमेवावलोकयतीत्येवं साधुरपि चारित्रे मूर्च्छितो गृद्धश्चोपयुक्तो न विषयभिक्षादात्रीषु मूर्च्छां करोति। किं तर्हि चारित्रोपष्टम्भिकायां भिक्षायामेवोपयोगं ददातीत्येवं उपयुक्त आधाकर्मिकत्वा ऽनैषणादोषांश्च श्रमणः श्रवणचक्षुःप्रभृतिकरणोपयोगवान् दात्र्याः साधवे भिक्षादानाय गमनागमनादि कुर्वन्त्याः सत्कारश्रवणादिप्रकारेण जानातीत्येवं संशोध्य भिक्षां प्राप्नोति

गाथार्थः ॥२३॥

अधुना छलनाद्व्यमद्वारं व्याचिख्यासुराह ।

थोवंति न पुट्ठं न कहियं च गूढेहिं नायरो व कओ । इय छलिओ न लग्गइ सुद्धउवउत्तो असढभावो ॥२४॥

व्याख्या—स्तोकं सक्तं घृतदध्यादिकं भक्तपाने दात्र्या दीयमानमित्येतत् सम्प्रधार्य अल्पत्वात् यद्यपि देशोपहितमिति परमार्थतः, न चैव पृष्टं कस्यार्थमिदमित्यादिपूर्वोक्तप्रकारेण प्रभिन्नं दात्रा पार्श्वस्थं पत्स्विति शेषः । तथा पृष्टैः किमर्थमिदं राद्धमित्यादिभिर्दातृभिः मत्रिप्रदर्शितमिदं नैव कथितं वा प्रतिपादितं वा मायावित्वात्, यथा भवदर्थं कृतमिदमिति । तथा गूढैरलस्यादुपलक्षणरदानप्रदिमार्थे रक्षितमिदं नैव आदरोऽभ्युत्थानप्रसभक्तनवन्दनाभिमतिपत्तिरूपो, वा विकल्पे, कृतो विहितः । तत एवं यतमानस्यापि यतेः कस्याचित्तदाधाकर्मादिदोषार्थं स्यादिति । ननु यदि तद्गृहस्थे आधाकर्मजनितकर्मबन्धदोषभावनतो स्यादित्याह—'इय'त्ति किल पूर्वोक्तप्रकारेण सम्प्रच्छय आहारगतं छलनेन भावो न लभ्यते, परमित्येवं स्तोकदानदानादिना प्रदर्शितमप्रकारेण छलितोऽप्यसुक्तासनादिप्रत्ययानन्तरक्षितोऽप्युपाधनादिप्रत्ययनिवकर्मणा नाक्षिप्यत एवेत्यपि सूचयति । न चैव लगत्यनुपाधनादिप्रत्ययनिवकर्मणा आक्षिप्यते । हेतुद्वारेण विशेषणद्वयमाह—शुद्धोपयुक्तो, लक्षणसमुपार्जनप्रकारस्य दर्शनाद्घठमानमेति शस्त्रं । तत्र शुद्धे विशेष्यानिरूपक आगमे उपयुक्त आहारादिग्रहणप्रवृत्तिविषये दत्तावधानो यथा सम्यक्त्वेन योग्य शुद्धोऽस्माहारो कस्यापि इत्यादि स शुद्धोपयुक्तः । स हि शुद्धोक्तप्रकारेणानवद्यमप्यन्नादि दोषितं गृहस्थदोषपानेन शुद्धमासाद्यापत्ता अशुद्धमपि छद्मस्थपरीक्षया निश्चीकृतं यदीदं सम्यगेव मयाऽनीय एवं, शुद्धं ममाधाकर्मम् ज्ञानावरणयुक्त्यते । 'असढो सठभावो छद्मस्थो यदपि गिण्हइ असुद्धं तं

केवली वि भुंजइ अपमाणं सुयं भवे इयरा' ॥१॥ तथा आहारग्रहणं प्रति गार्ध्याभावादशठोऽमायावान् भावोऽध्यवसायविशेषो यस्य स अशठभावो मायारहितभावोपेतो, मायी ह्याहारादिगार्ध्यपरिणामसद्भावाद् बहिर्वृत्त्यैव गवेषयति न प्रयत्नेन अतोऽसावशुद्धमाददानः कर्मणा वर्धते। तदिह परिणामशुद्धिरेव प्रकर्मबन्धाभावे कर्मक्षये वा कारणं नापरं किञ्चिदिति गाथार्थः ॥२४॥

इदानीं लिङ्गिक्षपकज्ञातेन तस्याग्रहणेऽपि च परिणामविशेष एव शुद्ध्यशुद्धिकारणमित्यावेदयन् शुद्धिद्वारं नवमं व्याख्यातुमाह।

आहाकम्मपरिणओ बज्झइ लिंगेव्व सुद्धभोई वि। सुद्धं गवेसमाणो सुज्झइ खवगव्व कम्मे वि ॥२५॥

व्याख्या–आधाकर्मैतदित्येतस्मिन्नध्यवसाये परिणतः स्थितः साधुराधाकर्मपरिणतः, तत् किमित्याह–बध्यते आधाकर्मपरिभोगितया कर्मणाऽऽश्लिष्यते, क इवेत्याह–लिङ्गीव सङ्घभोज्यपरिकल्पिताशुद्धाहारभोजकसाधुरिवेति दृष्टान्तः शुद्धभोज्यप्युद्गमादिदोषरहिताहाराभ्यवहारकोऽप्युपलक्षणत्वात् प्रासुकभोजिग्रहे न केवलमेतद्, विपरीतभोजीत्यपेरर्थः। इह च प्रासुकैषणीययोर्द्वयोर्भोज्यत्वेऽपि क्वापि ग्लानादिप्रयोजने एषणीयाभावेऽनेषणीयमपि युज्यते न तु प्रासुकाभावेऽप्रासुकमपि। किं तर्हि, श्राविकादिना तदभावे स्वयं प्रासुकीकृतमेव भोक्तव्यमित्येवमागमव्यवस्था विज्ञेया। ततो युगपद् द्वयोरुपादानं दृश्यते। लिङ्गिदृष्टान्तोऽयं–

'यथा एगंमि नयरे एगो महाविभूतिकलिओ सावगो सेट्ठी होत्था, तेण य रहजत्तपइट्ठाइकम्मिइपओयणे संघभोज्जं दवावियं। इओय पच्चासन्नगामवत्तिणा एगेण साहुणा सुयं, जहा तंमि नयरे अमुगो सावगो सेट्ठी संघभत्तं देइ। तओ सो तग्गहणत्थं सिग्घमागओ। तं सव्वमन्नेसिं दिन्नं। तेण सेट्ठी मग्गिओ। सेट्ठिणा भज्जा भणिया, तीए कहियं जहा सव्वं दिन्नं, सेट्ठिणा भणियं मम रसोईए [illegible] दोससत्तं पडिपन्नं मोयणं दिन्नं। तेण य संघयत्तं ते काउं भुत्तं। सो

एवं पि संजओ परिणामवसेणाहाकम्मदोसनाणियकम्मणा बज्झोति ।

यथा अधःकर्मादिदोषरहितमाहारं गवेषयन् मार्गयन् साधुः पूर्वसमाधाकर्मप्रतिषेधजनितकर्मबन्धापगतिरूपशुभपरिणाम् । च इत्येवि आह—क्षपक इव मासोपवासपारणकमोक्खपरिणतिरितेति यावन्ता । 'कम्मे वि'त्ति एषनाधाकर्मण्यपि पूर्वोक्ते सत्ये इति शेषः । शुद्धोऽभवत्तो स्व पोषस्वर्कः । तत्कदृष्टान्तो यथा—

'एगंमि नयरे गुणचंपवनिरीयो सुविसज्जगणपरियारिया केवि धरिणो विहरंता समागया, तेसिं मज्झे इहपरलोगेसनिप्पिवासो विमायउमपसम्माणो विगिद्वतवोकम्मधारी धम्मझाणज्झाणनिरओ एगो खवगसाहू होत्था । अन्नया स खवगो मासपारणगस्स पज्जन्ते मा मम थेरे पारणयं नाउं आहाकम्माइ करिस्सइ, ता पयासमेव इमि गामे गंतूण भत्ताओ पेय पारेमि त्ति चिन्तिऊण गओ पयासमगामं, तत्थय एगाए साविगाए खवगो समये रयसिद्धे पारणगिरं च सुयं । तओ तीए मणीए मा कयाइ उवमो इत्थ पत्री वि पिहिडे पयगुलसंजुया खीरी निम्माविया आहाकम्मिय त्ति नाउं मा सो परिहरिस्सइ त्ति मणझं कयं । तहा पयलाइ घयसाणि य खीरीसरंडियाणि चउ ठमालणेसु सियाणि । तहा डिंभाणि सिक्खवियाणि जहा जया एरिसो तारिसो साहू पत्था-वि दिवे दिवे खीरी रंधेवइ । एयंतरे सो खवगो हिंडंतो भवियव्वयावसेणं जमसेव तीसे गिहे उपगओ, अंतो धम्मठिय-महासयी नारिं अयथावंसी (हंसी) मोयणे ठिया ताणि य सिक्खावियडिंभाणि चोय चउं पयट्टाणि । तीए च ताणि तहेव निम्म-प्पिऊणम पुरं किमसद्दीए खवगो भणिओ । वह एयाणि ताण मम डिंभाणि भणाणि, नाइ तुज्झ रोयइ ता गिण्ह इमं खीरी त्ति

खीरीए गरुयं भायणं भरेऊण आणियं। साहुणा य एसणोवउत्तेण सुद्ध
भणमाणीए खवगस्स जावणानिमित्तं घयगुलसंजुत्ताए खीरीए गरुयं भायणं भरेऊण आणियं। साहुणा य एसणोवउत्तेण सुद्ध- ... विहिय-
भणमाणीए खवगस्स जावणानिमित्तं घयगुलसंजुत्ताए भोयणट्ठो रुक्खस्स कस्स वि हेट्ठा गओ तत्थ य आलोइय पडिक्कन्तो विहिय-
त्ति कट्टु गहिया पज्जत्तं ति काउं नियत्तो गोयराओ। जहा एरिसं दव्वं उकिट्ठं च सुद्धं मए लद्धं तो जइ कोइ साहू अद्धाणाइ पडिवन्नो
तक्कालकरणिज्जसज्झायाइजोगो चिंतिउं पयत्तयत्तो जहा एरिसं दव्वं उकिट्ठं च सुद्धं मए लद्धं तो जइ कोइ साहू अद्धाणाइ पडिवन्नो
होइ तो संविभागिय भुंजेमि, तेणाहं संसारसमुद्दाओ उत्तरेमि त्ति तस्स धम्मचिंता जाया न उण खीरस्सोवरि मुच्छा, जहा एयाए
मम सरीरं लट्ठं मट्ठं वलिट्ठं भविस्सइ तओ पंचनमोकारपुव्वयं विहीए भुंजउ पयत्तो ताहे सुहज्झवसायस्स भुत्ते भोयणे केवलनाणं
जायं। कालेण मोक्खगमणं ति।
इति परमार्थतोऽध्यवसायोऽत्र कारणं तेन गूढाचारादीनां सत्कमाधाकर्म्मापि शोधितं भुंजानः साधुरबन्धक एवेति गाथार्थः ॥
इदानीं द्वारगाथोपात्तचशब्दसूचितमाधाकर्म्मग्रहणं प्रतीत्याक्षेपपरिहारद्वारं व्याचिख्यासुराक्षेपं तावदाह—

नणु मुणिणा जं न कयं, न कारेयं नाणुमोइयं तं से। गेहिणा कडमाययओ, तेगरणसुद्धस्स को दोसो ॥

व्याख्या—नन्वित्यक्षमायां मुनिना यतिना यदशनादि न कृतं न राद्धं स्वयं न नैव कारितं रंधितमन्येन न नैवानुमोदितं परेण
क्रियमाणं कृतं वा श्लाघितं ततश्च तदशनादि से तस्य साधोर्गृहिणा गृहस्थेन कृतं साध्वाद्यर्थमविहितमाददानस्य गृह्णतः त्रीणि कर-
णानि मनोवाक्कायलक्षणयोगत्रयरूपाणि शुद्धानि करणकारणानुमतिप्रवृत्त्यभावेन पाकादिक्रियाजनितकर्म्मबन्धलक्षणरहितत्वान्निर्म-
लानि यस्य स तथा। यद्वा त्रिभिः करणैर्मनःप्रभृतिभिः शुद्धो निर्दोषस्तस्येति। अत्र पाकादिक्रियायां यतिसत्कमनःप्रभृतीनाम-
व्यापृतत्वात्तज्जनितकर्म्मबन्धाभावेनास्य शुद्धता ज्ञेया। कः कीदृशो दोषः पाकादिक्रियाजनितकर्म्मबन्धरूपो न कश्चिदित्यर्थः। अ-

यत्र मातापौ–यत्कर्म येन कृतं तेनैव भोक्तव्यं, नान्येन कृतमन्येनेति वस्तुस्थितिरत आहारपाकादिजनितं पापकादिसत्कं ज्ञानावरणादिकर्म पाचकस्यैव लगति नासौ कदाचिदपि परकर्मणा लिप्यते। यथान्यकृतेऽपि व्यापारे बन्धोऽन्यस्य स्यात् यथारि-व्याधेनापि कृते व्यापिते मृगस्यैव बन्धो न व्याधस्य इह व्याधकृता वधक्रिया मृगे संक्रान्ता, एवं गृहस्थेनापि यत्यर्थे कृते पाके पाकादिक्रियाजनितकर्मबन्धस्तदुपादकस्य स्यात् तस्य गृहस्थस्येति चेत्, तदसत् यतो नान्यकृते व्यापारेऽन्यो बध्यते किन्तु स्वयं कृतया बन्धक्रियया, कृते मृगस्यापि बन्धो जातः। तथाहि–असौ कूटपातविषयमनपहरन् कूटे रज्ज्वादिना बध्यते तथा कथमपि कूट-पातविषयमागतोऽपि स्वयं पतन्तं दृष्ट्वा झटिति गहितपादादिबद्धुमशक्तुवन्नेति स्वव्यापारेणैव तस्य बन्ध इति। एवं परिरक्षणा-द्यारक्षणरूपे पाचकत्वे यत्यादिके कर्मणा बध्यते। यथाधाकर्म गृहस्थोऽनुमाप्य यत्नशायपालरूपप्रतीमापरित्यागममाप एव परि-हर्तव्यो। यत्र गृहिणा कृतं तदकृतं न स्यात् तत्र तद्ग्रहणेऽपि साधोर्न दोष इति परावृत्त इति भावार्थः ॥२६॥

इत्थं परिहारमाह।

सव्वं तहवि सुणंतो गिण्हंतो वड्ढइ पसंगं से। निद्धंधसो य गिद्धो, न मुयइ सजियं पि सो पच्छा ॥२७॥

व्याख्या—सत्यमसिद्धमेवमेतत् आधाकर्मादिस्वरूपं तत् तथापीति परेणाभ्युपगतार्थस्य दृष्टयोतकं, 'सुणंतो'त्ति साध्वर्थमि-दमिति जानन्, अजानतो ग्रहणेऽपि न तथाविधो दोष इत्यनेनाह, 'गिण्हंतो' त्ति पात्रमाऽऽधाकर्मिकमाददानः वर्द्धयति प्रतिषिद्धं वृद्धिं नयति, प्रसङ्गः प्रवृत्तिरेकं कारणकार्ययोरिति भक्षणाद् उपजायते। कस्येत्याह स इति प्रक्रमात् साधरस्य गृहस्थस्य आरम्भस्य, तस्य तथाधाकर्मप्रसङ्गं, परस्य ग्रहणप्रसङ्गं च वर्द्धयति। तथाहि परेषां वार्तां गृहस्थ्या दृष्टं तत् स गृह्णाति ततः सा चान्या च तद-

र्थमन्यसाध्वर्थं च पुनः पुनस्तत्करोति तथैकां वारां तद्ग्रहणप्रवृत्तस्सन् भिन्नदंष्ट्रत्वादिना सोऽपि तदाचरितं प्रमाणीकुर्वन्तोऽपरेऽपि
साधवः पुनः पुनस्तद्गृह्णन्ति ततश्च निर्द्धंधसो निर्द्धर्म्मा चकाराद् भिन्नदंष्ट्राश्च ते दृश्याः। तत्र भिन्नाः तद्रसेन व्याप्ता दंष्ट्रा दन्त-
विशेषा यस्य स तथा लब्धतदास्वाद इति हृदयं। गृद्धः शोभनतयाधाकर्म्माभिलापातिरेकवान् न मुञ्चति न त्यजति सजीवमपि सचे-
तनमपि बीजपूरादि न केवलमचेतनमित्यपेरर्थः स आधाकर्मिकग्राही यतिः, पश्चादात्मनस्तत् प्रसङ्गवृद्ध्यनन्तरमिति। यदा च तन्न
गृह्णाति तदा स एव कारणग्रहणप्रसङ्गं निवारयति परं पूर्वोक्तैव व्यत्ययेन तत्प्रसङ्गनिषेधभावना कार्या निःशूकता चैव परिहृता
भवतीति सामर्थ्यादुक्तं भवतीति गाथार्थः ॥२७॥

व्याख्याता 'तं पुण जं जस्स जहे'त्यादिद्वारगाथा, तद्व्याख्यानाच्च व्याख्यातं समपञ्चमाहाकम्मुद्देसिएत्यादिगाथोपात्तमाधाक-
र्मिकद्वारम्, इदानीं तद्गाथोल्लिखितमेवौद्देशिकद्वारं व्याचिख्यासुस्तद्भेदनिरूपणं तन्मध्यादेकस्य स्वरूपं चाह।

उद्देसियमोह विभागओ य, ओहे सए जमारंभे। भिक्खाउ कइ वि कप्पइ, जो एही तस्स दाणट्ठा ॥२८॥

व्याख्या—औद्देशिकमुक्तशब्दार्थं द्विधा भवति इति शेषः। कथमित्याह—ओघविभागतस्तत्रौघ उद्देशादिभेदानामविवक्षया सा-
मान्यं। तथा विभजनं विभागः, तेषामेव विवक्षया विशेषस्तत ओघश्च विभागश्चेति विग्रहे तौ तथा, ताभ्यां। ततः चः समुच्चये
ओघौद्देशिकं विभागौद्देशिकं चेत्यर्थः। तत्रौघे ओघौद्देशिकं तत् स्यादिति शेषः। अयं किमित्याह—'सए जमारंभे'त्यादि स्वके आत्म-
विषये आत्मार्थमिति यावत् आरम्भे व्यापारे कृते सति यदशनादि निष्पन्नं तन्मध्यात् भिक्षा भक्तादिविभागात् कत्यपि कियतीरपि,
अपिः परिपूर्णभोजनदानस्य सम्पूर्णभिक्षाणां च दानशक्त्यभावं सूचयति, कल्पयति सम्प्रधारयति कश्चिद् गृहीति गम्यते। किम-

संविभाग—या कश्चित् पाखण्डिकः प्राप्यादिगृहस्था वा समागच्छति यथा पाखण्डिकस्तदर्शनार्थं भिक्षानिमित्तं गृहयोग्य-
पदार्थप्राशनार्थं भिक्षां व्यवसायपश्चाद्वेति तत्त्वमिति प्ररूपयस्वेति। कथं पुनरस्य सम्भव इति चेदुच्यते। इहाल्पमूल्यभिक्षुकस्य भासा-
रिवद्गमितः कश्चिद् गृहस्थो गृहस्थी वा चिन्तयति यथा जीविता वयं कथमपि महाकष्टेन दुर्भिक्षे यतः किञ्चित् सङ्कल्पविकल्प
प्रतिदिनमर्थितमनसम्पूर्णभोजनदानकथाभावे मम भिक्षा अपि तावत् क्रियन्तो दातुं युक्ता यतो नास्त्यभिष्ट अन्नान्यपरत्र समयान्तरा-
न्यादिषु दृश्यते एतस्यैव भोगात्। न्यायतः तं पुण्यं स्वर्गगमनाय गमनाय भवति एतस्यैव फलदानसमर्थत्वादिति। दुष्पोषणनामिमा-
पदाम् यदा यदि पात्रयोग्यपात्रमभ्यागत तावतीर्भिक्षा अर्थिभ्यो दास्यामीति सामान्यसङ्कल्पेन कल्पयति तदा तदभावभूतं भक्तमोघौ-
द्देशिकं साधारणमिदं भवतीति'। कथं पुनरिदमपरैर्वोद्दिष्टकस्थितं छद्मस्थेन ज्ञायते? उच्यते उपयुक्तो गृहस्थमापितादिविपेडितेन
जानाति। तथाहि—कश्चित् गृहे भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुः स्वामिना भार्यया भिक्षा दापितायाः तस्या अन्यभिक्षाचरेभ्यस्ताः प्रतिदिनदेय-
यथा सङ्कल्पिता भिक्षा दत्ताः एतावतीति प्रत्युपायकृतो जानाति, एतावभिक्षा दत्ता एतावान्महिं भोक्तव्यमिति ओदनस्य सम्भोगेति सङ्कल्प-
नस्थ्यते, भित्यादिषु दत्तभिक्षापरिगणना खटिकादिना रेखाकरणतो वा दत्तसंख्याविस्मृतिरभावार्थं, प्रथमेयं भिक्षेत्यादिना रेखा-
करणतो वा दत्तसंख्याविस्मृतिरभावार्थं प्रथमेयं भिक्षेत्यादिना क्रमेण परिगणनमभवतात्। तदिदमपिस्थलमपिठपरेर्येभ्यात् भिक्षां
प्रयच्छ, मा चपरिगत् भाजनादेरित्येवं कस्यापि संलग्नं भाजनसम्बन्धाः। एतस्याः स्थाल्या मध्याद्दर्भिम्यो दानायैतावतीर्भिक्षा

१ भावरूमिव किमपि कल्पते तथा यावत्या भिक्षा एव इति गुरुणा कतिपयापि कल्पनामविपर्ययेण यधिर्दपयकल्पापि यद्योनो-
द्देशिकमिति शिष्यविदुक्तो

पृथक्कुरु इति वचनाकर्णनाद्वा इत्येवं कायिकवाचिकचेष्टाविशेषैरौद्देशिकं जानाति ज्ञात्वा चैषणायामुपयुक्तो निःसन्देहोऽनापृच्छ्य सन्देशिकमेतदिति परिहरति। इदं तु सङ्कल्पितदत्तिपृथक्कृतासु दत्तासु वा, शेषं कल्पते शुद्धत्वात्। पात्रकं तु तत्परित्यागेऽकृतत्रिकल्पमपि शेषग्रहणाय शुद्ध्यतीति गाथार्थः ॥२८॥

उक्तमोघौद्देशिकं, विभागौद्देशिकं विभणिषुस्तावत्तस्य भेदानाह।

बारस वेहं वेभागे चउद्धु द्देठं १ कडं च २ कम्मं च ३। उद्देससमुद्देसा-देससमाएसा ४ भेएण ॥२९॥

व्याख्या—द्वादशविधं-द्वादशभेदं 'विभागे'त्ति विभागौद्देशिकं भवतीति शेषः। यथा चतुर्द्धा चतुष्प्रकारं ज्ञेयं। किं तदित्याह-'उद्दिट्ठं'ति तत्रोद्देशनमुद्दिष्टं, स्वार्थं निष्पन्नस्याशनादेर्द्रव्यभेदादिना भिक्षाचराणां दानाय कल्पनं मत्वर्थीयेऽति उद्दिष्टं भक्ताद्युच्यते। 'कडं चे' ति कूरादिकं सत् करंबकादिलक्षणपर्यायान्तरेण क्रिया तस्येति कृतं चः चतुर्द्धेत्यस्यात्राप्यनुकर्षणार्थः। 'कम्मं चे'ति स्वार्थनिष्पन्नं लड्डूकचूर्णादिकं सद्गुडपाकादिना क्रिया लड्डूकादिना क्रियते स्मेति कर्म्म चः पूर्ववत्। इह त्वौद्देशिकस्य साध्यत्वादुद्दिष्टौद्देशिकं, कृतौद्देशिकं, कर्म्मौद्देशिकं चेति ज्ञेयम्। कथं पुनरुद्दिष्टादीनां चतुर्द्धात्वमित्याह—'उद्देसे'त्यादि उद्देशं च समुद्देशं च आदेशं च समादेशं च तानि तथा। एतल्लक्षणो वक्ष्यमाणो भेदो विभागो भेदप्रभेदादिकथनमिति यावद् उद्देशादिभेदास्तानिति। इह विभागौद्देशिकमुद्दिष्टकृतकर्म्मस्वरूपमूलभेदात् त्रिविधं। पुनः प्रत्येकमुद्देशसमुद्देशादेशसमादेशलक्षणोत्तरभेदाच्चतुर्विधमित्येवं विभागौद्देशिके सर्व्वे द्वादशभेदा इति गाथार्थः ॥२९॥

उद्देशादिभेदचतुष्कस्य स्वरूपनिरूपणायाह—

र्यमित्याह—यः कश्चित् पाखण्डिकः शाक्यादिगृहस्थो वा एष्यति समेष्यति तस्य पाखण्डिकादेर्दानार्थं पितरमनिमित्तं गृहयोग्य-
ग्रहमभ्याहारार्थं भिक्षां व्यवस्थापयतीति तत्पमिति स्वरूपमस्येति। कथं पुनरस्य सम्भव इति चेदुच्यते। ग्रामादिषु भिक्षुकाद माया-
दिवसमिव; कश्चित् गृहस्थो गृहस्थी वा चिन्तयति यथा जीविता वयं कथमपि महाकष्टेन दुर्भिक्षे अतः किञ्चित् सकलकालपिण्डस्य
प्रतिदिनसर्वजनसम्पूर्णभोजनदानकथभावे मम भिक्षा अपि तावत् भिक्षमो दद्युं पुनः यतो नास्त्यमिह कम्भन्यपरम् स्वर्गापवर्गा-
स्मारिकं मन्यते एतस्यैव मोक्षात्। नाप्यत्र पुण्यं स्वर्गगमनायपर्याप्तं भवति एतस्यैव पात्रान्तरसमर्पणत्वादिति। पुण्योपार्जनाभिमा-
नवान् यदा गृही गृहयोग्यपरिग्रहमभ्याहारेण दास्यामीति भिक्षां याचिभ्यो दास्यामीति सामान्यसङ्कल्पेन कल्पयति तदा तदभावमुक्तं मिश्रयोगौ-
द्देशिकं साधिकमित्यभिधं भवतीति[1]। कथं पुनरिदमपरस्येतोद्देशिकादिस्पष्टं व्यवस्थेन ज्ञायते? उच्यते उपयुक्तो गृहस्थमासितादिविशेषितेन
वचनादि। तथाहि—कश्चित् गृहे भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुः स्वामिना भार्यया भिक्षा दापितायाः सत्या अन्यभिक्षाचरेभ्यस्तः सर्वादिभ्य-
वत्ता यथा शालिस्तिरा भिक्षा दत्ताः कल्पापीति प्रत्युत्तरसमानतो भाषते, यदि भिक्षा दत्ता पूरिता मोक्षभ्यमिति छोरस्थाः यथेति सङ्ग्य-
वसुम्बते। भिक्षादिषु दत्तभिक्षापरिमाणमा खटिकादिना रेखाकरणतो वा दत्तसंख्याविस्मृतिरक्षणार्थं, प्रथमेयं भिक्षेत्यादिना रेखा-
करणतो वा दत्तसंख्याविस्मृतिरक्षणार्थं प्रथमेयं भिक्षेत्यादिना मुखेन परिगणनमथवा। अतिरिक्तदशिष्टमपदेशमेष्यात् भिक्षा
प्रयच्छ, मा गवेषयतिवाम् भावनादेशिस्यैव कस्यापि संसृष्टं भक्तमुपगम्यमपा। एतस्याः स्थाप्या अभ्यायतिभ्यो दानार्थं दास्यामीति स्थाप्याः

---

१ चास्तमिह किमपि कल्पते ततः कल्पिता भिक्षा एव इति पुनरपि कल्पितपरिमाणपरिसमाप्तिपरिक्षेपेण परिमितसमयमादि त्वोपो-
देशिकमिति पिण्डनिर्युक्तौ

तैर्मिश्रितं करम्बितं यत्सङ्खडीमुक्तोद्धरितं कूरादि तद्व्यञ्जनमिश्रं करम्बीकृतमित्यर्थः। तदादिर्यस्य, निर्मञ्जनादिना पिण्डीकृत-
लड्डूकचूर्ण्यादेः पर्यायान्तरस्य, तद्व्यञ्जनमिश्रादिकमित्यर्थः। करंबकादिलक्षणपर्यायान्तरापन्नं कृत्वा इत्यर्थः। यदोदनादि संख-
डीमुक्तोद्धरितं चतुर्णामन्यतरस्मै दानायोद्दिशति गृही यथेदममुकेभ्यो दातव्यमिति। 'कडं'ति उद्देशिकस्य प्रस्तुतत्वात् कृतं करं-
बकादिपर्यायान्तरेण विहितमुद्देशिकं कृतोद्देशिकं तदोदनादि भण्यते। इह व्यञ्जनकूरोऽन्यो वा कश्चिद्यथासम्भवं यावदर्थिका-
दीनामन्यतरस्मै दानाय कल्पितो ज्ञेय इत्युद्देशिकता। तथा 'तमग्गितवियाइ पुण कम्मं' ति तत्सङ्खडीमुक्तोद्धरितं लड्डूकचूर्णिमु-
द्रादिकं अग्निना-वह्निना तापितमुष्णीकृतमग्नितापितं गुडादीति गम्यते। तदादिर्यस्य तदग्नितापितादि आदिग्रहणात् सचित्तज-
लहिंगुलवणराजिकासन्मिश्रदध्यादिग्रहो विभक्तिलोपात्तेनाग्नितापितादिना गुडादिद्रव्येण किमित्याह-'पुण'त्ति पुनः प्रथमस्वाभावि-
ककरणापेक्षया भूयोऽपि लड्डूकादिपर्यायान्तरापादितं कृत्वा यदा चतुर्णामन्यतरस्मै दानायोद्दिशति तदा तन्मोदकचूर्ण्यादिकं तथा-
विहितं 'कम्मं' ति कर्मोद्देशिकं भण्यते। यद्वेत्थं व्याख्यायते-अग्नितापितादिगुडादिद्रव्ययोगाद्भूयो मोदकादिपर्यायान्तरापादितं
तत्संखडीमुक्तोद्धरितं मोदकचूर्ण्याद्यग्नितापिताद्युच्यते। तत् पुनः पुनः शब्दो व्यतिरेकार्थः तथाभूतं चतुर्णां दानायोद्दिष्टं, 'कम्मं'
ति कर्मोद्देशिकं भण्यते। तथाहि-'अचित्तमेव पच्चइ आहाकम्मं तयं भणियमि'त्येतल्लक्षणेनाधाकर्मणा, देशतो युक्तं कर्म गुडपाकादि
मोदकचूर्ण्यादिकं वा किञ्चिद्यथासम्भवं यावदर्थिकादीनां चतुर्णामन्यतरस्मै दानाय कल्पितमित्यौद्देशिकमिति। कथं पुनरनयोः
कृतकर्मोद्देशिकयोः सम्भवः? उच्यते यथा कश्चिद् गृहस्थः सङ्खड्यां निवृत्तायां दध्यादिसरकस्थाल्यादिभाजनस्य ग्रहणाय, मा वा
केवलः कूरो विगन्धितां ग्रहीष्यति, द्वयोरपि वा दध्यादिकूरयोरेकेनैव गमनागमनादिना दानाय निष्पत्स्यमानत्वान्निष्कष्टमेव दानं

आवासयमुद्देसं, पासंडाण भवे समुद्देसं । समणाणं आएसं, निग्गंथाणं समाएसं ॥१०॥

व्याख्या—'यावन्तिय' त्ति एकनाथावन्तार्थिनां समस्तार्थिनामर्थाय परिकल्पितमशनादीति सर्वत्र प्रक्रमः उद्देशमुद्देशिकमस्त्यं । तथा पाषण्डिनां चरकादीनां भवेद् स्यादिति सर्वत्र योगः समुद्देशं समुद्देशिकं एवं श्रमणानां निर्ग्रन्थानां आदेशमादेशिकमानानम् । तथा निर्ग्रन्थानां सेवाम्बराणां समादेशमिति गाथार्थः ॥१०॥ (१०००)

अधुनोद्देशिकस्यैव विभागोद्देशस्य सामान्यस्य भावेऽपि उद्देशकृतकर्मरूपाणां विभागौद्देशिकमूलभेदानां त्रयाणां संक्षेपतः स्वरूपनिरूपणमाह ।

संखडि भुत्तुव्वरियं, चउण्हमुद्दिसइ जं समुद्दिट्ठं । वंजणमीसाइ कडं, तमग्गितवियाइ पुण कम्मं ॥११॥

व्याख्या—'संखडि' त्ति विभक्तिलोपात् संखड्यां, विवाहादिप्रकरणे सत्ये लपनादिभिरभ्यवहृते उद्धरितं शेषीभूतं उच्चोद्धरितं परेरनवलीमनदपि ओदनादि पर्याप्तिकं मत्वं भक्तं दृष्ट्वा गृहस्वामी परिचिन्तयति—यदि यथा धर्माय देहीदं तदपत्यमेव चतुर्णां यावदर्थिकपाषण्डिश्रमणनिर्ग्रन्थानां मध्यादन्यतरस्मै इति एककादि उद्दिष्टमिति उद्देशकं मन्यते । प्रायः शुद्धमावेष्य उच्चोद्धरितं यद् स्यादिति संखडीग्रहणं । स्तोकमुद्धरितमपि भावो गृहेऽप्युपयोगं यातीति प्रचुरविशेषणं तदपि द्रष्टव्यं सामर्थ्यात् । एवं च सत्ता एतस्या विभागौद्देशिकस्य सम्भवः प्रदर्शितो भवति । तथा 'वंजणमीसाइ कडं'ति इहापि 'संखडिभुत्तुव्वरियं चउण्हमुद्दिसइ जमि'त्यनुवर्तते । ततश्च व्यज्यते प्रकटयते रुच्यादिकमेभिरिति व्यञ्जनानि गोरसतक्रतीमनादीनि

यदि गृही भार्यादिः सम्मुखं वक्ति तदा तत्करंबकादि कल्पते, दान-
यत् प्रहरद्वयान्तं कालं यावद्दातुमिष्यं तदर्वागपि मा दास्यसीति यदि गृही भार्यादिः सम्मुखं वक्ति तदा तत्करंवकादि कल्पते, दान-
परिणामापगमे स्वगृह एवैतदुपकरिष्यतीति दात्र्याऽऽत्मार्थित्वात्। कर्म्मौद्देशिकान्त्यभेदत्रयं दानपरिणामापगमादात्मार्थीकृतमप्यकल्प्यं
साधूनामविशुद्धिकोटिकत्वात्। तथा भिक्षार्थं प्रविष्टं साधुं दृष्ट्वा यदा गृहस्थी भणति यथा अग्रेतनेषु विहृत्य व्यावर्त्तमानेन त्वया
मद्गेहे आगन्तव्यं येन भवदर्थं वक्कुलादे(वल्लकादे)रस्य संधूय(प)नं कृत्वेदं तुभ्यं प्रयच्छामीति, तदा यदि तद्यथाभणितं दात्र्या,
तथाकृत्वा ददाति तदा तदकल्पं कर्मौद्देशिकत्वात्। यदि च तथाकृत्वा दातुमभिलषितं दात्र्या, तथैवाकृतमेव ददाति तदा कल्पं
साम्वयं क्रियाविशेषस्याकरणात् सङ्कल्पमात्रस्य च क्रियाशुन्यस्यादुष्टत्वात्, यदुक्तं–'न खलु परिणाममेत्तं पयाणकाले असक्रिया-
रहियम्। गिहिणयं(यंत) तु जयं दूसइ आणाए पडिवद्धम्' ॥१॥ इत्यलं प्रसङ्गेनेति गाथार्थः ॥२१॥

उक्तमौद्देशिकद्वारं, साम्प्रतं पूतिकर्म्मद्वारं व्याचिख्यासुस्तस्याः स्वरूपं भेदप्ररूपणं च वक्तुमाह—

उग्गमकोडिकणेण वि असुइलवेणं व जुत्तमसणाई। सुद्धं पि होइ पूई, तं सुहुमं बायरं ति दुहा ॥२२॥

व्याख्या—उद्गमः–उत्पत्तिः। 'कुट् कौटिल्ये' इत्यस्यानेकार्थत्वात् कुट्यते छिद्यते इति कोटिराहारादिविषयविवक्षितदोषवृन्दस्य
विवक्षितोंऽशः। सा च वक्ष्यमाणविशुद्धिकोट्यविशोधिकोटिभेदाद् द्विधा। तदत्राविशुद्धिकोटिर्ग्राह्येत्युद्गमविषया कोटिरविशुद्धिको-
टिलक्षणा वक्ष्यमाणोद्गमकोटिस्तस्या उद्गमकोटेरुपचारादुद्गमकोटिदोषयुक्ताहारस्य कणेनापि सूक्ष्मलेशेनापि आस्तां प्राचुर्येणेत्यपे-
[illegible]। 'असुइलवेणं व' त्ति वा शब्दस्येवार्थत्वादशुचिलवेनेव विष्टालेशेन यथा। अशुचिश्च कुथितद्रव्यस्यान्यस्याप्युपलक्षणं द्रष्टव्या।
[illegible]कं मिश्रितं मिलितं, अशनादि अशनपानाद्याहारचतुष्टयविषयं द्रव्यम्। तत्किमित्याह–पूर्वावस्थायां शुद्धमप्युद्गमादिदोषरहितमपि

शालेयं वा कूरमिदं सर्पिषा च दध्ना च मधुरं भवतीत्येवं समर्थैर्यदा स्वाद्यादिसंयोगतीमनस्कारिभिः कूरादिमुद्धरितं स्वार्थनि-
ष्पन्नं संमिश्रं कृत्वा तिम्मनादिना सह करम्बचूर्ण्यादि वा पिण्डकतया यथा चतुर्णामन्यतरस्मै दानाय कल्पते तदा कृतौद्देशि-
कस्य सम्भवो यदा च गुडपाकप्रतिकुटकादिनरिक्तीकरणादिव्यपदेशेन समुत्पन्नो निखात्यां भूयोऽपि सद्गुडकचूर्ण्यादिकमग्निवापितगु-
डादिना मोदकप्रतिरूपपर्यायान्तरेण कृत्वा प्रवचनोपयुक्तानपेक्षान् श्रमणादीन् या पुनः संस्कृत्य, सचित्तजलकणप्रभृतिद्रव्यसम्मि-
श्रत्यादिना हृतं कंदरूपतया वा कृत्वा चतुर्णामन्यतरस्मै दानाय समुत्पद्यते, तदा कर्मौद्देशिकस्य सम्भवः । अत्र चोद्दिष्टोद्दि-
शिकयोः कल्पाकल्पविधिरुच्यते । तत्र यावदर्थिकानां दातव्यमित्येवं दातुर्विशिष्टे निर्देशे यतीनामपि मध्ये प्रत्यायुद्दिष्टोद्दे-
शिकं प्रवचनोपयुक्तानां यथास्थितमेव कल्पते दानायोद्दिष्टे ग्रामादिसम्बन्धसाम्ये दीयमानं यतीनामकल्प्यं स्वोचितारम्भात्
विभिन्नीकृत्य देयस्य दातुमभिप्रेतत्वादत्र च यत्यर्थमपि ईदृशविशिष्टसाध्याभावसम्भवात् न तु स्थापनादोषापत्त्य मिश्रदोषत्वात् ।
अन्ये त्वाहुः उद्देशो(दिष्टो)द्देशोपनिर्वर्तनाद् स्थापनेव तेषां भवेन साम्प्रतान्यारम्भावामपि मा स्यादितीष्यते । एवं चोद्देशो(दिष्टो)द्देशिकस्य
स्थाप्यपात्रास्तं भेदो यथेदं साधुनाऽस्थापिते, स्थापना तु याचिते स्यात् । तथा समर्थितमत्र यावदर्थिकादीनां चतुर्णामप्यर्थाय उ-
द्दिष्टः स्यात् स्थापनायां तु निर्ग्रन्थार्थमेव समुत्पद्यते । नवरमुद्देशो(दिष्टो)द्देशिकमिदं दातुर्दानमात्रे निश्चये सत्यपि आरम्भार्थत्वात् ।
यदा च गृहस्थानां चरकादीनां वा निर्ग्रन्थादिवर्जितानां दातव्यमिति विशिष्टनिर्देशे कल्पते तदा साधूनामपरिस्थितत्वात्तेषां कल्पत एव ।
तथा कर्मौद्देशिकयोरकल्प्यता भूयस्त एव सत्कायसमारम्भादिदोषात्, मतरं यद्यपि कृतौद्देशिकयावदर्थिकसमकर्मौद्देशिकयमे-
दीयमानमनादि यथा(स्या)श्रितं यावदर्थिकादीनामन्यतरस्मै तदपीदं मा दास्यसि, तथा गृहस्थेनार्पितं स्थितं मा दास्यसि, तथा

म्, आत्मानमुदकमित्यपेरणौ, नगरं काणं, तत्प्रयोजनम्। अथवा यथा तारम्यादिगुणाधानमपि तास्यादिमोचनपूर्व्यं यदपि
यमाण्यप्रप्स्यादिद्रव्यवशेनापि पुष्टमयीवं स्यात्स्थितमनपरिहार्यं च तथा निरतिचारचारिणो यतेर्निरतिचारचारित्रस्य सातिचार-
तयाऽपि त्रसप्राणोत्पत्त्यादिदोषलेशेनापि संपृक्तः पुलोऽप्याचार उपलभ्यमानो चारित्रैः कारणत्वाद् सोऽपि पुलिरित्युच्यते।
तत्र पुलिनाम् पुलिकर्मेत्यभिधीयते। अत च विशिष्टमपि भोजनमशुद्ध्यादिविशिष्टद्रव्ययोगादपवादप्रतिमात्रमापन्न विरुद्धजनपरिहार्यं
च यावं यथाऽस्माभिरुच्यते।

'एगंमि नयरे धणपुण्णकलोवचेयरूयनिपरसपिगये पारिव्वाये समावनिस्परेठक्खिपाए एगो भवलो आसि। अण्णया तस्सपनि-
यमिसियरिं चउपयपोर्ति तिम्हासभवलो भसिरे ठहिरय तस्स उज्झयं इच्छियम्। तहा इमाउ अहिवाउ भम्म सड्डेया पुरि(छुड्डि)
कामो(कहा) एयं परिसं मम भट्टमिठुं च चवलिंठुं उवणियाए तट सुयवे करिस्सामो। तदेव पुण्णा (छुड्ढा) वर्डि वदेप पुवाकारओ
पारसरायेण भणिओ तहा एयं परिसं मम भट्टपिचरसिठुं चमाय येर तुयं वस्सससयं उग्गमेण पारवेयव्व वैयमे दीए भयोहस्स
चागरं उवणिय(कड) करेमो सो तहेव करे। अह एयाए महुपीए मोयणवेळाए उवणिया भविस्सन्ति। समाए उवठिप्पमार्थं
भवुभयर घरे एयस्स कविपस्स गोयाउए उग्गमनिमित्तं पविठ्ठो। इओ तस्स भम्मओ एवरं दीए वेय राएए मंदपयउग्गुरं मोत्तुं वारि
ठयो। भसियं चायं। पच्छिमराईए तेण तेमि मोयाउए अभिये पुम्मयुरीसं वोसिरियम्। तस्स उवरि एगाए महिलीए वोठो
एगो। तेण तं पुरीसं चकियं, तेण पुरीसं च छविचयम्। तं पोवं सपुरीसं पाठेउम समा सारविया। गोठिया (गोठिम य) नागपविठ-
मोयणं माणिउम मोयणत्थं पा(भा)ण तस्स उवारिठ्ठा, तान तेसिं चवीय दुग्गंधो आगमओ पभिस्सो पुठो। जया कमो मज्झगंधो

आगच्छइ तेण भणियं न याणामि। तओ तेहिं लिंपणमज्झे मंडगमच्छगखंडाणि दिट्ठाणि। सुरागंधो य अग्घाइओ य नायं, जहा लिंपणमज्झे असुइ चिट्ठइ। तओ तं सव्वं भोयणं असुइ त्ति काउं छड्डावियं, तं लिंपणं उक्खणावियं। अन्नेण छगणेण सभा सारविया अन्नरसोईए भुत्तं ति।

स्वरूपमभिधायाधुना एतदेव भेदत आह—'तं' ति तत्पूति, पूतिशब्दः संस्कृतेऽपि स्त्रीलिङ्गो नपुंसकलिङ्गश्च दृश्यते क्वचित्। सूक्ष्मं स्वल्पदोषवत्त्वेन श्लक्ष्णं, बादरमारंभतया बहुदोषवत्त्वेन स्थूलं, चः समुच्चयार्थो लुप्तो दृश्यः, इति स्वरूपप्रदर्शने, इत्येवं द्विधा द्विविधः स्यादिति शेष इति गाथार्थः॥

अधुना यथोद्देशं निर्देश इति न्यायमाश्रित्य सूक्ष्मस्वरूपं द्वितीयभेदप्ररूपणं चाह—

सुहुमं कम्मियगंधग्गि, धूमवप्फेहिं तं पुण न दुट्ठं। दुविहं बायरमुवगरणभत्तपाणे तहिं पढमं॥३३॥

व्याख्या। सूक्ष्मं बादरविलक्षणं पूति भवति। कैरित्याह, कार्म्मिकगन्धाग्निधूमबाष्पैस्तत्र 'कम्मिय'त्ति आधाकर्मिका इह चात्रोप- रत्र च कार्म्मिकग्रहणेन सर्व्वेषामविशुद्धिकोटिदोषाणां ग्राहो द्रष्टव्यः। गन्ध आधाकर्म्मान्नस्य घ्राणिरग्निराधाकर्म्मणो राध्यमानस्य सत्क- इंगाररूपो वैश्वानरो नवरमत्र तदवयवास्तापादिरूपा अंशा ग्राह्या, व्याख्यानात् धूमोऽपि तस्यैव राध्यमानस्याग्निकाष्टाद्युत्पन्नः प्रतीतो, बाष्पस्त्वाधाकर्म्मान्नस्यैवोष्मा, ततो गन्धश्चाग्निश्च धूमश्च बाष्पश्चेति द्वन्द्वे, कार्मिकाश्च ते गन्धाग्निधूमबाष्पाश्च कार्मिकगन्धाग्निधू- मबाष्पास्तैः। यद्वा 'कम्मिय'त्ति आधाकर्म्मिकसम्बन्धिनो गन्धाग्निधूमबाष्पा इति समसनीयं। अयमर्थः आधाकर्म्मिकभक्तादिगन्ध- बाष्पाग्निधूमैः सह मिलितं शुद्धमप्यशनादिकं सूक्ष्मं पूतिकर्म्म भवतीति। यद्येवं तदापूति किञ्चिन्नास्त्येतैः सर्व्वस्यापि व्यापनादि-

स्यात्–ध्य पुनः सत्यं पृच्छ्यते, तत्र कश्चो विचिन्त्य न नैव युक्तं दोषकृत् स्यात् सायोमारितस्येति ज्ञेयः । पृथिव्या परिहार्यत्वं कथ
मवतीति तस्मसदकमपरिहार्यस्येतत्प्रश्नमन्त्र् । तथाहि लोके द्विधा प्रयोजनं दृष्टं साध्यमसाध्यं च । तत्र यत् साध्यं .तदेवस्यावमिष्टं
तत्पदे, असाध्यं, यदि साधयन् स्वस्येवाभावमपि, तस्य बादरपृथ्वेः परिहारः साध्यं कार्यं सूक्ष्मपृथ्वेस्त्वसाध्यं । यतोऽनेकापादि-
समस्तसत्त्वादिस्थिते चत्वारोऽप्याधाराश्मिकाः पिपीलिकादेव अमनेन सर्वं जगत् व्याप्नुवन्ति
पृथिः साधनरूपे च चारित्रनेर्मर्यस्याध्यवसाये तेः सूक्ष्ममपि सूक्ष्मस्थानादि न पृथिवीति । कि-
दोषकृत् दृष्टं यथा मधुस्वादिकविरुद्धस्वादयतामधुविगन्धिनामप्यन्यगन्धीभूतानां दूरदेशात-
म तेषो गन्धो न दृश्यति । यथा वा दूरादागतस्य गन्धितया मठादिवासिता विपाकाः अपि नष्टमौलसामर्थ्यस्येनान्त्य-
तरं न भवन्तीति । यद्येवं तर्हि किमर्थमिदं प्रश्नपते ? उच्यते न परिहार्यतया असा उपन्यासः किन्तु मेरुप्रकरणा-
र्थं च बादरपृथ्विमाश्रित्य सविशेषो ज्ञेयः । प्रज्ञापनामात्रमाश्रित्य च सूक्ष्मपृथ्वेरुपन्यास इति स्थितं । द्विविधे द्विधा बादरपृथिव्यमं
चेत्यं द्वैविध्यमित्याह । उपकरणभक्तपान इति उपकरणविषये भक्तपानविषयं चेत्यर्थः । तत्र पञ्चम्यं
व्यापितं तापसोऽध्वनादेर्दाभ्यां सापादिभ्यो दीयमानस्य वा तस्यैवोपकाराय चर्चे
तस्मिंश्च स्नानादिकानतो परयोगपदवासनादिकमप्यच्छदोपकरणमिति स्थितस्वात् एस्यु-
पयुक्तस्यापुपकरणपृथ्वि । यथा किपवाऽपामर्म्मिकेन कियता च प्रदेशेन कर्मेण सि-
क्तिमिति मध्यपञ्चका स्थाली पहुकसाप्यतस्ये पङ्के तपस्विने यद्वे वा एकस्परस्मिन् करस्मिपिता-

धाकर्मिके एकतरस्मिंश्च शुद्धे सति द्वयोर्योजनकृते उपकरणपूतितेति। एवमन्यस्याप्युपकरणस्य पूतित्वं ज्ञेयं। तस्मिन् पूत्युपकरणे शुद्धं यदशनादि राद्धं तदपि पूत्युपकरणयोगादुपकरणपूति ज्ञेयम्। तथा अविशुद्धकोटिभिरशनादिभिर्द्रव्यैर्मिश्रं शुद्धमप्यशनादिकं यद्रन्धनादिक्रियाविषयीकृतं तैः स्पृष्टं वा तद्भक्तपानपूति ज्ञेयम्। 'तहिं'ति तयोर्बादरपूतिकर्मभेदयोरुपकरणभक्तपानविषययोर्मध्ये प्रथममाद्यमुपकरणपूतिलक्षणं भेदमाश्रित्य स्वरूपं कल्प्याकल्प्यविधिं च वक्ष्ये इति शेष इति गाथार्थः ॥२३॥

अधुना पूर्व्वार्धेन प्रस्तुतमेवार्थमुत्तरार्द्धेन तु भक्तपानपूतिद्वितीयभेदस्वरूपं किञ्चिदाह।

कम्मियचुल्लियभायण–डोवट्ठियं पूइ कप्पइ पुढो तं। बीयं कम्मियवग्घारहिंगुलोणाइ जत्थ छुहे ॥२४॥

व्याख्या—सूचनादाधाकर्म्मिका एव चुल्लीभाजनडोवाः–अधिश्रयणीस्थालीबृहच्चट्टुकास्तेषु स्थितं रन्धनेन स्थापनेन वा विहिताश्रयं कार्म्मिकचुल्लीभाजनडोवस्थितं। इह डोवग्रहणेन दर्व्या अपि लघुचट्टुकरूपाया ग्रहणं ज्ञेयम्। शुद्धमशनादीति सामर्थ्यगम्यम्। 'पूइ'त्ति उपकरणपूतिः स्यात् अत्र च चुल्ल्युखे आधाकर्म्मणी आश्रित्य चत्वारो भङ्गाः स्युः। यथा चुल्ल्याधाकर्म्मिक्युखा च, चुल्ल्याधाकर्मिका नोखा, उखाऽऽधाकर्मिकी न चुल्ली, न चुल्ल्याधाकर्म्मिकी नोखेति। तत्राद्ये भङ्गत्रये तावन्न कल्पते चतुर्थस्तु पूतिमाश्रित्य शून्यः। परं भङ्गत्रये चुल्ल्युखयोराधाकर्म्मिकयोः स्थितस्याशनादेरकल्प्यस्यापि विषयविभागेन कल्प्यतामाह। कल्पते ग्राह्यं स्यात्। 'पुढो'त्ति पृथक् कृतं स्वयोगेन चुल्ल्युखयोरपनीतं सत् तत् यत्तत्रैवराद्धमन्यत आनीय मुक्तं वा अशनादि। सामर्थ्याच्चुल्ल्यादिस्थितं न कल्पते उपकरणपूतिदोषादाज्ञैवात्र प्रमाणमिति, न युक्तेरन्वेषणं कार्यं। एवं तावच्चुल्ल्युखयोराधाकर्मिकयोः पूतिस्वरूपयोर्वा स्थितस्यास्याः कल्प्याकल्प्यत्वं प्रोक्तं। तथा आधाकर्मणा पूतिस्वरूपेण वा डोवेन तथाभूतया दर्व्या वा यच्छुद्धमशनादिकं दात्री साधुभ्यो

अत्र-अथ पुनः प्राक् प्रतिकर्म, पुनः शब्दो विशेषणे न नैव युक्तं दोषकृत् स्यात् साधोरपरिभुञ्जानस्येति शेषः। पूतिकर्म परिहार्यरूपं तत्र भवतीति तत्त्वमनवगम्य परिहारस्तेनाशीर्णत्वात्। तथाहि लोके द्विधा प्रयोजनं स्यात् साध्यमसाध्यं च। तत्र यत् साध्यं तदेव साधयितुं यतन्ते, असाध्यं, यदि साधयन् क्लेशमेवानुभवति, तदा चादरयुतेः परिहारः साध्यं कार्यं दूरमपूतेरसाध्यं। यतोऽनेकप्रकारि-कस्य अंशा पूर्णम् तथा आधाकर्मिकपात्रमन्यपात्राणि संस्पृष्टे यत्तदारोऽप्याधाकर्मिकत्व विशीर्णेऽवयवे गमनेन सर्वे भवन्तु व्याप्नुवन्ति स्वस्वस्थं पूतमशनादिकं सर्वं तैस्स्पृष्टं पूतिः स्यात् त्वये च चारित्रिणो निर्मलस्याभावप्रसङ्गः। सत्यपि पूतमशनादि न पूतिरिति। कि-म्बलोकेऽपि न सूक्ष्मावयवं वस्तु दोषकृत् यथा मनुष्यादिकुणपसूक्ष्मावयवानामनुपिण्डिताप्यत्सनन्तीमृगाणां दुरदेवमा-यस्य नासिकया गृहीते गन्धो न दुष्यति। यथा वा दूरागतस्य सन्निहितया स्फोटीसवाक्यविशा विगीता अपि नष्टमौलसामर्थ्यत्वेनास्य-विषीभूता मरणं न जनयन्तीति। यद्येवं तर्हि किमर्थमिदं प्रकल्प्यते? उच्यते न परिहार्यतया अस्य उपन्यासः किन्तु भेदप्ररूपणत-यैव। तदिह बादरपूतिमाश्रित्य प्रतिषेधो ज्ञेयः। प्रज्ञापनामात्रमाश्रित्य च सूक्ष्मपूतेरुपन्यास इति स्थितं। द्विविधं द्विधा बादरपूतिकर्म पूर्वोक्तं स्यादिति शेषः। किं विषयं द्वैविध्यमित्याह। उपकरणभक्तपाने इति उपकरणविषयं भक्तपानविषयं चेत्यर्थः। तत्र चरमं चुल्लीस्थालीदर्वीचटुकमहत्कोरसादिकमुपस्कृतिकं साध्यतोऽशनादेर्दीप्त्या साधारिभ्यो दीयमानस्य वा तस्यैवोपकाराय भवेत् तदुपकरणं इदं च प्रकृतमाधाकर्मिकमत्र ग्राह्यं। तस्मिंश्च रन्धनादिकरणतो गृहयोग्यसाधनादिरूपस्य चाशेषोपकरणमिलितत्वात् उप-पद्यमानत्वे पूर्वोपकरणमेव पूतिकमित्युच्यते उपकरणपूतिरिति। यथा कल्पता आधाकर्मिकेन कल्पता च इन्धनेन कर्दमेन मि-श्रिता चुल्लीपिठरादिकमन्यदप्याधाकर्मिकसम्पृक्तमुपका स्थाली सूक्ष्माप्यवयवे युक्ते उपरितने भागे वा पश्चादस्मिन् कस्मिंश्चिदा-

इति। अयमर्थो यस्मिन् स्थाल्यादिभाजने आधाकर्मिकं राद्धं तदन्यस्मिन् प्रक्षिप्य तस्मिन्नेव च क्षीणी(रिक्ती)भूते कर्म्खरण्टिते आधाकर्मिकभक्ताद्यवयवोपलक्षिते भाजने स्थाल्यादावकृतकल्पत्रये यदशनाद्यात्मार्थं राद्धं, यद्वा पूर्वोक्त एवाकृतकल्पत्रये भाजने यच्छुद्धमेवाशनाद्यन्यतो भाजनान्न्यस्तं व्यवस्थापितमिति यावत्तदशनाद्याहारपूति भक्तापानपूति स्यादिति शेषः। तथा कर्म्लिप्तहस्तादि-स्पृष्टं चेति तत्र हस्तः करः स आदिर्यस्य वस्तुनस्तद् हस्तादि आदिशब्दाच्छुद्धडोवदर्व्वीकरोटिकादिपरिग्रहस्तत आधाकर्म्मणा विलिप्तं खरण्टितं यद्धस्तादिवस्तु तेन 'छिक्क'ति छुप्तं स्पृष्टमिति। अयमर्थ आधाकर्म्मभक्तादिखरण्टितेन हस्तेन करोटिकादिना वा स्थाल्यादौ स्थितं शुद्धमशनादि यत्संस्पृष्टं तदप्याहारपूति स्यादिति। चः समुच्चये। इयं च सर्व्वाऽप्यकल्प्यैव यतीनामिति। अथाशुद्धाशनादीनां शुद्धाशनादेः पूतित्वकरणे किं परिणतमिति चेदुच्यते राद्धमुद्गादिछविखरण्टितोखिकादेरारभ्य सिक्थकवलादिकं यावदिति। एवं यथाऽऽहारविषयमाधाकर्म दर्शितं स्वस्थाने पूतिश्च शुद्धाधाकर्मिकयोरशनादिकयोर्मिलितयोर्यथाऽत्र दर्शितो तथोपधिवसत्योरपि ते द्वे अपि स्यातामतः शिष्योपकाराय ते अपि दृश्येते। अत्र पिण्डेनैव प्रकृतं, तत्र यत्यर्थं यौ मुखवस्त्रिकाद्युपकरणोपाश्रयौ विहितौ गृहिणा तावाधाकर्मिकौ, स्वार्थयत्यर्थनिष्पन्नयोः शुद्धाधाकर्मिकयोरर्द्धफलयोः सीविता प्रच्छादपटिका तथाभूतयोः, कर्द्दमादिकयोर्निष्पन्ना वसतिश्च पूतिरित्यादि, इयमपि साधूनामकल्प्यैव। एवं सर्व्वानविशुद्धिकोटिदोषानाश्रित्य पूतित्वं ज्ञेयमिति गाथार्थः॥ ३५॥

अधुना दातृगृहं दातृस्थाल्यादिभाजनं साधुपात्रकं पूतिपरिहारविषयं कल्प्याकल्प्यविधिमाह।

पढमे दिणम्मि कम्मं तिन्नि उ पूइ कयकम्मपायघरं। पूइ तिलेवं पढरं कप्पइ पायं कय तिकप्पं॥३६॥

व्याख्या—प्रथमे दिने आद्यवासरे यत्र दिने आधाकर्म्मणः पाकः कृतः। 'कम्मं'त्ति आधाकर्म्म पूर्वोक्तं। 'तिन्नि उ' त्ति त्रीणि

ददाति तदशनादि तत्स्वगृहकरणप्रतिप्रसादरूपम्। यदि च ताभ्यां पश्चाद्गृहमशनादिकं तत्रानीय रात्रौ तदा ताभ्यां तन्मध्यस्थिता-
भ्यां तदकल्प्यम्। स्वास्या बहिर्निष्कासिताभ्यां च ताभ्यां स्वाधीनकं कल्पते। 'बीयं'ति द्वितीयं भक्तपानविषयं पूति भवति किं
वदित्याह। 'धम्मिये'त्यादि आधाकर्मिकमाधाकर्मिकं वाघारो हिंग्वादिदानेभ्यो धूमो हिंगुस्थाने प्रतीते, आदि ग्रन्थान्तराभिकमरीच-
जंबुकीयकप्रभृतिशाकभेदादाधाकर्मिकस्य वस्तुनो अतः ततो वाघारस्य हिंगुमशनादि चेति विपूय कर्मभाजने आधाकर्मिकवाघारहिंगुप्रक्षेपाचे
तथा मूलेऽपि शुद्धापघनाशे अनिमित्तवितिरिक्ते वा तदादिवषनरूपे क्षिपति संस्कारार्थे मध्ये क्षिपति तन्मुद्रापघनायाऽऽधा-
कर्मिकवाघारादियोगात् द्वितीयं भवेत् भक्तपानपूति स्याच्चरमाधाकर्मिकत्वं हिंगुरन्यस्य स्वार्थे निष्पन्नमुद्गादिमक्तसंस्कारार्थं सचि
चोरकेन साधुनिमित्तं कृतस्य [illegible] तु तद्वित(दर्श)मिव धूमितपरिणामितस्येत्यादि भावनीयमिति गाथार्थः ॥१४॥ तथा—

कम्मियवेसणधूमियमद्दवकयं कम्मखरडिय भाणे। आहारपूइय तं कम्मलित्तचुल्लयपाउच्छिक्कं च ॥१५॥

व्याख्या—आधाकर्मिकवेसनेन वधूकादिविधिमुक्त्पादितस्वस्त्रम्वर्यां तपतवनस्वारादाधाकर्मिकादिदिमिष। 'धूमिय'त्ति संधूपितं
सम्पुटपेयाटीमनादि तदपि भक्तपानपूतिः स्यात् यतो वेसनस्योपलक्षणत्वादेव आधाकर्मिकवेसनादेः सम्को निर्धूमाग्निरूपाङ्गारोपरिक्षिप्त-
वेसनजीरकहिंग्वादिसम्बोत्थधूमो लोकप्रसिद्धः आधाकर्मिकवेसनधूमः स सञ्जातो यत्र स्वान्पादिभाजनेऽन्यो शुद्धे शीतकृत्वे धूमप्रदापाय शून्यस्था-
पयेत् तदाधाकर्मिकवेसनधूमितं तत्पूर्वं भाजने तथोपयात्र सत् पथीमनउकपूरणादिरूपमशनादि क्षिपेत् तदपि तथोच्यते तदपि भक्त-
पानपूतिः स्यात्, भवरं वेसनादीनां प्रति आधाकर्मिकविशेषणस्याप्युपलक्षणत्वादिहाहारवेसनादिस्वाधीनामेकं द्वे त्रीणि वाऽऽधाकर्मिकाणि
वेपानि। अथवा धान्दः एकोक्तप्रयोगतया विवक्षितार्थः। कृतमारभ्यार्थे गर्ते स्थापितं वा प्रदपनादि। स्नेहस्याद कर्मविषप्ततिते भाजने

इति। अयमर्थो यस्मिन् स्थाल्यादिभाजने आधाकर्मिकं राद्धं तदन्यस्मिन् प्रक्षिप्य तस्मिन्नेव च क्षीणी(रिक्ती)भूते कर्म्खरण्टिते आधाकर्मिकभक्ताद्यवयवोपलक्षिते भाजने स्थाल्यादावकृतकल्पत्रये यदशनाद्यात्मार्थं राद्धं, यद्वा पूर्वोक्त एवाकृतकल्पत्रये भाजने यच्छु-द्धमेवाशनाद्यन्यतो भाजनान्न्यस्तं व्यवस्थापितमिति यावत्तदशनाद्याहारपूति भक्तापानपूति स्यादिति शेषः। तथा कर्मलिप्तहस्तादि-स्पृष्टं चेति तत्र हस्तः करः स आदिर्यस्य वस्तुनस्तद् हस्तादि आदिशब्दाच्छुद्धडोवदर्व्वीकरोटिकादिपरिग्रहस्तत आधाकर्म्मणा विलिप्तं खरण्टितं यद्धस्तादिवस्तु तेन 'छिक्क'ति छुप्तं स्पृष्टमिति। अयमर्थ आधाकर्म्मभक्तादिखरण्टितेन हस्तेन करोटिकादिना वा स्थाल्यादौ स्थितं शुद्धमशनादि यत्संस्पृष्टं तदप्याहारपूति स्यादिति। चः समुच्चये। इयं च सर्व्वाऽप्यकल्प्यैव यतीनामिति। अथाशु-द्धाशनादीनां शुद्धाशनादेः पूतित्वकरणे किं परिणतमिति चेदुच्यते राद्धमुद्गादिछविखरण्टितोखिकादेरारभ्य सिक्थकवलादिकं यावदि-ति। एवं यथाऽऽहारविषयमाधाकर्म दर्शितं स्वस्थाने पूतिश्च शुद्धाधाकर्मिकयोरशनादिकयोर्मिलितयोर्यथाऽत्र दर्शितो तथोपधिवसत्यो-रपि ते द्वे अपि स्यातामतः शिष्योपकाराय ते अपि दृश्येते। अत्र पिण्डेनैव प्रकृतं, तत्र यत्पथं यौ मुखवस्त्रिकाद्युपकरणोपाश्रयौ विहितौ गृहिणा तावाधाकर्मिकौ, स्वार्थयत्यर्थनिष्पन्नयोः शुद्धाधाकर्मिकयोरर्द्धफलयोः सीविता प्रच्छादपटिका तथाभूतयोः, कर्द्दमादिकयो-र्निष्पन्ना वसतिश्च पूतिरित्यादि, इयमपि साधूनामकल्प्यैव। एवं सर्व्वानविशुद्धिकोटिदोषानाश्रित्य पूतित्वं ज्ञेयमिति गाथार्थः॥३५॥

अधुना दातृगृहं दातृस्थाल्यादिभाजनं साधुपात्रकं पूतिपरिहारविषयं कल्प्याकल्प्यविधिमाह।

पढमे दिण म्मि कम्मं तिन्निउ पूइ कयकम्मपायधरं। पूइ तिलेवं पिढरं कप्पइ पायं कय तिकप्पं॥३६॥

व्याख्या—प्रथमे दिने आधवासरे यत्र दिने आधाकर्मणः पाकः कृतः। 'कम्मं'त्ति आधाकर्म पूर्वोक्तं। 'तिन्निउ' त्ति त्रीणि

पुनस्त्रीण्यपि दिनानि। 'पूइ'त्ति, पूतिदोषस्तथाधाकर्मांश(वाः) संभवमात्रपतीति ज्ञेयः किं यद्विशिष्टम्, यतो विशिष्टं कर्म आधाकर्मांशः पात्र पचनक्रिया च यत्र तत्पूतं बोध्यम्, कर्माधाकर्मपूतमिति। एवं आधाकर्मदिने पूतिदिनेषु च त्रिषु न दिगम्बर ग्रहीतुं कल्पते इति प्रथमदिनेन सह चत्वारि दिनानि वर्ज्यानि परिहार्यमित्युक्तं भवति यत् 'अवरोध्य योग्यासर्वं निर्वति छत्र चतुरिष्टं। समयमात्रपरिवर्जनं चाधाकर्मिकं ज्ञेयं' ॥१॥ यदा तु कश्चित् पूती प्रतिपत्तिदिनेषु सद्व्रती पविभज्यति अप्रभोज्यं वा दासमिश्रितत्व एव तत्पूर्वकीयाधाकर्मिकत्वस् कृत्वा धारयति तदा पात्रे तिष्ठति, तदुत्तरेऽपि तत्पूर्वं दिनत्रयं पात्रसम्पर्कस्थितं ज्ञेयं भवति सर्वे सम्पर्कात् पूतिः आपतिरेवं बहून्यपि दिनानि पूतिसम्भवः। तथा 'पूइ'त्ति पूतिदोषवत् स्यादिति ज्ञेयः। किं यद्विशिष्टम् अपरिशुद्धमपि ज्ञेयः केवलतत्पर्योगेण दर्शितेयं स्थिति तात्पर्यादिमात्रकं। अपवर्गः तात्पर्यादिपात्रके स्थित आधाकर्मं तत्प्रभवतीति च, ज्ञेया तत्परिस्थितेः ज्ञेयस्तत्समेवाधाकर्मकपात्रेषु पूर्वं तावत् पूतिरेवं यावत्प्रमाणमप्यस्ति, चतुर्थेऽपि तु न पूतिः। तदितराधाकर्मपात्रानन्तरं सार्धं त्रयं नवरात्रेण प्रक्षालितपात्रा आतुरन्तरायं सम्भवेत् चेत्पवित्रत्वान्वितया शाटिका तत्पूतत्वमपि च पूति भवतीति भावार्थः। यदि चात्मयोगेन पुरस्कृत्य निरुपवीतकस्य यस्य भाजनस्य तस्मिन्नेव दिने अन्तरालेषु वा दिनेषु धारयन् कर्तेन प्रमार्जनं कृत्वा तत्र शुद्धभक्तादि एवं यदा तदानयनेन, तदा तस्यतेऽपि पूर्वं सम्पर्कात्तत्रादिप्रत्यापत्तेर्वर्जं स्यात्। पात्रं पात्रस्यरूपं प्रतिभोजनोपकरणविशेषः। चीवरं परिस्थापितं कृत्वा निरुपधितापयः क्षमाः तस्यमात्रभाजनानि यस्य तत् कल्पितमिदं। अनुज्ञादिना तत्प्रोक्तस्य प्रमार्जनं यतेन यथाशक्ति परिस्थापितोऽप्ये च पात्रकाभिमतः पूतिन्यासो यथारूप सर्वेष्वप्यविशोधिकोटिभेदेषु ज्ञेयस्तथा सर्वोऽप्यविशोधिकोटिप्रकाराधाकर्मस्य एव विशोधिकोटेस्तथाप्रकारस्तत्रापि तः कल्पत इति च ज्ञेयमिति गाथार्थः ॥१५॥

उक्तं पूतिद्वारमथ मिश्रजातद्वारमाह ।

जं पढमं जावंतिय पासंडजईण अप्पणो य कए। आरभइ तं तिमीसं ति मीसजायं भवे तिविहं ॥३७॥

जं पढमं जावंतिय पासंडजईण अप्पणो य कए। आरभइ तं तिमीसं ति मीसजायं भवे तिविहं ॥३७॥ अधिकतरजलकणादीन् मिश्रितान् कृत्वा 'जं'ति, यदशनादि प्रथममादावग्निज्वा-
व्याख्या—स्वगृहयोग्यजलकणादीनां मध्य अधिकतरजलकणादीन् मिश्रितान् ... भवेदिति योगः। किमर्थमित्याह 'जावंतिय'त्ति सूचनाद्यावदर्थिकाः कार्पटिका-
लनाद्रहणकणदानादिप्रस्ताव एव आरभते तन्मिश्रजातं भवेदिति योगः ... यतयो निर्ग्रन्था एतेषां द्वन्द्वस्तेषां कृते इति योगो द्वन्द्वोत्थपरं
दयः समस्तार्थिनः, पाखण्डं व्रतं तद्योगात् पाखण्डाः सामान्यदर्शनिनो, यतयो निर्ग्रन्था एतेषां द्वन्द्वस्तेषां कृते इति योगो द्वन्द्वोत्थपरं
पदं श्रूयमाणं (द्वन्द्वान्ते श्रूयमाणं पदं) सर्व्वत्र सम्बध्यते तेन यावदर्थिककृते इत्यादि दृश्यं। तथाऽऽत्मनः स्वस्य, चः समुच्चये, कृते-
अर्थाय स्वगृहार्थमिति यावत् आरभते प्रारभयत्युपस्कर्तुमिति शेषो, यावन्तोऽर्थिन आगमिष्यन्ति पाखण्डा यतयो वा तेषां दास्यामि
गृहे च भविष्यन्तीति सङ्कल्पेन यद्राद्धुमारभत इत्यर्थः। तदशनादि तदा निष्पन्नं सन्निमिर्यावदर्थिकपाखण्डयतिभिस्सह मिश्रं साधा-
रणं त्रिमिश्रमित्यनेन कारणेन मिश्रजातं पूर्वोक्तशब्दार्थं भवेत् त्रिविधं यावदर्थिकमिश्रजातं यतिमिश्रजातं पाखण्डमिश्रजातं चेत्यर्थः।
क्वापि तृतीयभेदस्य स्वगृहमिश्रजातमिति संज्ञान्तरं दृश्यते। तत्राप्ययमेवार्थ इति। श्रमणानां च पाखण्डिष्वन्तर्भावाच्छ्रमणमिश्रं
पृथग् नोक्तम्। इह च यावदर्थिकाद्यर्थमधिकतरतंदुलादिप्रक्षेपदोषेण सर्व्वोऽप्याहारोऽशुद्धः स्यात्! तथेति प्रथममिति विशेषणेना-
ध्यवपूरकदोषादस्य विशेषमुक्तवान्, तथाहि—अत्र सूपतंदुलजलफलादिवस्तुनो गृहयोग्यस्य माणकादिस्वस्वपरिमाणेन नियतमध्ये
यावदर्थिकाद्यर्थमग्निप्रज्वालनादेरादावेवाधिकतरतंदुलजलादेर्मिश्रणं विधाय पाकः प्रारभ्यते, अध्यवपूरके च गृहिणा स्वार्थमग्निज्वा-
लनाद्याद्रहणदानान्ते आरम्भे कृते सति पश्चात् कार्प्पटिकाद्यर्थं स्वार्थकल्पिततंदुलादीनां मध्येऽपरं तंदुलादीनां माणकादिकं प्रक्षिप्य

साम्पत इत्येवमता भेदोऽस्योक्तः। क्वा पुनरिदं सम्भवतीति चेत् (उच्यते), इह कश्चित् यती स्वयं गृहवासस्यानुभवनेन दुर्भिक्ष-
विक्रान्तः क्वचित् सङ्घाटकश्चित्ते पर्यभवत्तः दुर्भिक्षेण पुत्रपापीतित्वमभूवंस्तस्मान् दृष्ट्वा भैक्षान्यानेन दीयमानेनैतेषां भविष्यतीति
दानसत्त्वासम्भवेन धान्यादिनिर्धमप्रवेशयोः स्त्रियमिभाक्तानम्भवेन वा दीर्घबहुमानेनोपमन्त्रादिपर्वतयात्रायां महादानं दीयन्ते
मम्वार्थिनो दृष्ट्वोदार्योदम्भनेन भिक्षार्थं क्रोशीत्येवमस्य सम्भवः। सापरः पुनः क्वमिदं जानन्तीति चेदुच्यते, कदाचित्
भिक्षार्थं गृहे प्रविशत् साधून् दृष्ट्वा दारुस्यो मातरिः संस्तुतं वक्ति यथा येः सह(येभ्यः)भिक्षमिदं दातुं तैः क्वाप्यन्यत्र कल्पं
भविष्यतीति नाम्ब्यस्ते, अत इदं परिसूर्य यतिभ्यो देहि। यदा साधून् मधुरान् भिक्षापरीक्षागतान् दृष्ट्वा यती यावदर्थिकेनावधना-
दिना तेषां परिसूर्य स्थापितस्यन्यस्तानि दाखुरि येनैतेभ्यो दीयते इति परस्मैव पुनरुक्तं भूत्वा एवं यावदर्थिकभिक्षमिदमिति
मन्वीति भावार्थः ॥१७॥

उक्तमिश्रजातमथ स्थापनाद्वारं व्याचिख्यासुस्तस्या एव भेदानभिधातुमाह—

सट्ठाणपरट्ठाणे परंपराणंतरं चिरित्तरियं। दुविहतिविहा वि ठवणाऽसणाइ जं ठवइ साहुकए ॥१८॥

व्याख्या—स्वस्थानं च चुल्लिकादि, परस्थानं च छदिस्तकादि, स्वस्थानपरस्थाने तस्मिन्नाधारे 'असणाइ जं ठवइ साहु-
कए' ति योगः। अशनपानप्रभृतिकं वस्तु परित्यनिर्दिष्टस्वरूपं स्थापयति न्यस्यति धारयतीत्यर्थो दात्री (त्रीति)भण्यते
साधुकृते यतेरर्थाय यत्तदोर्नित्यसम्बन्धात् स्थापनोच्यते। तत्र साधवे इदं दास्यामीत्येवं विचिन्त्य कल्पिकस्थानं यावत् स्थापि-
तत्वात् स्थाप्यत इति स्थापना स्थापनं वा न्यसनं, स्थापना तयोर्भावस्तदनाद्यपि, दीर्घं सदप्रमादित्यात्। 'परंपराणंतरं' ति परंपरा-

परद्रव्यादिपर्यायसंतानः परंपरस्तत्संबन्धात् परंपरं क्षीराद्युच्यते। तथा न विद्यते अन्तरं पर्यायान्तरलक्षणो विशेषो यस्य तदनन्तरं घृताद्यभिधीयते अनयोः समाहारद्वन्द्वस्तत् परम्परस्वरूपमनन्तरं स्वरूपं चेत्यर्थः। भावार्थो वक्ष्यमाणः। पुनः किं विशिष्टं स्थापयतीत्याह 'चिरित्तरियं' ति, चिरं च दीर्घकालं इत्वरं चाचिरं स्तोककालमित्यर्थश्चिरेत्वरम्, ततश्चिरकालमचिरकालं च यावद्दानाय दात्री यत् स्थापयति तच्चिराचिरकालावस्थापितत्वयोगादशनाद्यपि चिरेत्वरमिति। भावार्थस्तु वक्ष्यमाणः। इत्येवं 'दुविहतिविहा वि ठवण'त्ति, त्रिधाप्याधारद्रव्यकालोपाधिभेदात् त्रिप्रकारापि, न केवलमेकधा द्विधा वेत्यपेरर्थः। किमित्याह द्विविधा प्रदर्शितस्वस्थानादिभेदेन द्विप्रकारा स्थापना भवति। 'असणाइ जं ठवइ साहुकए' त्ति, पुनरेकैका स्वस्थानपरस्थानपरम्परानन्तरचिरेत्वरभेदा(द्) द्विधा। तत्र 'सट्ठाण परट्ठाणे असणाइ जं ठवइ साहुकए' इत्यनेनाऽऽधारमात्रे सामान्याशनादेः स्थापितत्वमाश्रित्य स्वस्थापना परस्थानस्थापनेत्याधारोपाधिकं भेदद्वयमुक्तम्। तथा परम्परानन्तरमित्यनेन परम्परस्थापनाऽनन्तरस्थापनेति परम्परानन्तररूपद्रव्योपाधिकं तदुक्तम्। चिरेत्वरमित्यनेन च चिरस्थापना इत्वरस्थापना चेति कालोपाधिकमित्येवं प्रकारत्रयेण द्वैविध्यं सकलस्थापितभेदसंग्राहकं स्थापनाया भवति। नवरमित्वरस्थापना प्रज्ञापनामात्रमेव न तु परिहार्येति वक्ष्यति। चिरस्थापना तु परम्परानन्तरस्थापनाभेदान्तर्वर्त्तिनी पृथग्भवतीति तेन परम्परानन्तरस्थापनयोश्चिरस्थापनात्वमेव ज्ञातव्यमिति गाथार्थः॥३८॥

अथ स्वस्थानादिस्वरूपं व्याख्यातुमाह।

चुल्लुक्खाइ सट्ठाणं, खीराइ परंपरं घयाइयरं। दव्वाट्ठिइं जाव चिरं, अचिरं तिघरंतरं कप्पं॥३९॥

व्याख्या—चुल्लयुखे अधिश्रयणीस्थालीरूपे आदिर्यस्य आधारभूतवस्तुनः तच्चुल्लयुखादि चुल्लयादि उखादीति दृश्यं। तत्र

दाप्यत इत्येवमस्या भेदोऽस्तोकः। कथं पुनरिदं सम्भवतीति चेद् (उच्यते), इह कश्चिद् गृही स्वयं दुःखपाकदुःखानुभवनेन दुर्भिक्ष-
विक्रान्तः किञ्चिद् लब्धावसरधिको धर्मश्रद्धालुः दुर्भिक्षेण दुःखापीडितप्रभूतसत्त्वान् दृष्ट्वा नैतावन्मात्रेण दानमात्रेणैवैषां तरिष्यतीति
दानसत्त्वाख्यत्वेन धन्यतरादिनिर्धनश्रमणेभ्यो भिक्षाभिक्षापराख्यत्वेन वा तीर्थानुमानेनोद्यन्त्यादिपर्वतयात्रायां भद्रकान् संयतिकः
मधुपर्विनो दृष्ट्वौदार्याख्यत्वेन भिक्षार्थं कोऽपीत्येवमस्य सम्भवः। साधवः पुनः कथमिदं जानन्तीति चेदुच्यते, कश्चित्
भिक्षार्थं गृहे प्रविष्टान् साधून् दृष्ट्वा गृहस्थो भाषते संयतं वक्ति यथा यैः सह(येभ्यः)भिक्षामिदं दातुं तैः स्थाप्यन्ताम् कथं
भविष्यतीति नाम्नास्ते, अत इदं परिपूर्णं यतिभ्यो देहि। यदा साधुः प्रचुरम् भिक्षाचरोपागतान् दृष्ट्वा गृही पात्रदर्शितेनाधना-
दिना नैवेषां परिपूर्णे स्यादित्यन्यदपि राज्ञादि मैवैतेभ्यो दीयते इति गृहस्थमेवं श्रुत्वा श्रुत्वा गृहे पात्रदर्शितमिक्षामिदानीमिति
जानन्तीति भावार्थः ॥६७॥

तकविभ्रमसम्भ्रमम स्थापनाद्वारं व्याचिख्यासुस्तस्या एव भेदानभिधातुमाह—

सट्ठाणपरट्ठाणे परंपराणंतरं चिरित्तरियं। दुविहतिविहा वि ठवणाऽसणाइ जं ठवइ साहूकए ॥६८॥

व्याख्या—स्वस्थानं च चुल्ल्यादि, परस्थानं च छस्थिकादि, स्वस्थानपरस्थाने तस्मिन्नाधारे 'असणाइ जं ठवइ साहु-
कए ठवणं' ति योगः। अशनपानखादिमस्वादिमप्रभृतिकं वस्तु यदित्यनिर्दिष्टस्वरूपं स्थापयति न्यस्यति धारयतीत्यर्थो दाता (श्रीति)भण्यते
साधुकृते सर्वेऽपि यत्स्थापनं तत्संयोगाच्चयनादि स्थापनोच्यते। तत्र साधवे इदं दास्यामीत्येवं विचिन्त्य कियत्कालं यावत् स्थापि-
तत्वात् स्थाप्यत इति स्थापना स्थापनं वा न्यसनं, स्थापना तद्योगाद्दानमपि, कीदृशं सदनादीत्याह। 'परंपराणंतरं' ति अपरा-

परद्ध्यादिपर्यायसंतानः परंपरस्तत्संबन्धात् परंपरं क्षीराद्युच्यते। तथा न विद्यते अन्तरं पर्यायान्तरलक्षणो विशेषो यस्य तदनन्तरं घृताद्यभिधीयते अनयोः समाहारद्वन्द्वस्तत् परम्परस्वरूपमनन्तरं स्वरूपं चेत्यर्थः। भावार्थो वक्ष्यमाणः। पुनः किं विशिष्ट स्थापयतीत्याह 'चिरित्तरियं' ति, चिरं च दीर्घकालं इत्वरं चाचिरं स्तोककालमित्यर्थश्चिरेत्वरम्, ततश्चिरकालमचिरकालं च यावद्दानाय दात्री यत् स्थापयति तच्चिराचिरकालावस्थापितत्वयोगादशनाद्यपि चिरेत्वरमिति। भावार्थस्तु वक्ष्यमाणः। इत्येवं 'दुविहतिविहा वि ठवण'त्ति, त्रिधाप्याधारद्रव्यकालोपाधिभेदात् त्रिप्रकारापि, न केवलमेकधा द्विधा वेत्यपेरर्थः। किमित्याह द्विविधा प्रदर्शितस्वस्थानादिभेदेन द्विप्रकारा स्थापना भवति। 'असणाइ जं ठवइ साहुकए' त्ति, पुनरेकैका स्वस्थानपरस्थानपरम्परानन्तरचिरेत्वरभेदा(द्) द्विधा। तत्र 'सट्ठाण परट्ठाणे असणाइ जं ठवइ साहुकए' इत्यनेनाऽऽधारमात्रे सामान्याशनादेः स्थापितत्वमाश्रित्य स्वस्थास्थापना परस्थानस्थापनेत्याधारोपाधिकं भेदद्वयमुक्तम्। तथा परम्परानन्तरमित्यनेन परम्परस्थापनाऽनन्तरस्थापनेति परम्परानन्तररूपद्रव्योपाधिकं तदुक्तम्। चिरेत्वरमित्यनेन च चिरस्थापना इत्वरस्थापना चेति कालोपाधिकमित्येवं प्रकारत्रयेण द्वैविध्यं सकलस्थापितभेदसंग्राहकं स्थापनाया भवति। नवरमित्वरस्थापना प्रज्ञापनामात्रमेव न तु परिहार्येति वक्ष्यति। चिरस्थापना तु परम्परानन्तरस्थापनाभेदान्तर्वर्तिनी पृथग्भवतीति तेन परम्परानन्तरस्थापनयोश्चिरस्थापनात्वमेव ज्ञातव्यमिति गाथार्थः॥३८॥

अथ स्वस्थानादिस्वरूपं व्याख्यातुमाह।

चुल्लुक्खाइ सट्ठाणं, खीराइ परंपरं घयाइयरं। दव्वाट्ठिइं जाव चिरं, अचिरं तिघरंतरं कप्पं ॥३९॥

व्याख्या—चुल्लयुखे अधिश्रयणीस्थालीरूपे आदिर्यस्य आधारभूतवस्तुनः तच्चुल्लयुखादि चुल्लयादि उखादीति द्वयं। तत्र

प्यत इत्येवमस्या भेदोऽस्तोका। कथा पुनरिदं सम्भवतीति चेत् (उच्यते), इह कश्चित् गृही स्वयं दुग्धाद्यनुभवनेन दुर्भिक्षम-
तिक्रान्तः किंचित् सञ्जातवृत्तिको धर्मपरायणः दुर्भिक्षेण क्षुत्पीडितप्रभूतसाधून् दृष्ट्वा नैतावन्मानेन उपभुज्यमानेनैवेषां सरिष्यतीति
दानसमाश्रयणेन धान्यादिनिर्ग्रन्थप्रवेशयोः स्थिरविशालतण्डुलेन वा तीर्थगतमानेनोद्यमनादिसर्वतपात्राणां भक्तपानं संचितः
मधुराधिको दुग्धोदार्यादिकेन विषमप्रवृत्तीस्येनमस्य सम्भवः। साधवः पुनः कथमिदं जानन्तीति चेदुच्यते, कदाचित्
विहारे गृहे प्रविशन् साधून् दृष्ट्वा गृहस्थो भार्यादिः अंशं पचति यथा वै साधवः (दास्याम्यः) इममिदं दानं वै स्वाध्यायस्य कर्त्तुं
भविष्यतीति नाम्नास्ते, तत इदं परिपूर्णं यतिभ्यो देहि। यदा साधून् पश्यन् भिक्षाचर्याप्रस्तावात् दृष्ट्वा गृही यावदर्थिकेनावना-
दिना नैवेषां परिपूर्णं स्यादित्यन्यदपि राध्नाति येनैतेभ्यो दीयते इति गृहस्थमेव श्रुत्वा ज्ञात्वा एवं यावदर्थिकमिश्रमिदमिति
जानन्तीति भावार्थः ॥६७॥

उक्तमिश्रजातद्वारम् स्थापनाद्वारं व्याचिख्यासुरस्या एव भेदानभिधित्सुराह—

सट्ठाणपरट्ठाणे परंपराणंतरं चिरित्तरियं। दुविहतिविहा वि ठवणाऽसणाइ जं ठवइ साहुकए ॥६८॥

व्याख्या—स्वस्थाने च चुल्ल्यादि, परस्थाने च छत्रिकादि, स्वस्थानपरस्थाने उत्क्षिप्ताधारे 'असणाइ जं ठवइ साहु-
कए' त्ति योगः। तथाशनपानखादिमस्वादिमप्रभृतिकं वस्तु यदित्यनिर्दिष्टस्वरूपं स्थापयति न्यस्यति धारयतीत्यर्थो दात्री (दीति) मन्यते
साधुकृते यदर्थमपि यदर्थोनिश्चयोऽधस्तनादि स्थापनोच्यते। तत्र साधवे इदं दास्यामीत्येवं विचिन्त्य कञ्चित्कालं यावत् स्थापि-
तत्वात् स्थाप्यत इति स्थापना स्थापनं वा न्यसनं, स्थापना तयोर्भावः तथापि, कीदृशं स्वस्थानादीत्याह। 'परंपराणंतर' त्ति परंपरा-

परद्रव्यादिपर्यायसंतानः परंपरस्तत्संबन्धात् परंपरं क्षीराद्युच्यते । तथा न विद्यते अन्तरं पर्यायान्तरलक्षणो विशेषो यस्य तदनन्तरं घृताद्यभिधीयते अनयोः समाहारद्वन्द्वस्तत् परम्परस्वरूपमनन्तरं स्वरूपं चेत्यर्थः । भावार्थो वक्ष्यमाणः । पुनः किं विशिष्टं स्थापयतीत्याह 'चिरित्तरियं' ति, चिरं च दीर्घकालं इत्वरं चाचिरं स्तोककालमित्यर्थश्चिरेत्वरम्, ततश्चिरकालमचिरकालं च यावद्दानाय दात्री यत् स्थापयति तच्चिराचिरकालावस्थापितत्वयोगादशनाद्यपि चिरेत्वरमिति । भावार्थस्तु वक्ष्यमाणः । इत्येवं 'दुविहतिविहा वि ठवण'त्ति, त्रिधाप्याधारद्रव्यकालोपाधिभेदात् त्रिप्रकारापि, न केवलमेकधा द्विधा वेत्यपेरर्थः । किमित्याह द्विविधा प्रदर्शितस्वस्थानादिभेदेन द्विप्रकारा स्थापना भवति । 'असणाइ जं ठवइ साहुकए' त्ति, पुनरेकैका स्वस्थानपरस्थानपरम्परानन्तरचिरेत्वरभेदा(द्) द्विधा । तत्र 'सट्ठाण परट्ठाणे असणाइ जं ठवइ साहुकए' इत्यनेनाऽऽधारमात्रे सामान्याशनादेः स्थापितत्वमाश्रित्य सस्थास्थापना परस्थानस्थापनेत्याधारोपाधिकं भेदद्वयमुक्तम् । तथा परम्परानन्तरमित्यनेन परम्परस्थापनाऽनन्तरस्थापनेति परम्परानन्तररूपद्रव्योपाधिकं तदुक्तम् । चिरेत्वरमित्यनेन च चिरस्थापना इत्वरस्थापना चेति कालोपाधिकमित्येवं प्रकारत्रयेण द्वैविध्यं सकलस्थापितभेदसंग्राहकं स्थापनाया भवति । नवरमित्वरस्थापना प्रज्ञापनामात्रमेव न तु परिहार्येति वक्ष्यति । चिरस्थापना तु परम्परानन्तरस्थापनाभेदान्तर्वर्त्तिनी पृथग्भवतीति तेन परम्परानन्तरस्थापनयोश्चिरस्थापनात्वमेव ज्ञातव्यमिति गाथार्थः ॥३८॥

अथ स्वस्थानादिस्वरूपं व्याख्यातुमाह ।

चुल्लुक्खाइ सट्ठाणं, खीराइ परंपरं घयाइयरं। दव्वाट्ठिइं जाव चिरं, अचिरं तिघरंतरं कप्पं ॥३९॥

व्याख्या—चुल्लुखे अधिश्रयणीस्थालीरूपे आदिर्यस्य आधारभूतवस्तुनः तच्चुल्लुखादि चुल्लयादि उखादीति द्वयं । तत्र

प्रथमादिसमयेनानन्तरो ज्ञातः द्वितीयेन घटपिठरादीनि तदिदं गुडघृतादि, किमित्याह स्वस्थानं स्थिताश्रयो भण्यते । अथमत्र-
भाजनेऽन्तरे स्वस्थानं द्विधा भवति । स्थानस्वस्थानं भाजनस्वस्थानं च तत्र गुडघृतादिकम् तिष्ठत्यस्मिन् स्थाली
ति स्थानभाजनव्यूहं सर्वं निजमाहारपाकस्य स्थानं स्थानस्वस्थानमुच्यते । स्थाली घटपिठरादिकं च भाजनस्वस्थानमिति । तथा
स्वस्थानविपक्षभूतम् परस्थानमिति सामर्थ्यादनुक्तमपि द्रष्टव्यम् । तत्र स्वस्थानात्परमन्यद्विलक्षणं स्थानमाश्रयः परस्थानम् । तच्च
छगिकादिमयेनान्तरतमपरूपं छगलकस्थलिकाराद्यादिरूपं च भेदमेकस्याधारभाजनमेवाह द्विविधमिति । स्थापनायोजना तु मामेव
दर्शिता । अधुना परम्परस्थापनाऽनन्तरस्थापनयोर्भेदरूपं व्याख्यानमुक्तमः परम्परानन्तरागम्यत्वाम्भसः 'क्षीराद् परंपरं पयस्-
ह्यर्थे'ति, स स्थापनाविषयाम्भसनादीनि द्रव्याणि द्विधा भवन्ति विकारीण्यविकारीणि च, विकारोऽपि केवलानां स्वतो वा द्रव्यान्तर-
द्रव्यसंयोगे सति वा । तत्र केवलविकारिद्रव्यं क्षीरं दधिनवनीतमस्तुतक्रादिविकारयोग्यत्वात् । तथेक्षुरसम विकारिद्रव्यं गुडखण्ड-
पिण्डगुडखण्डशर्करादिविकारयोग्यत्वात् । द्रव्यान्तरसंयोगविकारिद्रव्यं अन्नादिकं, यस्माद्धि प्रथमे दिने मधुरः सन् द्वितीया-
दिदिनेषु केषाञ्चिदम्लं विकारं भजते । तथा द्विच्यादिदिनसत्कानि नवनीतमस्तुतक्रादीन्यपि केषाञ्चिदम्लादिरूपविकारभाक्त्वादि-
ष्वीति । अविकारिद्रव्यं च घृतगुडादिकं प्रकृतेरन्यथाभावरूपस्य विकारस्याभावात् । यदि दुग्धेक्षुरसादिकं सत्कर्मा उपयोगेन
दधिप्रभृतिविकारैस्तादृक्षरं पानीयं भाजनस्थगुडादि स्थित्वा स्थितं, परतोऽपि विकारो नास्तीत्यविकार्युच्यते । तदत्र परम्परया
प्रथमं सर्वं विकारिद्रव्यं क्षीरादिकमनन्तरपरम्पराभ्यां चाविकारिद्रव्यं घृतादिकं विशेषम् । अत एवोक्तम् 'क्षीराद् परंपरं पयःपर'
ति । तत्र क्षीरं दुग्धं तदादिर्यस्यादिभ्यः इक्षुरसादिद्रव्यस्य तत्क्षीरादि 'परम्परं'ति दधिनवनीतादिपरम्पराम्भपरम्परया

परम्परा परम्परः स च यस्यास्ति क्षीरादेस्तद्दध्यादिपर्यायपरम्परान्वितत्वात् परम्परं भण्यते । इह च स्थापनया प्रस्तुतं ततः क्षीरादिविकारिद्रव्येषु परम्परस्थापना स्यादित्यर्थः । इह प्रक्षणकक्कथावस्थाद्रव्ययोः स्थापनाय घृतगुडत्वेन क्रियमाणयोस्तेजस्कायादिविराधनादाधाकर्मदोषोऽपि स्यात् परमत्र नासौ विवक्षितः । एवमुत्तरत्रापि । 'घयाइयरं'ति घृतं सर्पिस्तदादिर्यस्य गुडादेस्तद्घृतादि, किमित्याह 'इयरं' ति द्वयोरुपात्तयोरेकस्यापेक्षया द्वितीयं प्रतियोगिवस्त्वितरदुच्यते । ततः परम्परानन्तरमित्युपात्तत्वात् परम्परावस्त्वपेक्षया इतरदनन्तरमनन्तरशब्दवाच्यं भवतीत्यर्थः । तत्र न विद्यतेऽन्तरं विशेषो विशिष्टावस्थानं विकारापादनेन ततोऽपि परतो यस्य घृतगुडादेस्तदनन्तरम् । ततः स्थापनायाः प्रस्तुतत्वात् घृतगुडादिष्वविकारिद्रव्येष्वनन्तरस्थापनाऽपि स्यादित्यर्थः । इह च घृतगुडादेः सर्वस्य सामान्येनानन्तरशब्दवाच्यत्वेऽपि घृतगुडादिकमत्र यत् प्रथमादिदिनेषु प्रभूतेष्वप्येकस्वरूपमेव स्थापितं तदेव ग्राह्यम् । यत्तु दुग्धेक्षुरसादिस्थापनपरम्पराविकारेणागतं तद् घृतगुडाद्यपि तं ज्ञेयम् । ननु घृतगुडयोः सम्बन्धिनां पाश्चात्यपर्यायान्तराणां योग्यं यद् दुग्धेक्षुरसादि यस्मिन् दिने स्थापितं तस्मिन्नेव जातावस्थान्तरं साधुना गृहीतं तस्य का वार्तेत्युच्यते । परम्परस्थापितयोग्यत्वात्तदपि परम्परस्थापितमेव । तदेवं घृतगुडादेर्द्वेऽपि स्थापने दुग्धेक्षुरसादीनां तु परम्परस्थापनैव । कथं पुनः क्षीरादिद्रव्यपरम्परस्थापना सम्भवतीति चेदुच्यते । केनचित् साधुना कस्याश्चिद् गृहस्थ्याः पार्श्वे याचितं दुग्धं । तया च क्षणान्तरे दास्यामीति प्रतिज्ञातम् । साधुना त्वन्यत्र लब्धम् । ततो दुग्धसम्पत्तौ स तयोक्तो, यथा गृहाणेदं दुग्धं तेनोक्तं अन्यस्मिन् गृहे मयाऽन्यल्लब्धम् । किन्तु ग्लानादिकार्ये त्वदीयं दुग्धं ग्रहीष्ये एवमाकर्ण्य च सा ऋणभीतेव चिन्तयति यथा अद्य तावत् साधुर्न गृह्णाति दातव्यं चैतदस्मै अन्यथा साधुऋणं दुर्मोक्षमिह परत्र च भविष्यतीतश्च विनश्वरत्वादित्थमेव धर्तुं न शक्यते दुग्धं तत इदं दधि कृत्वा

यो दास्यामीत्येवं चिन्तितस्य स्थापयति क्षीरम् । ततो द्वितीये दिने दधि दीयमानं साधुना ग्रहम् । ततो प्रथमतक्रादिना भुक्त्वा स्थापयतीत्येवं परम्परस्थापनासम्भवः । एवमिक्षुरसादिष्वपि वाच्यम् । इदं पारम्पर्येण यत् सर्वपर्यायसमाप्तमपि कल्पतीत्यर्थः । नवरं प्रकरणे क्रियमाणेऽग्निविराधनायाम् आधाकर्मदोषोऽपि स्यात्तेन पारम्पर्यमपि तत्र कल्पतीति । एतदनुसारेण भूयाप्यनन्तरस्थापनासम्भवोऽपि वाच्यः । तथा 'दध्यादिकं चिर'मिति द्रव्यस्य पूर्वगृहीतस्य साधुदानबुद्ध्या स्थापितस्य स्थितिनिर्देशचिरं-पश्चिमस्थानं सम्भवप्रत्युपेक्षणीयस्थितिकालं यावत्तदस्य चिरस्थापितं स्यात्तत्रोत्कृष्टतो देशोनामपि पूर्वकोटिं यावत् सम्भवतीति । यथाहि किल पूर्वकोट्यायुषा गृहस्थेन साधुना पूर्वकोट्यायुष्केण क्वचित् गृहस्थी पूर्वं पालिता । तथोक्तं ग्रन्थान्तरे दास्यामीत्यादिपूर्वोक्तप्रकारेण यावत्साधोरायुःप्रमाणं तावत्स्थापिता एवं एते स्थान्यतोऽप्युक्तमिति मया स्थापना । तथा दधिवक्रानेकप्रकारेण निश्चरस्यैकद्वयादिदिनमाना स्थितिस्तावच्च चिरस्थापनात्वं तद्यथे घेवरादयो परिकल्पनादिना स्थापनाया समासत इति । साधुना अचिरस्थापनामाह 'अचिरं ति परंपर'त्ति, एतद्गृहस्थानां भिक्षाप्रवर्तितपात्रे यावता गम्यमानस्य गृहद्वारे भिक्षार्थं साधुसङ्घाटकः आस्ते तस्य भिक्षाप्रदानस्य च द्वितीयसाधोरपि गोचरस्य यदन्तरं व्यवधानं तावत्कालान्तरं, तत्र यद्स्थापनादि क्रियते, तदा तत्कालान्तरं स्थापनादि, तत्र 'अचिरं'ति अचिरस्थापितं स्यादिति । अयमर्थो यावता कालेन परम्परयान्तरालादायको दातुमभ्यवस्थितभक्तो ममकसाधुसमीपमागच्छति तावन्तं कालं यावत्स्थापनादि साधूनामपि दत्ताय कल्प्यमवशिष्टं वर्तते यथादि तदा कल्पं तदा इति स्तोककालभावादचिरस्थापनाप्रत्ययस्थापनादोषेऽप्यचिरस्थापनोऽप्यत्र न तु परिहार्यतया अत्र एवाह 'कप्पे'त्ति कल्प्यं ग्राह्यं स्थानान्तरितत्वात् प्रत्ययविष्यापीत्यभिप्रायः । अथाऽसेत्वरस्थापितस्य ग्रहणपरिहारकापवादश्च च वस्त्रमात्रस्य प्रस्यप्रमुपसत्

कः मतिविशेषः ? उच्यते, इह कालविवक्षा तत्र तु गृहत्रयापान्तराललक्षणक्षेत्रविवक्षेति विशेषः अनेन च त्रिगृहान्तरस्याशनादेरचिरःस्थापनात्वभणनेन गृहत्रयात् परतश्चतुर्थगृहादिषु यदुत्क्षिप्य दात्र्या हस्ते व्यवस्थापितं साधुदानायाशनादि तच्चिरकालं दायककरव्यवस्थितत्वाच्चिरस्थापना स्यादिति सामर्थ्यादुक्तं भवति । चतुर्थादिषु हि गृहेषु युगपदुपयोगो दातुं न शक्यते किं तर्हि क्रमेण, तेन चिरः कालो लगति इति चिरस्थापना भवतीति गाथार्थः ॥३९॥

उक्तं स्थापनाद्वारमथ प्राभृतिकाद्वारमाह—

वायरसुहुमुस्सक्कणमोसक्कण मिइ दुहेह पाहुडिया । परओकरणुस्सक्कणमोसक्कणमारओ करणं ॥४०॥

व्याख्या—बादरं बादरारम्भविषयतया स्थूलं तथा सूक्ष्मं सूक्ष्मारम्भविषयतया श्लक्ष्णं अनयोः समाहारद्वन्द्वे विभक्तिलोपाद् बादरसूक्ष्ममिति दृश्यं । किं तदित्याह उत्ष्वष्कणं वक्ष्यमाणशब्दार्थं तथा अवष्वष्कणं वक्ष्यमाणार्थमेव चः समुच्चयार्थो लुप्तो दृश्यः । बादरसूक्ष्ममित्यनुवृत्तिरितिरूपप्रदर्शने । इत्येवं बादरोत्ष्वष्कणावष्वष्कणयोगाद्बादरा । सूक्ष्मोत्ष्वष्कणावष्वष्कणयोगाच्च सूक्ष्मेति, द्विधा द्विभेदा, इह-प्रवचने । उद्गमादिषु मध्ये प्राभृतिका उक्तशब्दार्था भवतीति शेषः । अधुनोत्ष्वष्कणं व्याख्यातुमाह-'परओ' इत्यादि, तत्रोदिति परतोऽग्रतः स्वयोगप्रवृत्तिकालावधेः, ष्वष्कणमित्यारम्भस्य करणं नयनमुत्ष्वष्कणमुच्यते उत्सर्पणमित्यर्थ । तथा अव इति आरतोऽर्वाक् स्वयोगप्रवृत्तिकालावधेः ष्वष्कणमित्यारम्भस्य करणं नयनं साध्वर्थमवष्वष्कणमुच्यते अवसर्पणमित्यर्थः । तत्र गृही यथोत्ष्वष्कणरूपां बादरप्रभृतिकां करोति तथोच्यते । इह केनापि गृहिणा पुत्रपुत्रिकादेः परिणयनलग्नदिनं ज्योतिष्काद्यवस्थापितं तच्च यतिजने तद्दिनसमयेऽनायात एव भवति अथ च कियद्भिर्दिनैः साधवोऽप्याजिगमिषवः स्वविहारक्रमेण

तत्र स्थाने वर्तस्व । स च पुत्री चिन्तयति विवाहदिनं यस्मागमायार्थं, निश्चये च विवाहे समागतानां किं मया करिष्यते । सर्वे-षामशनादिकं सकलं वस्तुजातेषु विनियोज्यं च वास्येन च पुष्पमुखार्थितं च स्यात् कन्यायां च सम्पद्यते । इत्येवं विचिन्त्य लग्नदिने परतो यस्मागमनमद्यावधेऽत्रात्यन्तोत्पत्तिविघ्नविषमपति ततः समागतैः सर्वैः साक्षी कर्तुमारब्धो, येन भक्तपानादिकं प्रयच्छा-मीति । तत्र च विवाहलग्नदिनस्यार्वाक्कथंचिनो यद् परतो यापनं तत्र पदमनादिमाशुचित्वमपि सा सोत्पत्स्यमानावरणासुचित्वा । द्वितीय-वासरमासुचित्वा लोके सम्भवति । यथा केनापि श्रावकेण वधूवरैर्विवाहदिनं निश्चितमतः तदारब्धोऽपि पतिसमागमाभावात्कन्योऽस्यै यथाऽस्ये पितुः विविधं च भक्तपानं पुष्पार्थे कम्पानार्थे च तत्सर्वं तत्र मासो विवाहस्यावेव स्यात् । मस्तुजविनाशस्तु पतिमनेऽन्यत्र स्थिते चरिष्यतीति विचिन्त्य पतिकते तस्मै एव विवाहं व्यवस्थापयति । तत्र विवाहलग्नदिनस्य भविष्यत्प्रथमभाविनो वस्त्रार्थं पतिमनापसाऽस्तत्र प्रासनयनं, तत्र या मासुचित्वा साऽत्यन्तमनावरणासुचित्वेति । यत्रो च द्विरूपामपि मञ्जुरसानानां सान्त्वयपि विचिन्तयेन प्रश्नमेव करोति, स हि न जानाति यदितं सर्वं यावत् सत्यो न गृहीष्यन्तीति । अन्तुमस्मिन्नदं न कस्त्वे यतीनामिति जानाति परं मनसा उपालम्भेऽस्ति पूर्वोक्तकस्यात्मा यथा ते न जानन्ति । तत्र साधुभिस्तस्याः पृष्टोऽपि श्राद्धे कस्तुना वा पृष्टेन यथा-वस्थिते स्थितेऽनेषणीयमिति ज्ञात्वा परिहरणीयमिति । तस्योत्पन्नस्वरूपा मासुचित्वा, यथा किञ्चिदपि नृपतिदुहितास्ती छेदकर्पनादि-व्यापारवती वल्स्पादित्व बालकेन स्वर्णा भोजनं याच्यते यथा हे मातर्मम भोजनं प्रयच्छेति । तत्र च प्रस्तावे पर्याप्तमद्यापि वर्तते यावत् पर्याप्ता यतः । सा च तं दृष्ट्वा छेदकर्पनादिकर्मेण बालकं प्रत्यन्तं प्रमपातीत् मा पुत्र मस्त्रप, मा रोदीप स्थापितं मातरो मैवाद्भुतमध्येन विस्मय् पतिताऽप्यभिष्यति वधिश्रावकानामपेक्षिता उदी प्रमापि प्रतिमध्याह्नेन भोजनं दास्यामीत्युत्तरस्तां मत्रीसस त्वं

कञ्चित्कालं यावद्यतिरागच्छति । ततः सा साधावागते धर्म्मार्थमुत्थाय बालकभोजनदानसमं यतेर्भिक्षादानं करोति । इह च यत्र क्षणे याचितं भोजनं तत्रैव तया कर्त्तुमुचितस्य पुत्रभोजनदानस्य तदुल्लङ्घ्य भविष्यत्कालभाविना साधुभिक्षाकालदानेन समं यत्करणं तदुत्ष्वष्कणम् । तत्र या प्राभृतिका सा सूक्ष्मोत्ष्वष्कणप्राभृतिका । तथा रूतप्रोणिकाकर्त्तनक्रियायां समाप्तायां जनन्या कर्त्तुमीहितस्य पुत्रभोजनदानस्य साधावागते यदसमाप्तायामपि तस्यामर्वाक् साधुभिक्षादानसममेव करणं तदवसर्प्पणम् । तत्र या प्राभृतिका सा सूक्ष्मावष्वष्कणप्राभृतिकेति । इयमपि द्विविधाप्यकल्प्या आरम्भदोषात् । तथाहि साध्वर्थमुत्थिता सती बालकस्यापि भोजनं दास्यति । तत्र च हस्तधावनादिनाऽप्कायाद्युपमर्दः स्यात् कथं पुनरियं साधुना विज्ञायते, उच्यते, साधावागते तवापि दास्यामीति जननीं जल्पन्तीं श्रुणोति, साधावागते डिम्भो वा जननीं प्रति ब्रुवन् श्रुणोति किं नाद्याप्युत्तिष्ठस्यागतोऽसौ यतिर्यन्माहात्म्येनाहं भोजनं शीघ्रतरं लप्स्य इति । यद्वान्यः कश्चिद्बालकोऽस्मै साधवे भिक्षादानेन सह मह्यं जननी भोजनं दास्यतीति विचिन्त्य समीपे गत्वाऽङ्गुलिकायां गृहीत्वा स्वहस्तेन साधुं गृहाभिमुखमाकर्षति ततो यतिना किमिति मामाकर्षणादिना नयसीति पृष्टेऽसावज्ञतया कथयति भवद्भिक्षादानार्थमुत्थिता सती मह्यं जननी भोजनं दास्यतीति । एवं श्रुत्वा सूक्ष्मप्राभृतिकां विज्ञाय तद्गृहं यतिर्न व्रजतीति गाथार्थः ॥४०॥

उक्तं प्राभृतिकाद्वारमथ प्रादुष्करणद्वारं व्याख्यातुमाह—

पाउयरणं दुविहं पायडकरणं पयासकरणं च। सतिमिरघरे पयडणं समणट्ठा जमसणाईणं ।४१॥

व्याख्या—प्रादुष्करणमुक्तशब्दार्थं द्विविधं द्विधा स्यादिति शेषः । यथा प्रकटकरणं वक्ष्यमाणं, इह 'पायडं'ति प्राकृतत्वात्

प्रकम्पस्य दीर्घता, तथा प्रकाशकरणं वक्ष्यमाणम् । ४१ सम्प्रत्ये भेदतया निरूप्य अधुना विषयकथनपुरस्सरं प्रादुष्करणस्य द्विरूपस्यापि सामान्येन लक्षणमाह । 'ससिमिरघरे' इत्यादि ससिमिरगृहेऽन्धकारोपेते वेश्मनि वक्ष्यमाणन्यायेन द्वाभ्यामपि प्रादुष्करणप्रकाराभ्यां प्रकटार्थे यतिनिमित्तं । साधवो हि सान्धकारे गृहेऽचक्षुर्विषयत्वाद्भिक्षां न गृह्णन्तीत्यतस्तेषां भिक्षाग्रहणनिमित्तमित्यर्थो यद्दानमीनां मध्यस्थानप्रभृतिषु वस्तूनां प्रकटनं प्रकाशनं सप्रकाशतया विधानमिति यावत् गृहिणा क्रियते तत्प्रादुष्करणं मन्यते मनुष्यमस्य प्रकाशार्थत्वादिति गाथार्थः ॥४१॥

अथ प्रकटकरणप्रकाशकरणे व्याख्यानयन्नाह ।

पायडकरणं बहिपयाकरणं, देयस्स अहव तत्थेव । भीये मणिदीवगवक्ख कुड्डच्छेयाइकरणेण ॥४२॥

व्याख्या–प्रकम्पस्य तथा प्रकटस्य प्रकाशस्य स्वरूपं विधानं प्रकटकरणं तदभिधीयते । तद् किमित्याह । बहिस्त्यागकरणं पूर्वनिष्पन्नस्य मोचनेन अभिनवस्योत्पादनेन वा, गृहाभ्यन्तराद्बहिर्विधानमित्यर्थः । कस्येत्याह । देयस्य दातव्यस्य अशनादेर्वस्तुनः । अथवेति विकल्पे तत्रैव अभिमतग्रामे । अत्र भावार्थः । गृहाभ्यन्तरप्रदेशस्थितं भक्तादि यतयोऽचक्षुर्विषयत्वान्न गृह्णन्तीति विचिन्त्य गृहस्थमध्यवर्तिन्या चुल्ल्या करणार्थं राद्धं भक्तादि यदि बहिर्वर्तिन्यां पूर्वमेव सार्वनिष्पन्नायां चुल्ल्यां चुल्लिप्यादि रिक्तमध्यदेशे वा सप्रकाशे स्थानीय स्थापयति येन गृह्णन्ति । यथा तद्गृहस्थितचुल्लिकादिसद्भावे गृहान्तर्वर्तिनी परित्यज्य गृहाद्बहिर्विधिन्यासेन प्रकाशां चुल्लीं साधुनिमित्ते आगतस्य प्रकम्पाय मध्यत एव सार्धं राध्नोति, इत्येवं देयस्य पूर्वनिष्पन्नमोचनेनाभिनवस्योत्पादनेन वा बहिस्त्यागकरणमिति । एवं चुल्ल्या अपि द्विधा बहिस्त्यागकरणसम्भवो वाच्या, यथा पर्वमहानिशा द्वाभ्यामपि प्रकारे

यस्यां चुल्ल्यां राध्यते भक्तं प्रासु तस्या एव पार्श्वे भुज्यते तच्च गृहमध्यवर्त्तिन्यां चुल्ल्यां
काचिद् गृहस्थी चिन्तयति यदुत यद् यस्यां चुल्ल्यां राध्यते भक्तं प्रासु तस्या एव पार्श्वे भुज्यते । तच्च गृहीष्यन्तीति सा
राद्धं तत्पार्श्व एव स्यात् । तस्मिंश्च साधुभ्यो दीयमानेऽन्तरालेऽन्धकारः स्यात्तत्र च व्यवस्थितं भक्ताद्येते न गृहीष्यन्तीति सा
स्वार्थनिष्पन्नां चुल्लीं सञ्चारिणीं गृहान्तर्वर्त्तिनीं साध्वर्थमाहारस्य प्रकटनाय बहिरानीय मुञ्चति । नूतना वा स्वार्थं साध्वर्थं वा बहिः
करोति। तत्रैव च प्रतिदिनं स्वार्थं रन्धयति । इह च बहिष्कृतचुल्ल्यः शुद्धा आधाकर्मिक्यश्च स्युः । तत्र यदि शुद्धास्तदा प्रकटकरण-
संज्ञितप्रादुष्करणलक्षण एव दोषः स्यान्न पूतित्वं,यदा त्वभिनवाऽऽधाकर्म्मचुल्ल्यां राध्नोति तदोपकरणपूतिदोषः प्रकटनदोषश्चेति दोषद्वयं
स्यात् नवरं चुल्ल्याः पृथक्कृते भक्ते पूतित्वमुत्तरति परं प्रकटनदोषेण न कल्पते । इह पूतित्वं प्रासङ्गिकमेवोक्तम् । प्रकटनदोषेणैवात्र
प्रकृतमिति। अथ किमित्यसावाहारो न कल्पते, उच्यते स्वयोगेन प्रवृत्तोऽप्याऽऽहारपाकः साध्वर्थं बहिष्कृतस्तत्र च पृथिव्याद्युपमर्द्दार-
म्भदोष इति। कथं पुनरसौ दोषः साधुना ज्ञायते, उच्यते क्वचिद्धार्म्मिकगृहेऽन्धकारे एव राध्यमानं पूर्वं दृष्ट्वा पश्चात्तेनैव बहिस्ता-
दिति किञ्चित्सञ्जाताशङ्केन किमर्थमयमाहारोऽद्य गृहस्य बहिस्ताद्राद्ध इत्यादि प्रश्ने कृते ऋजुतया भवदर्थमिति यथाकथनतः पूर्व-
मन्धकारेऽकल्प्यमासीदधुना सप्रकाशे राद्धं कल्प्यम्, गृह्यतामिति दात्रीवचनश्रवणतो वा विज्ञाय दोषं तदशनादि न गृह्णाति। यदा
तु साध्वर्थमभ्यन्तराद्बहिश्चुल्लीं मुक्त्वा राद्धा नैवंविधोऽभिप्रायो दात्र्या विस्फुरति यथा गृहान्तर्मक्षिका घर्मो वाऽन्धकारो वा पाक-
स्थानाद्भोजनस्थानं वा दूरवर्त्ति, गृहस्य बहिस्ताच्च शीतलं सप्रकाशं पाकस्थानाद्भोजनस्थानं चासन्नमत इदं स्वयमत्रैव भोक्ष्यत इति ।
तदित्थमात्मार्थितं कल्पत इति । तथा 'वीयं' ति द्वितीयं प्रकाशकरणलक्षणं प्रादुष्करणं स्यादिति शेषः । केनेत्याह मणिर्माणिक्यं
तेजस्विरत्नविशेषः, दीपोऽग्निकलिकारूपः प्रदीपः । गवाक्षो भित्त्यां जालिकारूपः प्रतीतः । तथा कुड्यस्य भित्तेः छिद्रं रन्ध्रं तदादे-

पंच वस्तुनः, मारिमप्रम् पुरातमनाशनयनानरूपरूपं पूर्वोक्तमाससहसकाले परिकरतः इष्टकाद्यादि, ततो मणिम दीपस्य प्रासम इष्टकाद्यादि च मणिदीपप्रकाशकेष्टकाद्यादि तेषां कल्पं केनापि रूपेण विधानं तेन। अयमर्थः कश्चित्प्रविवेकिदायको मन्द-मध्यमप्रकाशस्थानस्थितस्यैव देयद्रव्यस्य प्रकटनाय, तमिभादेशे साधुमिमाश्रुतसर्वं मणिं भास्वरं व्यवस्थापयति, अग्निप्रदीपो वा प्रकाशस्य कृते, गवाक्षं वा विधत्ते, इष्टकाद्यादि वा विरचितं प्रकाशकरणं करोति, तत्प्रकाशकरणलक्षणं प्रादुष्करणं भण्यते। तदित्थमपि तस्य आहारो न कल्पते, प्रकृत्या दोषात्। अयमपि च स्थानस्य भास्वरमणिस्थापन् संयोगेन बहिर्निष्क्रमसिद्धो वा कल्पते। अपरं अग्निप्रदीपप्रकाशकरणदोषाद्दुष्टो न कल्पत एव तेजस्कायिकप्रवर्तनसंभवात्। परिज्ञानोपायादिकं चापि स्वयुग-हस्तकल्पादिना भावनीयमादिकं पूर्ववद्गाथार्थः ॥४१॥

उक्तं प्रादुष्करणद्वारम् क्रीतद्वारं व्याचिख्यासुस्तत्स्वरूपं यथा तत्संभेदं च व्यवस्थापयन्नाह।

किणणं कीयं मुल्लेणं चउह तं सपरदव्वभावेहिं। पुढवाइफलाइघणाइमत्तसंखाइरूवाइ ॥४२॥

व्याख्या—क्रीयते पचलक्षणं, दर्शन सूत्र, क्रेयं परिस्पन्दत् निमित्तात् क्रीतमिति क्रीयतेसाधनादि सामर्थ्यमिति क्रीतं क्रीतार्थं मं वघुच्यते इत्यर्थो मम माने पुर् निष्ठा भत्यया, ततः [illegible] कीतं। ततः [illegible]-पपि क्रीतं, क्रीतार्थमुच्यत इत्यर्थः। तेन क्रीयत इत्याह मूल्येन केनाप्यवस्तुनो [illegible] लोकप्रतीतेन, चतुर्धा चतुःप्रकारं, तत् क्रीतं भवतीति शेषः तत्र तदिति मूल्यं चतुर्धा चतुर्भिः प्रकारैर्वस्वभावैः सामर्थ्ययोगात् प्रकारापि चतुर्धेति व्याख्येयं। एवं पुनरिदं चतुर्धेत्याह 'सपरदव्वभावेहिं' ति तत्र स आत्मा परिग्रहो देहः परः तदपेक्षयाऽन्यो गृहस्थादिः ततः स्वश्च परश्च स्वपरौ

ततः स्वपरयोर्द्रव्यभावौ ताभ्यां स्वपरद्रव्यभावाभ्यामिति। एतेन द्वन्द्वात्परस्य पदस्य श्रूयमाणस्य प्रत्येकं व्याख्यानतः सम्बन्धात् स्वद्रव्यक्रीतं स्वभावक्रीतं परद्रव्यक्रीतं परभावक्रीतमिति क्रीतभेदचतुष्टयं वक्ष्यमाणार्थमुक्तं। किंस्वरूपाभ्यामित्याह, 'चुन्नाइ' इत्यादि, इह चूर्णशब्देन निर्माल्यमुज्जयन्तादिप्रतिमारोपितं चूर्णरूपं पुष्पादिकमभिप्रेतं चूर्ण आदिर्यस्य स्वकीयद्रव्यसमूहस्य स चूर्णादिः। आदिशब्दात् पुटपाकादिगन्धमुखप्रक्षिप्तमनुजरूपपरावर्तादिकारिगुटिकाकर्पूरादिमिश्रितचन्दनवालपोतकवस्त्रादिपरिग्रहः। 'कहाइ' त्ति कथा धर्मकथाकथनं धर्मदेशनाकरणमित्यर्थः। सा आदिर्यस्यात्मीयभावसमूहस्य स कथादिः। आदिशब्दात् पिण्डादिलोभेन प्रमाणोपन्यासकरणमासादिक्षपणविधानपरोपश्लोकनार्थकाव्यविरचनशीतोष्णाद्यातापनाऽऽदानादिपरिग्रहः। 'धणाइ' त्ति धनमिह घटिताघटितरूपसुवर्णद्रम्मरूपकर्द(पर्दि)कादिकमचेतनं ग्राह्यं, तदादिर्यस्य परद्रव्यसमुदायस्य स धनादिः। आदिशब्दात् सचित्तमिश्रद्रव्यग्रहः। 'मंखाइ' त्ति भक्तो भक्तिमान् मंखः केदारपट्टिकसुकृतदुष्कृतफलसूचकचित्रफलकोपजीवी भिक्षुविशेष इति यावत्। भक्तश्चासौ मंखश्च स आदिर्यस्य भक्तिमत्तथाविधजननिवहस्य स भक्तमंखादिः। इह परभावस्य प्रस्तुतत्वात्, साध्वर्थमाहाराद्युपमार्जनां(र्गणां) संवलितो मंखादिसत्कविज्ञानरूपो भावोऽपि भक्तमंखशब्देनात्रोपचारादुक्तः। ततश्चूर्णादिश्च कथादिश्च धनादिश्च भक्तमंखादिश्चेति ते तथा तैं रूपं स्वरूपमात्मीयलक्षणं ययोः स्वपरसत्कयोर्द्रव्यभावयोस्तौ तथोक्तौ ताभ्यां चूर्णादिकथादिधनादिभक्तमंखादिरूपाभ्यां। केचित्तु बहुवचनांततया व्याचक्षते। यथा द्रव्ये च भावौ च द्रव्यभावाः स्वपरयोर्द्रव्यभावाः स्वपरद्रव्यभावास्तैः। किं स्वरूपैरित्याह। चूर्णादिकथादिधनादिभक्तमंखादयो रूपं येषां स्वपरद्रव्यभावानां ते तथा तैः, शेषं प्राग्वत्। (१५००)

अनेन च गाथोत्तरार्द्धेन क्रीतभेदचतुष्टयसत्का मूल्यरूपा द्रव्यभावा विशेषणतया अभिहिताः। तत्रात्मद्रव्यं चूर्णादि, आत्मभावः

कैव पद्यत्नात्, मार्गिणमात् द्रव्यकामनाभयनापरयारकर्म पूर्वकृतस्यापरस्परपार्दे परिज्ञातव्यः कृत्यकिञ्चादि, ततो यदिदं दीपक प्रकाशम कृत्यकिञ्चादि च प्रतिदीपकाश्चप्यकिञ्चादि तेषां कृत्यं केनापि रूपेण विधानं चेन। अयमर्थः कश्चिद्विवेकिन्नायको मन्द प्रकाशपूर्वमप्यस्वस्थानस्थितस्तंत्र देयद्रव्यस्य प्रच्छन्नस्य, तमिभावेदे साधुभिक्षानुग्रहार्थं मपि भास्वरं व्यवस्थापयति, अग्निप्रदीपो वा प्रकाशाय इत्वे, गवाक्षं वा विघत्ते, कृत्यकिञ्चादि वा विधापीतं प्रकाशकरणं करोति, इत्यकाशकरणलक्षणं प्रादुष्करणं मन्यते। तदिदमपि कल्प्य साधावे न कल्पते, प्रादुष्या दोषात्। अयमपि च स्थानस्य भास्वार्पितस्सन् तत्प्रयोगेन बहिर्निष्कासितो वा कल्पते। नवरं अग्निप्रदीपप्रकाशकरणदोषाद्बुद्धो न कल्पत एव तेजस्कायप्रयुक्तिसर्वसमभवात्। परिज्ञानोपायादिकं चापि प्रादुष्करणकल्पनादिना ज्ञानावीन्यादिकं द्वैतप्राप्यमिति गाथार्थः ॥४२॥

उक्तं प्रादुष्करणद्वारमथ क्रीतद्वारं व्याचिख्यासुराह तथा तदुत्पत्तिं च व्याचिख्यासुराह।

किणणं कीयं सुहेणं चउह तं सपरदव्वभावेहिं। चुण्णाइ कहाइ धणाइ मच्चंसाइ केयहि ॥४३॥

व्याख्या—क्रीयते पणनकयणं, क्रयो इति भुद्, केयं वस्तिस्यकंक्षात् विनिमयात् क्रीतमिति क्रीयते साधनादि साधर्मिसिति क्रीतं क्रीतम् च तदुच्यते इत्यर्थो यथा भावे भुद् निष्ठा प्रत्ययः, तथा कृपणमन्यमजपार्थरक्षणादेर्क्रयं क्रीतं। ततः कृत्यपयोस्पादनापि क्रीतं, क्रीतार्थमुच्यत इत्यर्थः। तेन क्रीपत इत्याह मूल्येन केनाप्यपणानुपो कामकर वस्तुना लोकप्रतीतेन, चतुर्धा चतुःप्रकार, सद् क्रीतं स्यादिति शेषः यथा तदिति मूल्यं चतुर्धा चतुर्भिः प्रकारैर्विस्पष्टभावोः सात्योगात् प्रकारापपि चतुर्वैति व्याख्येयं। कथं पुनरिदं चातुर्विध्यम 'सपरदव्वभावेहिं' ति तत्र स आत्मा चतिसंस्थे देयः परः आत्मपेक्षयाऽन्यो गृहस्थादिः ततः स्वम परम सपरो

ततः स्वपरयोर्द्रव्यभावौ ताभ्यां स्वपरद्रव्यभावाभ्यामिति । एतेन द्वन्द्वात्परस्य पदस्य श्रूयमाणस्य प्रत्येकं व्याख्यानतः सम्बन्धात् स्वद्रव्यक्रीतं स्वभावक्रीतं परद्रव्यक्रीतं परभावक्रीतमिति क्रीतभेदचतुष्टयं वक्ष्यमाणमुक्तं । किंस्वरूपाभ्यामित्याह, 'चुन्नाइ' इत्यादि, इह चूर्णशब्देन निर्माल्यमुञ्जयन्त्रादिप्रतिमारोपितं चूर्णरूपं पुष्पादिकमभिप्रेतं चूर्ण आदिर्यस्य स्वकीयद्रव्यसमूहस्य स चूर्णादिः । आदिशब्दात् पुटपाकादिगन्धद्रव्यप्रधिसमनुजरूपपराग्वर्चादिकारिगुटिकाकर्पूरादिमिश्रितचन्दनवालपोतकवस्त्रादिपरिग्रहः । 'कहाइ' त्ति कथा धर्मकथाकथनं धर्मदेशनाकरणमित्यर्थः । सा आदिर्यस्यात्मीयभावसमूहस्य स कथादिः । आदिशब्दात् पिण्डादिलोभेन प्रमाणोपन्यासकरणमासादिक्षपणविधानपरोपश्लोकनार्धकाव्यविरचनशीतोष्णाद्यातापनाऽऽदानादिपरिग्रहः । 'धणाइ' त्ति धनमिह घटिताघटितरूपसुवर्णद्रम्मरूपकर्द(पर्द)कादिकमचेतनं ग्राह्यं, तदादिर्यस्य परद्रव्यसमुदायस्य स धनादिः । आदिशब्दात् सचित्तमिश्रद्रव्यग्रहः । 'मंखाइ' त्ति भक्तो भक्तिमान् मंखः केदारपट्टिकायुक्तदुष्कृतफलसूचकचित्रफलकोपजीवी भिक्षुविशेष इति यावत् । भक्तश्चासौ मंखश्च स आदिर्यस्य भक्तिमत्तथाविधजननिवहस्य स भक्तमंखादिः । इह परभावस्य प्रस्तुतत्वात्, साध्वर्थमाहाराद्युपमार्जनां(र्गणां) संवलितो मंखादिसत्कविज्ञानरूपो भावोऽपि भक्तमंखशब्देनाभेदोपचारादुक्तः । ततश्चूर्णादिश्च कथादिश्च धनादिश्च भक्तमंखादिश्चेति ते तथा ते रूपं स्वरूपमात्मीयलक्षणं ययोः स्वपरसत्कयोर्द्रव्यभावयोस्तौ तथोक्तौ ताभ्यां चूर्णादिकथादिधनादिभक्तमंखादिरूपाभ्यां । केचित्तु बहुवचनांततया व्याचक्षते । यथा द्रव्ये च भावौ च द्रव्यभावाः स्वपरयोर्द्रव्यभावाः स्वपरद्रव्यभावास्तैः । किं स्वरूपैरित्याह । चूर्णादिकथादिधनादिभक्तमंखादयो रूपं येषां स्वपरद्रव्यभावानां ते तथा तैः, शेषं प्राग्वत् । (१५००) अनेन च गाथोत्तरार्द्धेन क्रीतभेदचतुष्टयसत्का मूल्यरूपा द्रव्यभावा विशेषणतया अभिहिताः । तत्रात्मद्रव्यं चूर्णादि, आत्मभावः

दीपस्य वस्तुना, मारिवन्दात् प्रकाशनानयनापसारकरणं पूर्वकृतकारककरणादेः परिवर्तनात्तः प्रज्वालितादि, ततो मणिवत् दीपस्य प्रकाशस्य प्रज्वालितादि च मणिदीपप्रकाशप्रज्वालितादि तेषां करणं केनापि रूपेण विधानं तेन। अयमर्थः कश्चिद्विवेकिन्द्रायके मन्दप्रकाशगृहमध्यस्थस्यान्तिवस्येव देयद्रव्यस्य प्रकटनाय, तमिभावेक्षे साधुभिक्षाव्यवसर्णं मयि मास्तरं व्यवस्थापयति, अग्निप्रदीपो वा प्रकाशाय हस्ते, मणावं वा निधत्ते, प्रज्वालितादि वा विद्यालोकं यत्नप्रकाशकरणं करोति, तत्प्रकाशकरणकप्रकाशं प्राइष्करणं मन्यते। तदित्थमपि तस्य आहारो न कल्पते, प्रकुष्मा दोषात्। अयमपि च स्थानस्य मास्मर्णवित्यस्तन् स्वयोगेन परिहिन्नितासितो वा कल्पते। नवरं अग्निप्रदीपप्रकाशकरणदोषाशुद्धो न कल्पत एव तेजस्कायपुष्टिसंबंधसम्भवात्। परिहारलोपासादिकं चापि मधुरारसकल्पनाद्विना मानातीत्यादिकं पूर्ववदवसेयमिति गाथार्थः ॥४२॥

उक्तं प्रादुष्करणद्वारम्, अथ क्रीतद्वारं व्याचिख्यासुस्तत्स्वरूपं यथा तद्भेदं च व्याचिख्यासुराह।

किणणं कीयं मुल्लेणं चउह तं सपरदव्वभावेहिं। चुण्णाइकहाइधणाइभत्तमंखाइरूवेहिं ॥४३॥

व्याख्या—क्रीयते पचनकरणं, क्रयणं मूल्येन, केषं वस्तित्वस्य चैतद् निमित्तात् क्रीतमिति क्रीतं तेनासनादि साध्वर्थमिति क्रीतं क्रीतारयं तदुच्यते इत्यर्थो यत्र भावे कृत् निष्ठा प्रत्ययः, तथा क्रयणमन्यजनपार्श्वाद्भोजनादेर्ग्रहणं क्रीतं। ततः क्रयणयोगाद्भक्ता-द्यपि क्रीतं, क्रीतार्थमुच्यत इत्यर्थः। केन क्रीयत इत्याह मूल्येन केनाप्यवस्तुनो सामान्यवस्तुना सेव्यप्रतीतेन, चतुर्धा चतुःप्रकारं, तद् क्रीतं स्यादिति शेषः यत्र वदिति भूयं चतुर्धा चतुर्भिः प्रकारैर्वक्ष्यमाणैः स्वापयोगात् प्रकारापि चतुर्धेति व्याख्येयं। कथं पुनरिदं चतुर्धेत्याह 'सपरदव्वभावेहिं' ति तत्र स आत्मा भक्तिसत्के देहः परः साध्वपेक्षयाऽन्यो गृहस्थादिः ततः स्वश्च परश्च स्वपरौ

ततः स्वपरयोर्द्रव्यभावौ ताभ्यां स्वपरद्रव्यभावाभ्यामिति। एतेन द्वन्द्वात्परस्य पदस्य श्रूयमाणस्य प्रत्येक व्याख्यानतः सम्ब-न्धात् स्वद्रव्यक्रीतं स्वभावक्रीतं परद्रव्यक्रीतं परभावक्रीतमिति क्रीतभेदचतुष्टयं वक्ष्यमाणार्थमुक्तं। किंस्वरूपाभ्यामित्याह, 'चुन्नाइ' इत्यादि, इह चूर्णशब्देन निर्माल्यमुञ्जयन्तादिप्रतिमारोपितं चूर्णरूपं पुष्पादिकमभिप्रेतं चूर्णं आदिर्यस्य स्वकीयद्रव्यसमूहस्य स चूर्णादिः। आदिशब्दात् पुटपाकादिगन्धमुखप्रक्षिप्तमनुजरूपपरावर्त्तादिकारिगुटिकाकर्पूरादिमिश्रितचन्दनवालपोतकवस्त्रादिपरिग्रहः। 'कहाइ' त्ति कथा धर्मकथाकथनं धर्मदेशनाकरणमित्यर्थः। सा आदिर्यस्यात्मीयभावसमूहस्य स कथादिः। आदिशब्दात् पिण्डा-दिलोभेन प्रमाणोपन्यासकरणमासादिक्षपणविधानपरोपश्लोकनार्थकाव्यविरचनशीतोष्णाद्यातापनाऽऽदानादिपरिग्रहः। 'धणाइ' त्ति धनमिह घटिताघटितरूपसुवर्णद्रम्मरूपकर्द(पर्दि)कादिकमचेतनं ग्राह्यं, तदादिर्यस्य परद्रव्यसमुदायस्य स धनादिः। आदिशब्दात् सचित्तमिश्रद्रव्यग्रहः। 'मंखाइ' त्ति भक्तो भक्तिमान् मंखः केदारपट्टिकसुकृतदुष्कृतफलसूचकचित्रफलकोपजीवी भिक्षुविशेष इति यावत्। भक्तश्चासौ मंखश्च स आदिर्यस्य भक्तिमत्तथाविधजननिवहस्य स भक्तमंखादिः। इह परभावस्य प्रस्तुतत्वात्, साध्वर्यमा-द्वाराद्युपमार्जनां(गणां) संवलितो मंखादिसत्कविज्ञानरूपो भावोऽपि भक्तमंखशब्देनात्रोपचारादुक्तः। ततश्चूर्णादिश्च कथादिश्च धना-दिश्च भक्तमंखादिश्चेति ते तथा तै रूपं स्वरूपमात्मीयलक्षणं ययोः स्वपरसत्कयोर्द्रव्यभावयोस्तौ तथोक्तौ ताभ्यां चूर्णादिकथादिधना-दिभक्तमंखादिरूपाभ्यां। केचित्तु बहुवचनांततया व्याचक्षते। यथा द्रव्ये च भावौ च द्रव्यभावाः स्वपरयोर्द्रव्यभावाः स्वपरद्रव्य-भावास्तैः। किं स्वरूपैरित्याह। चूर्णादिकथादिधनादिभक्तमंखादयो रूपं येषां स्वपरद्रव्यभावानां ते तथा तैः, शेषं प्राग्वत्। (१५००) अनेन च गाथोत्तरार्द्धेन क्रीतभेदचतुष्टयसत्का मूल्यरूपा द्रव्यभावा विशेषणतया अभिहिताः। तत्रात्मद्रव्यं चूर्णादि, आत्मभावः

भवति स्वल्पं चनादि परभावो भक्तभेदत्वादिरिति। तदयं मातृपावक्रीतभेदचतुष्टयस्यार्थो, यथा(दा) आहारादिलिप्सया स्वकीयेनात्मद्रव्येण चूर्णादिरूपेण दाता(द्विधा) यदद्येन यदशनादि साधुना लभ्यते तदा द्रव्यक्रीतमात्मनोऽर्थायात्मद्रव्येण चूर्णादिना क्रीतं साधुनोपार्जितं भक्तादीति कृत्वा। अत्र चामी दोषा, यथा निर्माल्यादिप्रदानानन्तरं तस्य दैवयोगेन व्याधि जाते साधुना भद्रं म्लानीकृत इत्यादिस्वजनवत्सनादिना शासनमालिन्यं स्यात्प्रगतो यदसन् निर्माल्यादि(ना)नीरोगः सम्पद्यते तदा चाटुकरितं एवं स्यात्तथा यन्तस्योपचारितत्वेन प्रगुणस्य तु व्यापारादिप्रयोजनतया जीवघातादयो कर्मबन्धः स्यात्। तथाहारादिनिमित्तेन धर्मव्याख्यानादिलक्षणपरलिङ्गकथनविधिः स्वस्य धर्मकथादिरूपेणात्मभावेन विधीयमानेन धर्मकथादिश्रवणविधिभ्यो लोकेभ्यो यदशनादिकं लभ्यते तदात्मभावक्रीतं आत्मनोऽर्थाय भावेन धर्मकथादिना क्रीतमिति कृत्वा। अत्र च दोषाः स्वाज्झानव्याघातकरणप्रवचनलघुत्वयो ज्ञातव्याः। तथा परो श्रमिकादिभेदेन द्रव्येण साधवे यदशनादि क्रीणाति तत्परद्रव्यक्रीतं साध्वर्थे परेण चूर्णादिना द्रव्येण यदशनादिश्रमिकादिविभक्तभावान्तरेण क्रीतमिति कृत्वा। स्वजनादिविराधनादयो दोषाः प्रतीता एव। तथा परभावेन साधुभक्तमंखादिभिक्षुकविज्ञानलक्षणेन यदपि क्रीतं यद्वा साधुपार्श्वे साध्वर्थं तत्परभावक्रीतं। अत्र दृष्टान्तो यथा—

एगंमि गामे एगो धम्मपिओ मंखो होत्था, अन्नया तस्स गिहेगदेसे साहुपरिवारसंजु(जु)या सुट्ठियायरिया वासारत्ते ठिया। मंखो दत्तसं चरियं साहूणो भणइ(पं) चेइ ते य सेज्जायरपिंडो त्ति पत्तं नेय नेय उवासय परिसेवंति। तेण चिंतियं जहा मम गेहे एए भयवं न गेण्हंति अन्नेसिं पि गेहे जइ एए रयाविस्सामि तओ [illegible], जा वासारत्ते ठिए तस्स भत्तिस्सन्ति तत्थ यत्तेण [illegible] उवायण [illegible] त्ति। साहू वासारत्ते [illegible] ते [illegible]। जया सयमेव वासारत्ते ठिए [illegible] तुम्हे

विहरिस्सह । तेहिं अविगप्पेहिं कहियं जहा अमुगाए । तेण य वित्ते चेव वासारत्ते तीए दिसाए एगंमि गोउले गन्तूण केदारपडि-
विन्नाणे लोगो आवज्जिओ । घयदुद्धाइयं दाउं पयट्टो, तेण भणिओ जहा जया याएमि तया देज्जसु त्ति । ते य साहुणो वासारत्ते
वित्ते विहरन्ता तत्थेवागया तेण अलक्खावितेण पुव्वपडिसेहियं घयाइयं जाइउं एगंमि गेहे मेलिऊण भुक्तं । ते साहुणो निमंतिऊण
सुद्धंति पव्वयं उप्पाइय पडिलाहिया ।

इत्थमूर्जितमन्यदपि यदशनादि साधुना लभ्यते तत्परभावक्रीतमुच्यते । अत्र च परभावक्रीताख्योऽन्यतो गृहादानीतत्वाद-भ्याहृताख्यः, अवमाष्यावमाष्यैकत्रमुक्तत्वात् स्थापनाख्यश्च दोषः स्यादिति गाथार्थः ॥४३॥

उक्तं क्रीतद्वारमथापमित्यकद्वारमाह ।

समणट्ठा उच्छिंदिय, जं देयं देइ तमिह पामिच्चं । तं दुट्ठं जइभइणी, उद्धारियतेल्लनाएण ॥४४॥

व्याख्या—श्रमणार्थं साधुनिमित्तमुच्छिद्य पुनर्दास्याम्येतत्तवेत्यभिधाय कस्यापि पार्श्वादुद्धारे गृहीत्वा यद्देयं दातव्यं वस्तु, एतेनाहारोपधिशय्यालक्षणं वस्तु सर्व्वं सूचितम् । नवरमत्राहारेणैव प्रकृतं, शेषं तु प्रसङ्गेनोपयोगित्वात् किञ्चिद्वक्ष्यते। ददाति प्रयच्छति गृही श्रमणेभ्यस्तद्वस्त्वाहारादि । 'इह' प्रवचने, एषु वोद्गमादिदोषेषु मध्ये, 'पामिच्चं' ति अपमित्यकं प्रामित्यकं वोक्तशब्दार्थं भण्यत इति शेषः । एतच्च लौकिकलोकोत्तरभेदाद् द्विभेदं स्यात् । तत्र लौकिकं पृथग्जनभवमितरच्च जिनशासनोद्भवं । तदिह लौकिकेन प्रकृतं । तत्रानालापराटिदासत्वप्रभृतिसर्व्वजनप्रत्यक्षदोषसम्भवात् । इतरदुपरिष्टादुपयोगित्वादेव वयं दर्शयिष्यामोऽतो लौकि-कमाश्रित्य सूत्रकारो निषेधं दर्शयन्नाह । तदपमित्यकाशनादि दुष्टं दात्र्यादेर्दासत्वभवनादिदोषकृत् । दुष्टत्वाच्च यतीनामकल्प्यं ।

तेण कुरलमस्स णायमिस्साए पवेसे सावोमेमिणी समए, तया उवागरिय मुत्थाणमाणुवाणके पडियं मज्झिमलोगं तस्स णावं पच्चा-
णसेमेति । तच्चेयं—

एगंमि गामे एगो कुडुंबिओ होत्था, तस्स य चत्तारि पुत्ता । चउण्हो पुत्ताणो मज्झिम । अण्णया तत्थ समोसरणो णाम सूरिणो
समागया । तेसिं समासे धम्मं सोउं एगो तस्स कोडुंबियस्स पुत्तो संजायविम्मयपरिणामो पडिवण्णो दिक्खं । कमेण य विणाया-
ऽऽसेवणसिक्खाओ गहियदुविहसिक्खाओ विण्णायपरमत्थो गीयत्थो संजाओ । सो य अण्णया कोइ पव्वज्जं मिम्मिहिवि गुरूणो
आपुच्छिऊण समणसंघपरवं णियउवासयगामे गओ । तत्थ चत्तारि कोइ पुत्ते जाव अहमस्स कोडुंबियस्स पुत्तो हं, ता कोइ एत्थ
अत्थि मम सयणो, तेण मज्झियं इमा तुम्ह भगिणी सिरसा जीवइ । तेहिं सव्वं कहेयं वयणियं, तव पीसे मिहे पविसे, सा य तं
सहोयरमणगारं निरिक्खकुलयपरिसरं चिंतिऊणमप्पोसमवणोदारं विसिट्ठमणोविप्पसमयाणगारं दठ्ठूण अतीव हरिसिया । मणिमहु-
माणपुव्वं वंदिऊण पज्जुवासिऊण य वसिमिरं किंपि भत्तमपाणे घडे पवक्खा । साहुणा य भणिया जहा पागे अम्ह अम्हाणं न
कप्पइ । तीए चिन्तियं पागं किमा पच्चेउमयं देइ । तं च मम गेहे अत्थि चि मासे मासे कुसणकुडाए एगस्स सेट्ठिस्स धणासाउ
उपिज्जओ एगो भरिओ सेट्ठिस्स घोडओ साहूओ णेमओ । तेण पुत्तो वि गहिउं णीणिओ । तीसे णियमाइयं दाउं विहारे गओ ।
तीसे सेट्ठिस्स अविंपचीसु मयंगे घडया रिवे जाया । सेट्ठिणा सा भणिया जहा मे देवं देहि ठवाहु णीयदासी मयहुयि, सेट्ठिस्स
२ समागाउ तस्स गिहे दासी जाया । कालयपरिसोऽवि पुणो वि सो साहू तत्थागओ णामपरिसाए कोइ पुत्ते जाव अहमस्स कोडुंबियस्स
३ भगिणी तया आसि सा किं णिहइ गया, तेण भणियं णिहइ परं अमुगस्स सेट्ठिणो णियदासी जाया रोयन्ती णिहइ, सम्मो कि-

दासत्तं पत्ता । इण्हिं मोयामिति । सो भणिओ जहा तीसे तं वइयरो कहिओ । तेण चिन्तियं हा दुट्ठु जायं मम दोसेण सा वराही(ई) दासत्तं पत्ता । इण्हिं मोयामिति । सो भणिओ जहा तीसे तं वइयरो कहिओ । तेण य तहेव तीए कहियं । साहू कहेज्जसु जह सो तव माया साहू समागओ चिट्ठइ भणइ य मा रोवसु अचिरकालेण मेल्लावेस्सामि, तेण य तहेव तीए कहियं । साहू य एसो चेव तीए मेल्लावणोवाओ चिन्तिऊण पढमं चेव भिक्खायरियाए तस्सेव सेट्ठिस्स गिहे पविट्ठो । सेट्ठिणी भिक्खादाणट्ठा हत्थे जलेण धोइउं लग्गा । साहुणा भणियं एवं अम्हं भिक्खा न सुज्झइ । समीवठिएण सेट्ठिणा साहू पुट्ठो जहा को एत्थ दोसो, साहुणा य जलविराहणाइदोसा कहिया सो य आउट्टो भण्णइ, जहा कत्थ तुम्हाणं वसही जेणाहं आगन्तुं धम्मं सुणेमि । साहुणा भणियं नत्थि । तओ तेण नियगेहे दिन्ना, पइदिणं धम्मं सुणेति, सम्मत्तमणुव्वयाणि य सेट्ठिणा गहियाणि । तओ सो साहू अन्नुगेण एरिसो अभिग्गहो गहिओ जहा मए जावज्जीवं पव्वज्जं गिण्हन्तो नियपुत्तो वि न य धरियव्वो त्ति । एरिसयाइं वक्खाणयाइं सेट्ठिणो कहेइ । सेट्ठिणा य एसो अभिग्गहो गहिओ । एत्थंतरे सेट्ठिपुत्तो सा य साहुभगिणी पव्वज्जाए उवट्ठिया । सेट्ठिणा विसज्जियत्ति ।

ननु तस्या निर्वाणसाधिकायाः प्रव्रज्यायाः कारणमेतज्जातमिति विशेषतः साधुना तद्ग्राह्यमित्यायातं, नैवं, स्तोका एवंविधवि-ज्ञानवन्तो भविष्यन्ति, तस्मादेतन्न ग्राह्यम् । एवं तावद्घृततैलाद्याहारविषयापमित्यके दोषा दासत्वप्राप्त्यादयः स्युः । यदा तु वस्त्र-पात्राद्युपकरणवसत्यादिविषयमापमित्यकं दाता कुर्यात्तदाऽऽहारापेक्षया वस्त्रादीनां बहुतममूल्यलभ्यत्वात् दातुर्निगडादिनियन्त्रणयुत-दासत्वभवनादयो गाढतरा विशेषतस्ते स्युः अतस्तदपि वर्ज्यमिति । लोकोत्तरापमित्यकं चतुर्धा(द्विधा) । तत्रैकं कश्चित् साधुः कुतोऽपि साधोः सकाशात् कियद्दिनानि व्यापार्य पुनरिदमेव ते समर्प्पयिष्यामीत्युक्त्वा वस्त्रादि गृह्णाति । द्वितीयं तु कश्चिदिदं निर्जरयिष्यामि यावद्दिनानामुपर्यैतत्सदृशमपरं समर्प्पयिष्यामीत्युक्त्या तद्गृह्णाति तद् द्विरूपमपि पुरुषजल्पनेन राटिरूपणाक(णादि)दोषसम्भ-

चरणस्पर्श । तथाऽयमे प्रतापपामित्यके यथा मलिनीकृतं पाटितं वा जीर्णप्रायं वा वस्त्रं समर्प्यमाणं चौरादिना पद्गृहीतं क्वचित् पतितं वा स्यात्तदा कलहादिसम्भवो द्वितीयप्रकारापामित्यके तु यथा सादृशीयप्रकारापेक्षयाऽन्यवस्त्रादि तद्ग्राहकसाधोः समयज्ञात् सद्गुर्वार्पयति, तथा तेन साधुना गृहीतवस्त्रस्य (साधोः)अवसात् सुन्दरेऽपि तस्य समर्प्यमाने दुष्करकपिसापेन सहासौ कलहाना-यापादिकं कुर्यादिति । यथा तु दुष्यार्थं कस्यचित् स्यात्स च कश्चित् साधुः जीवति तदा तस्यापरसाधुनाऽपि स्वस्थाने शुभिक्षा सामान्येन दातव्यं कर्तव्यं न तु विशेषता यथा तु सद्गुरो वा इष्टिपरिः स्यात्तदा वा यत्स्वाऽऽस्थनेन न प्रयच्छति शुभिक्षा तस्याऽऽपमित्यकं क्रियते । नवरं तदपि प्रतापापमित्यकं साधुना न स्वेरितया विधेयं किन्तु गुरोरनुज्ञया साध्यते । ततोऽसौ गुरु-स्वर्पितः साधोरर्पयतीति । एवं च कृते द्वयोः साध्वोः कलहान्तरेऽपि परस्परं कलहवार्तापादिकं न भवतीति भावार्थः ॥४४॥

तदभावद्वारमापमित्यकमिति द्वारं, अथ 'परियट्टिए अभिहडे'त्यादि द्वितीयद्वारगाथोपात्तं दशमं परिवर्तितद्वारमाह । -

पल्लट्टियं जं दव्वं, तदन्नदव्वेहिं देइ साहूणं । तं परियट्टियमेयं, वणिदुगभइणीहि दिट्ठंतो ॥४५॥

व्याख्या—परिवर्तं विनिमयं विधाय यद्द्रव्यं भक्तादिकं दत्तीयं, तदन्यां परिवर्तेत्यादि, 'तदन्नदव्वेहिं'ति तदन्येन तदन्ये, ते च तद् द्रव्ये च तदन्यद्रव्ये, ताभ्यां तद्द्रव्येणान्यद्रव्येण चात्मीयेनेत्यर्थः । तत्र तत्परिवर्तिनी यद्द्रव्यापेक्षया तज्जातीयं द्रव्य-मस्तु तद्द्रव्यं, तेन परिवर्तितम् । यथा साधुगौरवनिमित्तमात्मकाञ्चनपरिहारार्थं वा कृपितघृतेन सुगन्धितघृतस्य ग्रहणमित्यादि । मन्यद्रव्यं तद्विपरीतं तेन परिवर्तितं यथा तैलेन घृतस्य ग्रहणमित्यादि । पूर्वोक्तस्य चोत्तरक्रियाऽभ्यपेक्षया तदुत्तरक्रियायाम्, ददाति प्रयच्छति, 'साहूणं' ति साधुभ्यस्तत्यादि । सामर्थ्यात् दृष्टान्तं परिवर्तितमन्यथ इति शेषः । इदमपि लौकिकलोकोत्तर-

लौकिकं च सद्यः प्रभूतापायहेतुत्वाद्विशेपतो मुमुक्षुणा परिहार्यमिति
रिकभेदात् द्विधा भवति । तत्र पूर्ववत् लोकोत्तरं पश्चाद्वक्ष्यते लौकिकं च सद्यः प्रभूतापायहेतुत्वाद्विशेषतो मुमुक्षुणा परिहार्यमिति
सूत्रकारस्तदाश्रित्य प्रत्यपायदर्शनार्थं दृष्टान्तमाह । 'एत्थं' ति अत्रैतस्मिन् परिवर्चिताशनादौ वणिग्वृद्धिकस्य परस्परं ये भगिन्यौ
स्वसारौ ताभ्यां दृष्टान्तो निदर्शनं भणनीय इति शेषः । स चायं—

वसंतपुरं नाम नयरं आसि । तत्थ एगस्स सेट्ठिस्स खेमंकरो देवदत्तो य दुवे पुत्ता लच्छी दुहिया य । तत्थेवं अन्नस्स सेट्ठिस्स
धणदत्तो बंधुमती य दुवे डिंभाणि । सव्वाणि जोव्वणं पत्ताणि । तत्थ खेमंकरो समियायरियाण सगासे पव्वइओ । देवदत्तेण
बन्धुमती, धणदत्तेण लच्छी परिणीया । इओ य धणदत्तो लच्छी य दरिद्दाणि जायाणि । तेसिं घरे कोद्दवकूरो, इयराणि ईसराणि;
तेसिं तु सालिकूरो विज्झइ । अन्नया सो खेमंकरसाहू नियविहारेण विहरंतो तत्थागओ । तेण चिंतियं य(ज)इ देवदत्तभाउणो गिहे
पविसिस्सामि ता लच्छी भगिणी अहं दालिद्दिणि त्ति खेमंकरेणवि परिभूयत्ति अद्धिइं काहिति, अणुकंपाए तीए चेव गिहे पविट्ठो ।
भिक्खावेलाए लच्छीए चिंतियं एकं भाया तहा साहू, अन्नं पाहुणओ सो, ममं घरे पुण कोद्दवकूरो रद्धो, ता कहं सो एयस्स दिज्जइ ।
सालिकूरो उण नत्थि ता नियभाउजाइयाए बंधुमतीए सयासाउ कोद्दवकूरेण पल्लट्टिय सालिकूरं आणिय देमि तहेव कयं । इओ य
तंमि पत्थावे देवदत्तो भोयणत्थं गिहे आगओ बंधुमतीए पुट्ठो । जहा कोद्दवकूरं जेमिसि तेण य अविन्नायपरियट्टणवुत्तंतेण चिंतियं,
जहा किवणत्तणेण अणाए कोद्दवकूरो रद्धो त्ति कुविएण सा पिट्टिया । तीए भणियं, किं मं पिट्टसि ? तुह चेव भगिणी कोद्दव-
कूरपरियट्टणेण सालिकूरो नीउत्ति । धणदत्तो वि सगिहे भोयणत्थमुवविट्ठो, लच्छीए खेमंकरस्स दिज्जमाणो जो सालिकूरो
उव्वरिओ सो गउरवेण तस्स दिन्नो तेण सा पुट्ठा । कुओ अज्ज एसो ? तीए खेमंकरआगमणाइसव्वो वुत्तंतो कहियो । तओ तेण

प्रविष्ट पादे। अन्यथा पञ्चमासं कृतस्य देशिर्य तु कीत्र स विर्य? तं परमार्थ आनयनेन मम अद्भुत उत्पादयं ति मन्तमायेन सा वि विद्दिणा। साहुणा य सम्मं नायं। निसाए पव्विणोहियाए पत्थाणे पव्वाविया वि ति।

इह हि देवदत्तस्य भगिनी लक्ष्मीर्धनदत्तेन परिणीता दरिद्रा चासी। धनदत्तस्य भगिनी बन्धुमती देवदत्तेन महिमाया परिणीता इति। परस्परं धनिगदपस्य भगिन्यौ वर्त्तेते। पश्चान्तेन सदोषत्वात् परिवर्धितं यतिभिर्न कार्यं। य(त)श्चा यम्पूर्णमा समयेन सह परावर्तितसिर्यनं करोति तथोरोधेयरपरिवर्तने। यदपि तद्व्यान्यप्रत्यविषयं परस्परयेऽवपि पूर्व अवकाशितत्वात्। यथाहि कश्चिदं त्वदीयं परावर्ति, मदीयं तु मानपुष्कमरणाशयितमत्यमिदं शीर्णप्रायं वा कर्कशस्पर्शं वा स्थूलत्वमनिष्पन्नत्वेन मारितं वा, निष्पन्नत्वं (निपुण्यकं-क्लिष्टं) वा, मलिनं वा, शीतरक्षणाक्षमं वा एतन्मदीयं तु नैवमासीदिति सर्वं ज्ञात्वाऽन्येन वैवर्त्यस्याऽकं सत्यसत्वं वा कपित्थो पुष्टोऽपमिति विचिन्त्य कलहादि कुर्यात्। अपि च तत्कारि यस्य सत्कं तत्र स्यात् तस्य प्रत्यपादि कुर्यतो मानपुर्क स्यात्। द्वितीयसाधोश्च यस्सत्कं तत्तस्य न्यूनाधिक्यानं, यथा यस्य दुर्बलमासित स बलिनं, यस्य तु बलिष्ठमासित स दुर्बलमिष्यति तदा परिवर्तने क्रियते, एवं तदा गरधारि साधुभ्यां स्वं स्वं पुरोधयो मोक्तव्यं, शुके च स गुरुर्विनियमेन द्वयोः साधोरत्स्वमर्पयत्वन्यथा साधुभ्यामेव परिवर्तने कृते परस्परमालापप्रत्यादिकं स्यादिति भावार्थः ॥८५॥

एवं परिवर्तितद्वारमभाष्याप्रतद्वारं व्याचिख्यासुराह।

गिहिणा सपरम्गामाइ—आणियं अभिहडं जईणठा। तं बहुदोसं नेयं, पायडछन्नाइबहुभेयं ॥८६॥

व्याख्या—गृहिणा गृहस्थेन, स्वप्र परग्र स्वग्रामो यो न यो तथा ग्रामाः परग्रामश्चेत्यर्थः। तत्र साधोर्निवासः संनिवेशः

स्वग्रामः। एतद्विपरीतः परग्रामः तावादिर्यस्य स्वपरदेशकपाटकगृहादिस्थानविशेषरूपस्य तद्गतभेदसमूहस्य स तथा तस्मात्, प्राकृतत्वादत्र पञ्चम्येकवचनलोपात् स्वपरग्रामादेरिति दृश्यं। 'आदिशब्दः प्रत्येकं सम्बध्यते'(इति) व्याख्यानात् स्वग्रामादेः परग्रामादेश्चेत्यर्थः। आदिशब्द उभयथापि स्वगतानेकभेदसूचको द्रष्टव्यः। ते च भेदाः प्रकटछन्नादयो गाथाचतुर्थपादेन सूत्रकृतैव विशेषणतया सूचिता इति तत्रैवाभिधास्यन्ते। आनीतमिति किञ्चित्स्थानं प्रापितं यदशनादीति प्रक्रमः। यतीनामर्थाय साधूनां प्रतिलम्भनानिमित्तं। यत्तदोर्नित्ययोगात्तदशनाद्यभिहतं पूर्वोक्तशब्दार्थे भण्यत इति शेषः। तत् स्वपरग्रामाद्यभिहतं अशनादि, बहवः प्रचुरा दोषाः संयमात्मविराधनादयो दूषणानि वक्ष्यमाणा यत्र तद्बहुदोषं ज्ञातव्यं। तथा तत् प्रकटं तद्ग्राहकसाधुशेषजनाभ्यां विदितस्वरूपं, तथा बहिरन्यथा जल्पितत्वेन तद्ग्राहकसाधुना लोकेन च यदलक्षितदातृदानपरिणामं वस्तु तच्छन्नं। कोऽर्थो यथाऽन्यो न कश्चिज्जानाति तथा यदाऽऽनीतं तच्छन्नमिति। ततः प्रकटं च छन्नं च प्रकटछन्ने, ते आदिर्येषां अनाचीर्णाचीर्णादिभेदानां ते प्रकटछन्नादयस्ते बहवो भेदा विशेषा यस्याभ्याहृतस्य तत्तथा। अयमत्र भावार्थः। इहादावनाचीर्णाचीर्णभेदात् सामान्येन द्विधाऽभ्याहृतं। तत्रानाचीर्णं, यस्य ग्रहणं गीतार्थैर्नाऽऽचरितं तदपि द्विधा स्वग्रामपरग्रामभेदात्। स्वग्रामाभ्याहृतमपि वाटकसाहिनिवेशनगृहादिभ्यः पङ्क्तिस्थितगृहत्रयात् परतश्चतुर्थगृहादेर्वा आनीतं स्यात्। तत्र वाटको ग्रामादेर्व्यवच्छिन्नः संनिवेशः। साही ग्रामगृहाणामेकपाटी। निवेशनमेकनिष्क्रमणप्रवेशानि द्व्यादीनि गृहाणि। गृहं केवलमन्दिरमिति। एतच्च प्रकटछन्नतया द्विधा स्यात्। तत्र प्रकटं स्वग्रामाभ्याहृतमित्थं स्यात्। यथा कश्चित् साधुर्भिक्षामटन् क्वापि गृहे प्रविष्टस्तच्च तदा बहिर्निर्गतमानुषत्वेन शून्यं दात्री वा तदा सुप्ताऽभूत्; साधुभिक्षाप्रस्तावे राद्धं वा नासीत्, साधोर्वा तत्र विहृत्य निर्गतात् (गतस्य पश्चात्) प्राघूर्णकस्वज-

नातिमोन्यं यातं छागचकं नाऽन्यात्वमित्येतेः मत्वेः क्वचित् गृहस्थो स्वातीवक्षिमकरोटकादिभाजने कृत्वा भक्षादि साधोरुपा-
मपमानयति । ततः किं त्वयेदमानीतमिति साधुना पृष्टे सोपाश्रये भक्षादानयनप्रयोजनं कथयति । यथा मया त्वं मदीये गृहे भि-
क्षार्थं प्रत्यक्षतः एष्यं पूरमासीदित्यतोऽतीति । तस्मादिदं मयाऽऽनीतं त्वं गृहाणेति भणति । तदिदं प्रकटं स्वग्रामाभ्याहृतं । प्रच्छन्नं
च यदिदं स्यात्तथा क्वचित्श्रावको प्रतिक्रमणाय प्रोक्तमभिप्रेतोपाश्रये स्वगृहादानीय तत्संमुखमेवं भवति यथा यथा प्रातःप्रभृतो
संस्तव्यो वा भवता प्रोक्तमिदं स्वगृहादि कम्यं । यदा स्वगृहानीतं प्रोक्तकं स्वभावात् गृहे यथा तैमेर् रोगाभिना न गृहीतं । संप्रति
तु मयास्त्वर्थमिदमागतोऽस्मि ततः किमनेन पुरे नीतेन त्वमेवेदं गृहाणेत्येवं भवनपूर्वकं, तथाभ्याहृतमुद्गारकमार्थं स्वगृहादिकस्य
इत्यर्थविवित्क्रमा, स्वगृहीतस्य, भूयोऽपि तत्रायाय साधुमितुसमागता सती तद् साधवे ददाति । यदा मायया श्राविका आह-
मानीय साधोः पुष्पको यत्किमस्यास्त्वमप्यागत्री प्रति साधुसमीपगृहवर्तिनी प्रतिवेशिनी वा प्रति गृहाणेदमिति वदति । तथा च
पुंसंगृहीतसहस्या मात्रस्थानेन [illegible] निषिध्यते, यथा स्वग्राम्याहृतस्य दिने मदीयं प्रोक्तकं न गृहीतमित्यहमपि स्वकीयं न गृहीष्ये
इति । ततो स्वग्रामस्नेही किंचित् पक्वं प्रत्युत्तरं ददाति, ततो द्वितीयाऽपि पुनः किंचिदल्पतीत्येवं परस्परमत्रीकरणे सति रोपवती-
सम्भूय स्वगृहीत्वा स्वस्थानाभिमुखं चलति । ततो भूयोऽपि परावृत्य साधूपाश्रयं प्रविशत्यभिवन्द्य च साधुं वदति । यदेदं मायया
गृहीतं तथा त्वयापि भुक्तमिति त्वमेवेदं गृहाण इत्युक्त्वा साधवे तत्प्रयच्छति, इत्येवं प्रच्छन्नं स्वग्रामाभ्याहृतं भवति । तत्र परदेशः
साधोर्निवासग्रामस्तस्मिन् । परग्रामः साधोरनिवासस्तेनिवेशनस्यादभ्याहृतमानीतं तद् । तथा परदेशः साधोरनिवाससंभवस्तस्मिन् ।
परग्रामः पूर्वोक्तस्तस्मादभ्याहृतमानीतं तथा । एतत्सर्वमप्यभ्याहृतं सामान्यतो द्विधा, यथादिमार्गरूपेण चलपथेन, पृथ्वीमार्गक-

जलपथेनापि नौत्रप्यक(तप्रक)तुम्बकबाहुादिभिर्जङ्घाभ्यां वाऽभ्याहृतं स्यात्। स्थलपथेनापि स्कन्धेन कापोत्या
पेण स्थलपथेन च। जलपथेनापि नौत्रप्यक(तप्रक)तुम्बकबाह्वादिभिर्जङ्घाभ्यां वाऽभ्याहृतं स्यात्। स्थलपथेनापि स्कन्धेन कापोत्या
मस्तकेन करादिना स्थाल्यादिना वा भाजनेन गन्त्रीगर्दभादिना वाहनेनाभ्याहृतं स्यादत्र च जलपथस्थलपथाभ्याहृते द्विविधेऽपि
संयमात्मप्रवचनविराधनास्तिस्रः स्युः। तत्राद्या, द्विविधेऽपि चंक्रमणादिना पृथ्वीकायादिव्यापादना स्यात्। आत्मविराधना त्वाद्य-
(त्वस्ताधे) पादादिभिरलभ्यमानाधोऽभूभागे नद्यादिजले प्रभूतपङ्के निमज्जनभावात्, ग्राहमकरमत्स्यकच्छपपादबंधकतन्तुकादिभ्य-
स्तद्दंशाद्यपायसद्भावाच्च स्यात्। स्थलपथाभ्याहृते च कण्टकाहिस्तेनव्याघ्रादिश्वापदेभ्यो वधादिरूपापायसद्भावात्, ज्वराद्युत्पादक-
परिश्रमादिभावाच्च स्यात्। प्रवचनविराधना तु प्रवचनमालिन्यजनकजनभाषणादिना स्वयमभ्युह्या इति। एवं भेदविशिष्टं प्रकटपर-
ग्रामाभ्याहृतं भवति तथाहि यदा यतिजनरहिते ग्रामे श्रावकः कश्चिद् विवाहादौ जाते प्रभूतमशनाद्युद्धरितं दृष्ट्वा विचिन्त्य च
यद्येतद्यतिभ्यो दीयते तदा महते पुण्याय स्यादिति भक्तिवशतो यत्र यतयस्तत्र तन्नीत्वा तथा कथञ्चिद् गोपनं विधाय तेभ्यो
दद्याद्यथा ते न जानन्त्यभ्याहृतमिदमिति। तदा तस्य(त्) छन्नपरग्रामाभ्याहृतं भवति। अत्राख्यानकं यथा—

घमउरं नाम गामो आसि। तत्थ य एगंमि कुडुंबे बहवे सावया बहुयाओ य सावियाओ चिट्ठंति, अन्नया य तेसिं गेहे विवाहो
जाओ वित्तो य। तत्थ पउरं कूरलड्डुगाइयं उव्वरियं। तेहिं चिन्तियं, जहा जइ एयं साहू दिज्जइ ता महापुन्नं भवइ। तत्तो य
साहूणो दूरे चिट्ठंति अहवा पच्चासन्ना परं अंतरे नई तो आउकायविराहणाभयेण नागमिस्सन्ति, आगया वि पउरकूराइ अवलोयणेण
आहाकम्मसंकाए न गिण्हिस्सन्ति त्ति, पच्छन्नं जत्थ गामे साहुणो चिट्ठन्ति तत्थ कूरलड्डुगाइयं गहिऊण सव्वे सावया सावियाओ
य आगया। तेहिं चिन्तियं जइ साहूणं चेव हक्कारिऊण देमो तो असुद्ध त्ति आसंकिय ते न गिण्हिस्सन्ति, ता बंभणाइणं किंपि

दिवस वं पुण वा अवत्थ देसो वो साहुणो न पेच्छिससमिति'त्ति चिन्तिय तंमि साहुणो उवाराठ्यघेण भिमंच्छन्ता पेच्छन्ति तंमि ठाये एगस्स सत्तवेगठास्स वाहिं गमणाईयं थोवं दाणं दाउमारद्धं । तओ उवाराठ्यके निम्मापा तेइ साहुणो तं दिवमासं दहूण इरं ति मत्तं सरायस्सा पठरं छ्दे । तेहिं सेससाहून कहियं ते वि गया तेसि एमे पठरं कूराइयं देति, अन्ने आहरसंथारसमुयरं मपट्ठावेण समत्थं वारिंति, वाव ते तं गहिऊण निषड्ढाणे गया । तस्थ नवधरससहिया सुवा, अतिमयंता पुरिमड्ढपच्चक्खाणो य परिणामंति पोरिसिया संघन्ता पिडन्ति । पच्छंतरे तेहिं सावगाईहिं चिंतियं । एण्हि साहूणो मयं हया मविस्सन्ति त्ति, तंविय निषड्ढाणे सप्पासोपि समहीए घरे साहुसरीए आगया । निसीहियासद्दमा सावयक्किरिया कया, साहहिं पयभिसाया, नमयं च यावा सामएहिं पुच्छेहिं एएहिं मोसरकणहिएहिं अमंदं दाणं दिये । वा भाउड एयं । तस्थ तेहिं मयं तेहिं सयं जं संविज्ञायस्स आसि तेहिं न तुयं संवेवेहिं पुण वे केवला उक्किसता ते मायये नेव निक्खित्ता । हृदपक्खित्तं तु पाणठ्ठिपरेठसए पक्खित्तं तओ सप्प परिठ्ठिवियं । सायया छाविमाओ य सासिठ गया । साहुणो य तेहिं परिपुण्णं थोवं वा सुयं ते त्ति सुद्धा बलवमाणपि भाउं ति । परेयमम्पाहूणं मवीनां प्रीतृ मोक्तुं वा चिन्तनिपिद्धमिति तत् परिहार्यमिति गाथार्थः ॥४६॥

उक्तमनाभोगमाहरं समेदमपुना आभोगमाहारमाह ।

आहम्मं सुसोसं हत्थसयंतो घरेउ सिक्कि सहिं । एगस्स भिक्खगाही बीओ कुसु कुणइ उवओगं ॥४७॥

व्याख्या—आभोगे मीतार्थसाधुविषये आचरितं अभ्याहृतं पुनः क्षेत्रापेक्षया गृहापेक्षया च द्विधा स्यात् । क्षेत्रापेक्षयाप्युत्कृष्टमध्यमजघन्यभेदात्त्रिविधम् । उत्कृष्टमनेन जघन्यमध्यमाभ्यामिति त्रिविधमुत्कृष्टं मध्यमं चैवमादिकेन । तत्र क्षेत्रापेक्षया

तावदाह 'उक्कोसं हत्थसयंतो' त्ति इह च प्राकृतत्वादन्तशब्दस्य अन्तःशब्दस्य च, निर्देशस्य च समानत्वात्, उत्कृष्टं प्रत्यन्त-
शब्दो मध्यमं चाश्रित्यान्तःशब्दो दृश्यः। ततश्चोत्कृष्टं महत् क्षेत्रविषयमभ्याहृतमाचीर्णं वर्त्तते। कियदित्याह हस्तशतान्त इति।
हस्तशतं प्रतीतमन्तः पर्यन्तो यस्य भूभागस्य स हस्तशतान्तः एतावद्दूरादागतमशनादीति तत्त्वं। अथ कदा पुनर्हस्तशतादेः
सम्भवः! उच्यते। यदा प्रचुरभोजकजनपङ्क्तिरुपविष्टा भवति तदा तस्या एकस्मिन् पर्यन्ते साधुसङ्घाटको द्वितीये तु देयं तिष्ठति।
स च स्पृष्टास्पृष्टभयादिना देयस्य समीपे गन्तुं न शक्नोत्यतोऽस्य सम्भवः। तथा प्रलम्बगमनमार्गे छिण्डिकादौ घंघशालारूपे
दीर्घप्रवेशभवने वा हस्तशतादागतस्य भक्तादेः साधुभिराचीर्णं ग्रहणम्। समधिकहस्तशतादारभ्य पुनर्जिनैर्निषिद्धं। अयं चापवादः।
स च स्थविरकल्पिकानामेव ज्ञेयो न तु जिनकल्पिकादीनां तेषां निरपवादित्वात्। तथा मध्यमक्षेत्राचीर्णाभ्याहृतं त्वाश्रित्येदमेव
वाक्यमुत्कृष्टाभिधायकं हस्तशतेन प्रमितं क्षेत्रमपि तथा। ततो हस्तशतस्यान्तर्मध्ये हस्तशतान्त इति व्याख्येयम्। करपरिवर्त्त-
दुपरि यावद्धस्तशतं किञ्चिन्न्यूनं तावन्मध्यमं स्यादित्यर्थः। सामर्थ्यात्करपरिवर्त्तो जघन्यक्षेत्राचीर्णमभ्याहृतमित्युक्तं भवति। तत्र
करपरिवर्त्तो नाम हस्तस्य किञ्चिच्चलनं यथा काचिद् दात्री ऊर्ध्वोपविष्टा वा स्वयोगेन मुष्टिगृहीतमण्डकेन प्रसारितेन बाहुना तिष्ठ-
त्यत्रान्तरे साधुरागच्छति सा च तथैव स्थिता करस्थमण्डकैस्तन्निमन्त्रयते, स मुष्टेरधः पात्रकं धारयति सा च भुजमचलयंती कि-
ञ्चिन्मुष्टिं शिथिलयति, ततो मण्डकाः पात्रके पतन्तीति। उक्तं क्षेत्रविषयमधुना गृहविषयं तदाह। 'घरेउ तिन्नि' त्ति गृहाणि तु
भवनानि पुनः पङ्क्तिस्थितानीति दृश्यं। त्रीणि त्रिसङ्ख्यानि यावत् गृहविषयाभ्याहृतमुत्कृष्टमाचीर्णमिति प्रक्रमः। तत्राप्येषणावि-
षयदत्तावधानस्य गृहत्रयाभ्याहृतमनुज्ञातमिति। तद्भिक्षाग्रहणविधिमाह "तेहिं एगत्थे" त्ति तस्मिन् पङ्क्तिव्यवस्थितगृहत्रये यदा साधु

यदस्टको भिक्षां गृह्णाति तदा तयोः साध्वोर्मध्यादेकस्तु धर्मलाभिते गृहमागमिष्यागृहे भिक्षाप्रदो समुदानप्रदीपकसहाटकप्रेक्षन-
साधुस्पयोगं करोतीति योगः। 'बीओ' त्ति पुनरर्थस्य लोपात् द्वितीयस्य भिक्षाप्रापकस्य परः पुनर्द्वयोरानीयमानभिक्षयोर्धर्म-
लाभितगृहादिवत्योर्गृहयोर्विषये करोति विषये उपयोगं दायकस्याद्व्यापारविषयमवधानमित्येवमुपयोगपूर्वकं गृहमयाग्रनादि-
दीयमानमाचीर्णमिति। एतमयास्परतोऽनाचीर्णमिति मायेरोक्तं इति गाथार्थः ॥४७॥

उक्तमध्यवपूरकदोषद्वारमाह।

जउछगणाइविलित्तं, उब्भिदिय देइ जं तमुब्भिन्नं। समणट्ठमपरिभोगं, कवाडमुग्घाडियं वा वि ॥४८॥

व्याख्या—उद्भिन्नं द्विधा-पिहितोद्भिन्नं कपाटोद्भिन्नं च तत्र पिहितोद्भिन्नमाभिस्यन्न। 'जउ' त्ति, यस्मिन्नितपोरसमं लेपद्रव्यं
यावादि इति लोकप्रतीतं। छगणं गोमयं। ततः छगणमादिर्यस्य द्रव्यस्य तच्छगणादि आदिशब्दसहलसदर्दरकसंचितकुतपादिसुल-
न्यकसमसमभूविकमडघ्यारसमतोपछेपनमद्भिन्नमरक्कतो जतुछगणादि चेति विग्रहे तपयोक्तं, तेन विलिप्तमुपदिग्धं पिहितं जतु-
छगणादिविलिप्तं। तथा कमकर्मवन्यायेन 'समणट्ठमपरिभोगमि'ति गाथापूर्वीपपादेऽप्योपरत च सम्बन्धनीयः। ततः परिभुज्यते,
प्रतिदिनं बन्धनच्छोटनादिना यद् व्यापार्यते तत्परिभोगं न तथाऽपरिभोगं प्रतिदिनमव्यापारविषयो यत् कोटिकादि सम्बन्धादि-
सुतपटादिकं योद्भिद्योद्भिद्य श्रमणनिमित्तं ददाति प्रयच्छति साधुभ्यस्तदन्नमव्यापारनादिकमिति योगः। तस्येदिषयैवेतादिसुवपटादि-
मद्भिन्नप्रत्यन एत्तद्भिन्नं साधु यतो षट्कायोपमर्दनासम्भाव्यमानमप्यास्थितं देयमपि तैलसेवादिकमुद्भिन्नमात्मप्रयुज्यते। यद्वा जतुछग-
णादिविलिप्तं विपिहितं कोटिकपटादिकमपापारं साधर्मिकार्थ परधनादि तन्मध्यापितं साधुभ्यो गृही ददाति तदुत्तदनादुद्भिन्नमपापो-

गादुद्भिन्नाख्यमुच्यते इत्यक्षरघटना कार्या। द्वितीयं कपाटोद्भिन्नमाह 'समणट्ठमि'त्यादि श्रमणार्थं साध्वर्थमपरिभोगमपरिवहन् प्रति-
दिनमुद्घाटयन्(टन)स्थगनादिना कपाटं लोकप्रतीतं। इह कपाटस्योपलक्षणत्वाच्छेपस्यापि प्रभूतप्राण्युपमर्दकारिणो द्वारपिधायकवस्तुनः
कपाटार्गलादर्दरकादिग्रहस्य ग्रहो द्रष्टव्यः। उद्घाट्य पश्चान्मुखं प्रेर्य सञ्चाल्येत्यर्थः। वापीति विकल्पे। यदशनादि ददाति तत्कपा-
टादीनां प्रेरणकस्वभावोद्भिन्नतायोगात् कपाटोद्भिन्नमुच्यते। तदिदं द्विविधमपि यतीनामकल्प्यं षट्कायोपमर्देन संयमविराधनादिदोष-
दुष्टत्वात्। इह हि कोष्टिकादौ पिहितोद्भिन्ने तावत् पिधानं सचेतनाचेतनभेदात् द्विधा स्यात् तत्राविध्वस्तमृत्तिकादिकं सचेतनं। तत्र
सचेतनेन पिहितस्योद्भेदकाले पृथ्वीकायादयो विराध्यन्ते। तथाहि–वस्त्र(खण्ड)मयदर्दरकोपरि पाषाणखण्डमिष्टकाखण्डं वा दत्वा
तैलादिभृतघटादिकं कोष्टकादि वा गृहस्थेन तन्मध्यवर्तितैलादिरक्षणार्थं साधुदानकालापेक्षयाऽग्रतोऽपि कदाचित् सचित्तजलार्द्रीकृत-
सचित्तमृत्तिकयाऽवलिप्तं स्यात्। तत्र च पृथिव्यादयः कायाश्चत्वारः स्युस्तथाहि सचित्तपृथिवीलेपः सचित्तश्चिरमपि तत्र प्राप्यते। तल्ले-
पमिश्रणजलं च सचित्तं तत्कालमेव लिप्ते तस्मिन्नवाप्यते, शुष्कप्राये तस्मिन्नुदकमपि न स्यात् किं पुनः सचित्ततेति तत्कालमेवे-
त्युक्तं। तथा पृथिव्यादिमध्ये वनस्पतिर्मुद्गादिः स्यात्। त्रसस्तु कीटिकादिरन्यत आगत्य चटतीति। ते चत्वारोऽपि साध्वर्थं पुनस्त-
त्क्षण एव तस्मिन्नुद्भिद्यमाने विराध्यन्ते इति संयमविराधना। तथा कदाचिद्भस्मादिमिश्रछगणादिना वा लिप्तं शुष्कं च स्यात्। तथा
साधुदानकालात् पूर्वमपि केनाप्यपरिभोगस्य खण्डादिभृतघटादिकस्य स्थगनिकां दत्वा जतुना सन्धिपूरणं विहितं स्यात् वस्त्रखण्डम-
यदर्दरकोपरि बन्धनरूपदवरकग्रन्थिपर्यन्ते मनुजेन निजसाभिज्ञानेनाङ्कितो जतुस्तबको वा विहितः स्यादत्र पक्षे घटाद्यभ्यन्तरवर्त्ति-
द्रव्यरक्षणादिसाम्यादिदमपि जतूपलेपनमुच्यते। ततस्तथोपलिप्तं घटादिकमुद्भिद्य तन्मध्यात् खण्डादिकं साधवे दत्त्वा शेपस्य तस्य

तन्नार्थं पृष्ठोऽपि तस्मिन्नुत्क्षेपनतः पात्यमाने तत्र पृथिवीकायपीतनवनस्पत्यादिजीवपीडित्वाविवसरूपकस्यानाभुपमर्दः सम्भाव्यते ।
यथाऽग्निना सेवयित्वा पृष्ठोऽपि च महता सम्पिपूलक्षो क्रियमाणेऽग्निविराधना वायोस्त्वाग्निमवगाहनार्थं फुत्करणेन । यथा यत्रा-
ग्निस्तत्र वायुरित्येवं षट्कायविराधनातः संयमविराधना । तत्समनाय मसृणपिच्छादिकं गवेषयन् दासा शुचिकादिना दश्यते । तदो
मध्यादिस्वम्भा एते दम्तुरनर्थं न यमयन्तीत्यादिप्रवचनमालिन्योत्पादकमथनमामपेन रोपवशतो पश्चिमन्नादिना च प्रवचनात्मविरा-
धने वापि स्यादयमिति । तथा साध्वर्यंतस्यादिद्वारे तस्मिन्, पश्चादिपश्यत्यितेश्च सम्मादिकं पुत्रादिभ्यो दद्यान्तेभ्यपायकादिभ्यो वा ।
तथा सद्रव्यं मूलेन गृहीत्वा तन्मध्ये विपेक्षमन्यान्मूल्येनान्येभ्यो वा दद्यात् तन्मध्यपतितैकादिनाऽन्यता कोषीपादेयं च पुरस्स-
स्थानान्तरलिप्तः कर्मबन्धः तापोऽस्यात् । तथोद्घाटितद्वारतो स्थापित कीटिकामूषिकादिजीवस्वान्यत आगत्य तन्मध्ये प्रविशस्य
मरणे तद्वधनितं पापं वेति । एवं कपाटोद्घाटनमाश्रित्य कपाटेऽपि एषोऽर्थे साध्वर्थमुद्घाटयमाने पूरमस्यात् ताये तेषम् दत्ता
पृष्ठोऽपि तस्मिन् दीयमाने वा भूमिकाया अध उपरि मार्गे वा पिपीलिकाकीटिकामूषिकादिजन्तुः मथितस्तया परस्या विराध्यते
इति जीवघातः स्यात् सा संयमविराधना । तथा साध्वर्थमुद्घाटिते तस्मिन् पुरमध्यवर्तिनः पुत्रादिभ्यो धनादिना कयविक्रयादिना
च भवेत्विघ्नमिति । यथा तु परस्मात् कपाटानि पापूरपाश्रयानानि भित्तिपिण्डपिचकादीनां मध्ये प्रविशन्ति । तानि तु मार्गो
दर्शकोपरि विहगिकाया पश्चेदकर्षिनि मार्जनेवमाद्वारे सुप्तेषु चाम्पापादेपूर्वपाटकयानेषु भित्यादिमध्येष्वस्तुपेक्षितमपार्जिते
वेत्रे पर्यमिन जन्तुपिपीलिकापचित्रसजीवयावसम्भव इत्येवमुक्तिं वर्जनीयमेवेति । यथेव तर्हि यतीनां भिक्षासम्प्राप्तिरेव न स्यात्
इर्वेव मार्गेण कपाटपिहितोद्घाटनत्याग्येपीत्यात् । उच्यते अभियमानोऽपमर्जितो जैन...परिहृते वा यस्मिन् प्रविशति च कपाटे

उद्घाटिते गृहमध्यवर्त्तिभक्तादेर्ग्रहणमनुज्ञातं एवं ह्युल्लालकप्रघर्षणे ऊर्ध्वादिभागघर्षणजश्च गिरोलिकाकुंथ्वादिवधः परिहृतो भवति । तथा पिहितोद्भिन्नमाश्रित्य जतुसन्धिपूरणवर्जिते दवरकग्रन्थिप्रान्ते जतुस्तवकरहिते वा श्लथदवरकमयपाशनिबद्धे घटादावुद्घाटिते घटादिमुखबन्धनवस्त्रादिखण्डं वा यत्र प्रतिदिनं बध्यते छोटयते वा तस्मिश्चापनीते साध्वर्थं तन्मध्यवर्त्तिनोऽशनादेर्ग्रहणमनुज्ञात- मेतेन कायषट्कवधे यतना कृता स्यादिति गाथार्थः ॥४८॥

उक्तमुद्भिन्नद्वारं, अथ मालापहृतद्वारं व्याख्यातुमाह—

उड्ढमहोभय तिरिएसु, मालभूमिहरकुंभीधरणिठियं । करदुग्गेज्झं दलयइ जं, तं मालोहडं चउहा ॥४९॥

व्याख्या—ऊर्ध्वं चाधश्चोभयं च तिर्यक्च तानि तथा तेषूर्ध्वाधोभयतिर्यक्षु ऊर्ध्वादिभेदस्वरूपेष्वित्यर्थः । केषु पुनस्तेष्वित्याह 'माले'त्ति मालं सीककप्रासादोपरितलादिकमभिप्रेतं। भूमिगृहं गृहाधोभागवर्ति शुषिरभूप्रदेशरूपं । 'कुम्भी' उष्ट्रिका बृहत्कलशादेरुप-लक्षणमेतत्। भूमिस्थितपृथुलभित्त्याद्याश्रितदीर्घगवाक्षादिकं वस्तु धरणिशब्देनाभिप्रेतं ततो मालं च भूमिगृहं च कुम्भी च धरणि च तानि तथोक्तानि सप्तमीबहुवचनस्य लुप्तत्वात्तेषु स्थितमित्याश्रितं । अत एव मालादिस्थितं सत्, करो हस्तः तस्य दुर्ग्राह्यं दुष्प्रापं कर-दुर्ग्राह्यं, कष्टेन हस्तप्राप्यमित्यर्थो ददाति दात्री यद्देयमशनादि तदशनादि मालादूर्ध्वादिभेदस्वरूपादपहृतं साध्वर्थमानीतं मालापहृत-मुच्यते इति शेषः । एतच्च व्याख्यातमुपाधिभेदाच्चतुर्द्धा चतुष्प्रकारं यथोर्ध्वमालापहृतमधोमालापहृतमुभयमालापहृतं तिर्यङ्माला-पहृतमिति । ननु मालान्मञ्चादेर्यदपहृतं तदेव मालापहृतमुच्यते भूमिगृहाद्यानीतं तु यत्तत्कथं तदभिधेयमुक्तमिति ? उच्यते व्युत्पत्ति-मात्रमेतत्, प्रवृत्तिनिमित्तं त्वस्य शब्दस्य भूमिगृहाद्यानीतमप्यागमे रूढमित्यदोषः । अयमत्र भावार्थः । इहोर्ध्वमालापहृतं जघन्यो-

त्कृष्टमध्यमभेदाद् त्रिधा स्यात्। तत्रोपलीकल्पादेर्बीजभक्तेनोत्पादिताभ्यां पादपीठमात्ररूपासनकल्पाभ्यां च मृत्पात्राभ्यां दात्र्या दत्ता एवं गृहीतं मत्कुणादि तत्पार्श्वोत्पाटनमात्रस्वोपक्रियाग्रहीतस्याजघन्यं लघु। ऊर्ध्वरूपाभ्यां मालाभ्यां निषण्णसिक-भस्मेरयत्वं साधुदानाय उद्धतमवनाय्यार्पितमिति तथा जघन्योर्ध्वमालापहृतमिति। यत्र निश्रेण्यादिकमारुह्य प्रासादोपरितलात् दात्र्या गृहीतं तन्निश्रेण्यारोहणादिगुरुक्रियागृहीतत्वादुत्कृष्टं महदूर्ध्वमालापहृतमिति। अनयोर्मध्यवर्ति मध्यमं ज्ञेयं। तत्र साम्प्रत-मुत्कृष्टमालापहृतं नाम गुरुकल्पमासने ज्ञेयं गोमयमयाद्यासनरूपं पीठं वा, मञ्चोदूखले वा श्रीफलादिदलकं पत्रं वा तीक्ष्ण-धारेऽपि दत्त्वा उत्कृष्टं च तीक्ष्णादिस्थितभाजनादि यदा ददाति दात्री तदा भवति। इदं च सामान्येन मालापहृतं यतीनामकल्प्यं। संयमविराधनादिदोषदुष्टत्वात्, यथापि तीक्ष्णधारापोरदेभ्यो मञ्चादिभ्यः पात्र्युत्पाटनादिना वा दात्र्या अस्थिरावस्थितत्वया अवपतन्त्या कुम्भादिभङ्गः स्यात्, तथा पतन्त्या भूम्यादिस्थितप्राणिजातस्य विनाशः स्यादिति संयमविराधना तथा तद्ग्र-ह्यान्तरभ्यवलम्बनविघ्नं स्यात्। यदुक्तं हि पतनी पतति तदेवान्यदपि च ददातीति तद्ग्रहणभयवन्तो, अपरं न ददातीति तत्र। अनेन यतिनार्थं परमार्थतः पतितेति विभिन्न साधूपरि क्षेपं च्यवनादिकं पातादिकं वा विद्युत्पातादिरात्मविराधना। येन दात्र्या अन्तर्भवनमभ्याहारं च परिहरन्तीत्याचितनर्भिताशनाद्यादेर्विषमपि दात्र्यनर्थं नैवे मानन्ति इति लोके महाविषयादाय प्रवचनविराधनेत्येवं त्रिविधा विराधना भवतीति। विशेषतश्च तीक्ष्णधारो पश्चात्कर्मे दीपयाने दात्र्या अतिरमणाद्यो दोषाः स्युः। अपरस्मात्कं।

चम्पापुरं नाम पुरं आसीत्। तत्र च जनसम्पदो नाम गिरुर्व। तस्य च यक्षर्व नाम भारिया। अन्यया च भिक्षामपरिचाप

हिंडंतो गुणरयणनिही एगो साहू तेसिं गिहे पविट्ठो। जक्खदिन्नेण वसुमईए सयासाउ तस्स भिक्खा दवाविया। सोय उघ-
सिक्कगठियघडगमज्झनिहित्तं न गिण्हिस्सामित्ति ताउ घराउ निग्गओ। तीए चेव वेलाए तत्थेव भिक्खठाणे एगो तच्चणिओ
आगओ जक्खदिन्नेण पुट्ठो जहा भो भो किमणेण भिक्खा न गहिया। तेण मच्छरित्तेण भणियं जहा अदिन्नदाणा एए वराया
तुम्हारिसाणं ईसराणं गिहेसु निद्धं महुरं भोयणं दइवाउ सयासाउ भुंजिउं न लहन्ति किन्तु दालिद्दियगिहेसु अंतपंता चेव भिक्खा
लद्धा इमेहिं खाइयव्व त्ति। किं च सत्थयारेण एएसिं गलउ चेव न मोडिउत्ति। तओ गिहवइणो असंबद्धपलावी एसोत्ति किमणेण
संलत्तेण त्ति चिन्तिऊण तस्स वि भिक्खा दवाविया। तओ वसुमईए तंमि चेव घडए लड्डूए गिण्हिस्सामित्ति फणेहिं ठाउं करो
वूढो तत्थ य तेमि सुगन्धेण राइए सप्पो पविठो आसि तेण य सा करे डक्का, डक्काडक्कत्ति पोक्करन्ती जक्खदिन्नेण कहवि गारु-
डिएहिंतो उठाविया। अन्नंमि दिणे सो चेव साहू भिक्खं अडन्तो तत्थागओ। जक्खदिन्नेण उवालद्धो। जहा भयवं निद्दओ तुमं
जेण तंमि दिणे सिक्कगठियघडयमज्झनिहियलड्डुयाणं मज्झे सप्पं पविट्ठं नाउं विसभएण सयं भिक्खा न गहिया। अम्हाणं पुण
सप्पपवेसो न कहिओ। तओ मे भज्जा वन्दग(तच्चणिअ)भिक्खठाए ताउ घडयाउ लड्डूए गेण्हन्ती सप्पेण दट्ठा, साहुणा भणियं न
मए सप्पपवेसो नाओ किन्तु अम्हाणमागमे जहन्नमालोहडं एसा भिक्खा वुच्चइ। सा य साहूण गहणाय निवारियत्ति मए परिह-
रिया इच्चाइकहाए निउणो एसो धम्मो, भावियाणि दोवि संबुद्धाणि। गओ य साहू सट्ठाणं ति। अत्र देयवस्तु न दृष्टमिति।
तत्रस्थसर्प्पेण भिक्षार्थं व्यापृता दष्टेत्यदर्शनमाश्रित्य कथानकमिदं।

तथा निःश्रेण्यादिकमारुह्य मालादोपरितलमञ्चनाऽऽदानाय चटन्त्या दात्र्याः पतनादुदरस्फोटादिना मरणादिकमपि स्यादत्राख्यानकं-

स्थूलमध्यमभेदात् त्रिधा स्यात्। यथोक्तगीतार्थसूरिभिस्तुषवस्वेनोत्पाटिताभ्यां पार्ष्णिभ्यां पादाभ्योग्रवरूपाभ्रेतनपत्राभ्यां च भूम्यस्था-भ्यां दात्र्या यस्या एवं भूरितं यञ्चकादि तस्याप्युत्पाटनमात्रस्योत्क्षिप्यमाणादिकस्याप्यगम्यं लघु। कर्मरूपाय मालस्थितनिवस्थित-स्थरेत्यदृतं साधुदानाय समवमगनायानीतमिति कृत्वा मध्यम्योर्ध्वमालापहृतमिति। यत निश्रेण्यादिकमारुह्य प्रासादोपरितलात् दात्र्या गृहीतं तदभिषेण्यारोहणादिगुरुक्रियापूर्वकत्वादुत्कृष्टं मालापहृतमिति। अनयोर्मध्यवर्ति मध्यमं ज्ञेयं। तत्र साध्वर्थमु-पवरात्रीक्ष्यरेखेत्युच्चरतोऽध्यवाय गुरुमध्यमासने ज्ञेयं गोमयमयादासनरूपं पीठं वा, यथोदूखले वा भीमादिदलकं पर्णं वा सीक-स्थेरपो दत्वा तदास्त्र च सीकस्थरिस्थितमन्नादि यदा ददाति तदा भवति। इदं च सामान्येन मालापहृतं यतीनामकल्प्यं। संयमविराधनादिदोषदुष्टत्वात्, तथाहि सीकस्थेरपोक्षेभ्यो गुरुपरिस्यः पार्ष्ण्युत्पाटनादिना वा दात्र्या अस्थिराधारस्थितया भ्रश्यमानाया हस्तपादादिभङ्गः स्यात्, तथा पतन्त्या भूम्यादिस्थितप्राणिव्यपारेण विनाशः स्यादिति संयमविराधना तथा तदुद्र-व्यान्यद्रव्यभाजननिरोधम स्यात्। यदुद्रव्यं हि पश्चात् पतति तेनान्यदपि न ददातीति तद्द्रव्यस्यव्यवच्छेदः, अपरं न ददातीति इतरः। अनेन पतितार्थं परमार्थतः पातितेति निश्चित्य साधुपरि द्वेषं वधादिकं घातादिकं वा पिटृभ्यादिस्पारमविराधना। जैना दात्र्या अनर्थकारणमभ्याहारं न परिहरन्तीत्यादिबहुविधासद्भावोद्भवेषविषमपि दात्र्यसर्व वैते चामन्ति इति लोके अज्ञानिमपादाय प्रवचनविराधनेत्येवं त्रिविधा विराधना भवतीति। विशेषतस्य सीकस्थरी द्यपाऽन्त्ये दीयमाने दात्र्या अतिदृश्यतादयो दोषाः स्युः। अथास्थानकं।

अध्युर्दं नाम पुरं आसी। तस्य च जयसत्तिमो नाम निवर्दं। तस्स य धारणी नाम भारिया। अन्नया च भिक्खायरियाए

गतव्यापारात् कुम्भादेरपहृतमिति कृत्वा उभयमालापहृतं। तथाहि–उच्चकुम्भादिकमध्ये स्थितस्य देयस्य ग्रहणाय येन दाता पार्ष्णयु-
त्पाटनं करोति तेनोर्ध्वाश्रितव्यापारता, येन त्वधोमुखं बाहुं व्यापारयति तेनाधोगतव्यापारता, इत्युभयाश्रितव्यापारत्वं कुम्भा-
दिषु, यदा च पृथुलभित्त्यादिस्थितं स्कन्धसमोच्चप्रदेशप्राये दीर्घगवाक्षादौ तिर्यक्प्रसारितबाहुना क्षिप्तेन हस्तेन गृहीत्वा यद्देयं
प्रायो दृष्ट्याऽदृष्टं कष्टेन च दात्री ददाति तथा तत्तिर्यग्मालापहृतं स्यात्तिर्यग्मालाद्भित्त्यादिस्थितगवाक्षादिरूपादपहृतमिति कृत्वा।
यदा च भित्त्यादौ तथाविधादुच्चप्रदेशस्थाद्गवाक्षादेर्भूलग्नपार्ष्णिफला सती गृहीत्वा ददाति तदा देयमपि गृह्णती प्रायो दृष्ट्या
पश्यति, तेन पूर्वोक्तदोषाभावात्तत्तिर्यग्मालापहृतं न भवति। दृष्ट्या अदृष्टदेयदाने सर्प्पभक्षणादितया विराधनादित्रयरूपा दोषा
अधोमालापहृतादिष्वपि भावनीयाः। तथेह निरन्तरकाष्ठमयनिःश्रेणीविशेषरूपेण दर्दरेण इष्टकादिमयावतरणरूपसोपानैर्वा निश्चल-
महाशिलया वा निरन्तरशिलानिचयघटितनिश्रेणीविशेषेण वा प्रासादोपरितले समारुह्य यद्दाता ददाति, प्रासादारूढस्य साधोरप-
वादेन भूस्थस्य आनीय, तन्मालापहृतं न स्यात्। यदा वा साध्वागमनादग्रतः स्वयोगे(गेन) निश्रेण्यादिना तथाविधप्रमाणोच्चस्य
स्वयोगेन स्थापितं स्यात्। यथा स वरण्डिकादावुपविश्यानुत्पाटितपार्ष्णिकोऽधोमुखं प्रलम्बमानेन हस्तेन साधुपात्रके क्षिपति, साधु-
रपि तद्ग्रहणाय तथाविधप्रदेशे भूमौ स्थितो यदि तिरश्चीनप्रसारितबाहुना हस्तेन धृते पात्रके स्वमस्तकसमप्रदेशादधो न तु स्वदृष्टि-
पथमतिक्रम्य मस्तकस्य सममुपरि वा ऊर्ध्वमुत्पाटिते, देयमपीदं न समर्घ दियुतं (?) भविष्यतीति ज्ञानार्थं दृष्ट्या पश्यन्यत् तत्र
गृह्णाति तदिदमपवादविषयं किञ्चिन्मालापहृतच्छायमपि मालापहृतं न भवति दोषाभावादिति गाथार्थः ॥४९॥

उक्तं मालापहृतद्वारमथाच्छेद्यद्वारमाह—

जहा एगाए नयरीए एगस्स गिहवइस्स गिहे एगो साहू भिक्खट्ठं पविट्ठो। तस्स य गिहवइणा नियभज्जासयासाओ छड्डुणा दवाविया। सा य आयम्मसुत्ता मोयगापयाणाओ कयनिच्छोभियारोहणाभिप्पाया माळाभिहडी पडिया। साहू पुण एवं भिक्खं न गिण्हिस्सामि त्ति चारिऊण निग्गओ। बीए चेव वेळाए भिक्खट्ठं तत्थ उवागओ एगो परिव्वायगो, सो य गिहवइणा पुट्ठो। जहा मो किमवेण भिक्खा न गहिया। तेण मच्छरिएण भणियं जहा भयवम्मे एयारिं वरायरिं धम्मो न कओ तेण एसपगारे-स्सयविसेय विरिया परिळाओ सुभाओ सुयाओ आहाराओ चंचिऊण अंतपंतभिक्खा दवाविया। तस्स वि तेण महासयासाओ, छड्डुणा दवाविया। सा य माळाभिहडदुपाणसरं निस्सेणी दुरुहमाणी हुरवि पडिया, हेट्ठ वीहिवत्थउमबन्धयं दुन्दं। तस्स चीरूपण वीसे हत्थी फेरिया। धम्मो य कुच्छुरन्तो पडिओ पाओ य सा य मया। अवरम्मि दीयहे (दिवसे) सो चेव साहू भिक्खं मग्गंतो तस्सेवागओ। गिहवइणा उवालद्धो। जहा मयवं अमुगंम्मि दिवे माळाओ आणिज्जन्तीए भिक्खाए दायारीए पडणं जाउं जहा सयं भिक्खा न गहिया तया चीस अम्ह न पत्तियं। जेण तं माळे न चडावेन्तो तो सा न मरंती। साहुणा भणियं न मए दीसे पडणं नायं, किन्तु अमरायं आगमे उक्कोसमाळोहडं परिक्ता भिक्खा दुगए। सा य साहुणा गहिया य वारियंति मए परिहरिया। इयाए एयं दयं। जओ छट्ठमो एसो धम्मोत्ति, पडिवुद्धो पव्वइउत्ति। अत्र गुर्विण्या दुष्पाठपठेन दोषदर्शने छत्रमित्यगुर्विण्या अप्येतद्-दूषणत्वं सम्भवतीति।

एवं शीर्षस्थाभाराद्योदयविषयमूर्ध्वमालापहरे कथा सामान्ये भूमिगतानाम् पठिता वसिष्ठ-मानीय पतराति दशपोरूपपर्मिए-पारेरपठमिति कृत्वाऽपोमालापहृतं। उपोन्मुखस्तकमनुपानोत्तिकादिरिपदं विविकस्तवकं पतत्री ददाति वरमपरमुर्णायो-

कुर्युः । तथा तेषामेवाहारादिलाभहानेः साधोरन्तरायदोषः, स्तेनाहृतं च स्तेनलुण्ठितसार्थिका वा साधोरुपरि प्रद्वेषं गालीप्रदानं च कुर्युः । यतेर्न गृहतोऽदत्तादानं स्यात्, एकानेकद्रव्यव्यवच्छेदं वा रुष्टास्सन्तस्ते विदध्युस्तत्र यद् द्रव्यं गृहीतं तदेव ते रोषेणान्यदपि यतेर्न दद्युरित्येकद्रव्यव्यवच्छेदः । एवमनेकेषां तेषां ग्रहणे एकस्य वा तस्य ग्रहणे सर्वनिषेधेनाऽनेकद्रव्यव्यवच्छेद इति । तथा पूर्वप्राप्तो-पाश्रयाच्चद्रोस्वामिनः प्रद्विष्टाच्चेन्निःसारणं कुर्युस्ततोऽन्योपाश्रयालाभे कष्टेन लाभे वा साधुः सूत्रार्थहान्यादिकं मानसिकदुःखं वा प्रा-प्नुयात् । तथा प्रभुविषयाच्छेदेऽमी दोषा, यथा गोपालादीनां पूर्व्वोक्तानामप्रीतिस्तेषामेव प्रभुप्रभृतिकेन सह कलहोऽभिमानादा-त्मघातं च ते कुर्युः, गोपभार्याद्यैः दुग्धादिलाभहानेरन्तरायदोषश्च यतेः स्यात् । गोपालादिमध्यात् केचन साधोरुपरि रोषं च ग-च्छेयुः । यद्वा दुग्धग्रहणेन गोपालः प्रद्वेषं गतः । अत्राख्यानकं यथा ।

एगंमि गोउले एगो सावगो आसि । तस्स य एगो गोवो गाविउ चारेइ । सो य अट्ठमे अट्ठमे दिणे सव्वासिं गावीणं दुद्धं वित्तीए लब्भइ । अन्नया भिक्खट्ठं एगो साहू तत्थागओ । इओ य तम्मि दिणे गोवस्स दुद्धगहणवारओ । तओ तेण सव्वाउ गाविउ दुहेऊण गरुइ पारिया दुद्धस्स भरिया । सावएण साहुनिमित्तं सो दुद्धं मग्गिओ । तेण अणिच्छंतेणावि भयाइणा दिन्नं । सावएण तेण दुद्धेण साहू पडिलाभिओ । गोवो य तं पारियं पारिया ऊणिया जाया । गोवो य किंचि साहुस्सुवरिं रोसमुवगओ । गहिऊण नियगेहे गओ । तब्भज्जा य तं ऊणपारियं दट्ठूण हयासा किं अज्जत्थेवं दुद्धमाणियं इच्चाइ अक्कोसियु लग्गा चेडरूवाणि रोवन्ताणि किं अम्हं एएण दुद्धेण भविस्सइ त्ति भणिउं लग्गाणि । तओ सो, एगं सयं चेव साहुणा उवरिं पउट्ठो आसि । अन्नं तेहिं उत्ताविओ तउल्लसियबहलकोवानलरत्तच्छो तं साहुं मारणत्थं गवेसिउं लग्गो । जाव साहू तेण दिट्ठो पट्ठओ धाविओ । साहुणा

अच्छिंदिअ अन्नेसिं बलावि जं देंति सामिपहुतेणा। तं अच्छिज्जं तिविहं न कप्पए नणुमयं तेहिं ॥५०॥

व्याख्या—आच्छिद्य अन्येषां परेषां दरिद्रकौटुम्बिकानां गोपालादीनां दरिद्रसार्थिकादीनां च सम्बन्धि, ईश्वरादीनां च सम्बन्धि प्रायो बलादाच्छेत्तुं न शक्यते, तथैतेषां मर्दनं क्रियते, यदपि दातुमनीप्सतामपि तेषां प्रायेणापि बलात्कारेणैवेति यावत् यदेयं दुग्धादि, सार्थिकसार्थेनादि च ददति प्रयच्छन्ति साधुभ्यो भद्रकादितया दानश्रद्धालवः के इत्याह स्वामिप्रभुस्तेनाः, तत्र स्वामी ग्रामादिनायकः स्वामिभावमात्रधारी च, प्रभुर्गृहादिनायकः स्तेनाश्चौराः [illegible] तत्र त्रिविधं त्रिप्रकारं त्रिविधदायकभेदात् ज्ञेयमिति। अयमत्र भावार्थो यदा ग्रामादिस्वामी साधून् दृष्ट्वा तन्निमित्तं भद्रकादितया कलहेनाकलहेन वा यत्किमपि दरिद्रकौटुम्बिकेभ्यः [illegible] यतिभ्यो दद्यात् तदा तत्स्वामि स्वामिविषयाच्छेद्यं। यदा [illegible] साधुभ्यो दुग्धादिकं दद्यात् तदा प्रभुविषयमाच्छेद्यं स्यात्। यदा च चौराः साधुषु प्रीतिमन्तः [illegible] मार्गे आगच्छन्तो [illegible] दरिद्रसार्थिकसार्थमागतान् साधून् भोजनार्थे, [illegible] भिक्षामटतः परिपूर्णो वा [illegible] दृष्ट्वा साधुनिमित्तमात्मनोऽर्थाय वा सार्थिकेभ्यो बलादाच्छेद्य यत्पाथेयादि साधुभ्यो दद्युस्तत् स्तेनविषयाच्छेद्यं, त्रिविधमप्येतत् [illegible]। न चैव कल्पते [illegible] यतीनां त्रिविधमप्याच्छेद्यमशनादि, इह पिण्डस्य प्रकृतत्वान्मुख्यत आहारादीत्युच्यते। तेन [illegible] [illegible] ग्रहणं। कीदृशं सदित्याह अननुज्ञातमननुज्ञातं यतिभ्यो दातुमनभिप्रेतं सदित्यर्थः। 'तेहिं' ति [illegible] कौटुम्बिकादिभिरित्यर्थः, [illegible] दोषसम्भवेन जिनैर्निषिद्धत्वात्। तथापि यस्तु [illegible]

दिज्जा । तं च तिहा साहारणचोल्लगजड्डा निसट्ठंति ॥५१॥
अणिसट्ठमदिन्नमणुमयं च बहुतुल्लमेगु जं तन्मोदकाद्यशनादि भवेदिति शेषः । यत्किमित्याह 'अदिन्नं'ति अदत्तं देय-

व्याख्या—अनिसृष्टं पूर्वोक्तशब्दार्थानिसृष्टदोषसंज्ञं स्वोपभोगादिना स्वामिसमुदायस्य दातुमनभि-
वस्तुस्वामिसमुदायेनाऽवितीर्णं, वचनेन साधुदानायामुत्कलितमित्यर्थस्तथाऽननुमतं स्वोपभोगादिना स्वामिसमुदायस्य दातुमनभि-
प्रेतं । वा विकल्पे, तथा बहुतुल्यं बहुभिः साधारणं बहुजनसत्कमित्यर्थः । एकः केवलो बहुजनसाहिकाऽस्वामी दाता यच्छद्दुक-
क्षीरादिकं दद्यात् साधवे प्रयच्छेदिति स्वरूपमभिधाय भेदानाह तच्च तत्पुनः सामान्येनानिसृष्टं त्रिधा, उपाधिभेदात् त्रिविधं स्यात्
केनोल्लेखेनेत्याह साधारणचोल्लकजड्डानिसृष्टमिति, तत्र साधारणं बहुजनसामान्यं, चोल्लकः स्वामिना यदा तेभ्यः प्रसादीक्रियमाणं,
कौटुम्बिकेन वा क्षेत्रादिस्थितकर्मकरेभ्यो दीयमानं, देशीभाषया भक्तमुच्यते, जड्डो हस्ती, अमीषां द्वन्द्वस्तद्विषयमनिसृष्टमिति
विग्रहः । इहाऽनिसृष्टशब्दस्य प्रत्येकं सम्बन्धात् साधारणानिसृष्टं चोल्लकानिसृष्टं जड्डानिसृष्टमित्येवं त्रिभेदं भवतीत्यर्थः । इह च
साधारणानिसृष्टं यंत्रहट्टगृहाद्याधारमध्यस्थिततैलवस्त्रलड्डुकक्षीरादिदेयवस्तुभेदेनानेकवस्तुविषयं भवति तत्र घणकादियन्त्रे तिलकु-
ट्टितैलादिकं हट्टे वस्त्रादिकं क्वचिद्गृहे विभवाद्युपेते सङ्खड्यां वाऽशनादिचतुर्विधाहारादिकं बहुजनसाहिकं स्वाम्यननुज्ञातं यद्येको
दद्यात्तत्साधारणानिसृष्टं । अत्र च लड्डुकद्रव्यं प्रतीत्य साधारणानिसृष्टमाख्यानकेनोच्यते । (ग्रं० २०००)

खिइपइट्ठिय नामं नयरं आसि । तत्थ य माणिभद्दसालिभद्दपमुहा बत्तीसं तरुणा य अवरोप्परं मित्ता चिट्ठिंसु तेहिं अन्नया
कयाइ उज्जाणियानिमित्तं बहवे लड्डुया साहियामोल्लेण काराविऊण उज्जाणे नीया । तओ ते तत्थेगं रक्खवालं जुत्ताणं तेसिं रक्ख-
णठा मोत्तुं सेसा णईए ण्हाणनिमित्तं गया । एत्थन्तरे भिक्खानिमित्तं एगो साहू तत्थागओ । तेण दिट्ठा मोयगा धम्मलाभं काऊण

त्ति खेमारुग्गजेयणो सो पव्वो दिट्ठो नामो पत्तस भत्तो जहा पूयणेयस्स जयासाउ अधिकविउण्ण सामण्ण हुवं दिन्नं, तेण पत्त
इसिओ पय मासक्खयागवो। तओ साहू वसेव समुद्दो चलिओ जाव समासन्नी भूओ। सो तस्स साहुणा भणिओ। भो भो
सीररिय तुम्हाहुनिवन्धेण एवं हुवं पय गाहिये सम्पयं तुम्ह समप्पणत्थं चलिओऽहं; न य तुम्ह परं जाणामि, ता गिण्ह इमं।
तओ तम्मयणेणेमसव्वकोवेण गोवेण भणियं। तर मासक्खमणपारणोऽहं। परमवेण वयणेणोवलन्तो-खेवो ता गिण्ह इमं चेव एवं
पि सुस्थेसि, भए। पर पुन्नो य, परिसं कारिसविवं किंपि विधिविहिसिद्धि नियत्तो गोवो त्ति।

तदिस्सयनेणदोपविण्णतनामप्येयं न चमरे। अत्र -नानुमयं तैर्न चस्स इति भणनात् सामन्यविरनुभावं उपदेशात्तु
चस्स इति व्यतिरेके यम्यत एव। नन्वं स्वेनात्मप्येवे इयं विशेषो विधिः यथा यदा चौराः सार्थिकेभ्यः पाथेयादाच्छिद्य ददति
यतिभ्यस्तदा तदविनिर्निषेध्य दूरोत्सर्गोऽभावात्। यदि च तैस्तेभ्यस्तदीयमाने दण्डं दत्त्विति तुपदस्तु रूपस्तान्येव सन्तरत्वामनुयन्त्यते
यथा पूर्वं सार्थत्वन्तो मध्ये पतितं तथा, तत्रार्थयोमरपाप्तुकं स्मायर्थं पाथेयादपि तदैव तदैव साधुभ्यो दत्तं पूर्वं सञ्जातमिति।
प्रतीयमिति वचनेन वा गृह्णन्ति, तथापि वचनपरिहरणया वस्त्रनमस्यमानमज्ञानावरणमान्तरतो वा दर्शयन्ति तदाज्ञानुमतमिव-
मनीषामिति कृत्वा व्यभिसृष्य चौरसमागमानंतरं मृषोऽपि तदमीरपादिपरिहारार्थमस्माभिश्चौरमयादिना गृहीतमिदं साम्प्रत स्वकीयं
गृहीतेति वस्त्रनपूर्वकं पथिकेभ्य एव पुनस्तच्चौरमयं युष्माकमेव इदं यदि ते न गृह्णन्ति तदा समर्प्यते परमार्थतस्तदीयमेव, यदि
च न गृह्णन्ति वदन्ति च भवन्तु एवैतत्स्वत्वमस्माकमिति तदा तैर्गृह्यमाणे सास्वरूपतीतोपसङ्गे यतत इति गाथार्थः॥५०॥
उत्सर्गापवादाभ्यामनिसृष्टद्वारमाह।

तथा किल कश्चित् कौटुम्बिको भक्ताहारकहस्तेन गृहात् क्षेत्रे हालिकानां भोजनाय चोल्लकं स्थाप-
च्छिन्नः। पृथगकृतश्चाश्छिन्नः। तथा किल कश्चित् कौटुम्बिको भक्ताहारकहस्तेन गृहात् क्षेत्रे हालिकानां भोजनाय चोल्लकं स्थाप-
यति। तत्र गृहादिसाधारणाया गृहे स्थिताया: क्षेत्रे नीताया वा स्थाल्या मध्याद्धालिकभोजनाय पृथक् पृथक् भाजनेषु परिवेषित-
श्छिन्नः स्यात्। तथा गृहस्थितः क्षेत्रे चानीयमानः क्षेत्रे नीतो वा हालिकभुक्तशेषो वा क्षेत्राद्भक्ताहारकहस्ते व्यावर्त्तमानो वा स्था-
लीस्थितोऽच्छिन्नः, स्यात्, तत्राप्यच्छिन्नो गृहसाधारणस्तेन कौटुम्बिकेन साधुभ्यो दानाय मुत्कलितोऽमुत्कलितश्च स्यात्। तत्र
च्छिन्नचोल्लके यदर्थं छिन्नः स यदि हालिकस्तन्मध्यात् किञ्चित् साधवे ददाति, तदा स हालिकेन दीयमानः कौटुम्बिकेन पार्श्वव-
र्तित्वावर्तित्वाभ्यां दृश्यमानोऽदृश्यमानश्च ग्रहीतुं कल्पते तेन छेदेन तस्य स्वकीयीकृतस्य दत्तत्वात्। अच्छिन्नचोल्लके च भक्ताहार-
कहालिकयोर्मध्याद्यः कौटुम्बिकेन साधवे दानायाऽनुज्ञातः, स यदि ददाति तदाऽसौ कल्पते तथा छिन्नोऽपि कौटुम्बिकेनापि निसृष्टः
कल्पते ग्रहीतुं नवरं यदर्थं छिन्नस्तस्य यद्यप्रीतिरन्तरायकरणं वा न स्यात्तदा, नान्यथा। अच्छिन्ननिसृष्टश्च चोल्लकः कौटुम्बिकेन
दृष्टोऽदृष्टो वा भक्ताहारकेण हालिकेन वा साधवे दीयमानस्तस्य ग्रहीतुं न कल्पते अदत्तादानदोषात् कौटुम्बिकस्य मच्छरादिस-
म्भवाच्च। प्रायः क्षेत्र एव हालिको भुञ्जते इति क्षेत्रे चोल्लक उक्तः। यदि कश्चिद्गृहेऽपि भुङ्क्ते तदा सोऽप्येतदनुसारतो भावनीयः।
एवं तडागखननादिके उङ्गादिष्वपि (?) भावनीयं। तथा जङ्गस्य हस्तिनः सम्बन्धि पिण्डरूपं वस्तु राज्ञा गजेन चाननुज्ञातत्वादनि-
सृष्टं जङ्गानिसृष्टमुच्यते। इह कश्चिन्मेण्ठः साधुभक्तो हस्तिसत्कस्याहारस्य मध्यादाहारं साधवे यदि ददाति, तदा स गजस्य
पश्यतोऽपश्यतो ग्रहीतुं न कल्पते तस्य गजपिण्डत्वात् स च साधूनां न कल्पते राजगजाभ्यां साधवेऽननुज्ञातत्वादसावदत्तादानत्वेन
चाकल्प्यः। तथा तं पिण्डकं दीयमानेन असौ गजो दातुमिच्छति नवेति न ज्ञायते। ततो यदि नेच्छति तदा तद्गृह्णाने तस्य

मग्गिओ कुणाओ तेण भणिय भद्दमुहा ! अच्छेसिपि पगठीइं समाणं सामसा एए, कम्मेगागीइं वेमि, साहुणा भणियं ते कस्य मया तेण भणियं नईए पाणनिमित्तं, साहुणा वुत्तं भो भो महाणुभाव ! मूढोऽसि तुमं जो परलोविय छड्डुए मे दाउं अप्पणा एक-पओ तुमं न पियसि । किंपि पवीसेहिं पि दिणेहिं तुह माए एको पेयाणुप्फिस्सइ । ता एवं अप्पणयं बहुभायं दायं मह मात्थसि तो मज्झ मोयगे देहि एवं पुणो पुणो भणिए तेण दिण्णा । सो य मायणं भरिऊण जाव तओ ठाणओ निग्गच्छइ ताव भाणिमहा-रूवो संहरा भगाच्छन्ति । तेहिं पुट्ठो भद्दमुहा ! किं एत्थ कज्जं । साहुणा नायं जहा एते छड्डुयाणं सामिया तो मह छड्डुए कज्जे भरिस्सं, ता एए नियमेवि घडं रत्तान्तिस्सति पि चिन्तिय भणियं न किंपि । तेहिं सं मारकं दाउं संचिएहिं पुणं पेच्छिओ मायणं दवेहि, साहू न देइ । पडापि पडोमयं जाव निययाणि छड्डुगा दिट्ठा । तओ तेहिं कोवारुणलोयणेहिं सो मुणओ पुट्ठो । जहा किं तए एए छड्डुया पयस्स दिण्णा तेण मीएण भणियं म मए दिण्णा । तओ तेहिं पुणं पावसाहुवेसेण चोरोसि तुमं एण्हि पढोसो कदोसि कहिं पच्छिमिस्सि भणिओ परंपरो । कप्पूओ नाइए भणिओ य, भगण्डेहिं पम्माइरियरये घोरतरमपवाइयं रुधालित्त नीओ पम्माहिगरणे, भणिओ तेहिं धम्माहिगरणियाणं कुणन्तो, साहू वि तेहिं पुट्ठो छप्पणा न किंपि जंपेइ । तेहिं वि पारतेहिं चोरो पि साहू ठाविओ एवं हिंमिड पि घडं निविसओ कारविओ राणा । इहेव करेंति ।

इदं च समाप्तभावकसङ्गपादेर्न्द्रियवे महसाकर्णनपर्माभिकरणमपनरघोरतरपापुराकनपाहस्वीकरणपरेषनिष्क्रसनप्रभवनसमाक्लिन्यासा-दानादिरूपणा एते दोषाः स्युः तमास्तावास्यानिसृष्टं न ग्राह्यमिति । यदि च कस्यचित् पूर्वमननुज्ञातं गृहीतं पश्चात्स्वामिरूपा सर्वस्वामिभिर्निसृष्टं तदा गृहीतं तु कल्पते । तथा चोक्तं दिशा । क्रियाप्रिक्रमभेदात् । तत्र ग्रहादिसाधारणसास्या पृथक्छन्द-

च्छिन्नः। पृथगकृतश्चाच्छिन्नः। तथा किल कश्चित् कौटुम्बिको भक्ताहारकहस्तेन गृहात् क्षेत्रे हालिकानां भोजनाय चोल्लकं स्थाप-
यति। तत्र गृहादिसाधारणाया गृहे स्थितायाः क्षेत्रे नीताया वा स्थाल्या मध्याद्धालिकभोजनाय पृथक् पृथक् भाजनेषु परिवेषित-
श्छिन्नः स्यात्। तथा गृहस्थितः क्षेत्रे चानीयमानः क्षेत्रे नीतो वा हालिकभुक्तशेषो वा क्षेत्राद्भक्ताहारकहस्ते व्यावर्त्तमानो वा स्था-
लीस्थितोऽच्छिन्नः, स्यात्, तत्राप्यच्छिन्नो गृहसाधारणस्तेन कौटुम्बिकेन साधुभ्यो दानाय मुत्कलितोऽमुत्कलितश्च स्यात्। तत्र
च्छिन्नचोल्लके यदर्थं छिन्नः स यदि हालिकस्तन्मध्यात् किञ्चित् साधवे ददाति, तदा स हालिकेन दीयमानः कौटुम्बिकेन पार्श्वव-
र्तित्वावर्तित्वाभ्यां दृश्यमानोऽदृश्यमानश्च ग्रहीतुं कल्पते तेन छेदेन तस्य स्वकीयीकृतस्य दत्तत्वात्। अच्छिन्नचोल्लके च भक्ताहार-
कहालिकयोर्मध्याद्यः कौटुम्बिकेन साधवे दानायाऽनुज्ञातः, स यदि ददाति तदाऽसौ कल्पते तथा छिन्नोऽपि कौटुम्बिकेनापि निसृष्टः
कल्पते ग्रहीतुं नवरं यदर्थं छिन्नस्तस्य यद्यप्रीतिरन्तरायकरणं वा न स्यात्तदा, नान्यथा। अच्छिन्ननिसृष्टश्च चोल्लकः कौटुम्बिकेन
दृष्टोऽदृष्टो वा भक्ताहारकेण हालिकेन वा साधवे दीयमानस्तस्य ग्रहीतुं न कल्पते अदत्तादानदोषात् कौटुम्बिकस्य मत्सरादिस-
म्भवाच्च। प्रायः क्षेत्र एव हालिको भुञ्जते इति क्षेत्रे चोल्लक उक्तः। यदि कश्चिद्गृहेऽपि भुङ्क्ते तदा सोऽप्येतदनुसारतो भावनीयः।
एवं तडागखननादिके उड्डादिष्वपि (?) भावनीयं। तथा जड्डस्य हस्तिनः सम्बन्धि पिण्डरूपं वस्तु राज्ञा गजेन चाननुज्ञातत्वादनि-
सृष्टं जड्डानिसृष्टमुच्यते। इह कश्चिन्मेण्ठः साधुभक्तो हस्तिसत्कस्याहारस्य मध्यादाहारं साधवे यदि ददाति, तदा स गजस्य
पश्यतोऽपश्यतो ग्रहीतुं न कल्पते तस्य गजपिण्डत्वात् स च साधूनां न कल्पते राजगजाभ्यां साधवेऽननुज्ञातत्वादसावदत्तादानत्वेन
चाकल्प्यः। तथा तं पिण्डकं दीयमानेन असौ गजो दातुमिच्छति नवेति न ज्ञायते। ततो यदि नेच्छति तदा तद्गृह्णाने तस्य

न्येषाम् तथा सन् स च साधूनां परिहार्यो । यथा यद् पिण्डं गृह्णन् साधुः मत्स्याशनत्वया हस्तिना शुण्डया गृह्यते बध्यते च । यदासौ केनापि मदीयगजस्य वैरिणा यथा हस्तिनो कवलनापानेन वेधेन मत्स्याशिनोऽन्यथा कथं पिण्डग्रहणव्याजेन हस्तिनः मत्स्याशनः समागच्छतीति विचिन्त्य हस्तिपालकपुरुषैर्गृह्येत, ततो मरणापत्तिं प्राप्नुयात् । तथा हस्तिनस्तस्य मापादानस्य आमक्षेत्रेनास्वादितं इदं स्यादित्येवरोषेणबद्धो न भाव इति । नवरमिह मयमेघो गजमकविषयके राज्ञा गजेन धानुष्काः प्रतिदिनं मेंठो लभते । तं मकपिण्डकं मेंठेन स्वं दीयमानं पश्यनार्थं यदि ददाति तदास्मै दत्तं । यदि च स्वपिण्डकमपि गजस्य पश्यतः प्रतिदिनमपीक्ष्यमाणो ददाति साधुम एवादि तथा परार्थं गृह्णतो मेंठास्तत्पश्चात् पिण्डं गृह्णाति तं च मेंठो मदीयपिण्डमत्वात् सकलं पिण्डोत्सकं स्पृष्ट्वा गृह्णातीत्यादि विचिन्त्य प्रद्वेषात्सौ मत्तः साधूनामस्य पतेर्वा विनाशमपि कुर्यात्, तस्मात् साधुना च न तथाविधो दोष इत्यन्नतरमसौ न ग्राह्य इति भावार्थः ॥५१॥

उक्तमनिसृष्टद्वारमध्यवपूरकमाह ।

जावंतियजइपासंडिपरपमोयरह तंडुले पक्खे । सट्ठा(ड्ढा) मूलारंभे अज्झोयरो तिविहो ॥५३॥

व्याख्या—यावदर्थिकाम् समस्तार्थिना, गृहस्थ निर्ग्रन्था, पाखण्डिनः परगृहस्थस्ते यथोक्तास्तेभ्य इदं पर्याप्तमेवमिति समिलार्थः । यावत्स्वार्थस्य यारावत्ति सगृहयोग्यकयो(कयणा)दीनां मध्ये मिश्रितान् कृत्वा पुनी स्थाल्यां प्रतिक्षिपति । 'तंडुले'ति धान्यकणान् । उपलक्षणत्वात् फलकादीनीत्यर्थः कृषमित्यादि यथान्मूलारम्भोपस्कृतं, यद्वा यथाप्रुपरिष मनोजनेनेत्यर्थः । पश्चात्वस्य धमगरिवदस्य स्यात् संसमयेषणे, अतोऽनुपाचितिः(मपि) पूर्णमिति विशेषणं स्पष्टं । तत्र विमतेऽनं यथादिरिषया स्वार्थं

गृहार्थं पूर्व्वं कर्प्पटिकाद्यागमनापेक्षयाऽग्रतो विहिते सतीति विशेषः। कस्मिन्नित्याह। मूलं प्रथमोऽग्निज्वालनाद्ग्रहणदानादिरूपारम्भा-
दिकर्त्तव्यव्यापारो मूलारम्भस्तस्मिन् । एतेन च मिश्रजातादध्यवपूरकस्य नानात्वं दर्शितं । मिश्रे ह्यादितेऽग्निज्वालनादिप्रस्ताव
एव स्वगृहयावदर्थिकाद्यर्थमुपस्कर्त्तुमारभते, अध्यवपूरके च गृहिणा स्वार्थमग्निनाद्याद्ग्रहणदानमतो आरम्भे कृते सति पश्चात्स्वार्थक-
लिपततन्दुलानां मध्ये कार्प्पटिकाद्यर्थं तन्दुलादीनां माणकादिकं सङ्कल्पितं प्रक्षिप्य राध्यते इत्युभयोर्भेदः। यत्तदोर्नित्ययोगाद्यदि
व्याख्यातं तत्तस्मात्कारणाद् दोषोऽनन्तरोक्तः । स्वार्थदत्ताद्ग्रहणे प्रथमं कृते प्रभूतभिक्षाचरसंदर्शनतस्तदर्थमपि पश्चादधिकतरं तंदुला-
दिप्रक्षेपकरणलक्षणोऽध्यवपूरक उक्तशब्दार्थस्त्रिविधो यावदर्थिकादिविघटितभेदात्रिप्रकारः स्याद्यथा स्वगृहमिश्रशब्दयोः प्रस्तावा-
द्गम्यमानत्वात् स्वगृहयावदर्थिकमिश्रो निजवेश्मकार्प्पटिकादिसाहिक इत्यर्थः । तथा स्वगृहसाधुमिश्रो निजगृहसाधुसाधारण इत्यर्थः ।
स्वगृहपाखण्डिमिश्रो निजवेश्मशाक्यादिसाहिक इति । इह स्वगृहश्रमणमिश्राध्यवपूरकोऽपि घटते परं श्रमणाः पाखण्डिनां मध्ये
विवक्षिता इत्येवं त्रैविध्यं ज्ञेयं । इह यावदर्थिकाद्यर्थमधिकतरतंदुलादिप्रक्षेपदोषेण सर्व्वोऽप्याहारोऽशुद्धः स्यात् तथा स्वगृहयावदर्थि-
कमिश्राध्यवपूरके यावंतः कणाः कार्प्पटिकाद्यर्थं पश्चात् क्षिप्तास्तत्प्रमाणे राद्धेर्यावत् स्याद्देतावत् प्रमाणं भक्तं यदि गृहस्थेन स्थाल्या
उद्देशेन स्थगनिकादौ क्षिप्त्वा पृथक् कृतं स्यादुद्देशेन स्वगृहादौ वितीर्णं वा नतु सिक्थादिगणनेन पलिमन्थादिदोषात्तदा शेषं स्थाली-
भक्तं ग्रहीतुं कल्पते विशोधिकोटिकत्वादेवं मिश्रजाताद्यभेदेऽपि ज्ञेयं किञ्चित्तुल्यत्वादनयोरिति । अन्त्यभेदद्वयं चाविशोधिकोटिक-
कतया वक्ष्यतीति तद्भक्तमकल्प्यमिति गाथार्थः ॥५२॥

उक्तमध्यवपूरकद्वारं तत्प्रतिपादनाच्च षोडशाप्युद्गमदोषाः प्रोक्ता अथैतेष्वेव कल्पाकल्पव्यवस्थार्थं विषयविभागमाह ।

इय कम्मं उद्देसियतियमीसज्जायरंतिमपुव्वं च। आहारपूइपायरपाहुडि अविसोहिकोडित्ति ॥५१॥

व्याख्या—अथोद्गमदोषेष्वेव पूर्वोक्तेष्वविशोधिकोटिविशोधिकोटिभेदेन द्विधा भिद्यते। तत्र 'इय'त्ति इत्येतेष्वाधाकर्मादिषु षोडशसूद्गमदोषभेदेषु मध्ये। 'कम्मं'ति एकनाम आधाकर्म परिपूर्णं। तथोद्देशिकत्रिकमिति विभागौद्देशिकस्य चरमभेदत्रयं कर्मौद्देशिकभेदत्रयमित्यर्थः। तथेह व्याख्यानान्तरं पञ्चाशकान्तरव्याख्या विहितमेवमन्यायेनाप्यविरोधिनाम् उद्देशविभाग औद्देशिकस्य कर्मभेदरूपस्य मन्त्रयेव त्रिकं ग्राह्यं। तथा पूर्वोक्तमिश्रजातस्यान्त्यभेदद्वयमन्त्यमिश्रकं भावमेदद्वयं। किञ्च, मिश्रमप्यन्त्यभेदद्वयं यावदर्थिकस्यापि निश्चितमवाधिकमेवाविशोधि। अत्र च पाखण्डिगृहमिश्रसाधुगृहमिश्ररूपं भेदद्वयं ग्राह्यं। क्वचित् ग्रन्थे मिश्रं समस्तमप्यधाकर्म कर्मोच्चाविशोधिकोटितयोक्तं इति यथार्थेन दृश्यते। तथाहारपूतिर्भक्तपानपूतिरित्यर्थः। किञ्च पूतिः उपकरणपूतिर्भक्तपानपूतिर्भेदाद् द्विधोक्ता इत्यत्र चान्तरभेदो भक्तपानोक्तः। तथा बादरप्राभृतिका पूर्वोक्तरूपा किञ्च प्राभृतिका दोषाः सूक्ष्मबादरभेदाद् द्विधोक्ता इत्यत्र बादरभेदो ग्रन्थतयोक्तः। एतद् विविधमाह अविशोधिकोटिः (इयम्) वादिनाप्यवस्थानीयतावनकत्वेन भक्तिना कोटिक्रम-दोषत्वेनाऽविशोधिकोटित्वेनाऽनन्तरमेवोपन्यासिततया मन्यते इति शेषः। यत्र इति शब्दः परिमाणार्थकस्तत् इत्येतावती उद्गमभेदा-विचये मूलभेदापेक्षया भेदवन्तरभागा वाचीति शेषोऽवगन्तव्या उद्गमकोटिरपीत्येवोच्यते। अत एव पूर्वदोषरूपनिरूपणायां 'उद्गमकोटिरूपेण वी'त्याद्युक्तं। तेन सर्वैरपि विशोधिकोटिदोषैर्युक्तस्याहारस्यानयनेनापि साधुः स्वकल्पमव्ययादेः पतितं भवतीति तत्र व्याख्यातमिति गाथार्थः ॥५१॥

अमुना अविशोधिकोटेरेव इति दृष्टान्तस्थापनार्थतया एतस्य पात्रस्य विधिमाह।

तीए जुयं पत्तं पिहु, करीसनिच्छोडियं कयतिकप्पं। कप्पइ जं तदवयवो सहस्सघाईं विसलवो व्व ॥५४॥

व्याख्या—इहाविशोधिकोटिद्रव्यं लेपकृदलेपकृच्चेति द्विधा पात्रके निपतितं स्यात्। तत्र तक्रतीमनजगार्यादिकं खरण्टकत्वाल्ले-
पकृत्। वल्लचणकादिकं तद्विपरीतत्वादलेपकृत्। ततश्च 'तीए जुयं'ति तया प्रदर्शितरूपयाऽविशोधिकोट्या उपचारादविशोधिकोटि-
दोषयुक्तलेपालेपकृदाहारेणेत्यर्थः, युतं खरण्टितं स्पृष्टं वा, किञ्चि(किं त)दित्याह पात्रमपि साधुभाजनमपि। अपिः पात्रकस्याकल्पनीय-
ताभणनेनातिशयद्योतकः। हुर्वाक्यालङ्कारे, शेषशुद्धाशनादेर्ग्रहणाय न कल्पते इति शेषः। यद्येवं तर्हि कीदृशं सत्पात्रकं कल्प्यं स्या-
दित्याह—'करीसनिच्छोडियं' ति करीषेण शुष्कगोमयचूर्णेनोपलक्षणत्वाद्भस्मादिना च निश्छोटितं घृष्टमुद्वर्तितमित्यर्थः। करीषनि-
श्छोटितं सत् उपलक्षणत्वाल्लेपकृदशुद्धाहारावयवापनोदाय करीषघर्षणात्पूर्वमङ्गुल्यादिप्रोञ्छितं चेत्यपि दृश्यं। पुनरपि किं विशिष्टं
सदित्याह, 'कयतिकप्पं'ति कृता दत्ता त्रयस्त्रिसङ्ख्याः कल्पा जलप्रक्षालनरूपा यत्र तत्कृतत्रिकल्पं। इत्थं कृतं सत्, किमित्याह
कल्पते साधूनां परिभोक्तुं युज्यते। इतरथा पूत्य(ति)दोषत्वादकल्प्यमिति भावः। तथा कृतत्रिकल्पमप्यातपादिना शुष्कं कल्प्यं स्या-
न्नान्यथा। चतुर्थकल्पे दत्ते जलार्द्रमपि पात्रकं शेषग्रहणाय कल्पत इत्याद्युपलक्षणत्वाद् दृश्यं। तदुक्तं वृद्धैः 'निच्छोडिए करीसेण वा-
वि उव्वट्टिए तए कप्पा। सुक्खाविच्चा गिण्हइ अन्ने चउत्थे असुक्खे वि'॥१॥ तदेतेन एतस्या अतिपरिहार्यतां दर्शितवान्। तथाह्यवि-
शोधिकोट्याहारे ग्रहीत्वोज्झितेऽपि तया छुप्तमकृतत्रिकल्पं तं पात्रकमपि तावन्न कल्पते। किं पुनः साक्षादविशोधिकोट्याहारोपभोगः
कर्त्तुमिति सामर्थ्यादुक्तं भवति। अथ किमित्येवं महता यत्नेन एतस्या निषेधोऽपदिश्यते इत्याह यत्नाद्यपर्गम्यमानत्वात्तस्याऽवि-
शोधिकोटिदुष्टाशनादेः सम्बन्धी अवयवोऽपि सिक्थाद्यपि आस्तां कवलादिरित्यपेरर्थः। किमित्याह सहस्राणि हन्तुं शीलमस्येति सह-

ग्रपायी, न हृदेरमात् विषकण इव प्रधानभक्तलेशो यथा। इदमुक्तं भवति। किल तीव्रविषकणोपभोगात् अचिरम्भुवकस्तो विपत्त्यपरिण
तशरीरिवितापनास्यो मृतकस्यविवापनास्यो यावत्सहस्रमनुष्यः प्राणिन इत्यन्यास्यविधिना परम्परया, एवमप्यतिप्रधानविषकणोऽपि
मायिसहस्रमपि महस्रसहस्रमपि वा विनाशयत्येवं येन कृतोऽविशोधिकोटिकपञ्चनापानरस्तेन पात्रमध्येऽन्यस्मै गुरवाय दत्तस्तेनाप्य-
न्यस्यापिस्यापरस्यान्यगुरुस्थपरत्येन परम्परया सुरक्षमपि गतोऽविशोधिकोटिकोऽपि पुरुषसहस्रस्कन्धभक्तसहस्राण्यपि दूषितत्व-
स्थेन दूषयति। स चैवं दूष्यमानो निर्मलमपि चरणसम्पदं भावजीवं साधोर्हन्तीति विषकणस्येनोपमितं इति। तथाऽविशोधिकोटि-
महानर्थ प्रतीत्य दृष्टान्तः। अथ सिद्धान्तः, ननु साधुप्रयुक्तस्तेन यत् क्रियते तदेवाधाकर्म्म स्यात्तदा दूर एव केवल आधाकर्म्म भवति
तस्यैव साम्बर्य तत्तदनित्यत्वाम तु तस्मिन्नन्यापि सौवीरास्थालावेदुकोदकानि तेषां साधुप्रयुक्तं विनाप्युपजायमानत्वात्तत्कृतं
न्द्रे पतेर्युन्यते नवा ? नैवं, तन्यस्यापाकर्म्मप्राप्येव। तथाधाकर्मिकद्रवावयवस्याप्ययावनादिनिप्पन्नस्तेन सौवीरे द्रावयवकृतत्वे-
नाधाकर्मे तदर्थचोदवंदुलावयवमिश्रितत्वेन साम्बर्ये निष्ठितत्वेन वा भाजने आधाकर्मता भवति। तस्मां सत्यां उद्गमकोटित्वे।
साम्भिन्नद्रव्यदिभिरपि कृतं सहस्रप्यक्तनादिकं पूतिरपि भवतीति ज्ञेयमिति गाथार्थः ॥५४॥
अविशोधिकोटिव्याख्याय विशोधिकोटिं तद्वर्त्तं विधिं चाह।
सेसा विसोहिकोडी, तदवयवं जं जहिं जया पडियं। असढो पासइ तं चिय तओ तया उद्धरे सम्मं ॥५५॥
व्याख्या—शेषाऽविशोधिकोटेस्त्याऽविशोधिकोटेरन्यादिना कल्पनीयतायमनत्वेन निर्मला कोटिः पूर्वोक्त विशोधिकोटि
विशुद्ध(द्ध)कोटिरित्यर्थः, स्यादिति शेषः। सा चानेकविधोद्देशिकादिभेदेन भवति। यतः शेषाः षोडशोद्गमदोषाः भण्यस्ति-

शोधिकोट्या गृहीतेभ्य उद्धरिता उद्गमदोषास्ते विशोधिकोटिशब्दवाच्याः स्युः, यथौघौद्देशिकं, विभागौद्देशिकस्याद्यं भेदनवकं मालोपहृतमाद्युपकरणपूतिर्मिश्रस्याद्यो भेदः, स्थापना, सूक्ष्मप्राभृतिका, प्रादुष्करणं क्रीतमापमित्यकं, परिवर्तितमभ्याहृतमुद्भिन्नं मालोपहृतमाच्छेद्यमनिसृष्टमध्यवपूरकस्याद्यो भेदश्चेति। उपलक्षणत्वाद्वक्ष्यमाणोत्पादनैषणदोषाश्चेति व्याख्येयं। तत्र शुद्धस्य मध्ये विशोधिकोटिदोषवतो भक्तादेः पतितस्योद्धृत्य त्यागः कार्यो अकल्प्यत्वात् स च यद्विषयो भवतीत्येतदाह। 'तदवयवमि'त्यादि इह द्रव्यक्षेत्रकालभावानाश्रित्य तत्त्यागो भवति तत्र तदवयवं यत्पतितं पश्यतीति योगः। इह चातिशयोक्त्या एतस्याः परिहारख्यापनार्थमवयवशब्द उपात्तस्ततोऽत्रावयवशब्देन द्रव्यं ग्राह्यं ततो यत्किमपि तदवयवं विशोधिकोटिदोषात् कूरादिद्रव्यं पतितं दात्र्या क्षिप्तं पश्यत्यवलोकते 'तं चिय उद्धरे' इति वक्ष्यमाणेन योगस्तत्र चिय शब्दस्यैवकारार्थत्वात्तदेवाऽशुद्धद्रव्यमुद्धरेत् पृथक् कुर्यात् परिष्ठापयेदिति यावत्। अनेन द्रव्यविषयस्त्याग उक्तः। तथा यच्छब्दस्यावृत्त्या योजनात् यत्कूरादिद्रव्यं, 'जहिं'ति, यत्र पात्रकैकदेशे शुद्धभक्तमध्ये वा पतितं तत्तवस्तस्मात् पात्रकाच्छुद्धभक्तमध्याद्वा उद्धरेदिति क्षेत्रविषयः स उक्तः। तथा यद्यदा यस्मिन् क्षणे पतितं प्रक्षिप्तं दात्र्या तत्तदैव शीघ्रमुद्धरेत्। बृहद्वेलया हि शुद्धं भक्तमितरेण व्याप्यते। ततस्तदप्यशुद्धप्रायं स्यादिति कालविषयः स उक्तः। तथाऽशठस्तस्मिन् मनोज्ञेऽरक्तोऽमनोज्ञेऽत्वद्विष्टश्च मास्य विकल्पः स्यात् यदोदनादिकं द्रव्यं पश्यति विशोधिकोटिदोषवदिदमिति प्रत्यभिजानाति। ज्ञात्वा च 'सम्मं' ति सम्यक् निर्वाहविषयविज्ञानविषयनिजशक्त्यनुरूपयतमानतानैपुण्येन शुद्धभक्तादिघृतपतद्ग्रहात्तदुद्धरेदित्यनेन च भावविषयस्स उक्तः। तथाऽप्रोज्झिते शुद्धाहारे सति के(पात्रके) तस्मिन्नशुद्धावयवेषु सत्स्वप्यऽकृतकल्पेऽपि शेषं गृह्णन् दोषभागस्य शुद्धकोटिकत्वात् निजभक्तैस्तौलितत्वात्तदवयवपरिभोगाय तं(तत्) प्रायश्चित्तमपि न

सचित्त आर्द्रं प्रथम यदा पतितं पश्चात् तदनन्तरं सम्यगुदरेऽस्मात् तथिस्पृष्टम्। अधुनाऽत्रैव विशोधिकोटिदोषस्य आहारस्य समुद्धरणविधिरुच्यते। तत्र च यस्मात्कारणादगृहीतं तत्शुष्कं यत्तु पात्रमध्ये पतितं तद्विशोधिकोटिदोषदुष्टं, तदा निर्मारे सति शुष्कं विशोधिकोटिदोषस्य सम्ने अवाच्यमनिर्मारे तु पतद्र्महिश्रया सम्पनीयता वक्तव्या। यथा शुष्के शुष्कं १ शुष्के आर्द्रं २ आर्द्रे शुष्कं ३ आर्द्रे आर्द्रं ४ पतितमिति। तत्र शुष्कं वल्लचणकादि ऽक्त्रूयं। आर्द्रं तु तक्रतीमनतैला-दिकं। तत्र यदि शुष्कस्य पूर्वगृहीतस्य शुद्धस्य मध्ये शुष्कं चणकादिकमेव विशुद्धिकोटिदोषवत्पतितं तदा तदभक्तादिकमशुद्धं यस्य यावन्मात्रपोक्षयत्रमवेपादितं किंचापि विविक्तं तत्परस्यानुसृत्य उत्पाद्यते। उद्धृते च शेषं भक्तादिकं कल्प्यं स्यादिति प्रथमभङ्गः। यदा च पतद्ग्रहे शुद्धस्य शुष्कौदनादेर्मध्ये यदि विशोधिकोटिदोषवत्तीमनादार्द्रं पतितं तदा तन्मध्ये स्वतिकादि-कं प्रविश्य पुनःपरेऽस्यारि नामितस्य पात्रस्य मुखस्यासन्नभागेऽत्र मनं शुद्धमपरस्य पात्रस्याधो विपर्यम् स्वहस्तं विधाय तद् विवर्तं विविक्तमदेशे यतना निःसारयन्ति। येन तक्रेन सह तत्शुद्धतीमनादिकं निस्सरति। तदा शेषं भक्तादिकं कल्प्यं स्यादिति द्वितीयभङ्गविधिः। यदि चार्द्रस्य शुद्धस्य तीमनादेर्मध्ये शुष्कमायं चणकादिकं विशोधिकोटिदोषवत्पतितं, तदा तदा पात्रपात्र-मध्ये स्वहस्तं प्रक्षिप्य तीमनादेर्मध्यात् यत्कल्पोति निष्काशयितुं हस्तेन तन्निस्सारयति। ततः शेषं तीमनादि कल्प्यं स्यादिति तृतीयभङ्गविधिः। यदि च शुद्धेमन्यस्यार्द्रस्य मध्ये आर्द्रमेवाशुद्ध पतितं तदस्मिन् तावत् प्रमाणे उद्धृते शेषं कल्प्यमिति चतुर्थ-भङ्गविधिः सर्व च एतत्कारेणाप्यभिधास्यते इति गाथार्थः ॥५५॥

अधुना मदर्शितमेवार्थं प्रकारान्तरेण संक्षेपतोऽभिधित्सुराह।

तं चेव असंथरणे, संथरणे सव्वम वि विगिंचंति । दुल्लहदव्वे असढा, तत्तियमेत्तं चिय चयंते ॥५६॥

व्याख्या—'तं चेव' त्ति। चः पुनरर्थः भिन्नक्रमश्च तदेव विशोधिकोटिदोषदुष्टमेव, असंस्तरणे तद्विनाऽनिर्व्वाहे विगिंचन्तीति योगः। संस्तरणे पुनस्तद्विनापि निर्व्वाहे सत्यपेरेवकारार्थत्वात् सर्वमपि समस्तमेव सव्वं विशोधिकोटिदोषवच्च वल्लादिकं विगिंचन्ति परित्यजन्ति परिष्ठापयन्तीति यावत्। अयमत्र भावार्थः। साधुना हि भिक्षामटता पूर्व्वं पात्रके शुद्धं भक्तादि गृहीतं ततस्तत्राप्यनाभोगादिनाऽज्ञातं विशोधिकोटिदोषदुष्टं गृहीतं। पश्चाद्ज्ञातं ततो यदि तेन विनापि निर्व्वहति तदा तत्सर्वमपि विधिना त्याज्यं। अथ न निर्व्वहति तदा प्रत्यभिज्ञाय निजविज्ञानेन तदेव दोषदुष्टं त्याज्यं न शेषम्। यदि च श्लथद्रवरूपस्य विशोधिकोटिदोषवतस्तक्रतीमनादेः शुद्धतज्जातीयमिलितस्य व्यवत्या परस्परं मिलितत्वेन शुद्धाशुद्धविभागो न लक्ष्यते, तदापि समस्तत्यागः कार्यः। चतुर्थभङ्गकाश्रितं विधिविशेषमाह। 'दुल्लहेत्यादि' दुर्लभमन्यत्र दुष्प्रापद्रवं श्लथरूपं घृतादिकं द्रव्यं तस्मिंस्तु पुनः शुद्धे यद्यपरं विशोधिकोटिदोषवत्पतितमथ ग्लानाद्यर्थं अवश्यं दुर्लभत्वाद्य(घद)र्थे तत्तदा तावन्मात्रमेव यावन्मात्रं विशोधिकोटिदोषवद् घृतादिकं पतितं तत्प्रमाणमेव कलय्य सर्व्वस्यापि मिलितस्य मध्यात्त्यजन्ति उद्धरन्ति साधवः। कीदृशाः सन्तः? इत्याह। अशठा निजशक्त्यनवगूहनेन यतमानतयाऽमायाविनस्ततः शेषः किञ्चिच्छुद्धं किञ्चिद्विशोधिकोटिदोषवच्च भवति। परं तत् सर्व्वज्ञाज्ञाकरणात् कल्प्यं स्यात्। इह दुर्लभशब्दोपादानात् सुलभे द्रव्ये सति सर्व्वमपि त्यजन्तीति दृश्यम्। तथाऽशठः सन् यदेवाचरति तदेव तस्य चारित्रनैर्म्मल्यहेतुतया कर्म्मबन्धाभावाय स्यात्। शठस्तु तदप्याचरन् चारित्रमालिन्योत्पादनेन कर्म्मणा श्लिष्यते इत्यावेदयतीति गाथार्थः ॥५६॥

सांप्रतमुद्गमदोषनिगमनमुत्पादनादोषप्रस्तावनां चाह ।

भणिया उग्गमदोसा, संपइ उप्पायणाए ते वोच्छं । जे गउअकज्जपसत्तओ, करेज्ज पिंडट्ठमवि ते य ॥५७॥

व्याख्या—भणिता भेदप्रभेदादिकथनेनाविस्त आरभ्यैतावता ग्रन्थेन प्रतिपादिता उद्गमदोषा आधाकर्मादिरूपाणि इति- निगमनं । सम्प्रति साम्प्रतमुत्पादनाः । 'उप्पायणाए' त्ति तत्र धात्र्यादिप्रकारैर्यत्पिण्डस्योत्पादना आधाकर्मोत्पादनमुत्पादना तस्या- स्तस्यां वा विषये यान् दोषान् वक्ष्ये—अभिधास्ये । यान् दोषान् । अनार्यं यत्कर्तुमनोचितं यत्कार्यं मयोजनप्रकारादिलोभेन तदु- पार्जन्या(य)तरकरणवत्तोत्पादनाकारीयं धर्मलक्षणमेव कार्यं अपारादिकं । तदुक्तं, "नाहारं चिन्तयेत् प्राज्ञो धर्ममेकं हि चिन्तयेत् , आहारो हि मनुष्याणां जन्मना सह जायते" ॥१॥ इति तत्र सक्तः प्रागुक्तदुष्पापविरतः कुर्वीत विदधीत लोभयुक्ता कश्चित् साधुनामकः यदर्थमसौ तान् कुर्वीत कर्तुमिच्छति । पिण्डार्थमपीति आहारनिमित्तमपि न केवलं दुर्लभत्वेन उत्पादना- देरपरिस्पर्शेऽन्येनापरपर्यायेण व्यक्तीकृतं पर्याप्त पिण्डेनैव प्रयोजनमिति एतत्वच्छनुपादानं । यतः अनार्यकार्ये कोपादियुतस्य साधोर्धात्र्यादिकरणम् । तत्र च समायामितत्वमेव यतेः प्रवक्तव्यं कार्यं । तत्र सक्तः प्रभुता, क्षेत्रे मन्यते तत्र कोपयुतो धात्रीत्वं करोति । यथा केनापि साधुना अपि गृहे भिक्षार्थं गतेन कस्यचिद्दात्री दृष्ट्वा गुरुत्वी धात्रिका वदत् मम देहीति तयोदरिक्ते भना- नित्यादिवचनैर्निर्भर्त्सितो यतिः तदा कुपितचिन्तयति यथा इयं धात्री तथा अन्यां, यथा मत्समता स्यादिति । मानयुतस्त्वस्मुत्था- यापवंशा, मायायुक्तस्त्वेकस्या धात्र्याभ्यासनाधान्यस्याः आत्मनाय पासस्य गृहे यस्या दृष्टस्नेहमात्रकरणादिना, लोभयुतस्त्वाहार- लोभादिना धात्रीत्वं करोतीति । 'ते य' त्ति ते दोषा पुनरमी भवन्तीति सम्पदे इति गाथार्थः ॥५७॥

अथ तानेव प्रस्तावितोत्पादनादोषान् नामतः सङ्ख्यातश्च गाथाद्वयेनाह ।

धाइ दूइ निमित्ते, आजीववणीमगे तिगिच्छाय । कोहे माणे माया लोभे अ हवंति दस एए ॥५८॥

पुव्विं पच्छा संथव विज्जा, मंते य चुन्नजोगे य । उप्पायणाए दोसा, सोलसमे मूलकम्मे य ॥५९॥

व्याख्या—धात्री बालपालिका स्त्री । इह च धात्रीति निर्देशेऽपि दोषशब्दसामान्याधिकरण्यात् सूचनाच्च धात्रीत्वकरणमिति दृश्यं । एवं यथासम्भवमन्यत्रापि ।१। तथा दूती परस्परसन्दिष्टार्थकथिका स्त्री, दूतीत्वकरणमित्यर्थः ।२। 'निमित्ते' त्ति निमित्तकरणमतीताद्यर्थसूचनं ।३। तथा आजीवो जात्यादीनां गृहस्थात्मसमानां कथनादिना आजीवनं ।४। 'वणीमगे' त्ति वनीपकत्वकरणं । तत्र वनुते दायकाभिमतेषु श्रवणादिष्वात्मनो भक्तस्य दर्शनात् पिण्डं याचते उत्पादयतीत्यर्थः । वनयति वा पिण्डार्थमात्मानं दायिकाभिमतेषु श्रमणादिषु संभक्तं दर्शयतीति निरुक्तिवशाद्वनीपकः । यद्वा वनीं दायकाभिमतजनप्रशंसोपायतो लब्धार्थरूपां पाति पालयतीति वनीपः । स एव वनीपकः । तस्य भावस्तत्त्वं तस्य करणं विधानं तत् ।५। तथा चिकित्सनं चिकित्सा रोगप्रतीकारः चः समुच्चये ।६। तथा कोपः क्रोधः ।७। मानो गर्व्वः ।८। माया वञ्चना ।९। लोभो लुब्धता ।१०। चः पूर्ववत् भवन्ति जायन्ते दश प्रतीताः । एते अनन्तरोक्ता इति ॥५८॥

तथा पूर्व्वं दानात् सूचनाद्विद्याप्रयोग इति । तत्र विद्या स्त्रीस्वरूपदेवताधिष्ठिता ससाधना वा ओमित्याद्यक्षरपद्धतिस्तस्याः प्रयोगो व्यापारणं सः १२, एवं मन्त्र इति मन्त्रप्रयोगः किन्तु मन्त्रः पुरुषरूपदेवताऽधिष्ठितोऽसाधनो वा । चः समुच्चये ।१३। तथा चूर्णस्तिरोधानादिफलो नयनाञ्जनादियोग्यो द्रव्यक्षोदः ।१४। योगः आकाशगमनसौभाग्यादिफलो द्रव्यसमूहः । चः पूर्व्ववत् ।१५।

एते विधिसयाद उत्पादनाया दोषाः पिण्डोपार्जनस्य दूषणानि एते षोडश । यथा पञ्चभिरधिका दशपरिमाणमस्येति षोडशं मूलकर्म चेति मिलिताः षोडश भवन्ति तत्र प्रथमस्तोषमादीनां दशानां मायमितानां मध्ये इत्येतस्माभिनिवन्धनं कर्ममायारो पर्म-धारादिमूलानां वा धनस्सस्यवचनां कर्मोत्पादने छेदादिकिया मूलकर्म वा समुच्चये ।१६। एतेषां सम्पादेन इत्येन च आहारो सम्पदे स उत्पादनेति इत्यावद्युपार्थः ॥५६॥

अधुनायं धात्रीद्वारं व्याख्यानयन्नाह—

धाईस्स खीर मज्जण, मंडणकीळावणंकधाइत्तं । करिय कराविय वा जं, लहइ जइ धाइपिंडो सो ॥६०॥

व्याख्या—धात्र्या पिण्डो धात्रीपिण्डः । क्षीरं च स्तन्यं मज्जनं च स्नानं मण्डनं च भूषा क्रीडापनं च रमणं, अङ्कोत्सङ्गः । उत्पादनत्वात् स्तन्यादिपदस्य तथा तस्मिन्नपि धात्रीत्वं क्षीरमज्जनमण्डनक्रीडापनाङ्कधात्रीत्वमिति । तत्र धारयति क्षीरपाना-दिनाऽपत्यं मनवि धात्रीमिति धात्री निपातनात् । धयन्ति दुग्धपानादिना पिबन्ति बालकास्तामिति वा धात्री बालपालिका स्त्री । सा च पञ्च क्षीरादिभेदात् पञ्चविधा, तथा भावो धात्रीत्वम् । तत्र क्षीरादिविषया पञ्चधात्र्यभिरन्वितमपत्ये बालपिण्डमिच्छु-रास्त भावत् । तामसं तु दुग्धपानामावसारत्वो उत्पन्नो इति । तदेवेदं क्षीरादिधात्रीत्वं कर्मतापन्नं, 'करिय' त्ति कृत्वा स्वयं विधाय । 'कराविय' त्ति कारयित्वा अन्यसकाशादिभाव्य, धात्र्यं एवं अभ्यासान्यसाधस्त्वाये व्यवहारानरूपं वा क्षीरादिधात्रीत्वं करोति समुच्चयार्थः । यं पिण्डं लभते—प्राप्नोति यतिः साधुः धात्रीत्वकरणादुत्पन्नः पिण्डो भक्तपानोपार्जनपिण्डः । सोऽनन्तरोक्त उत्पन्नं इति शेषः । तत्र यथा क्षीरधात्रीत्वं करोति कारयति वा यथं तथोच्यते । भिक्ष श्रमिस्साधुभिर्भावे धर्मपरिचितगृहे प्रविशे

रुदन्तं वालकं दृष्ट्वा तज्जननीं प्रत्याह, यथा मह्यं शीघ्रं भिक्षां प्रयच्छ तेऽसौ वालको रोदिति पश्चादेनं स्तनं धापय । अहो ते अवि-प्रमादिता किं सुलभानि पुत्रभाण्डानि ? यद्वा पर्याप्तं मम भिक्षया तावदेनमेव तर्प्पय । भूयोऽपि वाऽहं भिक्षार्थमागमिष्यामि । तथा मतिमानऽरोगी दीर्घायुश्च स्तनं पायितो वालः स्यादिति क्षीरधात्रीत्वं कारयति । यद्वा वक्ति तिष्ठ त्वं निराकुलाऽहमेवास्मै क्रुतोऽप्या-नीय क्षीरं दास्यामीति वचनतः स्वयं धात्रीत्वं करोति । अत्र च प्रभूता दोषाः स्युर्यथाऽसौ वालकमाता भद्रकतयाऽऽवर्जितचित्ता सत्याधाकर्म्मादिपाकं कुर्यात्तथा वालकस्वजना अन्यो वा प्रातिवेश्यादिर्वालकमात्रादिना सह सम्बन्धं भावयेच्चाटुकरणदर्शनात् । यदि च प्रान्ताऽसौ तदा प्रद्वेषं विदध्यात्तथा वेदनीयकर्म्मविपाकवशाद् वालस्य मान्द्ये जाते त्वया मत्पुत्रो ग्लानीकृतइत्यादि सा-धुना सह कलकलादिभवनात् प्रवचनमालिन्यं स्यात् । चाटुकारिण एते इति जनेऽश्लाघा स्यादेवं शेषास्वपि धात्रीष्वमी द्रष्टव्याः । अधुनैकां प्रच्याव्यान्यस्याः स्थापनेन यथाऽसौ तत् करोति तथोच्यते । भिक्षाचर्यायां प्रविष्टेन साधुना महिलां सशोकां दृष्ट्वा कि-न्त्वमद्याधृतिपरा दृश्यसे ? इत्यादि पृच्छ्यते, तया चोच्यते । धार्मिक यते ! दुःखं दुःखसहायस्यैव कथ्यते, साधुः प्राह को दुःख-सहायो भण्यते, सा प्राह यः कथितो दुःखविषयं प्रतिकारं करोति । साधुनोक्तं मां मुक्त्वा कोऽन्यस्तथाभूतः, सा प्राह तर्ह्युद्दालितम-परधात्र्या मम धात्रीत्वमिति । ततः साधुरुत्पन्नाभिमानो यावन्न त्वं तत्रैव स्थापिता तावन्नाहं त्वदीयां भिक्षां प्रहीष्यामीत्यभिधाय च्यावयितुमिष्टाया धात्र्या अदृष्टत्वात् स्वरूपं जानाय तस्या एव पार्श्वे पृच्छति यथा सा किं तरुणी मध्यादिवयस्का वा, प्रतनुस्तनी स्थूलस्तनी वा, शरीरेण वा मांसला कृशा वा कृष्णा गौरा वेत्यादि । ततो ज्ञाते तत्स्वरूपे यदि च्यावयितुमिष्टा धात्री स्थविरा, कृशशरीरा, स्थूलस्तनी कूर्पराकारस्तनी वा स्याच्चतस्तत्स्वरूपधात्रीसमक्षं तदाश्रिते गृहे गतः संस्तद्गृहस्वामिनः शृण्वतो वाले

यदि विशेष्य वदति यथा दृढा धात्र्यप्रलम्बस्तन्या स्यात् स्तनपानाद्ध्यप्यबलः सम्पद्येत, कृशा च धात्री प्रलम्बस्तन्या स्यात् च स्तनपानाद्बालोऽपि कृशो भवेत्। स्थूलस्तन्यास्तनो स्तनपानाद्बालः क्षेमकाद्रुस्तात् कुचाभिमुखमग्नप्राणः सन् चिपिटनासिकः स्यात्, ऊर्ध्वाग्रस्तनी च स्तन्यपानाः स्तनाभिमुखमुखप्रसारणतो दीर्घीकृतमुखतया प्रवीसमुखवदनः स्यात् क्षेमकाद्रुस्तादिति। अस्यार्थे सम्प्रदायतोऽयम् पठति। यथा 'निस्तामो सचिरां धात्रीं स्थूलास्यः ऊर्ध्वस्तनी। चिपिटः स्थूलस्तनीं पर्यस्तस्तन्यीं कृशो भवेत्' ॥१॥ इत्यादि। यद्वा व्यापयितुमिष्टया पर्वमाधिस्य तत्सम्भवं स्वामिनः मूलतः सम्प्रदायोपपठनेन दोषान् वक्ति यथा 'कृष्णा प्रजायते वर्णं, गौरी तु रक्तवर्णिता। तस्मात्कृष्णा भवेत् धात्री तस्माद्धीः प्रयोजिता' ॥२॥ इत्यादि। इह सम्भावयितुमिष्टया वर्णः कृष्णादिरस्त्योऽस्ति तेन वा दूषयति। यदि च व्यापयितुमिष्टापि व्यापयितुमिष्टस्यावर्णा स्यात्तदा तां विशेषतः स्वाभ्यवर्णाभयागुणसम्पर्कादिना वक्ति। व्यापयितुमिष्टां च निन्द्यस्वर्णांपिति। तदिह व्यापयितुमिष्टा स्वाभिरादिषयस्त्वेन स्थूलस्तनादित्वेन कृष्णादिवर्णतेन वा तुच्छ वर्णते इति न सम्यग् योगा। व्यापयितुमिष्टा च तन्वीत्वेन सम्यक्पुष्टस्तनतया नातिकृष्णागौरवर्णतया च सम्यक्स्पर्शस्तनपुर-स्कारी धात्र्यभिप्रेता धात्री पुनरप्यप्रतिरोधीत्या सुभगेति। अत एवं विधानेऽपि दोषाः स्युः। यथा या क्षीरपानासीत्यस्याधित्य सा धात्र्युपरि निषेधं कुर्याद्। भक्षिता च सखी क्षीरोऽप्यधिकस्यादित्यनुर्थं क्षेपकं स्यात्। यथा भवत्या धात्र्या सह तिष्ठतीति ब्रूयात्। यथादिके वा तस्य कुर्वनिषिद्धयं चेत्यं यथासाध्यः स्यात् यथा वा स्थापिता धात्रीभ्यो व्यतिरूपं दृष्ट्वा यथापि धात्रीत्यपि समभिरम्यतो वरिष्यतीति चिन्त्यस्य विषादि कन्यस्याप्य स्यात्। या व्याधिता यथा अप्यभिवेदनेतरा व्यापिता तथाऽन्ययाऽन्यपतितो मा व्यापयिष्यतीत्येवं भेषास्वपि। तदत्र क्षीरपानीत्वमाधिस्यतत्तज्जनरणादिस्तस्य, यथामज्जनपानीयस्याभित्व वर्त्यते। यथा भिक्षार्थं

गृहं गतो यती रममाणं बालं दृष्ट्वा तज्जननीं प्रत्याह । तथा मह्यामसौ बालो लुठति धूल्या वा अवगुण्ठितशरीरस्तिष्ठत्यतः स्नापयनमिति । जलं ग्राहयित्वा बालमातुः पार्श्वात्तस्य मज्जनविधापनं कारयति । यद्वा अहमेनं मज्जयामीत्यभिधाय स्वयं जलं गृहीत्वा बालस्य मज्जनविधानं करोति । तथाऽत्राप्यनी(भिम)तधात्र्याः स्थापनाय सुतजनन्याः पुरतो जल्पति । यथा भवदभिमता धात्री सर्वथा न मज्जति । अतिबहुजलेन वा मज्जति तत्र सर्वथा अस्नापितो बालो दुर्बलदृष्टिरेव स्यादतिशयबह्वम्बुक्षेपणेन स्नप्यमानोऽसाववलनयनो रक्ताक्षो जलभीरुश्च स्यात् । स हि बालत्वेऽसहितजलप्लावनतया श्वासनिरोधाद्व्याकुलीभवतस्तस्य यज्जलभयं समुत्पद्यते, तेन गुरुरपि जातोनद्यादिषु प्रविष्टः पूर्वभयाऽभ्यासेन जलाद् बिभेदिति । भवदभिष्टा च धात्री प्रचुरजलेनैव स्नपयतीति न सम्यग् योगः। अथ मण्डनधात्रीत्वं करणादिभेदत उच्यते । गृहे गतो बालजननीं प्रत्याह । खेलाक्षुरिकादिरूपैस्तिलककटककुण्डलादिभिश्चाभरणैरेनं मण्डयेति कारणम् । यद्वा अहमेनं मण्डयामीति प्राहेति स्वयं करणं । च्यावयितुमिष्टायाः सत्यानि वा दूषणानि वदति । यथासौ भवत्स्थापितमण्डनधात्री बालस्य हस्ताभरणानि कटकादीनि कण्ठसत्कानि च नक्षत्रमालादीन्यपि पादयोः परिदधाति चरणसत्कानि च घुर्घुरादीनि कण्ठादाविति। इदं च श्रुत्वा बालजनकेन तामशोभनामिति विचिन्त्यापनीय च, पूर्वधात्र्येव क्रियते । क्रीडनधात्रीत्वं करणादिभेदतो यथा, भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुर्बालं रुदन्तं दृष्ट्वा तज्जननीं प्रत्याह यथैनं बालं क्रीडनककार्युंछापनकवाक्यैर्मृन्मयहस्त्यादिभिर्वा क्रीडां कारय । अहं वा एनं रमयामीत्येवं मातुः सकाशात् स्वयं वा क्रीडनकधात्रीत्वं कारयति करोति वा । अभिप्रेतायाः स्थापनार्थं तन्मातुरग्रतश्च्यावयितुमिष्टधात्र्या दोषोद्घट्टनं च करोति यथा—कठिनध्वनयुतधात्र्या रमितो बालोऽपि कर्कशध्वनः स्यात् । मृदुस्वरया च रमितो बालो मृदुस्वरोऽव्यक्तस्वरो वा स्यात् इति स्वमत्या दोषान् घटयति । एतद्दोषान्यतरस्मिंश्च भवद्धात्री वर्त्तते ।

गङ्गमभीतस्करादिके यथा, सियत्थे गृहे मतो वार्त्ते समो स्पर्श रध्या मद्दे एकान्तेनमार्गं वा गृह्यापि इति तस्मिन्नी वस्पतीस्पृष्टा-भीत्वं करमति करोति वा। व्यामिश्रमिश्रयाभ्यां दोषोत्पत्तिं च इच्छे। यथा स्थूलशरीरया भाव्या कथं बालके गृहपान्योऽन्योऽन्यं विस्तीर्णान्तरपतः स्यात्। घनीभूतकया निर्मांसत्वेन कृष्णशरीरया भाव्या कथं भिक्षमाणः क्लेन तिष्ठति। निर्मांसकठिनत्वा-भ्यां च भाव्या पृष्ठमाणो भयवान् भवति। अवदमिश्रता येषामन्यतरस्मिन् वर्तते। इह स्थीपरवादि स्पर्शसकठिनत्वाभ्यां च मधीत्वं ज्ञेयं। इह सर्वासपि व्यस्तमिश्रमिश्रयु मध्यीपुद्गलिकदोषाभ्यां यथा घटमानोऽघटमानश्च दोषः स्यात्। परमतो सामाचारि-वर्जितत्वात् दृष्टादिसम्भिवत्वात् सर्वज्ञनिषिद्धत्वाच्चास्य एव ज्ञेय इति भावार्थः ॥६०॥

एवं कथितस्तमथ दूतीद्वारमाह ।

कहियमिहो संदेसं, पयडं छन्नं च सपरगामेसु। जं कुणइ लिंगजीवी, स दूइपिंडो अणट्ठ(ट्ठ)फलो ॥६१॥

व्याख्या—कथयित्वा निवेद्य मिथो मातापितृसमन्वितं गुप्ताद्वैरतः गुप्तवितत्वं च मातादेरित्येवं परस्परमनयोरपीत्यर्थः। कं कथयित्वेत्याह 'संदेसं'ति सन्देशकं अभीप्सितार्थाभिधायकनिवेदितपत्रकरूपं प्रतीतं। किं विशिष्टं तमित्याह। प्रकटमन्येषामपि सर्वसमक्षमित्यर्थः। तथा छन्नं परजनाप्रकाशितत्वया गुप्तं भावजनाय लोकलोकोत्तरभेदात् द्विधा। तत्र लोके पार्श्ववर्ती पृथग्जनाः। लोकोत्तरे सहायीभूताः। तत्र द्वयापि पुरुषयोरपि मध्यमाः। व्यापिनस्तावद्यौ यथा योरेव गुप्तो ज्ञेयो यस्याभ सन्देशको नीयते तस्याप्य-न्यो न भवत्येव। तदित्थं छन्नो द्विधा भवति। एतत्स्वरूपं च गाथार्थोपरि वक्ष्यामः। वा विकल्पे क कथयित्वेत्याह स्वग्रामयोः स्वग्रामे परग्रामे च। तत्र ग्रामस्य सन्निवेशग्रामस्य तद्विपरीतः परग्रामः। कोऽर्थः ? सन्निवेशग्रामस्यैव सत्कोऽन्यस्मिन् पाटकादौ परग्रामे

वा सन्देशकं नीत्वेति। ततः किमित्याह यं पिण्डमाहारादिलक्षणं लभते प्राप्नोति क इत्याह लिङ्गं रजे हरणादि साधुवेपरूपं चिह्नं तेन जीवति निर्वहतीत्येवंशीलस्स तथा इत्थं निर्व्वाहं प्रवर्त्तयन् लिङ्गमात्रोपजीवक एव भवतीति विशेपणं स इत्थम्भूतो दूतीत्वकरणोपायेन लब्धः पिण्डो मध्यपदलोपे दूतीपिण्ड इत्युच्यते। स च किंविशिष्ट इत्याह अनर्थाः प्रभूता ऐहिकामुष्मिका अपायाः फलं कार्यं यस्या-सौऽनर्थफलोऽनेकदोपव्रातहेतुरित्यर्थः। अयमत्र भावार्थः किल कश्चिद् व्रती भिक्षावस्त्राद्यर्थं व्रजन् विशेपस्तल्लाभार्थं तस्यापि ग्रामस्य सत्कं पाटकांतरे ग्रामान्तरे वा जनन्यादेः सत्कं पुत्र्यादेरग्रतस्तद्वचनं नीत्वा कथयति। यथा सा तव माता स तव पिता च त्वयाऽद्या-त्रागन्तव्यमित्यादि त्वत्संमुखं वक्तीत्येवं स्वपक्षपरपक्षयोः शृण्वतो निःशङ्कं कथनात् प्रकटः सन्देशः। तथा कश्चिद् व्रती दुहित्रा मात्रादिकं प्रति स्वग्रामे परग्रामे वा सन्देशकनयनायाभ्यर्थितस्ततस्तत्सन्देशकमवधार्य तज्जनन्यादिपार्श्वे गतः सन् द्वितीयसङ्घाटकी-यसाधोः दुहितुः सत्कमवलभकमसौ तन्मातुर्ददाति इत्यध्यवसायोत्पत्त्यर्थमित्थं तज्जननी संमुखं ब्रूते। यथा अतिमुग्धा सा तव दुहिता, यैवमस्मान्प्रतिवदति यथेदं प्रयोजनं मदीयागमनादिकं मम मात्रे त्वया निवेद्यमिति। सापि दक्षा तदभिप्रायं ज्ञात्वा तत्सङ्घाटकीय-साधुप्रत्यायनाय प्रतिभणति। यथा वारयिष्याम्यहं तां तवाभिमुखं पुनरेवं जल्पन्तीमित्येवं सङ्घाटकीयसाधोरसौ गोपयितुमिष्टो न लोकस्येति लोकोत्तरप्रच्छन्नसन्देशक इति। तथा कस्याश्चित् पिता व्रती समभवत् माता तु तस्यापि ग्रामस्य सत्केऽन्यस्मिन् पाटकादौ ग्रामान्तरे वा गृहस्थ्यभूत्ततस्तत्र भिक्षाद्यर्थं व्रजन्तं निजपितरं साधुं दृष्ट्वा मातुः सन्देशकं ददाति यथा हे तात मज्जन-न्यास्त्वमेवं कथयेर्यथा तत्कार्यं तव प्रतीतं यथा त्वं जानासि तथैव सम्पन्नं यथा वा जानासि तथा वा तत्त्वया विधेयमित्येवमसौ साधुसङ्घाटकस्य शेषलोकानां चार्थानवगमादुभयच्छन्नसन्देशक इति। इह च सर्वत्र दोषा गृहस्थव्यापारणादिना जीवोपमर्दादयो

णेया। मष्टसन्देहस्स धाभिस्स विसेसओ दोसा आख्यानकेनोच्यते। तथेदं

एयंमि गामे उज्जुओ नाम कोडुंबिओ, तस्स य रेवई नाम धूया। सा य-सग्गामवासिणा एगेण कोडुंबिएण परिणीया। तीसे कालंतरे एगो पुत्तो दुहिया य जाया। सा धूया पच्चासण्णगोउलगामवासिणा एगेण कोडुंबियपुत्तेण परिणीया। एत्थन्तरे उज्जुयभज्जा पंचत्तमुवगया। तओ उज्जुओ संसारभयभीओ धम्मघोसाणं थेराणं समासे पव्वइओ। विहरमाणो तम्मेव गामे नियधूयाए रेवईए वसहीए सपरिवारनियगुरुसहिओ ठिओ। तम्मि पत्थावे तायं दोण्हवि गामाणं परोप्परं वेरं आसि सेणापरिनिवासिणासेण एयस्सुवरि धाडी सज्जिया। सो य उज्जुयसाहू गोउलगामे भिक्खट्ठा पट्ठिओ। रेवईए दुहियानेहेण भणिओ। जइ ताय तुमं गोउलगामे वच्चिहिसि। तओ मे दुहियाए नियदोहित्तियाए कहेज्जसु, जहा तुह जणणीए भणियं, जम्हा अम्ह गामो तुम्ह गामस्सुवरि धाडीए अप्पाए आगमिस्सइ त्ति। तुमं परमत्थं ठवेज्जसु त्ति। तेण तहेव कयं। तीए नियभत्तुणो, तेण य गामस्स कहियं। गामो सण्णद्धबद्धकवओ, सुसज्जो जाओ। इयरो य पभाए आगओ। महाजुज्झं जायं। तस्स रेवईए भत्ता पुत्तो य धाडीए सहागया। आगन्तूण गोउलगामेण सह जुज्झो। तिण्णिवि जुज्झे मया। धाडी भज्जिया। रेवई भायरपुत्तमरणं नाउं रोइउं पयत्ता। तीसे समासे बहुजणपरंपरयं लोया भणंति य जह गोउलगामो धाडी पंथी य आयन्नो तो भत्तपुत्तो न सुज्झंतो, तेण तुह भायरपुत्तो न मरंता। ता केण पावेण मो आणाविओ, तं सोऊणं तीसे पिउणो उवरि कोवो जाओ। जहा मह भए भणन्तीए तस्स समासाउ दुहियाए भणियं तो किं साहुवेसविडंबएण साहियं ति चिंतिय रोयंतीए भणियं। जहा मे भायरपुत्तमरणेण भयए सिरि लोगेण सो साहू खिसिओ उड्डाहो य जाउ त्ति गाथार्थः ॥९१॥

उक्तं दूतिद्वारं, अथ निमित्तद्वारमाह—

जो पिंडाइ नेमित्तं, कहइ नेमेत्तं तिकाल वेसयं पि। लाभालाभसुहासुह—जीविअमरणाइ सो पावो॥६२॥

व्याख्या—यः कश्चिद् व्रती पिण्डादिनिमित्तमाहाराद्यर्थमादिशब्दादुपध्यादिपरिग्रहः। भक्तवस्त्रादिलिप्सयेत्यर्थः। कथयति

गृहिणां निवेदयति व्यापारयतीति यावत्। निमित्तं ज्ञानविशेषरूपं त्रिकालविषयमपि अतीतादिकालत्रयगोचरमपि। न त्वेककाल-

विषयमेवेत्यपेरर्थः। यथा हे श्राद्धा! अतीतदिने तवैतज्जातं इदं भविता, साम्प्रतं चेदं भवते वर्त्तते इत्यादीति। किं विषयं पुनस्तदि-

त्याह 'लाभे'त्यादि तत्र लाभोऽभिलषितावाप्तिस्तद्विपरीतोऽलाभः। आल्हादरूपं सुखं, तदभावोऽसुखं दुःखमित्यर्थः। जीवितं प्राण-

धारणं, मरणं प्राणत्यागरूपं, अमीषां द्वन्द्वे लाभादीनि मरणान्ता(न्तान्या)दियस्य तत्तथा। लाभादिविषयमित्यर्थः। आदिग्रहणाच्चि-

न्तालूकावृष्टिभेदबन्धुसमागमसुभिक्षदुर्भिक्षादिग्रहः। यश्चेदं कथयति सोऽनन्तरोक्तः साधुः किमित्याह पापः पापोपदेशकत्वात्

पापीयान्। तदित्थं लाभादिसूचककालत्रयगोचरनिमित्तव्यापारणाल्लब्धः पिण्डो निमित्तपिण्ड इत्युच्यते। दुष्टश्चायं यतस्त्रिविधेऽप्येत-

स्मिन् कथ्यमाने आत्मोभयपरविषया वधादयोऽनर्थाः सम्पद्यंते। तत्रात्मविषये साधुर्वधादिकं माप्नोति। उभयविषये साधुर्वधादिकं

माप्नोति जीवोपमर्दश्च जायते। परविषये जीवोपमर्द एवेति। वार्त्तमानिके च सद्य इहलोकेऽपि प्रत्यपाया जायमाना दृश्यन्ते।

त्राख्यानकं यथा—

एगंमि सन्निवेसे आसि पुरा गामभोइओ एगो। सोहग्गाइगुणजुया भज्जा से सुंदरी होत्था॥१॥ देसंतरंमिय गओ रन्ना-

एण अन्नया सो उ। भज्जं मोत्तुं गामे तत्थ य नेमित्तिओ निउणो॥२॥ एगो साहू पत्तो भिक्खट्ठा सो गओ तीए गेहे। तं दट्ठूणं

पुत्ते मिमिचमिर्रं पावसे किं पि ॥३॥ तेणुवं सुसद्धरवरं मामापि तीए धीरियं वचो। कहहि मम किंपि समयम वं मे रोयए सर्व
पुच्छ ॥४॥ तत्तो निमिचलमेण सुंदरी तेण हियहियया। पत्ता पिउसाममपासाए दिवे तो तीए दिट्ठाए ॥५॥ देसन्तराउ वसिओ
अह ममया गहू मक्खखा(आपा)। तास स पजुपयो, नियगाम महुरदेसंमि ॥६॥ तो तेण मोहएणं, नियगमामस्स नियकपरेण।
मज्जापुरचरयं नियपसमे चिंतियं च मह ॥७॥ पयामी पच्छको गम्मं पेहियं नियपरस्स। किं सुंदरी सुमीला उय निस्सीला य
योपमि ॥८॥ एत्यावसरे पुत्तो मारदओ पत्ती कया सयं। तेणुवं अजेय य वारे गामस्स आगाओ ॥९॥ साहु सपासाउ गओ,
तीए य उपासम गुरुक्कम। संमज्जमोक्खेक्कसंरयपाकाय गिरिकियं ॥१०॥ पढमं सव्वंपिय हरिसपहुल्लसियपवरउपुलयाए।
नियपरिमओ य सम्मो स्वमिसुरं पेसिओ पचो ॥११॥ तं पवं रहणं पुत्ते सो तेण परियमो मज्ज। कओ नामं तुज्मेहि आगमणं
परियमो मणह ॥१२॥ पहुपिया चिंड अम्हे सुंदरीए न नायममेहि। एत्यंतरंमि वो कोउगेण तीए य सो पुत्तो ॥१३॥ पुष्फा-
उमूसमत्थं सयिं वं मोहएन संजायं। ता नाम एसं पव्वइ वो पचो मोहउ मेहे ॥१४॥ दिट्ठो पुणो उवविट्ठो, तीए समियं सो वि
उवविट्ठे। कयनिस्सनोपहरो 'हा पुत्ता पर पयं नायं ॥१५॥ मम आगमणे तुमए, तीए पुत्तं मसेण मम सुपिया। पयपपुम्मं
परिसं मए वे पत्तो मरह ॥१६॥ तीए पुत्तं निसुमसु, तुमए सह, वं मए पुरा चिंतियं। वं पि य हसियपयंयं, सुपिमो वि य
पो मए दिट्ठो ॥१७॥ तं सम्मपणेण मयं कहीरं वो गुज्मरेसविसओ वि। सो वि य एयं सोउं, हिययमविच्छुरियसंवेगो ॥१८॥
मक्का पयाए ताय परमाए पुच्छिमो पम्मं। अह पाचिरी निमित्तेण, गुज्मसविसउ विरंपाए ॥१९॥ वो नाओ तेणं पिय होही, तो
ई म किंचि पयस्स। उत्तमयं पडरिस्सं, अह पो पाचिरी एयं पम्मं ॥२०॥ वो विसओ पिहु नाओ अकज्जायरणओ न नायेण।

तो एयं मारिस्सं निब्भंतं भणइ तो एसो ॥२१॥ रोसेण फुरफुरेंतो भो भो पव्वइयग ! मह इमीए। वडवाए जं गब्भं चिठइ तं कहसु नाऊणं ॥२१॥ तेण भणियं किसोरो पंचहिं पुंडेहि संजुओ अत्थि। पच्चयहेउं तीए पोट्टं फालावियं तेण ॥२२॥ दिट्ठे तारिस उच्चिय जारसिओ अक्खिओ सो किसोरो। तं दट्ठुं तस्स तओ कोवोवसमो समणुजाओ ॥२३॥ भणिओ साहू तेणं जइ एयं सव्वयं जइ न हुन्तं। तो तुह उदरं एयं फालावितो अहं नियमा ॥२४॥ तम्हा जाईण(णीय)मेयं इहपरलोए अणत्थकरणखमं। नो कहवि अनुन्नायं जिणेहि काउं(?)हिएसीणं ॥१॥ ननु साधोर्वधादिकं न किञ्चिज्जातमिति तस्य करणे को दोषः? उच्यते वडवादिघातादयो दोषा अत्रापि जाता एव। तथा ये च पञ्चपुण्ड्रकिशोरकादिपरिज्ञानेन परस्य प्रत्ययमुत्पाद्य स्वस्य मारणादिकरणं पारदारिकादिदूषण-मुत्तारयिष्यन्ति ते कियन्तो भविष्यन्ति, विरला एवैते स्युः। एवमतीतादिनिमित्तेऽपि भावनीयमिति गाथार्थः ॥६२॥

उक्तं निमित्तद्वारमथाजीवनाद्वारमाह।

जच्चाइधणाण पुरो, तग्गुणमप्पं पि कहिय जं लहइ। सो जाईकुलगणकम्म—सिप्पआजीवणापिंडो ॥

व्याख्या—जात्यादीन्येव धनं स्वोत्कर्षादिहेतुतया वित्तं येषां ब्राह्मणादीनां ते जात्यादिधनास्तथा च विप्रादेर्जातिरेव ब्राह्मणत्वादिका धनं तया ह्यसौ सर्व्वजनोत्कृष्टमात्मनं प्रख्यापयति, निर्वहति च। आरक्षकादीनां कुलमेव धनं तेन तेषां निर्व्वाहादिभावात्। मल्लादीनां बाहुमुष्टियुद्धादिक्रियैव धनं। कृषीवलादीनां हलवाहनादिना कृष्यादिकर्म्मैव, चित्रकरादीनां चित्रकरणादिशिल्पमेव धनमिति तेषां जात्यादिधनानां दातॄणां ब्राह्मणानां पुरतोऽग्रतः 'तग्गुणं'ति तेषां जात्यादिधनानां सम्बन्धी गुणो जात्यादिधर्म्मो यस्यात्मनः स तद्गुणस्तं दातृसमानजात्यादिधर्मकमित्यर्थः। आत्मानमपि न केवलं परमित्यपेरप्यर्थः। कथयित्वा तत्सत्कहवनादि-

क्रियाविधावुपयुक्तत्वाभावेन छद्मस्थत्वेन वा प्रमत्तसंयतः । ये चिन्तयन्नादिरूपं लभते सत्तास्वादिप्रमादपरिवर्जितेभ्यो ममाप्रमा-
दिभ्यः ध्यानात् प्राप्नोति साधुः, सोऽप्रमत्तरोधः स्मृतः । किमित्याह आविम कृतं च गमनं कर्म च शिल्पं च तानि यथा एतानि
चरमसमायातानि तेषामासेवना सा तथा, तया सम्यक् चिन्त्यो मातिपुरुषगमनकर्मशिल्पाधीनतयाचिन्त्यः । आत्माधीनतयाचिन्त्यः, प्रमा-
धीनतयाचिन्त्य इत्यादिनामप्रमेयाख्यो अपरोक्षार्थः । एवं पुनरसौ बहुधमास्थानं प्रमादपदीस्पृश्यते । यथा कश्चित्साधुर्भिक्षामटन्
भिक्षार्थं ग्रामनगरे परिचरति । तत्रासत्त्वं लोकादिक्रियाः सम्यक्कृतत्वेन दृष्ट्वा तस्याभिमुखं गच्छति, यथागमितकवितवचनादि-
क्रियाकलापं करोति, यथेह विभक्तवेदादिपरस्परविरस विरस एव इति, वेदादिशास्त्रपरम्परास्थितो यज्ञादिषु तस्मिंस्तु कस्यचित्
यदा निजसुखं क्रियां कुर्वन्तं साधुमवलोक्यन्तं दृष्ट्वा चिरं पृच्छति यथा साधो ! त्वया किं हवनादिक्रिया सम्यगसम्यग् वा विधा-
यते येनेत्थं निरीक्षते तदा साधुर्ब्रूते, यथा अग्निज्वालादिस्थानयागयज्ञयोपवीतादिस्य सम्यगसम्यग् वा क्रिया स्यात् । तत्र तस्यैव
चिन्तनानामर्थप्रतिभासादिसम्यक्स्वरूपा यत्र यथावत् प्रयुज्यन्ते, एवं यथा ओमित्यादयोऽक्षरस्वरूपा, बाहुविस्तरो घृताद्यैः प्रक्षेपास्या,
स्थानहस्तप्रयादिरूपं, नामोऽप्रमेयादिका, स्थाला प्रमाणादिः, पोतो ध्वनिरूपो, यत्र यथावत् प्रयुज्यते सा सम्यक् क्रियेति । यत्र च
तथाविधरूपो न्यूनतया अधिकतया विपर्ययेण वा प्रयुज्यन्ते, न यथावत् सा विविधा असम्यक् क्रियेति । तदित्थमादरादिक्लिष्टया
ध्यानेन तस्समानयाविकल्पपरमना प्रवर्तनं विधीयते । तत्र च स प्रमत्तसम्पूर्णया पार्श्वस्थे समयोऽपमित्यप्यतस्य मन्त्रकः सन्
सत्यादिवचनदानादरमपादि दापयति तदाधीनत्वाद्योपसस्पादन भोजनदाप्यादनपयपुपरतं स्वोदीरणादि विचिन्त्य गुरुनिस्तारयादि
कुर्यात् । यदि प्रमत्तः(सोऽ) सन् स्तोऽपि किञ्चित् प्रमत्तक्रियादिकं प्रसंरत्वं प्रमादत्वं प्रकटयति तदा अपरोऽपि यावत्तो दूषणमा

स्यादिति। यदा पृष्टोऽपृष्टो ब्राह्मणोऽहमित्यात्मानं जातिमन्तं साक्षादेव कथयति तदा स्फुटवचनेनैव तद्गुणात्मनः प्रकाशनाज्ञा-
त्युपजीवनं भवति। तत्रापि मायामृषावादादयो दोषा वाच्याः। एवं क्षत्रियादिजातेरप्युपजीवनं ज्ञेयम्। कुलोपजीवनं यथा उग्रकुलेषु
भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुरुग्रपुत्रं हडिमभृतीनि समारचयंतं दृष्ट्वा तत्पितरमाह, यथा हव्यादीनामवितथाऽकरणाद् ज्ञायते यथा सुशिक्षित-
प्रक्रियस्योग्रपुत्रोऽयमित्यादि एवं भोगादिकुलेष्वपीति। गणोपजीवनं यथा मल्लादिगृहे भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुस्तान् युद्धादिक्रियानिरतान्
व्यवलोक्य कथयति। यथा मल्लानां युद्धप्रस्तावे वासुदेवादिप्रतिमाप्रणमनखड्गबाहुयोधनादिव्यवस्थाभापणं तथा कखाड(अक्षवाट)के
प्रविष्टस्यैकस्य मल्लस्य निजभूम्याक्रमणेन प्रतिद्वन्द्विमल्लघाताय पार्श्वे गमनं ग्रीवाबन्धादि च स्यात्, धरणिपातछुप्तांकयुद्धादिप्रकटनं
च भवतीति। ततो मल्ल एवासौ गार्हस्थ्य आसीदिति स्वगणपक्षपातादाहारादि दापयन्तीत्यादिपूर्ववत्। कर्म्माजीवनं यथा कृपी-
वलस्य गृहे भिक्षार्थं प्रविष्टः कृपीवलस्य पुरतः साधुर्भणति यथा यदि प्रभूतं द्रव्यं कृपिकारापकाद्वणिगादेः कृपीवलो लभते तदा
हलादीनि शुभानि करोति। अथ स्तोकं तदा अन्यथापीति। कृपिकारापकोऽपि यदि प्रभूतद्रव्यवान् स्यात् तदा तानि शुभानि कार-
यति। अथ स्तोकद्रव्यवान् तदा अन्यथापीति। तच्छ्रुत्वा गार्हस्थ्ये कृप्यादिकर्म्म निपुणोऽसावासीदित्यादि पूर्ववत्। शिल्पाजीवनं
यथा शिल्पिनो गृहे प्रविष्टः शिल्पिनः शिलावर्त्तकादेः पुरतो जल्पति यथा यदि प्रभूतं द्रव्यं शिल्पी लभते तदा शुभानि देवकु-
लादीनि कारयति। अथ स्तोकं तदा इतरथा। एवं कारापकेऽपि वाच्यमिति। ततः शिल्पिकोऽसौ पूर्वमासीदिति संभाव्य स्वशिल्पि-
त्वपक्षपातात्तस्यासावशनादि दापयतीति। एवं च यदुपजीवनेन यः पिण्डो लभ्यते स तेन व्यपदेश्यो ज्ञेय इति गाथार्थः ॥६३॥

अधुना जात्यादीन्यनन्तरगाथोत्तरार्द्धोपात्तानि व्याख्यातुमाह।

माइमया विप्पाइ व चाइ उग्गाइ पिउभवं च कुलं । मल्लाइ गणो किसिमाइ कम्म चित्ताइ सिप्पं तु ॥६४॥

व्याख्या—मातृभवा जननीसमुत्थेत्यर्थः । यथा विप्रादिका ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यप्रमुखिका, या विकल्पे जातिर्लोकप्रतीता ज्ञेयेति शेषः । उग्रादि उग्रभोगराजन्यादिकं । उग्रभोगादिदेवेनारक्षकत्वेन गुरुत्वेन च व्यवस्थापितो वंशविशेषो, क्षत्रियाः प्रतीता, इक्ष्वाकवो नाभेयवंश्या इति । यथा पितृभवं जनकसमुत्थमित्यर्थो, वा विकल्पे कुलं ज्ञेयमिति शेषः । तथा मल्लादिर्मल्लसमानसमय-स्थानो बाहुल्यगोष्ठीप्रमुखसमवायो गण उच्यते इति शेषः । मल्लगणसारस्वतगणस्वरूपं तु लोकरूढितो ज्ञेयं । तथा 'किसिमाइ' त्ति मकारस्य अलाक्षणिकत्वात् कृष्यादिर्वाणिज्यादिव्यापारसमुत्थवृत्ति 'कम्म' त्ति कर्म विज्ञेयम् । तथा चित्रादि आलेख्यलेपादिकं तूर्णनसीव-नादिकं वा शिल्पं विज्ञानमुच्यते । एतद् उ कर्मशिल्पयोर्व्यवधानकं यथा अनाचार्योपदिष्टं कर्म आचार्योपदिष्टं शिल्पमिति कर्मशिल्पयोर्भेद इति गाथार्थः ॥६४॥

उक्तमाजीवनाधारस्य वनीपकद्वारं व्याख्यातुमाह ।

पिंडट्ठा समणातिहि—माहणकिविणसुणगाइभत्ताणं । अप्पाणं तब्भत्तं दंसइ जो सो वणिमो त्ति ॥६५॥

व्याख्या—पिण्डार्थं भक्तपानार्थं भोजनमन्नादिनिमित्तं श्रमणादिभक्तिप्रदर्शकः । आत्मानं तद्भक्तं दर्शयतीति योगः । केषा-मित्याह श्रमणातिथिब्राह्मणकृपणश्वादिभक्तानाम् । इह च निर्ग्रन्थशाक्यतापसगैरिकाजीवकभेदात् पञ्चधा श्रमणाः स्युः । तत्र निर्ग्रन्था यतयः, शाक्या बौद्धाः, तापसा वनवासिपाखण्डिनः, गैरिकाः परिव्राजकाः, आजीवा गोशालकमतानुसारिण इति । तथा अतिथयोऽभ्यागतप्राघूर्णकाः, ब्राह्मणा विप्राः । कृपणा अत्यन्तदरिद्राः अन्धपङ्ग्वादयः, श्वानः कुक्कुराः ।

तदुर्म्मनस इष्टवियोगादिविधुराः । अवान्धवाः स्वजनादिरहिताः । आतङ्कवन्त आकस्मिकज्वराद्युपेताः । जुङ्गिताङ्गाः कर्त्तितहस्त-
पादाद्यवयवा इति । शुनकाः श्वान आदिर्येषां ते शुनकादयः आदिशब्दात् काकशुकयक्षप्रतिमादिग्रहः । ततः श्रमणाश्चातिथयश्चे-
त्यादि द्वन्द्वस्तेषां भक्ता बहुमानपरा ये गृहस्थास्तेषां पुरतः आत्मानं स्वं, किमित्याह (ग्रं० २५००) तद्भक्तं तेषु श्रमणादिषु विप-
येषु भक्तं बहुमानवन्तं दर्शयति प्रकाशयति यः साध्वाभासः स 'वणीमो'त्ति प्राकृतत्वाद्वनीपक इत्युच्यते । कथं पुनरात्मा तद्भक्तो
दृश्यते ? उच्यते श्रमणादिप्रशंसाकरणत इति । यथा कश्चित् साधुः भिक्षार्थं गृहे प्रविष्टो निर्ग्रन्थानाश्रित्य वक्ति यथा भो श्रावक-
तिलक ! तवैते गुरवः सातिशयश्रुतोपेताः शुद्धक्रियानुष्ठानपालनपरा अत्यन्तं मोक्षाभिलाषिण इति । तथा शाक्योपासकगृहं प्रविष्टः
शाक्यांस्तत्र भुञ्जानान् दृष्ट्वा तद्भक्तानां पुरतस्तत्प्रशंसां कुरुते, यथा अहो शाक्याश्चित्रलिखिता इव निश्चला भुञ्जते । युक्तमित्थं
भोक्तुं । तथा दयालवो दानशीलाश्चैते । तथा रासभवदत्यन्तं मैथुनप्रसक्तेषु द्विजेष्वप्यशनादि दत्तं न निष्फलं भवति किं पुनः शा-
क्यमुनिष्विति । एवं शेषानपि तापसादीनाश्रित्य तत्प्रशंसाकरणेन वनीपकत्वं ज्ञेयम् । अतिथिभक्तेषु(क्तानां) पुरतोऽतिथिदानं प्रशस्यं
वदति यथा प्रायेण लोक उपकारकेषु प्रत्युपकाराय यतते, सर्व्वदा परिचिते वा, तन्निश्रया आश्रिते वा नतु मार्गपरिश्रान्तातिथि-
रूपप्राघूर्णकेष्वतस्तेषामशनादि दत्तं महते पुण्याय, तस्यैव च दानं प्रशस्यमुच्यते इति । ब्राह्मणभक्तानामग्रतस्तत्प्रशंसाद्वारेण तद्दान-
माहात्म्यं ख्यापयति । जातिमात्रोपजीवेष्वपि द्विजेषु दत्तं भक्तादि बहुलं स्यात् । किं पुनर्यजनादिषट्कर्म्मनिरतेषु धर्म्मकथादिना
जननिस्तारकेषु तद्दत्तं हि प्रभूतकालवेद्यस्वर्गादिसुखफलकृदिति । कृपणभक्तानां पुरतस्तद्दानोपबृंहणां कुरुते । यथा अयं लोकः
पूजितपूजकस्ततो य एवं पङ्ग्वन्धदीनहीनाङ्गेभ्योऽशनादि दद्यात् स एव दानपताकां जगति गृह्णातीति तत्प्रशंसां कुरुते । यथा किल

षडीमहर्षीणां जगत्यप्रकम्प्यत्वात्पूजाधारा, ये च किञ्चित् किरित्योर्वं चम्पूर्ण मधुरादिरसाः यानः सर्वदैव वर्तन्ते, न तेषां दुष्टकम्पोऽन्यायमार्गोऽत्र इयं सत्ये, यौते यत्र कैलासे गौरीमहेश्वरौ किल त्रैलोक्यप्रभवौ नित्यमवस्थाननिवासिनः परं समस्तमाया शुक्लत्वेषविदेशा एते मानुष्या मर्त्या चरन्ति तथा भवनादिरमेन पूर्वमनामीप्सितचारिणः, तत्तदाचरणमापनीप्सित- चारिणश्च स्वतः पूज्या एते इति। एवं सन्दर्शनादिषु शुभाशुभादिनिवेदनपठ्यादिकं बहु यं प्रवर्तति। यथादिमकेषु(क्वाना) पुरत्र साधे। धीरस्तोऽयं किं शुभो वा सम्यग्दृष्टिरिति पृष्टोऽप्यये वा दत्तसंवादितं इत्थ इति। तदिदं वनीपकत्वप्रयोजनेन कृपणभावद- र्शनेनोत्पादितः पिण्डो वनीपकपिण्ड इत्युच्यते। बहुदोषदुष्टत्वाद् यतोऽत्र धार्मिकेऽधार्मिके वा पात्रे दानं दत्तं निष्फलं न भवती- त्येवमनुकम्पाप्रवर्तनप्रवर्तनो समाश्रितस्य मिथ्यात्वस्थिरीकरणदोषः स्यात्। यदा तु श्वाने काकादिके भक्षितास्वपं वनीपकत्वं स्यात् तदा विशेषतो दोषाधमस्य सुस्थापितं पापपर्व एव शुभ इति विपरीतबोधस्य लोके दानपात्रत्वानिश्चयात्वं स्थिरीकृतं स्यात्। तथा यदि पापवस्तत्वेयाश्वाम अनुकम्पाः सुस्थाः सपुत्रकनामाश्रितास्तन्व आपात्रमर्याचारे बहुपुत्रादि अल्पसपर्येपनं च विरुद्ध- मिति संबन्धविधपन्न। यतो शान्यप्रवर्तनापि वा कारस्यमाविपमस्कुम्भम स एव च सम्यक्त्वमनस्यस्तं मविषयेव। तथा सुपा- पत्रम तत्वदंसया कृतः स्यात्। यथापि रसबहुमादि पठ्यादिप्रस्थिसिता एव दुर्धरं हस्पतीकं। धार्मिकयजपानादिना तु इथासम इति व्यभिचारि। तदर्थसाधननिष्पन्नाहारस्याभ्यवहारेण तु मायादिदोषाद्यनुभवितोऽभयप्रदायामाधारानवस्थितमसत्यमिति। अथ प्रा- न्याः स्वरूपान्यतमन्येभिर्न दीनार्थस्य भाद्रपदादि विधिपात्रप्रवर्तनं यान इव दीनास्यं वर्तयन्तीति स्वोपसम्पन्नतः प्राप्या यस्ये- पुरिति भवपदविराधना तथा मस्वनीय मत्सादमेते वर्तन्तेऽस्योऽसद्दुपासनादेषु मैते भयोऽप्यासप्तकन्निति विपिन्त्य विपादि

दापयेयुरिति साधोरात्मविराधना स्यात्। एवं ब्राह्मणादिष्वपि प्रशंसायां मिथ्यात्वस्थिरीकरणमृषावादादयश्च दोषाः स्युरिति गाथार्थः ॥

उक्तं वनीपकद्वारमथ चिकित्साद्वारमाह । आहारकारणेण वि दु विह,तिगिच्छं कुणइ मूढो ॥६६॥

भेसज्जवेज्जसूयण–मुवसामणवमणमाइकिरियं वा । 'भेसज्जवेज्जसूयणं' ति तत्र भेषज्यं

व्याख्या—सूक्ष्मबादरभेदाद् द्विविधा चिकित्सा स्यात्तत्राप्याद्या द्विविधा तां वक्तुमाह करोतीति योगः । यथा

त्रिफलाद्यौषधविशेषो, वैद्यो भिषक् तयोः सूचना उछिङ्गना अनभिज्ञस्य रोगिण एतद्द्वयावबोधनेत्यर्थस्तां प्रतिकारम् ? इति पृच्छति स

कश्चिद् रोगार्त्तो गृही भिक्षाद्यर्थं गृहे प्रविष्टं साधुं दृष्ट्वा भगवन् ! एतस्य मदीयव्याधेर्जानीषे कमपि ततोऽस्य(स्यान-

प्राह भो श्रावक ! यादृशं तवेदं गंडादिकं वेदनाहेतुरस्ति तादृशं ममाप्यासीत्तच्चामुकेनौषधिना मम नष्टवेदनमभूदिति रोगप्रतीकारं

भिज्ञस्य)सतो भैषज्यकरणाभिप्रायोत्पादनाद् भैषज्यसूचनं कृतं। यद्वा रोगिणा चिकित्सां पृष्टो वक्ति किमहं वैद्यो येन द्विरूपापि

जाने ? इति । एवं च वदता रोगिणोऽनभिज्ञस्य सतो वैद्यं पृच्छामीति परिणतिविधानाद् वैद्यसूचनं कृतमिति । इयं च शर्करादिभक्षणेनोदीर्णपित्तादेरुपशम

सूक्ष्मचिकित्सेत्येको भेदोऽथ बादरचिकित्सामाह । 'उवसामणवमणमाइकिरियं व'त्ति तत्र काथकरणस्वेदनविरेचनसिरोवेधक्षाराग्नि-

उपशमनं, पटोल्यादिकटुकौषधसंयोगनिष्पन्नक्वाथपानादिनोर्ध्वमुद्गिरणं वमनं आदिग्रहणात् चोपशमनवमनादिक्रिया तां, वा

कर्म्मादिक्रियाग्रहः । गोऽलाक्षणिकस्ततः उपशमनं च वमनं च ते आदिर्यस्याः सा चासौ क्रिया आहारस्य तुच्छग्रास-

विकल्पे, इत्येवं द्विविधचिकित्सां करोतीति योगः । उपलक्षणत्वादन्येन वा कारयति । किमर्थमेतां करोतीत्याह द्विप्रकारप्रतीकारं

मात्ररूपस्य कारणेनापि तन्निमित्तमपि न केवलमुपकरणादिकारणेनेत्यपेरर्थो द्विविधचिकित्सां सूक्ष्मबादरभेदाद्

करोति पश्चात्तेन साधुना चिन्ते भूयः संयमनिरपेक्षत्वात्सुखशीलतेति । तथाहि चिकित्साकरणे चिकित्सां कुर्वतो यतेः कन्दमूलादिभक्षणेन कायकषायादिपाकप्रयोगादसंयमः स्यात् । तथा नीरुक् सन् गृहस्थस्तप्तायोगोलकवत् सर्वजीवोपमर्दकत्वात्सर्वत्र प्रवृत्तिं कुर्यात् । यथाऽयःपिण्डः सर्वतो जीवान् दहति एवं सर्वत्र प्रवर्तमानो गृही जीवघातकः स्यात् । केनापि वैद्येनाभ्यासवमनेनाग्रासनादिकर्मणा कृत्वा बहूनां सत्त्वानामुपघाते पर्यन्ते एवं गृही नीरोगः स्वस्थश्चिति संयमविराधनोक्ता । तथा यदि दैवदुर्योगात् साधुचिकित्सानन्तरं रोगिणो व्याधेराधिक्यं जायते तदा कुपितस्तस्यात्मीयो लोकस्तं साधुं नयेदित्यात्मविराधना । एवं सति यदे भावावधिस्तदा एवंविधानर्थपरम्परां कुर्वन्तीति जनापवादः स्यादिति प्रवचनविराधनेति । तद् चिकित्साकरणेनो-त्पादितः पिण्डश्चिकित्सापिण्ड इत्युच्यते इति भावार्थः ॥६६॥

उक्तं चिकित्साद्वारमथ क्रोधपिण्डद्वारं व्याख्यातुमाह ।

विज्जातवप्पभावं निवाइपूयं बलं व से नाउं । दट्ठूण व कोहफलं, दिंति भया कोहपिंडो सो ॥६७॥

व्याख्या—विद्या च जीवहरणादिना प्रतीता उपलक्षणत्वान्मन्त्रयोगपरिग्रहः । तपश्च मासक्षपणादि तयोः प्रभावः उच्चाटनादिसामर्थ्यं विद्याप्रभावस्तं । तथा नृपादिपूजां राजामात्यप्रभृतिलोकमाननीयतां राजादिपक्षबलमित्यर्थः । बलं सहस्र-योधादिशरीरसामर्थ्यं । वा विकल्पे से तस्य साधोः सम्बन्धिनं ज्ञात्वा अवबुध्य तथा दृष्ट्वा साधोरप्यन्यस्य च विकल्पे किं तदि-त्याह क्रोधस्य रोषस्य साधुसत्कस्य फलं शापदानेन मरणादिलक्षणं दर्शनं, यं पिण्डं गृहिणः साधवे इति देयाः । ददति यच्छन्ति कस्मात्स्मरणादित्याह भयाजीवहानि विनाशं यतिविषयादथवा क्रोधे सति विद्यातपःप्रभावादिभिः कारणादि,

तपसस्तु शापदानादिना राजवाछभ्यात्तु नगरादेर्निस्सारणदण्डादिना, शरीरसामर्थ्यान्मुष्टिप्रहारदानादिना मामनर्थं प्रापयिष्यतीति । अत्र च सर्व्वत्र कोप एव पिण्डोत्पादने मुख्यं कारणं द्रष्टव्यं कोपपिण्डस्य प्रस्तुतत्वात् विद्यातपःप्रभृतीनि तु तत्सहकारिकारणान्येवेति न विद्यापिण्डादिभिः सहास्य लक्षणसांकर्यमाशङ्कनीयमिति । स किमित्याह । क्रोधादुत्पादितः पिण्डः क्रोधपिण्डः, स उक्तरूपो विज्ञेयः । इह चोदाहरणं सूत्रकारो लाघवार्थं 'कोहे घेवरखवगो' इत्यग्रेतनगाथांशेनाग्रे वक्ष्यति । वयं तु स्वस्थानत्वादत्रैव ब्रूमस्तच्चेदं, क्रोधे क्षपकज्ञातं यथा—

इह आसि भरहवासे नयरं नामेण हत्थकप्पंति । तत्थ य एगो विप्पो अ होसि सद्धम्मकम्मरओ ॥१॥ तस्स य गेहे जायं अहन्नया मयगभत्तकरणं ति । तत्थ य भिक्खमडन्तो विगिट्ठतवओ महाखवओ ॥२॥ मासस्स य पारणए संपत्तो तग्गिहे तओ तेण । दिज्जन्ते दट्ठूणं घयपुन्ने भूमिदेवाणं ॥३॥ तेणावि जाइया तो पडिसिद्धो बंभणेहिं तो कुविओ । अन्नहिं दाहित्थेवं, भणमाणो निग्गओ स मुणी ॥४॥ अह अन्नं माणुस्सं पंचम्मि दिणे चेव दिव्वजोएण । पंचत्तमुवगयं तस्स मासिए सो पुणो पत्तो ॥५॥ पुणरवि तहेव तेणं दिज्जन्ते बंभणाण घयपुन्नो । दट्ठूणं तेणाविय, विमग्गिया तेहि पडिसिद्धो ॥६॥ कुविओ नीसरिओ सो तहेव वयणं मुहेण पभणन्तो । अन्नंमि दिज्जइ त्ति य जावन्नमाणुसमतीयं ॥७॥ तस्स वि मासियभत्ते, समागओ कहवि दिव्वजोएण । पुणरवि तहेव तेहिं पडिसिद्धो निग्गओ कुविओ ॥८॥ दिज्जइ अन्नंमि अन्नं (य तं) मुहेण वयणं भणन्तओ स मुणी । तं सोउं थेरेणं एगेण दुवारवालेण ॥९॥ चिन्तियमिमेण मुणिणा, जहऽन्नहिं दाहिहत्तिवयणेण । पुरओवि दोन्निवारा साव (सो अ) दिन्नो च्चि वस्स फलं ॥१०॥ दोमणुयमरणरूवं दिट्ठं संपयं तइयवारं । एसो दिन्नो निसि(सर)उ, ता मा सव्वाणि वि मरंतु ॥११॥ गिहवइणो

गंतूणं घरे तेणावि मग्गमीएण। एगयरिय खामिया पउरा विसा य चउभुया ॥१२॥ एवं जो इह कम्मइ स कोहपिंडो मुणए यिवोहिं। 'पडिहरियम्मो एसो, दिवविण्छंतोहि समयाउ ॥१३॥ इति गाथार्थः ॥१७॥

' व्याख्यातः क्रोधपिण्डद्वारं, अथ मानपिण्डद्वारमाह।

लद्धिपसंस(सउ)त्तिइउ परेण उच्छाहिओ अवमओ वा। गिहिणोऽभिमाणकारी, जं मग्गइ माणपिंडो सो॥

व्याख्या—लब्धिप्रशंसाभ्यां लब्धिप्रशंसाभ्यां समुत्तेजितो लब्धिमत्त्वं प्रशंसां चान्येन कृतामेत्यर्थः। 'उच्छाहिउ'त्ति, उत्साहः प्रोत्साहितो मत्सहायतयेति यावत्। यथा त्वमेव लब्धिमानसि तेनापि कथितं लापितवान् लब्धिसिद्धत्वा प्रशंसायामस्मनः श्रुत्वा, 'उचिह त्व'मि मह-मेव पोषय इति तथा गर्वितः इत्यादि व्याख्येयं। यद्वा परेणान्येन सामर्थ्यर्ता उत्साहितस्तथैवास्य कार्यस्य करणे समर्थं इत्या-दिवचनेन प्रेरितः। यद्वा अपमतोऽपमानितस्तथा न किंचित् किमपीत्यादिवचनेन परेणैव तिरस्कृतो, वा विकल्पे। तथा गृहिणो गृहस्थस्याभिमानमुद्भवेन साधुना याचितस्तथोऽस्मै तदीयकलत्रादिसमक्षं तिरस्कृतस्यापि मया दातव्यमस्येत्येवंरूपमहंकारं करो-तीति वचनश्रवणेनैवं गीतोऽभिमानकारी यतिरिति क्षेप। गुणापम एषा योऽभ्यर्थितः प्रयोजनं न सावयितुं समर्थ इत्यादिवचने-नोत्पन्नकर्ता इत्यर्थः। यं पिण्ड सेवकिमादिरूपं मार्गयति याचयति यावत इत्यर्थः, स मानादुत्पादितः पिण्डो मानपिण्डः स्यात्। यथाप्युदाहरणं 'यामे सेवक्षुल्लको नाम' त्ति गाथागाथाभयेन कथ्यति। तदपि कथानकलक्षणेन सूत्रस्पर्शेनैव, गामे सेवकिप्रा-गुणस्थापितं यथा।

गिरिफुल्लिय नाम नयरं आसि। तत्थ इयतो नाम खुड्डो, तस्स य मिसिगुत्तरथा नाम भारिया। तत्थ य घणागुरुंपरि

परिया के वि खुड्डेणो समोसढा। इउ य तत्थ एगंमि पत्थावे सेवइयाऊसवो उवट्ठिओ। तत्थ पभाए चेव तरुणसमणाणं परोप्परं केलीए उल्लावा पवत्ता। तत्थ एगेण खुड्डएण भणियं। जहा भो समणा अज्ज भोयणवेलाए घरे घरे सेवइयाउ लब्भिहिंति किन्तु पभाए चेव जो ताउ अम्हं सव्वेसिं जहिच्छाए भोयणकरणजोग्गाउ आणेइ सो नाम लद्धिमंतो। तउ एगेण खुड्डएण वुत्तं जहाऽहं आणेमि। इयरेहिं भणियं आणेहिसि परं न घयगुलसहियाउ ताहिं न अम्हं कज्जं। खुड्डएण भणियं। जारिसियाउ इच्छह तारिसियाउ जइ न आणेमि ता, नियनामं पि न वहेमित्ति गरुयं नंदिभायणं गहिउं निग्गओ इंददत्तइब्भस्स गिहं पविट्ठो दिट्ठाउ य पउराउ सेवइयाउ रद्धाउ। घयगुलाणि पउणीकयाणि चिट्ठंति। बहुपयारं पियंगुमइया सयासाउ जाइयाउ। तीए बाढं पडिसिद्धो। तेण संजायाहंकारेण वुत्तमवस्सं मए एयाउ गिण्हियव्वाउ। तीए भणियं जइ तुमं किं पि लहिसि ता, मम नासउडियाए मुत्तियं ति। तएणं गेहाउ निग्गंतूण कोइ पुट्ठो जहा कस्स सन्तियं इमं गिहं? तेण भणियं, इंददत्तइब्भस्स। खुड्डेण भणियं इण्हि सो कत्थ? तेण वुत्तं परिसाए, तत्थ गंतूण परिसाजणा पुट्ठा। जहा को एत्थ इंददत्तो इब्भो? तेहिं भणियं, तेण किं कज्जं? खुड्डएण वुत्तं तं किंचि जाइस्सामि, सो य तेसिं मइणिवइओ हवइ त्ति तेहिं वुत्तं अम्हे जायसु सो किविणो न किंचि दाहिसी। इंददत्तेण मम उहावणा भविस्सइ त्ति चिंतिय पुरओ ठाउं खुड्डगो वुत्तो जहा—अहं इंददत्तो इमे केलीए एवं जंपंति, जं तुमं मग्गासि तं दाहामि। खुड्डएण तस्स वभिचाररक्खणत्थं वुत्तं। जहा एएसिं छण्हं पुरिसाहमाणं समो महिलियामुमणिसो(माणसो)हवसि ता न मग्गेमि, अह न एरिसो ता इमीसे महालियाए परिसाए मज्झे किंपि तुमं मग्गेमि, तेहिं भणियं के छप्पुरिसाहमा?। सो भणइ निसुणह। सडंगुलि १ बगुडावे २ किंकरे ३ तत्थण्हायए ४। गिद्धावरिङ्खिय ५ हद्दनए, य ६ पुंरिसाहमा छओ ॥१॥ तत्थ सडं-

सुव्वइ वि जहा एगो गामो अत्थि तत्थ य महाकोडुंबियपुत्ती एगो कोडुंबियपुत्तो, तस्स य मणोरमा नाम पिया। अन्नया य सीय-
काले मयरस्स पभाए चेव छुहा जाया। तेण सा पच्छूसे पिया भणिया, जहा पिए रंधि चेव अईव छुहए, रंधेहि, तीए वुत्तं नाह
एवं, ता अन्नेसि कुडीए छारं अत्थि इंधणं, पच्चासन्न अगणिं, देहि अग्गिं, चोल्लाउ अच्छिय छोडिय चाउलए तिरच्छ तंदुले सुणो
य कम्म रंधिऊण करिस्सामु भोयणसविहाणं परिवेसेमि तेण पिया य अन्नेसु वि भणिऊण गहेयव्वं। जाव तीए परिसिंचं। एवं
भरियं कुडीए(ए) छारं संवरंतस्स छगाउ अंगुलीउ पभाए कोया फेक्कडि देंति रंधिऊण नाम्मो खंडंगुलिओ त्ति विस्सुय(ओ)य? एवं अन्नत्थ
जाणेति जहा एगंमि गामे महासत्यवेणगो, महापेमपरवसो एगो कुलपुत्तो होत्था। अन्नया भज्जाए सो भणिओ। जहा पहसिय
कलसाउ पाणियं आणेहि, सो य पिया वि अमंसु वि भणिय रियवे मा कोया पेच्छस्संति त्ति एरिसए पच्छिमपहरे पच्छ-
रिंच घडं आणेह वि। तत्थ तस्स पच्चागमणे कोवस्स उक्कंपरउक्कंपरेसु पडिया तया कव(ए)विक्व कणय उडंति। मामिणीऐ
पिंडियं घडे पच्छिमपहरे भज्जाए पमे गहाय वि रेणिओ नाम्मो घडदासेत्ति विस्सुओ २। तहा किंकरे वि जहा किंड
एगंमि गामे एगो कुलपुत्तो निययभज्जाए अईव महाणुरागरत्तो होत्था। सो य पासिय पभाए उट्ठिऊण भासेइ मज्झ।
जहा इच्छए। अच्छामि किं करोमि मज्झ उवओगाउ दप्पणं आणेहि पिया वि अमंसए वि भणिऊण गहेव करेइ। पुणो वि मज्झ
किं करोमि। ता मज्झ तंदुले अच्छु एवं पाय मे मोयवं देहि, पच्चासु पच्छिमु धोवेहि मायमायवि कए मेऊण वायि तुपसु तहा
मयं पाए पक्खालिय पण्ण पौवमुहि, अवेण नाम्मो किंकरो त्ति विस्सुओ ३। तहा तपयच्छायए वि जहा एगो महापउो अत्थि
भणियपुत्तो तेयमया निययभज्जा भणिया। जहा पिए अहं पारुभिक्खामि तीए भणियं नाह एवं ता आगमए पडिऊण गच्छ, पा-

णपोत्तियं परिहसु, नियसरीरं चोप्पडसु घडयं गेण्हसु, तलाए ण्हाइउं जहिच्छं देवच्चणं कुणसु घडयं च जलस्स भरिउं आगच्छसु त्ति। तेण पिययमा जं आइसइ त्ति भणिऊण तहेव कयं, एवं निच्चंपि। जणेण नाओ तत्थण्हायउत्ति विस्सुओ ४। तहा गिद्धव्व-रिङ्खित्ति। जहा एगो तरुणपुरिसो भज्जावयणनिद्देसकरो होत्था अन्नया तब्भज्जा रसोइए उवविट्ठा। तेग भोयणं जाइया। तीए भणियं थालं गहिऊण मम समीवे आगच्छसु सो पिययमा जं आइसइ त्ति भणिऊण तहेव आगओ। तीए परिविट्ठं भणिओ य जहा भोयणट्ठाणे ट्ठाउं भुञ्जसु। गओ य तओ तेण लुक्खमिणं ति काउं घयं जाइयं। तीए रंधंतीए तह ट्ठियाए चेव भणियं। मम समीवे थालं गहिऊण आगच्छसु तेण सो गिद्धोविव उक्कुडुओ रिंखति त्ति गिद्धव्वरिङ्खित्ति विस्सुओ ५। तहा हद्दनओत्ति, जहा एगस्स कुलपुत्तयस्स नियभज्जाए समं विसयसुहमणुहवंतस्स दारो जाओ। सो य खट्टलियाए चेव ट्ठिओ मुत्तपुरीसं वोसिरइ। तउ मुत्तपुरीसेण बालओ खट्टल्लियाबालपोत्तयाइं च खरडियाइं दट्ठूण भज्जाए भणइ इमस्स बालस्स पुरीसं धोविऊण फेडहि। तेण पिययमा जं आणावेइ त्ति भणिऊण तहेव कयं। एवं निच्चंपि जणेण नाओ हद्दनउ त्ति विस्सुओ ६। ए एते छप्पुरिसाहमा कहियत्ति। तउ तेहिं एक्ककालं सअट्टट्टहासं हसन्तेहिं भणियं, एयस्स छप्पिदोसा संति। ता मा एयं महिलि-यामुणिसं(माणसं)जायसु। इंददत्तेण खुड्डगो भणिओ जहा जायसु जं ते रुच्चइ। न एएसिं सरिच्छोहं। खुड्डगेण भणियं जइ एवं, ता घयगुलजुत्ताउ पत्तभरणपमाणाउ सेवइयाउ इण्हिहिं देहि सो य देमित्ति भणन्तो खुड्डगं(गहिय) गहाभिमुहं चलिओ। जाव गिहदुवारे आगओ एत्थंतरे खुड्डएण जं भज्जाए सह जंपियं आसि तं सव्वं कहियं। तेण भणियं जइ एवं ता तुमं एत्थेव गिह-दुहारे चिट्ठसु। हक्कारिओ आगच्छसु पविट्ठो इंददत्तो पुट्ठा सा जहा रद्धाउ सेवइयाउ घयगुलाणि पउणीकयाणि ? तीए भणियं

गुत्ति त्ति जहा एगो गामो आसि तत्थ य महाईसाणुवत्ती एगो कोडुंबियपुत्तो, तस्स य मणोरमा नाम पिया। अन्नया य सीय-
काले मगसिरस्स मासम्मि तेण खुहा भावा। तेण सा पच्चूसे ठिया भणिया, जहा पिए हत्थि तेण बहुंच खुए, रंधेहि, तीए वुत्तं अह
एवं, ता आणेहि दुद्धम्मि कारं आसाढ ईधणं, पच्चावसु जलणं, देहि अहरणं, कोड्डाउ कट्टिय सोहिय थालीए सिरसु तंदुले खुभो
य धाय रंधिऊण खीराइ वेणपहट्टिऊण परिवेसेमि तेण पिया य आणेइ त्ति भणिऊण तहेव कयं। जाव खीर परिसिद्धं। एवं
पइदिणं दुद्धीय(ए) कारं उवरतस्स तहाउ अंगुलीउ पमाए खोया पेच्छंति देहिं देरिऊण नामो खडंगुलिणि विस्सुय(ओ)त्ति? अह गुरु
दावेमि जहा एगम्मि गामे महायुद्धोगमो, महापेमपरसो एगो कुलपुत्तओ होत्था। अन्नया महाए सो भणिओ। जहा पइदियं
दव्वपाढ पासियं आणेहि, सो य पिया जाइ आगच्छइ त्ति भणिय दिवसे मा लोगा पेच्छिस्संति त्ति राईए पच्छिमपहरे घ-
रिणं घडं आणेइ त्ति। तत्थ तस्स गमणागमणं करेतस्स तडागवउरुक्खंसु पक्खुता वगा घ(ड)त्ति सद्द उड्डेंति। गामिपरि
चिंतियं को राईपच्छिमपहरे तडाए वगे उड्डावेइ त्ति इयमिओ नामो वगुड्डावेणि विस्सुओ २। तहा किंकरे त्ति जहा किम
एगंमि गामे एगो कुलपुत्तगो निययपरिणए मयं पासाणुरागरत्तो होत्था। सो य पारियं पमायं उट्ठिऊण भासइ मन्मय।
जहा दइए। आइससु किं करेमि सव्व तहाणाउ छदयं भागेहि पिया वि आइसइ त्ति भणिऊण तहेव करेइ। पुणो वि भणइ
किं करेमि। सा भणइ तंदुले कंडसु एवं जाव मे भोयणं देहि, पच्चाइ गच्छिसु सोरेहि भायणाणि ठावे वेढूण ताणि धुयसु तहा
ममं पाए पक्खालिय सयण वीयदहि, एवेण नामो किंकरो त्ति विस्सुओ ३। तहा हत्थण्हायए त्ति जहा एगो महापत्तो आसि
वणियपुत्तो तेणपया नियपत्ती भणिया। जहा पिए अहं पाढयिस्सामि तीए भणियं मा एवं ता आयसए पडिऊण पाढइ, पा-

नडो, तस्स य जयसुंदरीविहुयणसुंदरी नामाउ दुवे दुहियाउ। अन्नया य गामाणुगामं विहरमाणसमणगणपरियरिया धम्मरुइणो नाम सूरिणो तत्थेव नाणादुमसंकिन्ने परमरमणिज्जे गुणशिले चेइए समोसढा, अच्छइ य तेसिं आसाढभूई नाम सीसो वेसभासाइअणेगविन्नाणकुसलो, सो य भिक्खकज्जेण वसहीउ नीहरिओ। संपत्तो भिक्खट्ठं विस्सकम्मुणो गिहं। तत्थय पहाणो एगो मोयगो लद्धो। दुवारे निग्गएण तेण चिंतियं जहा एसो आयरियाण भविस्सइ त्तो अप्पणट्ठा रूवपरावत्तं काउं अन्नं मग्गेमि त्ति काणप्परूवं काउं पुणो पविट्ठो, पुणो मोयगो लद्धो चिंतियमेस उवज्झायाणं भविस्सइ त्ति अप्पणट्ठा अन्नं मग्गेमि त्ति कुज्जप्परूवं काउं पुणो पविट्ठो पुण उ मोयगो लद्धो चिंतियमेस संघाडाइल्लसाहुस्स कारणवसेण अज्जं वसहीए चेव ठियस्स भविस्सइ त्ति। तद्दोसियरूवं काउं पविट्ठो, तहेव मोयगो अप्पणट्ठं लद्धो। इउय लोयणट्ठिएण विस्सकम्मुणा सो रूवपरावत्तं कुणंतो दिट्ठो। तउ असरिसतव्विन्नाणसंतुट्ठेण अणेण चिंतियं। जहा सोहणो एस अम्हाणं मज्झ नडो होइ। परं केण उवाएण घेत्तव्वो त्ति चिंततेण लद्धो उवाओ जहा दुहियाहि खुहिय घेतव्वो त्ति हक्कारावेऊण लड्डुगपत्तभरणेण पडिलाभिओ भणिओ य तुब्भेहिं पइदिणं भत्तपाणगहणेण अम्हं अणुग्गहो विहेयव्वो त्ति। तट्ठाणाउ गओ सो नियवसहिं। तउ नडेण रूवपरावत्ताइयं जाणाविऊण भज्जा भणिया। जहा एसो तए मोयगाइदाणेण तहा उवयरियव्वो दुहियाउ य खोभणत्थं भणियव्वाउ जहा अम्ह वसे हवइत्ति। तउ दिणे दिणे विउलं दाणं तत्थ सो लहेइ। विस्सकम्मुणो भज्जाए रूवपरावत्तकहणपुव्वयं ताउ दुहियाउ भणियाउ। जहा दाणसेणेहहासाइणा तुब्भेहिं तहा कायव्वं, जहा एस तुम्हाणं वसे वट्टइ। ताहिं तहेव कयं। तउ स विलासविप्पोक्खियाईहिं सवियारचेट्ठाहिं नागदमणीहि भुयगमिव तस्स माणसं ताहिं तहा आगरिसियं जहा सो उज्झियमज्जाओ अणुरायवसओ ताहिं समं परिरंभणपरिहासाइयं काउमाढत्तो। तउ

भावे देव बीसे वेयणायं गुरुं पत्तोइऊण भणियं । अहो बोधो एसो गुरूणो अन्नो वि भाळाइ उच्चारेहि देवं सिय पुच्छावेमि । सा भायण भासे, देवाणुभावा निस्सेणी उच्चारिओ सुगओ, सेवायाव पयं भरिऊणागओ, जाव गोहिणी भासमज्झाउ गुरुं गहाय पच्चोरिउं लग्गा, सा निस्सेणी नत्थि पि निम्मिया पिहुइ । ताव तं चेव पेच्छयं सेवइयाव पयपुण्णसुत्ताउ छड्डेउं पासइ । अहो मई अभिमुहा पेच्छएण वि अभिमाणा परिसाहियया भा देहि २ दवाइ खेसमहुं कडुं लग्गा । सुइएण वीसे समहुं द्विसय मए पुर नालिया हरिये वि अज्जस्सं अंगुलियाए य पासियाउडं पसारिय दंसियं । पयंपं मरेऊण गओ पेच्छओ । दे 'सम्मे साहूणो संजायपियचि। एवं जो कम्मसे स मानपिण्डो दोषाधाम पनिवासो प्रद्वेषात्मरणादया भवपनोपपासात्पय देया इति भावार्थः ॥६८॥

इदं मानपिण्डद्वारं अथ गाथार्थमेन मायापिण्डद्वारमाह ।

मायाए विविहरूवं रूवं आहारकारणे कुणइ ।

व्याख्या—मायया परवञ्चनाभिप्रायया पुरुषो मममोमायुपायकत्वकरसन् रूपपरावर्तनेन विविधरूपं कायस्वकुब्जस्वादोपित्वापरेकरूपमवमन्यानन्यानुपमिति यावत् । तत्र कायत्वमेकस्यान्नो निर्मीत्य पथोपनेन, कुब्जत्वं तु परीतनमनाद्, रोपित्वं सामुठीनां दुंदुसीकरणाद् अन्यादि च वेषमित्तिकं विचवीतवेशानं आहारस्याये मोदकादिनिमित्तं करोति विदधाति स साधुरस्येदं कम्पपिण्डो मायापिण्डः स्यात्समाप्तिरतीत पदस्याति 'मायाए साषाढ'वि । अस्यार्थ च सम्प्रदायानस्यैव सूयस्तदेदं यथा-

इदेव जंबुदीवे दीवे दाहिणभरहद्धे पयपयसमागले ममद्धायपवए पहरणसमिद्धे आइए रमणिज्जे रायगिहे नाम नयरे होत्था । तत्थ य पडिवक्खसमंमद्दमनिम्मेयणकेसरी पणपयासंतमणिकिरीडमसमिरपयकमो सीहरहो नाम राया । तस्स य विस्सकम्मो नाम

नडो, तस्स य जयसुंदरीतिहुयणसुंदरी नामाउ दुवे दुहियाउ । अन्नया य गामाणुगामं विहरमाणसमणगणपरियरिया धम्मरुइणो नाम सूरिणो तत्थेव नाणादुमसंकिन्ने परमरमणिज्जे गुणशिले चेइए समोसढा, अच्छइ य तेसिं आसाढभूई नाम सीसो वेसभासाइअणेगविन्नाणकुसलो, सो य भिक्खकज्जेण वसहीउ नीहरिओ । संपत्तो भिक्खट्ठं विस्सकम्मुणो गिहं । तत्थय पहाणो एगो मोयगो लद्धो । दुवारे निग्गएण तेण चिंतियं जहा एसो आयरियाण भविस्सइ त्तो अप्पणट्ठा रूवपरावत्तं काउं अन्नं मग्गेमि त्ति काणप्परूवं काउं पुणो पविट्ठो, पुणो मोयगो लद्धो चिंतियमेस उवज्झायाणं भविस्सइ त्ति अप्पणट्ठा अन्नं मग्गेमि त्ति कुज्जप्परूवं काउं पुणो पविट्ठो पुण उ मोयगो लद्धो चिंतियमेस संघाडाइल्लसाहुस्स कारणवसेण अन्नं वसहीए चेव ठियस्स भविस्सइ त्ति । तद्दोसियरूवं काउं पविट्ठो, तहेव मोयगो अप्पणट्ठं लद्धो । इउय लोयणट्ठिएण विस्सकम्मुणा सो रूवपरावत्तं कुणंतो दिट्ठो । तउ असरिसतव्विन्नाणसंतुट्ठेण अणेण चिंतियं । जहा सोहणो एस अम्हाणं मज्झ नडो होइ । परं केण उवाएण घेत्तव्वो त्ति चिंततेण लद्धो उवाओ जहा दुहियाहि खुहिय घेतव्वो त्ति हक्कारावेऊण लड्डुगपत्तभरणेण पडिलाभिओ भणिओ य तुम्भेहिं पइदिणं भत्तपाणगहणेण अम्हं अणुग्गहो विहेयव्वो त्ति। तट्ठाणाउ गओ सो नियवसहिं । तउ नडेण रूवपरावत्ताइयं जाणाविऊण भज्जा भणिया । जहा एसो तए मोयगाइदाणेण तहा उवयरियव्वो दुहियाउ य खोभणत्थं भणियव्वाउ जहा अम्ह वसे हवइत्ति । तउ दिणे दिणे विउलं दाणं तत्थ सो लहेइ । विस्सकम्मुणो भज्जाए रूवपरावत्तकहणपुव्वयं ताउ दुहियाउ भणियाउ। जहा दाणसेणेहहासाइणा तुम्भेहिं तहा कायव्वं, जहा एस तुम्हाणं वसे वट्टइ । ताहिं तहेव कयं । तउ स विलासविप्पोक्खियाईहिं सवियारचेट्ठाहिं नागदमणीहि भुयगमिव तस्स माणसं ताहिं तहा आगरिसियं जहा सो उज्झियमज्जाओ अणुरायवसओ ताहिं समं परिरंभणपरिहासाइयं काउमाढत्तो । तउ

सार्थं तेण तीसे पेच्छयस्स गुडं पलोइऊण भणियं । सहा थोवो एसो गुडो अम्हो वि माहाड उवारोहि बेवं दिए समप्पेमि । सा
बाल्ला मासे, देवसमीवा निस्सेणी उत्तारिओ सुजणो, सेवमाणा पत्थं मरिउमारद्धं, माम गेरिमी माउमज्झाउ गुडं गहाय
पवरिठं लग्गा, सा निस्सेणी अरिव पि निम्मिया पिहइ । तम ठं चेव पेच्छयं सेवमाण पयपल्लवपाड छरंतं पासइ । अहो अहं
अभिरूया पेच्छण वि अमिमत्ता छरिपहिपणा ता देहि १ हणइ चेलाअहं चढं लग्गा । तयणंतर तीसे सम्मुहं ठिएण मए दाह
नासियाए छुरियं पि छणमत्तं अंगुठिमए य जाणियाउद्दं पसारिय दंसियं । तत्थयं मरेऊण गाओ पेच्छमो । ते सव्वे साहूणो
संबोहियपि । एवं सो कप्पड उ मायस्स्ले दोसाणाण वनिता: अहोकारभयणमया भयवनोपयाणास्त्यण देवा इति गाथार्थः ॥६८॥
इदं मायपिण्डद्वारं अथ गाथापूर्वार्धेन मायापिण्डद्वारमाह ।

मायाए विविहरूवं रूवं आहारकारणे कुणइ ।

व्याख्या—मायया परवञ्चनात्मिकया युक्तः श्रमणोगाथुपाधपकस्य रूपपरावर्तनेन विविहरूवं अनेकप्रकारतोऽपि
अनेकसमायस्यात्मयामिति यावद् । तत्र प्रायस्तमेकस्याध्रुवो विमीत्य सहोपयेन, अन्यत्तं तु शरीरसमनास् ,रोपितं लघुमी-
नां कुशलीकरणाद्यनादि वा वेषमिविधं निजशरीरस्थितानं आहारकारणे मोदकादिनिमित्तं करोति विदधाति यः साधुस्तस्यैवं
सम्पपिण्डो मायापिण्डः स्यादिदमात्रपूर्विपत्तेरिव पाहस्याति 'मायाए सायभूद'ति । अत्रार्थे च सतानवसारस्यैव मूयस्वपर्व यथा-
इहेव जंबुदीवे दीवे दाहिणडूभरहे भयपच्चमसारसे सयदरसणवए पहारपगणसोहुई अत्थ रम्मिओ रायगिहे नाम नयरं होत्था ।
तत्थ य परिमस्सभपंचसेमयिपभेपसकेसरी पणपसामंतमणिकिरीडमणिपयपक्खो सीहरहो नाम राया । तस्स य विस्सकम्मो नाम

विडंबियदुविविखत्तचरणघाहाउ । तउ गरुयलावाउ य सरियदुग्गंधाउ वमियमयगंधायक्खिय भिणिभिणितमच्छियछन्नसरीरदुपेच्छा विडंबियदुविविखत्तचरणघाहाउ । तउ गरुयलावाउ य सरियदुग्गंधाउ वमियमयगंधायक्खिय भिणिभिणितमच्छियछन्नसरीरदुपेच्छा विडंबियदुविविखत्तचरणघाहाउ । अहो मे दुन्निलसियं ! जं एयारिसाणं असुईभूयाणं संवेगमुवगओ चिंतिउं पवत्तो । जहा अहो मे मूढया ! अहो मे निन्निवेवया ! अहो मे दुन्निलसियं ! जं एयारिसाणं असुईभूयाणं कए तारिसं सुईभूयं निव्वाणसुहजणयं चारित्तइयमुज्झियं, अमयभूओ सुयधम्मो पणासिओ । सयलसोक्खावासो मुक्को नरगहेऊणं कए तारिसं सुईभूयं निव्वाणसुहजणयं चारित्तइयमुज्झियं, अमयभूओ सुयधम्मो पणासिओ । सयलसोक्खावासो मुक्को गुरुकुलवासो । अविय 'निर्व्वाणादिसुखप्रदे नरभवे जैनेन्द्रधर्म्मान्विते, लब्धे स्वल्पमचारुकामजसुखं नो सेवितुं युज्यते । वैडूर्यादिमहोपलौघनिचिते प्राप्ते च रत्नाकरे, लातुं ह्रस्वमदीप्तिकाचशकलं किं सांप्रतं साम्प्रतम् ॥१॥ इत्यादि । परं अज्जवि अणुकूला मे भवियव्वया । अज्जवि न किंपि नट्ठं जउ नट्ठोवि सुहडोवि णिअत्तिऊण पुणरवि परबलं जिणइ । ता इण्हिं चेव गुरूणं समासे गंतूण चारित्तं सेवेमित्ति चिंतिय नीहरिओ मालाउ । दिट्ठो विसकम्मुणा इंगियागारेहिं लक्खिओ । जहा विरत्तो एसो तउ आसंकियचित्तेण तव्वासभवणे गएण गयवत्थाउ ताउ दट्ठूण उट्ठविऊण निभच्छियाउ धूयाउ निल्लक्खणाउ किमेवं तुब्भेहिं विलसियं । निद्दाणभूओ तुब्भाणं भत्ता विरत्तो गच्छइ त्ति । ता जइ नियत्तावेउं सक्कह ता नियत्तावेह । अह न सक्कह ता पजीवणं मग्गह त्ति । तउ ताउ ससंभंताउ परिहियनियवसणाउ गच्छंतस्स तस्स पाएसु लग्गाउ । सामिय ! एगं अवराहं खमिऊण नियत्तह मा अम्हे अणुरत्ताउ भत्ताउ अणाहाउ चयसु । जउ दोसपरे वि जणे साहुणो खंतिपरा हवंति त्ति इच्चाइ भणिउमाढत्ताउ । तेण भणियं मा किंपि भणह विरत्तो हं । न इमं पाणच्चए वि इण्हिं हवइ त्ति । जउ जइ सरिससहट्ठइदलं विंज्झगिरिं उज्झिऊण करिकलहो । अप्पत्तज्जुन्नघासं पि कहावि पामरगिहं पत्तो ॥१॥ ता किं तत्थेव रइं सो बंधइ, सुमरिऊण विंज्झं च । चलिओ किं विणियत्तइ घट्टुयाहि वि, पत्थणाहिं तहा ॥२॥ तउ निबंधं नाउं ताहिं एवं, जइ एवं ता, पजीवणं कुणसु त्ति दक्खत्तयाए एवं हवउ त्ति पडिवज्जिय नियचि-

बयरिये वेरिं एगंते भणिओ बहा तुम्हाणुरत्ताए अम्हे परिणिये संवत्तु त्ति । इत्थंतरे सहसं तस्स चारित्तावरणिज्जं गलिओ गुरु- रसणो पवड्ढो निवेओ, दरीहूओ दव्वाभिमाणो त्ति । भणियं एवं दव्व । परं छिन्नं गुरूणं समप्पेमि । गओ गुरुसमासं । पणमिऊण भणिओ विणयाविणयाओ । गुरुणि भणियं वच्छ ! तुम्हारिसाणं उवसमसुहसिसुयाणं निवेसरसणायराणं अवमाहिसयसवत्तुपत्ताणं नइ परिसं उवसग्गेमयवत्तयिकं सव्वपरिवं जुत्तं । तहा हि-उवसमसुहसंभूओ उवसमसुहविणिसिओ तुमं वच्छ ! । उवसमपणईस तुमं चय तारसा पयसिओ एवं ॥१॥ जरिय वीरसीलं, परिणामिऊण विसएसु वच्छ मा रमसु । को गोपयंमि बुड्डइ तरिऊण सायरं ॥२॥ इच्चाइ, तेण भणियं भयवं ! एयमेयं किंतु-विडुरीकयं मे हिययं अईव कव्वडरसिनयणाहिं । तउ गुरुणिं तभिनयं नाउ भणियं वच्छ-विसयाहुवेरयाणं यणियडे उम्मचनिवडो य दंसेमासि त्ति । तउ गंधोदरमणुपोसियं कमाए मोत्तुं पाय नमिउं गुरुणं धूं सिद्दी दिवस त्ति पच्छिमरत्तीए पाणी पसाईए निग्गंतूण गओ विसयकम्ममयणं, वरिसीयाउ ताव, विसयकम्मजुया भणियाउ तहा मेव एयासमयपयांपि एसुणो कुमरिया सो उवसमगाई पत्तो ता भयपाणाए अक्सुयरिसाएय तुम्मेहिं अच्छेयव्वं । अमहा निरयिसिहिं । सो य आसायमहूं भावतीयमाणमसो अमेवेहिं चिसावेहिं सम्मेहिं नरावं मज्जो पत्तो नट्ठो धत्तो । पज्जुसविणयरसामरसमासस्स छोढ । अहवा य जस निम्माहिलं नाहयं भणियव्वं त्ति भाणुडा महा रमया, तउ हरियपाउ मच्छाउ सिरे मोत्तुं महा सव्वे आसासमुच्चपहा राउटं गया । आसासमुदमत्ताहि ययाउ विराहोवि मर्ज वीर्य सचाउ विययपत्ताउ मासे परिपाउ चिहुंति । इउ य रायसे परराहणो एगो सामओ त्ति रायपो विसयोपो आसो । अमयसरो त्ति महा सुरत्ति निवचा । सहावेसु सामणा । आसासरस्स य तत्त मिपमाओ पडिओ, तत्व विहाउ ताउ विसयाउ तीयप्पमाउ मसपरंतीर सयंगहंसलक्क-

नियत्तो जेणाहं नियत्तामि त्ति। तउ भावं नाऊण मुक्को, गओ सपरिवारो गुरुसमीवं। ते वि पंचरायपुत्तसया लज्जाए कुलाभिमाणेण सच्चपइन्नत्तणउ गहियदिक्खा ठिया। पच्छा सव्वेसिं भावओ वि परिणया। अन्ने भणंति ते पंचसए सिस्सत्तेण काऊण सयमेव गुरुत्तेणं पडिवज्जितु अणुट्ठाणं काउं पयट्टो त्ति। तउ सो तिव्वसंवेगवसाउ अणुट्ठाणं काऊण सुगइं संपत्तो त्ति। तं च नाडयं विस्सकम्मुणा कुसुमपुरे नच्चियं। तत्थवि अणेगे लोगा पव्वइया। मा एवं पव्वयंता वच्चंतेहिं दिणेहिं सव्वे पव्वइस्संति त्ति। ता अम्हाणं रक्खगा न भविस्सति त्ति नागरएहिं तं नाडयं दड्ढंतित्ति। अयं मायापिण्डो यतीनामकल्प्यो, ग्लानक्षपकप्राघूर्णकस्थविरसङ्घकार्यादिप्रयोजनोत्पत्तौ चापवादेन गृह्यते। यद्यपि चात्र लोभवशादेव मायया विविधरूपकरणाल्लोभव्यापारोऽप्यस्ति, तथाप्यत्र प्राधान्येन मायाया एव विवक्षितत्वात्तद्व्यपदेशेनेदं ज्ञातं दर्शितं।

उक्तं मायापिण्डद्वारमथ लोभपिण्डद्वारं गाथापश्चार्द्धेनाह।

गिण्हिस्स मिमं निद्धाइ, तो बहु अडइ लोभेण ॥६९॥

व्याख्या—अद्याहं ग्रहीष्ये आदास्ये लभ्यमानस्तु लोभधृष्टाद्यपेक्षया, इदं हृदयं कल्पनाप्रत्यक्षमपरं शोभनास्वादं तदेवाह। स्निग्धादि, सिंहकेसरमोदकघृतपूर्णप्रभृतिकमेवावधारणमध्याहार्यं, ततस्तस्मात्कारणादेतद् विचिन्त्येत्यर्थः। बहु प्रचुरं निजोदरपूर्तेरपि कमटति गृहेषु भ्राम्यति केनेत्याह लोभेन रसगृद्ध्या, ततो लोभाध्यवसायवता साधुना यदीप्सितं लभ्यते तल्लोभपिण्डः स्यात् सिंहकेसरयतेरिव, यद्वक्ष्यति 'लोभे केसरयसाहु'त्ति। तदुदाहरणमपि स्वस्थानत्वादत्रैव ब्रूमः, तच्चेदं यथा—

'चंपाए खवगरिसी अहन्नया, मोयगूसओ जाओ। तं दट्ठुं पारणए सो साहू गिण्हइ पइन्नं ॥१॥ जइ अज्ज मया सव्वं रोसं अस-

अन्न भरहचक्कवट्टिस्स परिपच्छाए(भासगं)सुणावेइ नाम नाडयं रइयं उवरमेय। विसयो तक्कम्मिस्स किस्सकम्मुणा दीहरापा
यरा-देव। आसाडभूइणा रट्ठपालयं नाम नाडयं अपुव्वं रइयं। तं भवियव्वं। रया पुत्तं सिग्घं ते मह पुरओ नवेह, नडेण पुत्तं।
देव महासामन्तीए तं नवेयव्वं। रया पुत्तं तं किंपि सवइ समई संपाडेमि। नडेण भणियं देव तत्थ रट्ठपएसेहि आपरिपाविपुसि-
यहिं पवरेहिं रायउत्तसएहिं सह ता, सव्वं पिनेतु, तानि रज्जा दिण्णाणि। ताणि आसाढभूइणा भणियाणि जहा जं जं अहं करेमि
तं तुम्हेहिं वि कायव्वं। तहवि तेहिं सहिअये ते सिक्खविया नडुविया। तउ अप्पणा इक्खागुवंसुब्भवो भरहचक्कवट्टी ठिओ एव-
पुत्ता पुण तस्स सयला कया। तउ जहा भरहेण छहीवासससहस्सेहिं भरहखेत्तं साहियं। जहा चोद्दसरयणाणि नवमहानिहीओ य
पयाउ। जहा मरहरिउणिओ महारज्जाभिसेओ। जहा बत्तीसरा सयमसोस्सा हया। जहा छण्णउई गामकोडीओ परिपालियं, जहा चम्मं इरिउिसयं
तं च भरहस्स सामिन्नपंडेण समायेयं। जहा रायाणा चउरठोगेण य हरे इणाहिपस्स बरिआमं एवं भोत्तुं सेसाणि पत्ताणयाणि
सव्वाणि वि बहुयाउए सिद्याणि। कालो य अपमाणमाणो धम्मस्स साक्षी। तं च सव्वायरणाइयं सव्वं भयसुंदरीविंदुमयउद्दरीय
पवीसयं जायं। तउ पुणो वि सो भडो आहम्मिकसपिउं उपरियम्मं पयायं पासिय जहा भडो आयंसभिहं पविट्ठो तत्थ सरीरं पलो-
यंतो जहा अंगुलीए रयणवलयेण विसोहो दीसिऊं पयउो तउ सव्वाभरणविमोक्खणेण सभिनिविसयधम्मं पढमसरं पि य विसेसठवि-
मक्खसरीरं पासिय इंदियमुणयपस्स केवलनाणं समुप्पण्णं। जहा कयपंचमुट्ठिलोओ भणियपत्तणाठिगो रायपुत्तविंदपरिवुडो निगओ
निग्गओ। जहा अप्पणा पंचहिं पवरसएहिं सहिओ समणठियं पेपूण पंचमुट्ठियं लोयं काऊण रओ, पच्चलामं दाउं देवमसाइ
निप्फन्नु पवट्ठो। तउ किमेयं ति चंसमाणेण रन्ना अप्पणं निमियाहिं देवीहिं य पारिजमाणो। तेण भणियं किं मयणो ममरिस्सो

शिष्यो ...

योगः । तेषामप्राप्तौ तस्य क्रोधभावात् । तथा माने मानपिण्डे सेवतिका राद्धाः श्लक्ष्णसेवा(वतिका)स्तदुपलक्षितः क्षुल्लको लघुव्रती
ज्ञातं निदर्शनं वाच्यः । तासामलाभे तस्य मानभावात् । तथा मायायां मायापिण्डे आषाढभूतिनामा यतिर्ज्ञातं । तेन मोदकलाभमा-
श्रित्य मायाकरणात् । तथा लोभे लोभपिण्डे सूचनात् सिंहकेसरिकलड्डुकविशेषास्तत्र श्लक्ष्णीकृतेन गोदुग्धसिक्तेन रविकरशुष्कपिष्टेन
परिशोधितखण्डसुरभिघृतयुक्तेन शृङ्गाटकफलचूर्णेन ये निष्पन्ना मोदकास्ते सिंहकेसरकशब्दवाच्या इत्याम्नायस्तदुपलक्षितः साधुर्यति-
ज्ञातं वाच्यस्तानुद्दिश्य तेन लोभविधानादिति ज्ञातचतुष्टयवक्तव्यतासमासार्थं, इति गाथाक्षरार्थः । भावार्थस्तु कथानकगम्यस्तानि तु
पूर्वं स्वस्थान एव कथितानीति गाथार्थः ॥७०॥

उक्तं क्रोधादिपिण्डचतुष्टयं सोदाहरणमथ संस्तवकरणद्वारमाह—

थुणणे संबंधि संथवो दुहा सो, य पुव्व पच्छा वा। दायारं दाणाउ, पुव्वं पच्छा व जं थुणइ ।७१।

व्याख्या—इह संस्तवशब्दः श्लाघायां परिचये च वर्तते, इत्यर्थद्वयप्रवृत्तिरपि गृह्यते, इत्याह 'थुणणे संबंधि'त्ति तत्र स्तवने
गुणस्तुतौ, 'संबंधि' त्ति विभक्तिलोपात्सम्बन्धिनि मात्रादिनात्रकघटनया स्वाजन्यकरणे इत्येवं 'श्लाघापरिचयभेदात् संस्तवो द्विधा
द्विभेदः स्यात् । गुणसंस्तवः सम्बन्धिसंस्तवश्चेत्यर्थः । स च पुनरेकैकः संस्तवो द्विभेदः स्यात् । कथमित्याह । 'पुव्व पच्छा व'त्ति
विभक्तिलोपात् पूर्व्वं पूर्वसंस्तव इत्यर्थः । तथा पश्चादिति पश्चात्संस्तव इत्यर्थः । वा विकल्पे । अथ पूर्व्वपश्चाद्भेदेन द्विविधमपि
गुणसंस्तवं व्याख्यातुमाह । 'दायारमित्यादि' दातारं दायकं दानाद्देयवितरणात् पूर्व्वं प्रथमं देयेऽलब्धे सतीत्यर्थः तथा पच्छाव'त्ति
दानात् पश्चाद्दानोत्तरकालं देये लब्धे सतीत्यर्थः । वा विकल्पार्थो, यत् स्तौति वर्णयति स पूर्व्वसंस्तवः पश्चात्संस्तवश्च । तत्र भिक्षार्थं

भमर्य परिहरिया। पिउलं पि भव्वमाणं, पेयव्वा मोयगा चेव ॥२॥ ते पि सिंहकेसर–नामा से मोयगा इह पसिद्धा। सुणइं पि मसिरं, ते पेयव्वा न उण सेसा ॥३॥ हियएण संपधारियमेयं लोहयाए सिग्घयरो। भिक्खट्ठमणुपविट्ठो, पुरिमड्ढं जाव परिभमिओ। ॥४॥ तेसिं अइम्म एगो, वहवि न लद्धा इमेण ते कावि। तो न य मिणयचित्तो सो, मिक्खगुगेहं परिब्भमइ ॥५॥ गेहंमि वउ पवे, वस्स दुवारे मच्छिभमाणस्स। ठाये, उ धम्मलाभस्स सिंहकेसर य इह मयइ ॥६॥ सयलं पि दिवसमईयं, परिभमंतस्स जाव एय-मीणि। संवच्छ नो मस्स, मवहूरिवेव कि ग्रहण ॥७॥ रयणीए पहरदुगे, दवयरंतो जोव संपत्तो। लाभपमिहंमि एसोऽस्थपाविओ (सोमग)णिय ॥८॥ सुविओ पोसयरेहे, पुणे तो सावगेण अह मयणं। सुगो लयावि एगो, जो पुरिमड्ढो मए य पन्नो ॥९॥ स्वामु सुगं मह पुणो पंढिस्सहियं करेमि तस्सुवरि। अयावयिइ पुणे, पलोएयं णाहुवा गयणं ॥१०॥ तो जरासमट्ठुओ दिट्ठो गयणंमि निम्मलो चन्दो। पवागयनियमेयं लो मायं भवपरिमाणं ॥११॥ का अहुरयणमयो, महइ उवहओ पयओ अय मिलसियं जायं (?)। अविसयमेयं जह मम पोयमहामल्लसेयण ॥१२॥ अभिगयमेयं पवक्खाणं तो खिप्पमाणुकूले देह। मग्गियं च खाणया! संविग्गा, उ मे पोयव्वा हिया ॥१३॥ तहम्मा निसचिय संतुमं सुवयं लिहे गओ। आमामयविरयविरइए पडिउसिस्स समियस्स ॥१४॥ सुव-च्छसायरस्स वस्स निरंकुसकम्मस्स, उवसमगुणोपयारे केवलनाणं समुप्पन्नं ॥१५॥ एवोयं लोयपिण्ड इति गाथार्थः ॥६९॥

अथ लोभपिण्डिविषयमुपदर्शयन्निमां गाथामाह।

कोहे घेवरखमओ, माणे सेवइए खुड्डओ नायं। मायाए ऽऽसाढभूई, लोभे केसरयसाहु त्ति ॥७०॥

व्याख्या—क्रोधे क्रोधपिण्डे, भवधपेक्षया सप्तमी षष्ठ्यर्थे: एवमन्यत्रापि…लोकाविदा: घ्रवके मासक्षमणतपोविधायी वरिहरिसमिति

तयोर्वयस्तारुण्यवृद्धादिलक्षणकालकृता शरीरावस्थात्मपरत्वयस्तज्ज्ञात्वा अवबुध्य, किमित्याह सम्बन्धपरिचयं, पूर्वकालभाविमात्रादिनात्रकघटनां पश्चात्कालभाविश्वश्रादिनात्रकयोजनां वा कुरुते भिक्षार्थं गृहे गतो गृहिणा सहाहारादिलिप्सया विधत्ते । कीदृशं सम्बन्धं करोतीति आह 'तदनुगुणमि'ति तयोरात्मपरवयसोरनुगुणमनुरूपं स जनन्यादिनात्रकघटनारूपः सम्बन्धः पूर्वसम्बन्धिसंस्तवो ज्ञेय इति प्रक्रमः । श्वश्र्वादिसम्बन्धश्च पश्चात्सम्बन्धिसंस्तव इति । क पुनरसौ स्वपरवयो ज्ञात्वा तदनुगुणं सम्बन्धं कुरुते ? उच्यते, यथा कश्चित् साधुर्भिक्षाद्यर्थं कस्मिंश्चिद् गृहे प्रविशति, ततः काञ्चिन्निजमात्रादिसमानामृज्वीं दात्रीमवेक्ष्याहारादिलम्पटतया मातृत्वादिघटनार्थं मातृस्थानेनाधृतिपूर्वकं गलदश्रूणी लोचने कर्तुमारभते ततस्तया किं त्वमीदृशो दृश्यसे इति पृष्टः सन् सम्बन्धघटनार्थं सगद्गदं वदति यथा मम त्वत्सदृशी मात्राद्याऽभूदिति । तत्र यदि स्वयं तरुणो दात्री तु मध्यवया वृद्धा वा तदा ममेदृशी माता श्वश्रूर्वाऽस्ति स्मेति जल्पति यदि च स्वयं सा च समानवयास्तदा ममेदृशी स्वसा भार्या वा बभूवेति वदति, यदि च स्वयं मध्यमवयाः सा तु तरुणी तदा ममेदृशी पुत्र्यभूदिति भाषते । यदि स्वयं वृद्धः सा च तरुणी बाला वा तदा ममेदृशी दौहित्री पौत्रिकादिर्वासीदिति जल्पति । तदत्र संस्तवकरणेनोपार्जितः पिण्डः संस्तवपिण्ड इत्युच्यते । इहापि च मायामृषावादादयो दोषा वाच्याः । तथा परस्परं स्नेहवृद्धिवशात् मृतपुत्रस्य स्थाने अयमपि स्यादित्यभिप्रायेण मातृभावप्रतिपन्ना दात्री तस्मै विधवानिजवधूमन्यां दास्यादिकां (वा) कदाचिद्दद्यादिति भद्रकदात्रीं प्रति दोषः । यदि च प्रत्यनीका सा स्यात्तदाऽयं कार्प्पटिकप्रायोप्यस्मान् जनन्यादितया कल्पयतीत्यस्मदपभ्राजनाकार्यसाविति विचिन्त्य ग्रामादेर्निष्कासनादि कुर्यादिति । तथा या तेन श्वश्रूः प्रतिपन्ना सा तस्मै स्नेहवशात् मृतादिजामातृकस्थानेऽयमपि भवत्वित्यभिप्रायेण विधवानिजपुत्रीं कुरण्डां वा दद्यात्, या च तेन भार्यात्वेन कल्पिता तस्या यदि

भविता साधुरीमपरिक स्मरपि दमार्थं पदानात् पूर्वं सत्यासत्यरौदार्यादिभिर्गुणैः स्तौति यथा अहो। योऽस्माभिरनिपठितः पूर्वं पर्याप्तमात्रेणैव श्रुतः सोऽयं मस्यक्षमवलोकितस्तथा भेदका औदार्यादयो गुणा अपरास भूयन्ते। तथा मन्यस्त्वं यस्ते-ष्वा गुणाः सर्वत्रामतिस्खलिता दिग्मण्डलव्यापिनः प्रसरन्तीति स पूर्वगुणसंस्तवः। तथा दाने दत्ते पश्चात्स्तौति यथा निम-र्दर्शनेन त्वयाद्यास्माकोपने विमलीकृते मनो शुचिदर्शने किल प्रतीतिमनपायेन यद्गुणी निर्मले स्यादमिति भेदमद्भुतं तथा तव-गुणभक्तं सत्यतया सद्भावं। मन्मदर्शनात् पूर्वमेवविषयकः स श्रूयते स्म किं सत्यमन्यत्वं वेति यद्वा ममासीत्, साम्प्रतं त्वद्-दर्शनात्पुनः श्रुतस्यास्तस्यैव दर्शनयतिस्फुरितं सत्यमिति स पश्चात्गुणसंस्तव इति। उभयरूपेऽपि चात्र मायाप्रभृतावादासंप्रयानु-मोदनात्पुनो तेता ग्राह्या इति गाथार्थः ॥७१॥

अथ सम्बन्धिसंस्तवं पूर्वपश्चाद्भेदेन द्विविधमिति वक्तुमाह।

जणणिजणगाइ पुव्वं, पच्छा सासूससुरयाइ जं च जईं। भायपरक्खं नाउं, संथवं कुणइ तदणुगुणं ॥७२॥

व्याख्या—जननीजनकादौ मातापितरावादी प्रथमो यस्य भगिनीभ्रात्रादिसम्बन्धस्य स सम्बन्धसम्बन्धिनोरभेदोपचाराज्जन-नीजनकादिसम्बन्धः स विभिस्यात्। 'पुव्वं'ति, पूर्वसंस्तवः स्यात्-जनन्यादीनां पूर्वकालभावित्वात्। तथा 'पच्छ'त्ति, पश्चात्संस्तवः स्यात् च इत्याद्य श्वश्रूश्वशुरादिः इहापि सम्बन्धतदुक्तोरभेदात् श्वश्रूश्वशुरौ भार्यादिमातापितरौ तदादीर्यस्य सलमधुमशाद्यादिस-म्बन्धस्य स तथेति। एवं पूर्वपश्चाद्भेदेन सम्बन्धिसंस्तवरूपमभिधाय यथा यतिस्तं द्विविधमपि करोति तदाह—'जं चे'त्यादि, य-तयः सम्बन्धरूपापेक्षया सप्तम्यर्थः। ततश्च यं वयसं जनन्यं करोतीति योगः यतिः साधुः। किं कृत्वेत्याह आत्मपरौ भवितो

तयोर्वयस्तारुण्यवृद्धादिलक्षणकालकृता शरीरावस्थात्मपरवयस्तज्ज्ञात्वा अवबुध्य, किमित्याह सम्बन्धपरिचयं, पूर्वकालभाविमात्रा-
दिनात्रकघटनां पश्चात्कालभाविश्वश्र्वादिनात्रकयोजनां वा कुरुते भिक्षार्थं गृहे गतो गृहिणा सहाहारादिलिप्सया विधत्ते। कीदृशं
सम्बन्धं करोतीति आह 'तदनुगुणमि'ति तयोरात्मपरवयसोरनुगुणमनुरूपं स जनन्यादिनात्रकघटनारूपः सम्बन्धः पूर्वसम्बन्धिसंस्तवो
ज्ञेय इति प्रक्रमः। श्वश्र्वादिसम्बन्धश्च पश्चात्सम्बन्धिसंस्तव इति। क पुनरसौ स्वपरवयो ज्ञात्वा तदनुगुणं सम्बन्धं कुरुते ? उच्यते,
यथा कश्चित् साधुर्भिक्षाद्यर्थं कस्मिंश्चिद् गृहे प्रविशति, ततः काञ्चिन्निजमात्रादिसमानामूर्जी दात्रीमवेक्ष्याहारादिलम्पटतया मातृ-
त्वादिघटनार्थं मातृस्थानेनाधृतिपूर्वकं गलदश्रूणी लोचने कर्तुमारभते ततस्तया किं त्वमीदृशो दृश्यसे इति पृष्टः सन् सम्बन्धघट-
नार्थं सगद्गदं वदति यथा मम त्वत्सदृशी मात्राद्याऽभूदिति। तत्र यदि स्वयं तरुणो दात्री तु मध्यवया वृद्धा वा तदा ममेदृशी माता
श्वश्रूर्वाऽस्ति स्मेति जल्पति यदि च स्वयं सा च समानवयास्तदा ममेदृशी स्वसा भार्या वा बभूवेति वदति, यदि च स्वयं मध्यम-
वयाः सा तु तरुणी तदा ममेदृशी पुत्र्यभूदिति भाषते। यदि स्वयं वृद्धः सा च तरुणी बाला वा तदा ममेदृशो दौहित्री पौत्रिकादि-
र्वासीदिति जल्पति। तदत्र संस्तवकरणेनोपार्जितः पिण्डः संस्तवपिण्ड इत्युच्यते। इहापि च मायामृषावादादयो दोषा वाच्याः।
तथा परस्परं स्नेहवृद्धिवशात् मृतपुत्रस्य स्थाने अयमपि स्यादित्यभिप्रायेण मातृभावप्रतिपन्ना दात्री तस्मै विधवानिजवधूमन्यां दास्या-
दिकां (वा) कदाचिद्दद्यादिति भद्रकदात्रीं प्रति दोषः। यदि च प्रत्यनीका सा स्यात्तदाऽयं कार्पटिकप्रायोप्यस्मान् जनन्यादितया
कल्पयतीत्यस्मदपभ्राजनाकार्यसाविति विचिन्त्य ग्रामादेर्निष्कासनादि कुर्यादिति। तथा या तेन श्वश्रूः प्रतिपन्ना सा तस्मै स्नेहवशात्
मृतादिजामातृकस्थानेऽयमपि भवत्वित्यभिप्रायेण विधवानिजपुत्रीं कुरण्डां वा दद्यात्, या च तेन भार्यात्वेन कल्पिता तस्या यदि

मर्त्ता समीपस्थः प्रतिभिद्यते। अनुयायता मम भार्याऽनेन सहार्पा दृष्टिता तथैव मयास्मिति चिन्तियित्वा (श्रुत्वा) तमाप्यात्मना
सहासौ सम्भोगं कार्यत इति गाथार्थः ॥७२॥

उक्तं संज्ञापिण्डद्वारमथ विद्यापिण्डपूर्वपिण्डसम्पद्वारद्वयं दृष्टान्तकथनद्वारेण व्याचिख्यासुराह ।

साहूणजुत्ता थीदेवया व विज्जा विवज्जए मंतो। अंतद्धाणाइ फला चुला नयणंजणाइया ॥७३॥

व्याख्या—साधनयुक्ता रूपादिकप्रकारेण्याऽऽदिपूर्वोपचारान्विता यदा स्त्री प्रज्ञप्त्यादिका देवताऽधिष्ठात्री यस्याः सा स्त्रीदेवता। स्त्रीरूपदेवताधिष्ठिततेयर्थो, सा विद्योच्यते। योषिदधिष्ठातृरूपवृत्ति। विपरीतः 'विवे'ति विद्याऽऽख्यव्यपदेशाविति देवाधिष्ठातृत्वं च(?) होमस्तेन लभ्यः पिण्डो विद्यापिण्ड इति। तथा 'विवज्जए मंतो'त्ति। तत्र विपर्यये साधनयोग्यतस्तुरूपस्वरूपविद्यासाधनविपरीते भावे सतीति पाठसम्भवः स्यात् सोऽयमोऽधिष्ठापनः पुरुषरूपदेवताधिष्ठित एवपरिज्ञानविषयक एव मन्त्रो भवतीति तत्प्रयोगेन लभ्यः पिण्डो मन्त्रपिण्डः तथान्तर्धानवशीकरणमादिशब्दात् वशीकरणादिप्रयोजनसाधनादिफलं यस्ये येषां ते चूर्णाः। चूर्णा द्रव्य-योगरूपाः। के पुनस्ते इत्याह। नयनाञ्जनादय इति द्रव्यसमूहनिष्पन्नोपक्षेपनचमत्कारविस्मयादिक्रियाद्युपपातलेन लभ्यः पिण्डः चूर्णपिण्डः स्यात् च विद्यापिण्डे भिक्षुपासकदृष्टान्तो वाच्यो यथा—

गंधसमिद्धं नाम नयरं होत्था। तत्थ्थ सव्वभक्खपायसो वेव आयरिया समोसढा। तत्थ्थ एगो भिक्खुउवासओ, ईसरो सो य साहूण भिक्खत्था भिक्खमवयं न किंचि देइ। अन्नया य साहूवंदेगत्थमिलियाण संलावो जाओ। जहा एसो भिक्खुउवासओ ईसरो वि साहूणं न किंचि देइ। [illegible] अत्थि कोई जो एयं मग्गाउयं दवावेइ। तेसिं मज्झाओ एगेण साहुणा भणियं। अहयं

आणह जेणाहं दव्वावेमि । अणुण्णाओ गओ तस्स गेहं अभिमंतिओ सो विज्ञाए तेण घयगुलाइयं पउरं साहुणो दिन्नं, साहू वि विज्ञं संहरित्ता सट्ठाणमागओ विज्ञाए पडिसाहरियाए सहावत्थो जाओ गेहे घयगुलायाइ थेवाइं पासइ, जाव केण हियं मे घयाइ केण मुट्ठोमित्ति पलविउं विलग्गोत्ति ।

मन्त्रपिण्डे शालिवाहनराजप्रदी(पादलि)सकाचार्यदृष्टान्तो वाच्यो नवरं प्रायो बहुजनप्रसिद्धाद्विनेयजनानुग्रहाय यथाम्नायमादितः पादलिप्ताचार्यचरितं किञ्चिदिहोच्यते । तच्चेदम्–

जिणवयणरहस्सजाणकुसला कोसलापुरी नाम नयरी होत्था। तत्थ य जिणवयणसवणजायहरिसुप्फुल्लो फुल्लो नाम सेट्ठी। तस्स य अणण्णपडिमा पडिमा नाम भारिया इउय सव्वमत्थि तेसिं न उण पुत्तो । तदत्थं च बइरोट्ट देवयं सा पोसहसालाए गंतूण चत्त-सयलवावारा पोसहेण धम्मजागरियं करेमाणी आराहिउं पयट्टा। तउ सा देवी तब्भत्तिरंजिया समागया पुत्ते देहि त्ति भणिए भणइ य वच्छे! बहवे तुज्झ होत्थाहि त्ति परमज्जेव विग्घविग्घायणत्थं विसुद्धभावेण तए इहेव नयरे विहरमाणाणं नागहत्तिसूरीणं बहिया-समागयाणं पायपक्खालणजलं पिवेयव्वं ति भणिऊण गया सट्ठाणं देवी, तउ गोसकिच्चं काऊण पडिमा पढमपहरसमए तेसिं वसहीए संपट्ठिया एगो वसहीमाणीए य साहू बहियागयाणं सूरीणं पायसोयजलपरिट्ठवणत्थं निग्गओ दिट्ठो। सो तीए पुट्ठो किमेयंति। तेण य भणियं सूरिपायजलं, तीए तं से मग्गिऊण तत्थेव पीयंति। तओ वसहिमज्झे गया सूरीणं वंदणवडियाए। तत्थ य ते दसासु-यखंधं परावत्तयंतो दिट्ठा वंदिया य परमभत्तीए तेहिं सा धम्मलाभेहिं वुत्ता केण निमित्तेण तुममेत्थ एगागिणी समागया?। तीए सव्वं देवयाउवइट्ठं सुयभवणहेउयं पायसोयजलपाणाइयं कहियं। तउ सूरिहि सुओवओगं दाऊण वुत्तं भविस्सति तुज्झ बहवे पुत्ता

'परं पढमो पुत्तो दसण्हं वरिसाण्डुवरिं वडमाणीए परउ चिट्ठंतो जीविही न अन्नहा। एवं निसम्म तीए तुम वेड्डपुत्तमहं तुम्हं दाहामि त्ति। वृत्तीहि तुमं जइ एवं तो अम्हे चिरजीवियं करिस्सामो। तवो सा एवं होउ त्ति भणिऊण नियगेहं गया, सेट्ठिणो य तं सव्वं साहियं। तउ तीए तेण रयणीए रयणमओ नागो सुमिणे पविसंतो मुहे दिट्ठो। पडिबुद्धाए य सो सुमिणो दइयस्स साहिओ तेण तुमं गुणप्पवरो पिए! तव पुत्तो होही गब्भे य परिवड्ढमाणे इमो दोहलो तीए जाओ जहा जइ हं, सव्वमिरुडसेसव्वमनाययपाहावे सुगडुं सीयायसमणाणं दाणं देमि त्ति। सेट्ठिणो य तीए कहिओ, तेण य सविसेसयरो सो पुरीओ। तउ नियसमए सव्वंगसुंदरो-वसेयं पुत्तं पसविया पवरा। सेट्ठिणा य वद्धावणयं कारियं। तउ मासे संपुन्ने सुमिणाणुसारेण जहा एयाए गब्भसमए सुमिणे नागो दिट्ठो तम्हा एसो नागिंदोत्ति तस्स नामं कयं। तउ वरीवसहीए नेऊण इमं सीसं चिरयत्ति भणिऊण सो तेसिं समप्पिओ तउ तं सम्मत्तसणुवेयंसं दहूण पुत्तं वत्तीहिं। जहा एस सुमप्पहाणो पवयणपुरिसो होहिइत्ति। ता तुम्हेहिं एस महायत्तेण रक्खेयव्वो जाव महापरिसो होइ त्ति। तेहिं तहेव तं सव्वं कयंति। तं च पाढियं साहूणसहीए माया नेइ। पवंचे सुवंचे य साहुणो निच्छयेइ जल-धारेइ य। इउ य सा पडिमा बयंति वड्ढुंचे सम्मत्तस्समपरे देवकुमारोवमे उक्करावे पत्ता। सो य नागेंदो महापरिखिओ संतो वत्तीहिं सोहपरिये विदिम्म पव्वाविओ। तउ सो कयाइं सुहजो वासयगिहाव पाढस्सवसियं पेसं समागओ। गुरूणं पुरो ठिओ तेहिं पुच्छो इमं आलोइयं आयसि मम त्ति। तेण पुणं अ(ह)ल्लायपसाएण जाणामि। पइ एवं ता भणसु, तवो तेपिमं पुच, जहा अंबं तंबरचीए मपुप्फियं पुप्फदंतपंतीए। नवसालिकंजियं नववहूए कुडएण मे दिन्नं ॥१॥ इमं गाहं सुणिऊण वत्तीहि पुत्तं भो भो मुणिणो पेच्छह पेच्छह महो एसो सुद्धो सिग्धरम्मियमा पविओ त्ति। तउ सुहएण भणिउं पुत्तं। समणं कमेण पढाएं इमाह तेण पाविओ

होमि त्ति एवं तेण वुत्ते गुरुमइचमक्किएण गुरुणा आसणे निवेसिय सो सायरमेवं पुट्ठो, किं तुमं किंपि छंदाइयं जाणसि त्ति। तउ तेण बालभावाउ आरब्भ साहुसेवापरेण वागरणच्छंदलंकाराइयं सव्वमवधारियं गुरुणो निवेइयं। अवि य–जं किंचि सुयं दिट्ठं, पण्हामेहागुणेण तं सयलं। साहइ सनिम्मियं पिव पालित्तो सुकयसंपुन्नो ॥१॥ तउ सूरी समुदायं मेलिऊण तस्स इणमेव नामं पइट्ठियं, जेण एसो गुणपगरिसेण आलित्तो तेण होउ इमस्स नामं पालित्तो त्ति। तहा भणियं अम्हवयणाउ अज्जपभिइ तुम्भेहि सव्वायरेण उवयरियव्वो। समुदायेण वि तं सूरिवयणं तहत्ति पडिवज्जियं। तउ गुरुणा जोग्गो एस सयलसुत्तत्थाणं ति नाऊण भावोवहाणरूवेण उस्सारणकप्पेण सव्वाणि तस्स ताणि अणुन्नायाणि। तउ सूरीहि अट्ठवरिसो वि सो संघसंमएण महापमोएण निय- पए ठाविओ कयं च से नामं पालित्तयसूरि त्ति। संघो भणिओ जहा अम्हे जंघाबलपरिहीणा अन्नत्थविहारं काउमसमत्था। एसो बालो वि पालित्तसूरी अईव संघपुरीट्ठो जउणा नईए आराया एयस्स संपयं अकुसलं। ता एयस्स विहारं अणुजाणे संघो। जेणेमं महु- राए देववंदणत्थं पेसेमि। एवं च सूरिवयणं निसुणिय संघेण चिंतियं जहा न एए पवयणपुरिसा निक्कारणमन्नहा जंपंति। तउ सूरि- पसिणाउ अकहियं पि किलेयं नज्जइ, जत्थेसो पालित्तसूरी विहरिस्सइ तत्थ नूणं संघस्स परा समुन्नइ भविस्सइ त्ति। ता जामोऽम्हे वि अणेण सद्धिं तत्थ जत्ताए। तउ इणमत्थं सूरीणं निवेइऊण वडतरो संघो तेण समं संपट्ठिओ। तउ सूरीहि पालित्तसूरी भणिओ जहा सयमप्पमाइणा होइयव्वं, संघकज्जेसु पुण विसेसउ वच्छल्लपरेण भवियव्वं। तउ सो संघजुओ संपत्तो महुरापुरीए। वंदइ य देवनिम्मियं रम्मं थूभं अण्णे य चेइयं ति। तउ सूरी संघेण समं चलिओ। पत्तो कमेण ओंकारपुरे ठिओ सूरी तत्थ कइवयदि- णाणि। संघो य सट्ठाणं गओ। अह अन्नदिवसे भिक्खासरीरचिंताइकज्जे गएसु सव्वसाहूसु तव्वेलं च सावयाइविरहे य बालभावत्त-

'परं परमो पुत्तो हवइ' परिक्खामुवगरि पडणालीए फरठ निहुओ वीसिरी न मण्ह । एवं निसम्म तीए पुत्त मेहपुप्फरं पुम्मं दाहामि त्ति । परीरि पुत्तं जह एवं तो मम्हे निरवीवियं करिस्सामो । तओ सा एवं होउ त्ति भणिऊण नियगेहं गया, सेट्ठिणो य तं सव्वं साहियं । तओ तीए चेव रयणीए रयणप्पभो नागो सुमिणे पविसंतो दुट्ठे सिट्ठो । परिपुट्ठाए य सो सुमिणो दाएपस्स कहिओ तेण पुत्तं गुणप्पवरो पिए ! तुह पुत्तो होही मज्झे य परिपक्कमाणे इमो दोहलो तीए जाओ जहा णं तं, सयमेवदुहलोसिक्खणमहूसवे सुएउं दीणाणाहमयपाणं दाणं देमि त्ति । सेट्ठिणो य तीए पूरिओ, तेण य सविसेसवरो सो पुरीओ । तओ नियसमए सव्वंगसुलक्खणो तेणं पुत्तं परिया पसूया । सेट्ठिया य पद्धाणपायं कारियं । तओ मासे संपुण्णे सुमिणाणुसारेण जहा एयम्मि गब्भगए सुमिणो नागो दिट्ठो तम्हा एसो नागदत्तोत्ति तस्स नामं कयं । तओ परिणाइणीए घेत्तूण इमं वीरं गिण्हत्ति भणिऊण सो तेसिं समप्पिओ । तओ तं सव्वसत्थगुणोववेयं दट्ठूण पुत्तं परीरिं । जहा एस सुगप्पालो पवयणपुरिसो होहिइत्ति । ता तुम्मेहिं एस महाजवेण रक्खेयव्वो जाव महापरिसो होइ त्ति । तेहिं तहेव तं सव्वं कयंति । तं च पइदिवसं साहुरसईए माया नेइ । पच्छि पणवेव साहुणो निहुएइ जाव-पाएइ य । इह य सा परिया अन्नेसि बहुगुणे सव्वलक्खणपवरे देवकुमारोवमे सुरूवरूवे पसूया । सो य नागेसो महापरिसिओ संतो परीरि सोहग्गदिव्वे सिरिणा पव्वाविओ । तओ सो अयरिये सुहमो आगमगिहाए पवत्तपरसिरं तेसुं समागओ । गुरूणं पुरे ठिओ तेहिं पुत्तो इमं आलोइयं जाणसि मम त्ति । तेण पुत्तं अ(य)न्नमपसाएण जाणामि । जइ एवं ता भणसु, तओ तेणिमं पुत्त, जहा वसंतं संपत्तीए मधुप्फियं पुप्फवंतपंतीए । नवसालिकेसिय पयाहए कुएण मे दिन्नं ॥१॥ इमं गाहं सुणिऊण परीरि पुत्तं भो भो भणिओ येम्मर येम्मर अहो एसो सुट्ठो सियारगिणा पाढिओ त्ति । तओ सत्थएण मणिडं पुत्तं । भणइ कालेण पसायं कुमार तेण पाढिओ

होमि त्ति एवं तेण वुत्ते गुरुमइचमक्किएण गुरुणा आसणे निवेसिय सो सायरमेवं पुट्ठो, किं तुमं किंपि छंदाइयं जाणसि त्ति। तओ तेण बालभावाओ आरब्भ साहुसेवापरेण वागरणच्छंदलंकाराइयं सव्वमवधारियं गुरुणो निवेइयं। अवि य—जं किंचि सुयं दिट्ठं, पण्हामेहागुणेण तं सयलं। साहइ सनिम्मियं पिव पालित्तो सुकयसंपुन्नो ॥१॥ तओ सूरी समुदायं मेलिऊण तस्स इणमेव नामं पइट्ठियं, जेण एसो गुणपगरिसेण आलित्तो तेण होउ इमस्स नामं पालित्तो त्ति। तहा भणियं अम्हवयणाओ अज्जपभिइ तुम्मेहि सव्वायरेण उवयरियव्वो। समुदायेण वि तं सूरिवयणं तहत्ति पडिवज्जियं। तओ गुरुणा जोग्गो एस सयलसुयत्थाणं ति नाऊण भावोवहाणरूवेण उस्सारणकप्पेण सव्वाणि तस्स ताणि अणुन्नायाणि। तओ सूरीहि अट्ठवरिसो वि सो संघसंमएण महापमोएण निय-पए ठाविओ कयं च से नामं पालित्तयसूरि त्ति। संघो भणिओ जहा अम्हे जंघाबलपरिहीणा अन्नत्थविहारं काउमसमत्था। एसो बालो वि पालित्तसूरी अईव संघपुरीट्ठो जउणा नईए आराया एयस्स संपयं अकुसलं। ता एयस्स विहारं अणुजाणे संघो। जेणमं महु-राए देववंदणत्थं पेसेमि। एवं च सूरिवयणं निसुणिय संघेण चिंतियं जहा न एए पवयणपुरिसा निक्कारणमसहा जंपंति। तओ सूरि-पसिणाओ अकहियं पि किलेयं नज्जइ, जत्थेसो पालित्तसूरी विहरिस्सइ तत्थ नूणं संघस्स परा समुन्नई भविस्सइ त्ति। ता जामोऽम्हे वि अणेण सद्धिं तत्थ जत्ताए। तओ इणमत्थं सूरीणं निवेइऊण वडतरो संघो तेण समं संपट्ठिओ। तओ सूरीहि पालित्तसूरी भणिओ जहा सयमप्पमाइणा होइयव्वं, संघकज्जेसु पुण विसेसओ वच्छल्लपरेण भवियव्वं। तओ सो संघजुओ संपत्तो महुरापुरीए। वंदइ य देवनिम्मियं रम्मं थूभं अण्णे य चेइयं ति। तओ सूरी संघेण समं चलिओ। पत्तो कमेण ओंकारपुरे ठिओ सूरी तत्थ कइवयदि-णाणि। संघो य सट्ठाणं गओ। अह अन्नदिवसे भिक्खासरीरचिंताइकज्जे गएसु सव्वसाहूसु तव्वेलं च सावयाइविरहे य बालभावस्स-

गउ दिसं दट्ठूण समुप्पन्नसंवेगो चिंतिउमिति [illegible]

मयणसुयणगुणपवरं तस्स सोऊण इमो वि ठप्पाउ तस्स संरूवत्तं के वि सामया अणुम्मा भागया तेहिं ते किंचा पुच्छा कहा मो कस्स पाडिचरिस्स वसहि त्ति। तेण य ते विभाया कहा एए सावय त्ति। तस्स तेसिं धरिणा ममाणेण वसहीमग्गो कहिओ। ताव ते भायव्वेरि वामणा भासममम्भेण गंतूण भागारे संवरिऊण विचयासवे उवविट्ठा। तउ समाणयणा ते सट्ठा। संदिऊण सहिं पुच्छिऊण सुरविमाणं पिम्मियपिया विणय सट्ठा उण्पुरओ उवविट्ठा। चिंतियं च तेहिं सवं ते दिरूमपरिचं सवं च परिसं बहुयं ति। य तेसिं धरिणा मानं नेऊण भणिया ते मो एयं वासपासणोहियं न सोऊण कंमेउं पारिकार। पंचहं च दिवं सीतलं, पीसण्णाउ परिसयमाणाणवि तुम्हाणं सया निरवसेसो विपयो पम्मो एसो न निम्माउ। ता मा एवं पोसं भणह त्ति। तउ ते, उवउत्तिसमो दर्शिहि भमइ भावो त्ति, तिहुमणा तेसिं व ते पन्नुवासिऊण सहम्मं भणा। पुणो वि कयाय सरी संकस-गासमरे पिच्छिऊण निम्मियमं च माऊण उप्परामसणो वसहीए निम्मंतूण विमोहि समं समरपिम्मेसु परमउपरामशीलाए धीरिउ मारओ। एत्तंतरे तेहिं वि अणुपपुरिसेहिं भागंतूण ते किंचा पुच्छा कहा कस्स मो पाडिचपचंडीमस्स वसहि त्ति। एओ तेण एए चिट्ठइ त्ति धरिणा सविसत्तूण ममाणेण तेसिं वसहियम्मं कहिऊं पचासचमम्भेण सयं सद्धम्मपासमो। तउ निय-पासवे पच्छापचडयं छवंवं पंमारिऊण भडिपनिवाए ठिओ। एत्तंतरे ते पमा वसहिदुवारे, तं दट्ठूण उवउत्तिसऊण य, तस्स परीसमत्तं समरसरहं करेमाणा वसहीए पविसिउपारज़ा। धरिणा वि तेसिं परिसमत्तं वस्सदपिरोही विराहिमाए सते भाउंरिव वससरामंतर सिम्मं पक्को वर भायं तेहिं दुहासिओ एसो। तउ परिपसवे पमनिय ठिया ते पंडिया, गोहीए एमं च पुच्छो,

जहा पालित्तय ! कहसु फुडं सयलं महिमंडलं भमंतेण। दिट्ठो सुओव कत्थ य, चंदणरससीयलो अग्गी ? ॥१॥ तव्वयणाणंतरं अग्गिणो सीयलत्तं दिट्ठं सुयं च अणुहवपमाणसिद्धं, भणियं सूरिणा, जहा–अयसाभिओगसंदुमियस्स पुरिसस्स सुद्धहिययस्स। होइ वहंतस्स फुडं चंदणरससीयलो अग्गी ॥१॥ (ग्रं० ३०००)। तउ तेहिं वुत्तं अहो सूरिणो जए निरुवमा कीत्ती निम्मलं च जसो विप्फुरइ। जोग्गं च तेसिं नाऊण सूरिणा संसारा निव्वाइया सद्धम्मदेसणा कया, जहा–दीहरफणिंदनाले महिहरकेसरदिसामुह-दलिल्ले। उप्पियइ कालभमरो जणमयरंदं पुहइपउमे ॥१॥ तउ संसाराउ निविन्ना केइ समणा जाया, केई सावयत्ति। एवं सो सूरी सेत्तुंजयउज्जिताइणि तित्थाणि वंदिऊण कमेण विहरंतो सिरिमन्नयखेडनयरे पत्तो। साइसयमइप्पगरिसवसा तत्थ सो चउसु पाहुडेसु कुसलो संपत्तो ताणीमाणि, जोणीपाहुडं निमित्तपाहुडं विज्जापाहुडं सिद्धपाहुडं। तत्थ पढमे सव्वदव्वसंयोगेण जीवाजीवुपत्ती वन्निज्जइ। वीए पुण सउणजोइस–केवललियामाइयं (?) निमित्तं सुत्तिज्जइ। तइए उ, रायविज्जाउ मंताउ य निरूविज्जंति। चउत्थे सिद्धाइवियारो त्ति। एएसु चउसु वि सुरी कुसलो जाओ, सो तद्दरिसावणं विना णिव्वुइं न लहइ। तत्थ मन्नयखेडपुरराया दुराराहो वि सूरिगुणावज्जियहियओ मंघस्स अवगारं न किंपि करेइ। तउ तयनयरसंघो तेसिं अन्नत्थ विहरिउं न देइ। तउ अत्थि सोरट्ठदेसे धाउव्वायसिद्धो ढंकणगोपरि ढंकनगरनिवासी नागज्जुणो नाम वंदओ। तेन य सोरट्ठदेसवासी रायामच्चाइओ लोगो दाणसंमाणाइणा वसीकओ। सेसदरिसणाइ निप्पभावाइ सो अभिमन्नइ। तम्मिय समए भरुयच्छे महुरापुरीए जिणंदण्हवणपूयाइणं धिज्जाइया विग्घं करेंति। इमं च भरुयच्छाइसंघेण वासारत्तमज्झे गंतूण सव्वं सूरीणं निवेइयं। तउ सूरीहिं आइट्ठं, कायव्वो तुब्भेहिं दीवुस्सवदिणाउ बीए सुद्धकत्तियपडिवयदिणे भरियरियापव्वाभिहाणंमि महामहूसवो चेइयहरेसु। तम्मि दिवसे अम्हे संघं आपुच्छिऊण अम्हुगाए

पत हिमे बहूण छप्पण्णमक्कंछो पिलिभिलि करीए गोमिउं वसहीपवासपाठिमहिं हिमेहि सम्मं रमिउं लग्गो। एत्यन्तरं मयणसमगुणपसरं वस्स सोऊण हयो वि ठमाउ वस्स वंकमत्थे के वि समया अणुप्पा आगया तेहिं ते विमा पुहा बहा मो एत्थ पाडिबसरिस्स वसहि वि। तेण य ते विजाया तहा एए सावयवि। तउ तेसिं धरिणा ममासेणं वसहीमग्गो करिओ। ताव ते आगमणेवि तावमपा आसधमम्मेण मंतूण आयारं संवरिऊण विमपासचे उवविट्ठो। तउ समासपा ते सहा। पंडिऊण धारि पच्छिम दुवारेहारायं विभियपचिया विपाय तवेहा उप्पुरओ पयाहिओ। चिंतियं च तेहिं एवं ते तिरुमघरियं एवं च परिसं पहुत्तणं वि। इ' तेसिं धरिमा मावे नेऊण भणिया ते मो एवं वाळसमसेहियं न पोसए छोडुं पारिअइ। पंमहं च पियं सीमालं, धीसम्महा परिगमस्सवाविं सुमहाणं सपा निक्कळंको निपओ बम्मो एसो य निव्वाहइ। ता मा एवं घोसं मणह चि। तउ ते, तवळविक्षमो धरीहिं अम्ह मावो चि, विहुमपा वेहिरे य' ते पच्छायसिऊण छहूमं गया। मुणो वि कयवइ सदी संसमगउमरं पिच्छिऊण निच्छियमं च माऊण छप्पणरमयंछो वसहीए निम्मंसूण हिमेहि सम्मं समरपिगेहु वरमउयरनधीकारं धीरिउ माळओ। एत्यंतरे तेहिं वि अणुप्पपुरिसेहिं आमंतूण ते विमा पुहा बहा मम्म यो पाडिपवपंधीमस्स वसाहि चि। तवो वेच एए विउसवि घरिमा कविस्सऊण ममारेण तेहिं वसाहिमग्गं करिउं पयासयमग्गेण सम्मं सहासमागओ। तउ निपपासाथे पयळमपयरुं सुकंथ पंमरिऊण अतिसपनिराए ठिओ। एत्यंतरे ते वता वसाहिदुयारे, तं बहूण उवळक्खिऊण य, वस्स परिश्चमत्तं छम्मळवरं करेमाणा वसहीए पविसिउमारद्धा। धरिमा वि तेहिं परिसमारं वस्सहमिरोही वियतिम्माए सहो मारेवि वससमंतरं सिग्घं पत्तो तउ तावे तेहिं दूरासिओ एसो। तप परिपळवे ळमिपए ठिया ते पंडिया, मोहीए इमं च पुट्ठो,

दंसणेण परमा चित्तनिव्वुई । ता इहासमे आगंतूण कोमुइ जाव मए सद्धिं नियए चेइहरे तुम्मेहि गंतव्वं । तस्सेयं वयणं मन्निऊण
सूरी महुराए गओ । तओ तत्थ पवयणुमइं काउं गओ मन्नपखेडे । एवमणुदिनं मरुयच्छाइमज्झेण कोमुई जाव आगच्छंतस्स सूरिस्स
ढंकपुरे पइदिणं पायसोयजलं जिग्घंतेण मइमया नागज्जुणेण पायलेवदव्वाणं सचोत्तरं मूलसयं विन्नायं, न उण एक्कं तंदुलधोयणं
थ । तव तव्विरहउ कओ तेण पयलेवो । तउ तप्पमावेण सो किंचि उप्फिडित्तु पुणो पुणो पडंतो जज्जरियंगो जाओ । तहाविहं
निममहूसवागएण सूरिणा सो पुट्ठो किमेरिसो दीससित्ति । तेणावि सव्वो वइयरो सिट्ठो । तउ सब्भावं गोवंतेण सूरिणा
तए सच्चं विन्नायं । नवरं न एत्थ एको सेयभिक्खुदरिसणयोगो मिलिउ त्ति तं सोऊण चित्ते चमक्किओ तओ-
सूरी भणिओ । धाउव्वायसिद्धिं तुमं ममाउ गिण्हसु नियजोगं च कहसु त्ति । तउ आणिस्सामो त्ति भणिऊण सूरी
मइयासंमुहं । सूरियागमणस्स चरिमदिवसो कोमुईलक्खणो एसो त्ति कलिऊणं अणुवयणत्थं सूरिस्स सो पंदओ सूरिणा
अह ढंकपुरस्स बाहिं पचंतमिट्ठवायं दट्ठण सूरिणा तस्सुवरि चुन्नो खित्तो । नउ सूरिणा मणिओ वंदओ पीयदिणे
त्ति । एवं भणिऊणं तं तट्ठाणाउ नियचिय गओ सट्ठाणं सूरी, निद्दालिओ गंतूण तेण पीयदिणे जाव सव्वं
। इउय अत्थि गोलानईतीरुपरिट्ठियं सयलपुरगुणट्ठाणं पइट्ठानं नाम नयरं । तत्थ य बलबुद्धिजुत्तो सालि-
हणो नाम राया सो य वसीकयासेसरायवग्गो सव्वपकव्वाइजुअए य पयं विउसाणं । जउ भणियं । 'काव्यशास्त्रविनोदेन, कालो
ताम् । व्यसनेन तु मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा'॥१॥ इति । अन्नया विपक्खविउसजणपूरियाए रायपरिसाए वियम्भलण-
णपभावणाकरणत्थं राइणो समीवे उवविट्ठाए भोगवईनामियाए विट्ठारविलासिणीए जिणमयभावियत्तणउ परममावि-

पेडाए समप्पयिस्सामो त्ति । तओ भणियदिवसे वणियवेलाए पारणेणं चउण्ह अणुव्वयपसाहिओ सम्मत्ते संपत्तो सूरी । पारद्धो पढइ महूसवो य, सावगेहिं पेत्तरे । दिट्ठो य सूरी हरिसनिब्भरेणं संघेणं चेइयमज्झगयाणमो । तओ तुट्ठेणं निरक्खिउं तस्सागमणे पंचम-हासरो अब्भासिओ । विहिया धम्मा वक्खिणी, उवविट्ठो तत्थ सूरी, तओ तस्साणुभावेण वंगमतिलयमिहागयं वि लोमप्पसाएण(लोड-य)गया वि तत्थ गओ । एक्का अमारिअं संघेण लेससोएण य अत्थयएहिं सूरी पूओ, तं च सव्वं तेण अरुणिमं वंभणस्समणं दिट्ठं । उप्फलिओ धाहुल्लरो वयरसए । तओ सूरिं वंदिऊण हसियवं एगा अंपइ किं तुम्हे एयमयं काउं नाउसोपउ त्ति । भणिया तुब्भे मण-राय ! इह विहरियाणमावि मज्झपवेसरवंचणे नो हुमण । संपादकमयं च मम तस्सवे मादाहोयपरं परिहरण । अह पुण अम्हेहिं वि-रयाणं वंदणत्थं संघो विणओ । तेण भणिया कहं दिवसस्स पहरपुमगसमए पुणो वि एत्थागंतूण मोत्तुं तुम्हे करेह जं भणह नो भणह त्ति । तं च अम्हेहिं पडिवन्नं । तओ महाराय ! सेत्तुंजयमहुरपभिइसु तेणे अभिवंदिय पुणो वि तत्थ आगमेहि भत्तव्वं । इमं च निसु-णिय राया पमोएण हसिऊण भणइ अब्भयं भव्व-कारि तुम्ह निरीयरसंसस्स सो(अ)न्न कोगो कायव्वो अपरिमाउ मासम्भ, एसंमि जिणमंदिरे माहपुण्णिमे हाय अयं दुक्खसायराओ परिरक्खामि । ता भय तुम्हे दरसणत्थ जो सरं अप्पाणं सधम्मत्तं मन्नेमि दरिय मे दीवियं जिणगं वि । तओ भणिया पुव्वं मो महाराय ! जयपुत्ता तप सयं आयया । तुम्हसम्भवं एवं पन्नवेस्सामो एवं पुणे राय-सा पुणे, परमो एस अम्हं अणुग्गहो त्ति । तओ पहायाए सूरी दंसणसमुप्पण्णसत्थं मढवीपुरिं गओ । तओ सेतुंजि उज्जितगिरिनयरे य देवे अभिवंदिय वंभपुरे दंसणपमाणत्थं संपत्तो । तत्थ य मागपुण्णो पंचओ सूरिं समागयं जाणिऊण वेइंदूरे परिसमीवे समागमं जिणयत्थं सूरिं मघापिता तेण विणए आणये नीओ । समागियं धरीयं पडमसोयं त्ति । भणियं बहुमाणपुण्णयं तेण राया अम्ह तुम्ह

दंसणेण परमा चित्तनिव्वुई । ता इहासमे आगंतूण कोमुइ जाव मए सद्धि नियए चेइहरे तुब्भेहिं गंतव्वं । तस्सेयं वयणं मन्निऊण सूरी महुराए गओ । ततो तत्थ पवयणुक्कइं काउं गओ मन्नयखेडे । एवमणुदिनं भरुयच्छाइमज्झेण कोमुई जाव आगच्छंतस्स सूरिस्स ढंकपुरे पइदिणं पायसोयजलं जिग्घंतेण मइमया नागज्जुणेण पायलेवदव्वाणं सचोत्तरं मूलसयं विन्नायं, न उण एक्कं तंदुलधोयणं ति । तउ तव्विरहउ कओ तेण पयलेवो । तउ तप्पभावेण सो किंचि उप्फिडित्तु पुणो पुणो पडंतो जज्जरियंगो जाओ । तहाविहं च दट्ठुं पुन्निममहूसवागएण सूरिणा सो पुट्ठो किमेरिसो दीससित्ति । तेणावि सव्वो वइयरो सिट्ठो । तउ सब्भावं गोवंतेण सूरिणा भणियं सोहणं तए सव्वं विन्नायं । नवरं न एत्थ एको सेयभिक्खुदरिसणयोगो मिलिउ त्ति तं सोऊण चित्ते चमक्किओ तज्जो-यजाणणत्थं तेण सूरी भणिओ । धाउव्वायसिद्धिं तुमं ममाउ गिण्हसु नियजोगं च कहसु त्ति । तउ जाणिस्सामो त्ति भणिऊण सूरी चलिओ सट्ठाणसंमुहं । सूरियागमणस्स चरिमदिवसो कोमुईलक्खणो एसो त्ति कलिऊणं अणुवयणत्थं सूरिस्स सो वंदओ सूरिणा समं चलिओ । अह ढंकपुरस्स बाहिं पच्चंतमिट्ठवायं दट्ठूण सूरिणा तस्सुवरि चुन्नो खित्तो । तउ सूरिणा भणिओ वंदओ बीयदिणे तए एस जोएयव्वो त्ति । एवं भणिऊणं तं तट्ठाणाउ नियत्तिय गओ सट्ठाणं सूरी, निहालिओ गंतूण तेण बीयदिणे जाव सव्वं तं सुवण्णमयं पासइ । इउय अत्थि गोलानईतीरुपरिट्ठियं सयलपुरगुणट्ठाणं पइट्ठानं नाम नयरं । तत्थ य बलबुद्धिजुत्तो सालिवाहणो नाम राया सो य वसीकयासेसरायवग्गो सत्थकव्वाइजुआए य पयं विउसाणं । जउ भणियं । 'काव्यशास्त्रविनोदेन, कालो गच्छति धीमताम् । व्यसनेन तु मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा'॥१॥ इति । अन्नया वियड्ढविउसजणपुरियाए रायपरिसाए विउसजण-पसंसावसरे दंसणपभावणाकरणत्थं राइणो समीवे उवविट्ठाए भोगवईनामियाए पिंडवारविलासिणीए जिणमयभावियत्तणउ परमसावि-

पाए जंपियं । महा देव ! ताए दासिए सम्मं चिट्ठ मा भंडारियाओ नियगुणपरिअविष्फुरियपयावा देवीवि जाव बहोम्म पाढियपयडी
निम्मलगुणकलियो न भवामि विष्फुरइ, वीरियं च तीए-तयाणंतरेण भणिउं स्फुरियं पच्चो पावस तीएमसयम्मसमम्मुवेति । अम्मुत्तवे
समकपामनि सो ह उत्थिम्भिन्नो। सिवाभयपंडरस च जो विसेसा ॥१। तओ सुणिऊणेयं रण्णा भणियं भद्दे ! को एस पडोयभो
पाढियपयडी तए पन्निओ । तउ तीए भणियं सम्मो परिवुयंतो तस्स चरिओ । तं च सोऊण विम्हिओ राया भणइ कत्थ सो चि-
ट्ठइ । तीए जंपियं सिरिमलयपुरे नयरे, तं निसुणिय परिसमत्तसमत्थं रण्णा संकरो नाम संधिविग्गहिओ तस्स आणओ महा पवय-
सेरे गंतूण कप्परायं मोत्तूणावेऊण पडिवायइसमं बहिं एत्थ सिग्घमाणेसु चि । तउ रण्णा पेसिओ तत्थ गंतूण कप्परायस्स समीवे निय-
सामियवाइयं सव्वं निवेयइ । तउ तेणावि रण्णा हरिसनिब्भरेण सो नियपुरसंपत्तओ नियपरिवारसमिओ पट्ठविओ । पत्तो य कमेण
नाहि पट्टणपुरस्स । तउ संकरेण गंतूण रण्णो वद्धावणयमिव जाणावियं । तउ राया हरिसियचित्तो बहुसोहमयं नयरे महूसवं करा-
ऊण समहिओ परिवेढिओ ताए चिट्ठ पविसेइ ताव पत्थावसरे रण्णो समीवे विरूवक्खो नाम चिट्ठो आगंतूण मच्छरवसा भणइ । महा
देवा मा एवं पवेसउस्स परिस्स बुद्धि परिक्खावेसु । तउ रण्णा भणिओ य परिक्खउ, ता तत्थ भणइ देव ! तुम्ह परिवारे अत्थि एत्थ कोवि पुरिसो
जो सच्चंगो वामणओ य हत्थविहीणो अट्ठगाढमरियवाययाव विदूसेणं पि न जेवेर रण्णा भणियं अत्थि हीरओ नाम चित्तल्लो मरो ।
जइ एवं ता एत्थ तं आणवइ । आणाविऊण निवेण पयंसिओ सो विरूवक्खस्स । तेणावि सव्वंगमयं सो पयत्तेण सम्माणिऊण
भणिओ भो भद्द ! तुममियं विसीलपयपरियं पढमं परिस्स गंतूण दंसह, इयं च भणेज्जसु महा तुम्ह दंसणत्थं एयं चिट्ठवेहि पे-
सियं । एवं भणिय सो सिग्घं पेसिओ । तेण तहेव कयं ति । तउ विपद्दुयण्ठ परिस्स तस्स पायतलो देव विन्नासो, महा मे मम-

परिक्खणत्थं विउसेहिं एवं कयं ति। तत्थ वट्टयवट्टलागारतुल्लं नयरमेयं। तं च घयतुल्लेण पंडियजणेण परिपुन्नं। तउ जहा एत्थ
वट्टए अन्नस्स वत्थुस्स कस्सइ अवगासो नत्थि तहा विउसजणपुन्ने एयंमि नयरे तुज्झवि नो भविस्सइ, तउ दायगपडिदायणत्थं
सुभरेवि एयंमि सूरितुल्लो विउसो नियमुहसंवेहगाइगुणत्तणाउ संमाइ त्ति चिंतिऊण सूरिणा साहुसयासाउ सूइं सुहुमतरिमभिगहिय
तम्मज्झे धारिणिविन्नाए तं ठविऊण सो नरो वुत्तो। तेसिं विऊसाणं गंतूण एयं दंससुत्ति तेणावि तहट्ठियं नेऊण निवपुरउ तं मुक्कं,
तवो मज्झे तं सूइं दट्ठुं विहप्फई नियमणे विसण्णो अहो! महामइमं एसो त्ति। तउ रन्ना नियनयरे पमुइएण महया वित्थडेण
सो सूरी पवेसिओ। सपरिजणेण य रन्ना विसिट्ठपडिवत्ति(उ) संमाणिओ। निसुया य बहुमाणपुव्वं पालित्तयसूरिविरइया बहुकन्नर-
ससंकिन्ना तरंगवइया कहा, विम्हिओ य तीए सवणेण सव्वो विउसयणो राया य। एत्थंतरे मच्छरवसा अवधारणासंपन्नो मइमं
पंचालनामा विउसो जंपिउमारद्धो। देव! इयं कहा अणेण सूरिणा अन्नेहि य मम कव्वाउ य चोरिय त्ति। रन्ना भणियं कहमिणं
नज्जइ। तउ तेण नियजुत्तीए रायाइलोयाणं पच्चयनिमित्तं अणेगभावेहिं तरंगवइया कहा कविया। मणयं च संघो लज्जिओ। तउ
सूरीहिं संकेयं काऊण सहसा, मयगखेड्डं विहियं। एत्थंतरे मउत्ति काऊण कुक्कुडियाए पविट्ठो जाव बहिं निज्जइ ताव सव्वो वि
नयरजणो बहुतरा पसंसा करेइ। तवो जणमज्झट्ठिओ पच्छायावविहुरिओ वा विहुदंडं लम्भेऊण महयासद्देणं पंचालो इमं गाहं भणइ।
जहा 'सीसं कह व न फुट्टं, जमस्स पालित्तयं हरंतस्स। जस्स मुहनिज्झराउ तरंगवइया नई छूढा'॥१॥ तउ सूरिगुणक्कट्ठिए सय-
लजणे इमं तब्भणियं सोऊण एवं जंपंतो झडित्ति उत्थिओ, भो भो पंचत्तमुवगओ वि अहं अणेण पंचालविउसस्स सच्चवयणेण ओस-
हतुल्लेण सुहमुवगएण जीविउ त्ति। तउ सो विमणदुम्मणो संघो य अइपहिट्ठमणो जाओ त्ति। इमं च रन्ना सोऊण सो पंचालो नि-

पिसुओ भणियो। घरिणा य राइणो भणिय उवयरिओ। तउ सो संठाविऊण पडुण नियकम्मविवरराज्याउ तस्सेव समीवे समागम धम्मं गओ। अन्नया य केणइ विपक्खेण सासिवाहणस्स रण्णो भीयनामेणं सुहडनामस्स समाए मयणोदयभाविमं छुवं समप्पियं तस्स केणो सरेवणो। न य सो केणावि छन्नो तउ रण्णा पाडिवयट्ठी आहूओ, तं छुवं दरिसियं, तेण य उभ्भोदयमन्तो ते परिक्खियं। तउ निम्मरयवयणइ तस्स सो केणो कओ। तउ समयसुयवरी मुत्थावणत्थं तस्स वरवरयो समप्पिओ। न य पुणं तस्स केणावि णायं घरिणा पुण सो नीरसत्तो उवयरिओ। पवयं पयाविवाए सो थविओ, तओ तेण तस्संतमुलं खंडियं। पुणरवि सहुग्गामो अउ-पोसिओ तस्स समप्पिओ तस्स मयणवट्टीविया संधी गुम्फिउपयउ न नज्जइ। तो उप्पोदए घरिणा पुच्छो। तउ विपाडिया अउह-वणसंठिया संधी, सा तेण नियमय्यामण्णेण पवंसिया। तउ घरिणा रूपयपरिक्खणत्थं छुवं फाडेऊण भन्ने रयणाइं पक्खित्तविए महइए सीवणीए तं सीविया रण्णो दंसियं। भणिओ य राया एयस्स संधिं को वि आवेउ त्ति। रण्णा वि य छुवं सिब्बियं दंसियं न उण संधी तस्स विण्णाय त्ति। अन्नया तस्स हुमराणो सिरोवेयणा तिव्वा पाउब्भूया, सा य नो कयावि विज्जामंतपंतमयाईहिं उवसमिया। तउ रण्णा निओ मंती पुच्छो। अहा मज्झेयं सिरोपीडं पाडिवयवइरिमाणाउ गंधासणसामेइ। एस्थ य को(आ)ढरत्थुवि। तउ मंतिणा मंतूण हरी भणिओ अहा तुम्हे रायसमीवे आगच्छउ रण्णो मज्झ सिरोवेयणा न केणावि उवसामिउं तीरइ त्ति। तउ घरिणो पंडि-वणणाउ विस्सस्स पभावणा मन्नउ त्ति भणयाला रायसमीवे मंतूण उवविट्ठा। ते हि य तत्थ महा जोगा न जाणन्ति तहा पायरयस्स मन्ते एक्कन्तं मंतं पयपंतीहिं नियदाहिणजाणुमत्थयपासेण दाहिणहत्थपएसिणी अंगुट्ठसमीववत्तिणी अंगुली मामिऊण मामि-ऊण रायस्स सिरोवेयणा फ्फासिया। अन्नं मणेवि छत्तायपट्ठिम्मि तेण आउयरि पंगुलिमामणेण तेहिं रायपउत्तीहिं उवसामिया त्ति। तहा

य तच्चरियसूइया इमा गाहा आगमे पढिज्जइ। 'जहा जहा पएसिणिं जाणुगमियालित्तउ भमाडेइ। तहा तहा से सिरवेयणा य, णस्सइ मुरुंडरायस्स' ॥१॥ तउ पणट्ठियसिरोवेयणेण रण्णा अहियथरं परितुट्ठेण सूरिणो विउलेणं असणाइणा पडिलाभिया। अणुदियहं च दंसणभत्तीए समुज्जुओ जाओ। एवमणेगसो राया सूरिगुणावज्जियमाणसो संवुत्तो त्ति। एत्थऽन्ने पाडलिपुत्ते नयरे मुरंडो नाम राया सालिवाहणाउ विभिन्नो होत्थ त्ति भणंति। एवं बहुहा पवयणुन्नइं विहेऊण कुन्देन्दुधवलजसेण तिहुयणं धवलीऊण दीहपज्जायं परिपालिऊण बहुविहे य सिस्से वायणाइणा निप्फाइऊण चूडामणिमाइनिमित्तसत्थाईहिं निययाउयपमाणं जाणिऊण संघसमक्खं आराहणापुव्वयं कालमासे कालं काऊण सूरी देवलोगं गउ त्ति। पसंगेण सव्वमेव भणियं। एत्थ पुणो रण्णो सिरोवेयणोवसमे भत्त-पाणाइणा पडिलाभणमेत्तसरूवेण मंतपिंडेण चेव पगयं।

तथा चूर्णपिण्डेऽन्तर्द्धानं प्रतीत्य चाणिक्यमंत्री निदर्शनं यथा—पाडलिपुत्तं नाम नयरं आसि। तत्थ य चंदगुत्तो नरवई तस्स य चाणक्को नाम महामंती। तत्थ य जंघाबलपरिहीणा संभूइविजयाभिहाणा सूरिणो परिवसंति। अण्णया य दुब्भिक्खं जायं। आयरिएहिं चिंतियं। जहा एयं सूरिपयजोग्गं नियसीसं आयरियत्तए ठाविउं सयलगच्छसहियं सुभिक्खे देसंतरे पट्ठवेमि। सयमेत्थेव एगागी चिट्ठामि ता ताव एयं जोणिपाहुडं सिक्खवेमि त्ति रहे तं सिक्खविउं पवत्ता। तत्थ य पच्छन्नठिएहिं दोहिं खुड्डएहिं अंजणं कहिज्जंतं सुयं। जेण अंजियाहि अच्छीहिं न केणइ दीसिज्जइ। आयरिएहिं तहेव आयरियत्तणे सो ठाविओ सयलगच्छसहिओ पेसिओ ते खुड्डया आयरियणेहेण पुणो वि वलिया, सेसो गच्छो निद्दिट्ठठाणे संपत्तो। गुरुहिं ते भणिया। दुट्ठु तुब्भेहिं कयं जे समागया संपयं एत्थेव संतोसनिरया संता विहरह। तउ सयमेव हिंडिऊण समुद्दाणट्ठा आयरिया जंकिंचि भिक्खाए आगच्छइ तं

तेहिं समं विचिंतिय एवंति त्ति तेहिं ओमोयरिया रयणा। दोहिंवि भणियं जहा किं आयरियस्स ओमोयरियं करिमो। पुव्वत्तुयं अंतरं सव्वं चंदगुत्तेण सह संलावो त्ति तहेव पुच्छियमारद्धा। चंदगुत्तस्स ओमोयरियाए पुव्वत्तं आयं, चाणक्केण पुच्छियं, कहा तेण। किं पुव्वत्तो सि। तेण भणियं ओमोयरिया एयइ। चाणक्केण चिंतियं जहा पुव्वं एयामि दुब्भिक्खे अंजणसिद्धो कोइ जणेण सह ठंपर। अवरा एयरयण आहारेण सव्वं ओमोयरिया। तओ तेण अंजणसिद्धवयणत्थं भोयणमंडवे इट्टयचुण्णो विक्खिविओ। दिट्ठाणि तत्थ मणुसपयाणि निग्गच्छंते जहा अंजणसिद्धा दुवे एत्थागया चिट्ठंति। धूमं दिन्नविया। मज्झे धूमो पविसिओ, सीहरिकसमइंजणं धूमेण नयणंसुएहिं सह विमयंजणं। दो वि दिट्ठा। चंदगुत्तेण दुगंछा कया। तहा एयाहिं विट्ठालिओ अहं। चाणक्केण तस्स समयत्थनिमित्तं तस्सारक्खत्थं च पसंसिओऽवि। तहा धम्मो त्ति तुमं जो रिसिरूवधारीहिं परिभोग्गइवि। अंतिअं विसज्जिया चाणक्केण आयरियस्सयपुव्वयं ते उवगया। तहा किमेयमत्थारं कम्मर। आयरिएहिं सो तेण उवालद्धो। जहा तुमं चिय दोसवंतो जो तुमं पि छुहयायं निग्गमं न चिंतेसि, तेण तहवि परिचत्ता, विण्णाओ य जइत्ति। इह च विचारणो मोयाणया आहार-पर्व स व्यापारणीया इत्युपायायामां पश्यति। यतो विचारितु व्याभार्णमायोमणी दोषा यथा—महदिप्य विचारिं मयुक्तं साधुना स भिक्षुगमसमादिग्रहणशोलयो या भिक्षुमादिः साधुमयुक्तविचाया युणादिसमयं साधोः सम्मतमारणादि दुर्घात्। तथैव पर्व व्यापारोपमीयमाद्धर्मिष्ठा परम्परागतपरिभोगेति प्रवचनोपघातः। तथा ह्यो पात्राशिविंयादिप्रयोजना सर्वपतीनां वा सर्वं दुर्भीरिति गाथार्थः ॥७१॥

अथ योगविंशतेः योगस्वरूपकथनाद्वारेण व्याख्यानमाह।

सोहग्गदोहग्गकरा, पायपलेवाइणो य इह जोगा । पिंडट्ठमिमे दुट्ठा, जईण सुयवा सिणमईण ।।७४ ।

व्याख्या—सौभाग्यदौर्भाग्यकरा जनप्रियत्वाप्रियत्वविधायकाश्चन्दनगन्धधूपादयो द्रव्यविशेषा योगाः स्युरिति योगाः, तथाहि किञ्चिच्चन्दनादि जलादिना घृष्ट्वाऽभिमन्त्र्य च दुर्भगः पाय्यते, शरीरं वा अभिमन्त्रितधूपेन धूप्यते, गन्धा वा शिरसि निक्षिप्यते ततः सुभगः स्यादिति, एवं दुर्भगत्वेऽपि वाच्यं । तथा पादप्रलेपादयश्चरणखरण्टनप्रभृतय आकाशगमनजलाग्निस्तम्भादिफला द्रव्य-समूहक्षोदरूपा औषधविशेषाः, चः समुच्चये । इह जगति योगा योगशब्दवाच्याः स्युः । ननु चूर्णयोगयोर्द्वयोः क्षोदरूपत्वेऽपि परस्परं को विशेषः ? उच्यते, देहस्य बहिरुपयोगी चूर्णो, बहिरन्तश्च योगो, यतोऽसावाहार्यानाहार्यभेदाद् द्विविधः स्यात्तत्र जलपानादिना अभ्यवहार्य आहार्यः, (तदितरोऽनाहार्यः) पादप्रलेपादि । तत्र पादप्रलेपरूपे योगपिण्डे आख्यानकं यथा—

आभीरविसए अयलउरं नाम नयरं आसि । तस्स आसण्णाउ कण्हाविन्नाभिहाणाउ दुवे नईउ । तासिं अंतरे बंभो नाम दीवो । तत्थ य पंचहिं तावससएहिं सहिओ एगो तावसकुलवई परिवसइ । सो य संकंताइपव्वेसु सतित्थुब्भावणाइनिमित्तं सव्वेहिं तावसेहिं सहिओ पाय-लेवेणं कन्हमुत्तरित्तु अयलउरं आगच्छइ । तत्थ लोगो आउट्टो भोयणाइसक्कारं करेइ । सावयाणं पुण खिंसं करेइ, जहा तुम्ह गुरूणं ए-पारिसी सत्ती नत्थि । सावएहिं वइरसामिणो माउलगाणं अज्जसमियायरियाणं अक्खियं, तेहिं भणियं य, थेवमेयं जं माइट्ठाणेण पाय-लेवं किच्चा सो नइं उत्तरइ । तउ सावएहिं तस्स माइट्ठाणपयडणत्थं सपरिवारस्स भोयणेण निमन्तणं कयं । गिहे उववेसिय पाय-धोयणं ढोइयं । तेन भणियं न धोवावेमि सावएहिं अधोविएहिं पाएहिं भुंजावन्ताण लोए अविणओ होइ त्ति भणंतेहिं चलावि धोइया पाया । भुंजाविओ य णियट्ठाण गमणाय चलिओ सावया य सरिसा चलिया । जाव कण्हं उत्तरइ ता सपरिवारो बुडिउं

कम्मो । एत्थंतरे गुरुणोपसद्दियस्स परिवोत्थत्तं उस्सेणामया समिपापरिया । पम्पुरिर्य दातं माभिर्य कम्मे । परं पारं गन्तुमिच्छामि । इहपि मिलिमय दोमि इमाव । पिम्मियो सपरिपाठो इमर्द, तत्र नयरसपसहिया तायमासमे मपा, घरिपा पारद्धा अन्न पम्म-म्मा, सेम्पो परिपोहियो पेम्पसपसहियो इमर्द पि पम्पयं महिओ । एरी पमो नयरं त्ति । पाया य संमहियमसाइ त्ति । पम्प-मीरं लौकिकलोगम्मि उदाहरणं, तथापीत्थं एवे पो लोकोत्तरेऽपि कम्मते स पोषपिक इति मिच्छायां दर्शितम् । कस्मै विपा मपाख्या किं सर्वदैव न प्रयोक्तव्या उत मतापिवेक्षत्यात 'पिरसुमिमे सुदृषि' पिष्पार्थमपारनिमित्तमुपकल्पमनात्मुपकरणामित्रः । इमे एवे अनन्तरोक्ता पिपामलपूर्णयोग्य व्याख्यार्थमाणा इति शेषः इमा दोषकारिणः स्युः सावद्यत्वेन कर्मबन्धहेतुत्वात् । इह पिष्पार्थमित्यनेन महति इम्मानसकनैस्यादिकर्मगुणकम्मणे व्याख्यार्थमाना अपि न दोषाय स्युः प्रवचनोत्सर्पणाहेतुत्वेन जिनादि-भिरुपगतत्वादित्यापरे कथमिह इय (केणा) इत्याह यतीनां साधूनां पीतज्ञानामित्याह श्रुतमर्यादावर्तीनां उत्सर्गापवादपदुश्रमपस-सिद्धमिच्छुर्दन्ति । अनेन पानीयार्थं एव इत्यत्वात् कल्पेऽपि कार्ये कष्प्यापारणं इमवे न पीतार्थो गम्भीरत्वादित्यावेदयति । इह च पूर्वसंस्तवपश्चात्संस्तवाभ्यामेक एव संस्तवाख्यो दोष इकपूर्वयोर्मी च मिश्रौ द्वौ दोषावुक्तौ । स्यात्ति ग्रन्थे व्याख्यातो दश्य इति गाथार्थः ॥७४॥

उक्तं विद्यादिपिण्डद्वारपद्कदम्य मूलकर्मपिण्डद्वारमाह ।

संगळमूळीपव्वणाइ गब्भवीवाहकरणघायाइ । भवयणमूळकम्मंति मूळकम्मं महापावं ॥७५॥

व्याख्या—महत्स्पपृच्छि पारुषमनसास्वयमपसमापीतपयो लोकवीदास्वामिः क्षपने, व्यापिस्यनस्य सौभाग्यपत्यादिनिमि-

र्त मूलिकाकल्कमिश्रजले स्नानविधापनं, तदादिर्यस्य धूपनक(का)ण्डकरणादेस्तन्मङ्गलमूलिस्नपनादि । तथा गर्भविवाहकरणघातादि, तत्र गर्भ उदरान्तवर्त्ती मनुष्यादिसत्त्वः, विवाहः परिणयनं, तयोः प्रत्येकं करणघातौ विधापनविनाशौ, तावादिर्यस्य तत्तथा गर्भकरणं, गर्भघातस्तत्परिशाटनरूपः तथा विवाहकरणं विवाहप्रतिघातश्चेत्यर्थः । आदिशब्दात् स्त्रीणामक्षतयोनिक्षतयोनित्वकरणग्रहः । तत्रौ-षधप्रयोगेण सततमवाच्यदेशरक्तक्षरणं क्षतयोनित्वं तद्विपरीतमितरत्व(त्वं रक्त)स्यागम्यमानत्वात् । भक्ताद्यर्थं प्रति(क्रिय)माणं वा साधुना मूलकर्म्मोच्यत इति योगः । अस्य शब्दार्थनिरूपणायाह । 'भववणमूलकम्मंति' भवन्ति नारकादितयोत्पद्यन्तेऽस्मिन् जन्तव इति भवः संसारः, स एव वनमतिगहनत्वात्तरुखण्डरूपं काननं तस्य मूलं कारणं प्ररोहहेतुः कर्म्म ज्ञानावरणादिकर्म्मनिचयहेतुकाऽशुभा व्यापा-रक्रिया इति हेतोर्मूलकर्म्मोच्यते । यद्वा सूचनाद्विभक्तिलोपाच्च 'भववन'त्ति भववनस्पत्योः मूलं कारणं कर्म्म क्रिया इति कृत्वा मूलं च तत्कर्म च, मूलं वा प्रतीत्य कर्म्मेति विगृह्य मूलकर्म्मोच्यते । तत्र भवस्य मूलं कर्म्म तत्प्राप्तिनिबन्धना गर्भघातादिक्रिया तथा जातिविवक्षया वनस्पतेर्मूलं तत्प्ररोहकारणीभूतप्रविष्टोऽवयवस्तस्य औषधाद्यर्थं छेदादिक्रिया मूलकर्म्मेति । इदं च कीदृशमित्याह महापापं चिरकालवेद्यक्लिष्टाशुभकर्मनिबन्धनं शिष्टजननिन्द्यम् पापबहुलजनाचरणीयं चेति । अत एव भववनमूलमित्युक्तं । तत्र गर्भा-धानशाटरूपे मूलकर्म्मणि राजपत्न्यौ दृष्टान्तो यथा—

वसंतपुरे जियसत्तू राया । तस्स दो देवीउ । अण्णया विसयसुहमणुहवंताणं एगाए गब्भो पाउब्भूओ । इयरी इमीए पुत्तो भविस्सइ न मज्झ त्ति ईसानलेन डज्झंती अधिईए चिट्ठइ । एत्थंतरे एगो साहू भिक्खं अडंतो तीए गिहे पविट्ठो । तेण भणिया जहा भद्दे ! किं विच्छायमुही दीससि ? तीए वुत्तं जहा मम सवत्ती आवन्नसत्ता, पुत्तो तीए आइट्ठो नेमित्तिएणेति । तेण भणियं भद्दे ! ओसहप्पया-

जेण तुम्हवि पच्चाहारं करिस्सामि मा अधीरं कुणसु। तीए भणियं महारया! जइवि मे सुओ होही तुम्भोवहम्ममाणाउ तहवि सो पच्छाउवहम्मपरायणणायपयलेण कणिट्ठो त्ति न जुवराया भविस्सइ। इयरीए पुण पच्छाउवहम्मपरायणणायपयलेण जेट्ठो त्ति जुवराया भविस्सइ। तओ साहुणा तीसे एवं ओसहं दिण्णं, जेण तीसे सयासाओ जेव इयरीए गब्भपाडणं हवाविय, दिण्णे आयं गब्भसाडणं, इयरीए य पढमो जाओ। जाओ य जुवराय त्ति। निवारकवयणरूवे तस्मिन् दृष्टान्तो यथा–

एगंमि कुले एगा बालकुमारी अत्थि। तओ एगो साहू भिक्खट्ठमडंतो तम्मि गिहे पविट्ठो तं दट्ठूण पिंडलोभेण साहुदाणसीलत्तं उवणयंती भणिया। कहा भद्दे! एसा तुहिया जोव्वणं पत्ता अपरिणीया संती केणावि सह अयज्जं समायरिय कुलं मइलिस्सइ। किं च लोए वि सुव्वइ जहा जइ कुमारी उवभुत्ता हवइ तो तस्स पिउणो अहिरस्स पीहरेति वसियाउ माराउ माया नरएसु पडइ त्ति। तदुक्तं लौकिकैः 'तावन्तो नरकं घोरा, यावन्तो रोमविन्दवः', इति। तओ सा परिणाविया त्ति। तहा एगस्स कोडुंबियस्स पुत्तो अत्थि। पत्तो य सो जोव्वणं। तओ भिक्खापविट्ठेण पमेण साहुणा तं पुत्तं पयपतं पासिय तम्माया हत्थाम्मिया भत्तपाणलोभेण भणिया। जहा कुलस्स गोत्तस्स ठिईए संतईए य सुओ कारणं हवइ। तो एयं जुव्वणपत्तं पि किं न परिणावेसि जेण कुलकमेणेव थिरो थिरो होइ। अपरिणाविओ पुण कयाइ सच्छंदचारिणीए सह अहिंडं गच्छिहिइ। किं च तस्सावि परिणावेयव्वो (तव एयप्रति किं न परिणावेसि? त्ति)। तओ तव्वयणाओ सो तीए परिणाविओ त्ति। अपत्ययोनिसमादिरूपमारम्भे तस्मिन् दृष्टान्तो यथा–

एगंमि नयरे एगस्स सेट्ठिस्स धूया विसयोनिया अत्थि, माया तं च जाणइ न उण पिया, सा य वणयपरायणभिउम्मपुत्तस्स प-

रिणयणत्थं दिन्ना। आसन्नो आगओ वीवाहो। एसा मे दुहिया परिणिया समाणी भत्तुणा भिन्नयोनियत्ति जाणिय उज्झिज्झिहि त्ति चिंताए तन्माया अधिइमंता चिट्ठइ। एत्थंतरे भिक्खट्ठं भमन्तो एगो साहू भिक्खट्ठं तीसे गिहे पविट्ठो, दिट्ठा य सा, भणिया तेण जहा भद्दे! किमेरिसी दीससि। तीए दुहियावइयरो कहिओ। साहुणा आयमणोसहं पियणोसहं च दिन्नं अक्खयजोणिया जायत्ति। तहा एगाए नयरीए एगो सत्थवाहो आसि। तस्स य अन्नया नियभज्जाए समं रइकलहो जाओ। अउ अभिनिवेसवसा सत्थवाहेण तन्नयरनिवासिणो एगस्स सेट्ठिस्स धूया परिणयणत्थं वरिया। तं वइयरं परिजाणिय भज्जाए सत्थवाहो खमाविओ। वारिओ वि न चिट्ठइ सवत्तीचिंताए विद्दाणमुद्दी सा चिट्ठइ। महाचिंता एसा इत्थीणं, भणियं जेण वरि दालिद्दिउ, वरि अणाहु, वरि वरुड्डन्नालिउ, वरि रोगाउरु, वरि कुरूवु, वरि निग्गुणहालिउ वरि करचरणविहीणदेहु, वरि भिक्खभमंतउ ण पुणवि सवत्तिजुत्तुथइपति(जुत्तपति)संप- त्तउ। एत्थंतरे जंघापरिजिओ एगो साहू तीसे गिहे भिक्खट्ठं पविट्ठो पुट्ठा य सा जहा भद्दे! किं अधिइंमता दीससि। तीए वुत्तं- 'जो य न दुक्खं पत्तो, जो य न दुक्खस्स निग्गहसमत्थो। जो य न दुहिए दुहिओ न हु तस्स कहिज्जए दुक्खं'॥१॥ साहुणा वुत्त एवमेव नवरं 'अहयं दुक्खं पत्तो, अहयं दुक्खस्स निग्गहसमत्थो। अहयं दुहिए, दुहिओ ता मज्झ कहिज्जउ दुक्खं'॥२॥ तउ तीए सवत्तीवइयरो कहिओ। साहुणा ओसहं समप्पियं। भणिया य एयं केणइ पओगेण तीसे भत्तस्स पाणस्स वा मज्झे दायव्वं जेण सा भिन्नजोणिया हवइ। तउ भिन्नजोणिया सा इइ भत्तुणो कहिज्जसुत्ति सो न परिणेही। तीए तहेव कयं जाव भत्तुणा न परिणीयत्ति। विवाहघातरूपमप्यत्रैव जातमिति न पृथग् दृश्यते।

एतेषु च मूलकर्मरूपेषु स्नपनगर्भाधानतद्विनाशविवाहकरणतद्विघातादिषु पिण्डार्थं यतिना क्रियमाणेषु कार्यमाणेषु वा पड्जी-

वनिष्पचपमैथुनप्रवृत्तिमोघान्तरायप्रद्वेषादयो दोषाः सञ्जायन्ते। यथापि विनाशकरणरूपे तस्मिन् साधुना प्रवर्तमानेन पृथिव्यादयः प्राणा विराध्यन्ते। अक्षतयोनित्वे, गर्भकरणरूपे च तस्मिन् यावज्जीवं मैथुनप्रवृत्त्या अभिधानं यतोऽक्षतयोनित्वे सति पुरुषस्य सततं काम्या साधया पुत्रोत्पत्तौ माप इति साधवः कल्पेति। यत उक्तं 'रतिपुत्रफला नारीति'। अक्षतयोनित्वगर्भकरणरूपे वा यथादिना भावे सति प्रद्वेषात्सविन्यासप्रवचनसिद्धादिके साधवा क्षतयोनित्वे कृते यावज्जीवं परिहार्यत्वेन कामसेवाविपाककरणात्मको-गान्तरायोपार्जनमिति गाथार्थः ॥७५॥

उक्तं पूर्वकर्मद्वारमधुनोद्गमोत्पादनादोषद्वयगमनेन सहरितगवेषणासंक्षितदोषवृन्दस्य निगमनं ग्रहणैषणादोषप्रस्तावनां चाह

इय वुत्ता सुत्ताउ, बत्तीस गवेसणेसणादोसे। गहणेसणदोसे दस, लेसेण भणामि ते य इमे ॥७६॥

व्याख्या—इत्यमुना प्रदर्शितप्रकारेण उक्ता अभिहिता गवेति गम्यते। इयाः आगमसूत्रेभ्य उद्धृत्य पिण्डनिर्युक्त्यागमात्। क इत्याह उद्गमोत्पादनादोषयोरद्वयेन द्वात्रिंशत्सङ्ख्याः, गवेषणैषणा दोषा इति। तत्र गवेषणं गवेषणा, अन्वेषणं पुनरेषणा, ततो गवेषणापाचकत्वात्सर्वोत्पत्तिकसे एषणा उद्गमोत्पादनादिभिः सर्वोत्पत्तिदोष(त्व)पर्यालोचनं गवेष(षण)णा द्वात्रिंशद्दोषरहिताहारान्वेषणमित्यर्थः। तद्विषया दोषा एतस्मामि प्रदर्शितरूपा गवेष(षण)णा दोषा उक्ता इति पूर्वेण योगः। इह त्रिधैषणा त्रिविधोक्ता ग्रन्थे। यथा गवेषणा ग्रहणैषणा ग्रासैषणा चेति। उद्गमोत्पादना(दोष)शुद्धाहारविषयाऽऽद्या, शङ्कितादिदोषशुद्धाहारविषया द्वितीया, संयोजनादिदोषपञ्चकरहिताहाराभ्यवहरणविषया तृतीयेति। तथा किल उद्गमोऽपि त्रिविधाया अप्येषणाया यतो नाभ्यवेषितस्का-पनादेर्भरणं साधनागुरुत्वस्य भोजनकरणं सम्भवतीति तद्विषया(वा) उद्गमेनापाऽभिहिता, सांप्रतं द्वितीयां प्रस्तुमाह। ग्रहणैषणादि

ग्रहणैषणादोषानिति। तत्र ग्रहीतिर्ग्रहणं एषणमेषणा। ततो ग्रहणेऽशनादेर्ग्रहणकाले एषणा शङ्कितादिभिः प्रकारैरन्वेषणं ग्रहणैषणा तद्विषया दोषा ग्रहणैषणादोषास्तान्, दशेति दशसङ्ख्यान् लेशेन सङ्क्षेपेण भणामि कथयामि। तत्प्रस्तावनामाह, ते च ते पुनः दोषा इमे एतेऽनन्तरमेव वक्ष्यमाणस्वरूपा इति गाथार्थः ॥७६॥

तानेव यथानामग्राहमाह।

संकियमक्खियनिक्खित्त-पिहियसाहरियदायगुम्मीसे। अपरिणयलित्तछड्डिय, एसणदोसा दस हवंति॥

व्याख्या—'संकिय'त्ति विभक्तिलोपाच्छङ्कितं सम्भाविताधाकर्म्मादिदोषं भक्तादि। एवमुत्तरत्रापि। मिश्रं मुक्त्वा शेषपदेषु विभक्तिलोपो दृश्यः। तथा दोषवतो निर्देशेपि दोषदोषवतोरभेदाच्छङ्कारूप एषणादोष उक्तोऽवसेयस्तस्यैव विवक्षितत्वादेवं सर्वत्र। म्रक्षितमारुपितं। निक्षिप्तं न्यस्तं। पिहितं स्थगितं, संहृतमन्यत्र क्षिप्तं। 'दायग'त्ति सूचनाद्दायकदुष्टं। 'उम्मीसे' त्ति उन्मिश्रं पुष्पादिमिलितं, अपरिणतमप्रासुकीभूतादि। लिप्तं दुग्धादिखरण्टितं, छर्दितं परिसाटिमत्, समुच्चयार्थश्चकारो लुप्तो दृश्यः। इतेर्लोपादित्येवमेते एषणादोषाः पिण्डग्रहणदूषणानि। दशेतिसङ्ख्या भवन्ति जायन्ते इति गाथार्थः ॥७७॥

अथ शङ्कितद्वारं व्याख्यातुमाह।

संकियगहणे भोए चउभंगो तत्थ दुचरिमा सुद्धा। जं संकइ तं पावइ दोसं सेसेसु कम्माई ॥७८॥

व्याख्या–शङ्कितस्य (सं)भाविताधाकर्म्मादिदोषस्य भक्तादेर्ग्रहणे आदाने, तथा भोगो भोजनं शङ्कितस्येत्यत्रापि योज्यं। चशब्दः समुच्चयार्थो लुप्तो दृश्योऽत्र पदद्वये 'चउभंगो' त्ति चतूरूपो भङ्गः चतुर्भङ्गो भङ्गचतुष्टयं स्याद्यथा ग्रहणे भोजने च शङ्कितः भक्ता-

देशोनग्रहणे भोजनग्रहणे च यदि पुनरप्यदोषवदिदमिति प्रह्लादनिमित्तं। तथा ग्रहणे शङ्कितो न भोजने २ भोजने शङ्कितो न ग्रहणे ३ न ग्रहणे न भोजने च शङ्कित ४ इति। एतेषां चैवं सम्भवो यथा-कश्चित् क्वापि गृहे भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुः प्रचुरां भिक्षां भिक्षाचरेभ्यः सर्वं वा एकस्मेन दीयमानां दृष्ट्वा चिन्तयति, यथैषां भिक्षा किं स्वगृहार्थं प्रचुरोपस्करतया गृहिभ्योऽन्येभ्यो मह्यं वा प्रचुरा दीयते, उत भिक्षाचरादिनिमित्तमुपस्कृतेति चेतसि शङ्कितः। तेनापि लज्जादोषेणादिना कारणेन किं निमित्तमेतद् प्रचुरं दत्तमिति गृहिणं प्रष्टुमशक्नुवन् शङ्कितो गृह्णाति। गृहीत्वा च स्वस्थानमागत्य तथैव शङ्कितस्तद्भुङ्क्ते इति प्रथमः १। तथा भिक्षार्थं गृहं गतः प्रचुरां भिक्षां लभ्यमानां दृष्ट्वा चेतसि शङ्कितश्च लज्जादिना निषेधयितुं वा प्रष्टुं वा गृहस्थमशक्नुवन् गृहीत्वा स्वोपाश्रये समागतश्च भोजनमध्ये तं लोकमधिकृत्य दृष्ट्वाऽन्यसाधुभक्तलिङ्गानि। पृच्छति तथापि तदभिप्रायं ज्ञात्वा वदति। यथा साधो! यत्र यथा त्वया भिक्षा लब्धा, तत्र तद्गृहे प्रकरणं प्रवर्तते आधाकर्म वा समायातमिस्येवं तदृष्टः। श्रुत्वा शुद्धमेतदिति निःशङ्क विगतशङ्कापरिणामस्तद्भुङ्क्ते इति द्वितीयः २। तथा कश्चित् साधुरीषत्ग्राहिशङ्कितः प्रचुरां भिक्षां गृहीत्वा पश्चात्तापात्तोऽन्यान् साधून् गुरोः पुरतः समिधाद्यामिन्नामालोचयतः श्रुत्वा तथाविधं चिन्तयति यथा यत्स्वरूपा यद्वा मया भिक्षा लब्धा अमुकस्मिन् गृहेऽन्येऽपि साधुभिक्षार्थं गतस्तत्रैव यद्वीच लब्धा तथो वा आधाकर्मिकादिदोषदुष्टा भविष्यतीति, ततः शङ्कितोऽसौ शङ्कितचेतसा भुङ्क्ते इति तृतीयश्चतुर्थभङ्गस्तु सम्यग् भक्तिमत् शुद्ध एवेति। अत्र चतुर्ष्वपि शुद्धपरिणामः। तत्र तेषु चतुर्षु भङ्गेषु मध्ये द्वितीयचरमौ शीघ्रमोक्षात् द्वितीयभङ्गोऽपि शुद्धो व द्वादशद्वारमारतोपादानस्वरूपशङ्कितोपनिपातात्। चरमस्त्वाद्यस्यापि शुद्धपरिणामस्य प्रमाणाप्तत्व एव। द्वितीयोऽपि भङ्गो प्रमाणापेक्षया सदोषः परमार्थतस्तु शुद्धपरिणामेन शङ्कितमरणदोषस्य निराकृतत्वात्क एव।

घते शेपयोरुद्धरितयोराद्यतृतीयभङ्गयोरित्यशुद्धावेताविति । अथ तृतीयप्रथमावाश्रित्याशुद्धतामाह ।
तृतीयो बहुतरदोपः । आद्यश्च बहुतमदोपः, उभयत्रापि भोजनस्य शङ्कितत्वेनाऽशुद्धत्वात् । भक्तादेर्ग्रहणकालेऽभ्यवहारकाले वा शङ्कते अमुकदोपदुष्टमिदमशनादीत्या-
यं कञ्चन दोपं 'कम्माइ' त्ति सूचनादाधाकर्म्मादिकं दूपणं । तमेव दोपं, व्याख्यानादाधाकर्म्मादिपञ्चविंशतिदोपमध्यादेकतरं कञ्चन पिण्डग्राही साधुः प्राप्नोति आप-
रेकते सम्भावयतीत्यर्थः । तत्राधाकर्म्मादयः पोडशोद्गमदोपाः शङ्कितस्य साध्यत्वात्तद्वर्जा नवैपणा-
दोपा म्रक्षितादयश्चेति समुचिताः पञ्चविंशतिः । अत्र हि ननु यदि शङ्काऽकल्पनीयताविधायिनी, एवं शुद्धमपि भक्ताद्यशुद्धं स्यात्
शङ्काकरणात्, अशुद्धमपि शुद्धमेतदिति निश्चित्य गृहीतं शुद्धं स्यादित्यत्रोच्यते, सत्यमेव तच्छङ्कापरिणाम एव शुद्धेरशुद्धेश्च कार-
णम् । यदि हि शङ्कायुक्तपरिणामस्तदा शुद्धमप्यशनादिकमशुद्धं करोति । शुद्धमेतदित्येवं निश्चित्य गृह्णन् भुञ्जानो वा विशुद्धपरिणा-
मोऽशुद्धमपि शुद्धं करोति। तदिहाशुद्धमपि छद्मस्थपरीक्षया निःशङ्कीकृतं शुद्धमेव स्यात्तथाहि श्रुतबलेनामायाविना प्रयत्नपरेण छद्म-
स्थेन संशोध्य यद्गृहीतं तदशुद्धमपि तेनानीतं केवल्यप्युपभुङ्क्ते इतरथा श्रुताप्रामाण्यं कृतं स्यात्तदप्रामाण्ये तद्दर्शितज्ञानादित्रयाभाव-
स्तदभावे ज्ञानादित्रयसाध्यमोक्षाभावस्तदभावे तदर्थं गृह्यमाणाया दीक्षायाश्च नैष्फल्यमिति गाथार्थः ॥७८॥

उक्तं शङ्कितद्वारमथ म्रक्षितद्वारमाह ।

सच्चित्ताचित्तमक्खियं दुहा तत्थ भूदगवणेहिं । तिविहं पढमं बीयं गरहियइयरेहिं दुविहं तु ॥७९॥

व्याख्या—सह चित्तेन चैतन्येन वर्त्तत इति सचित्तः सजीवः पृथिव्यादिः, चकारस्य द्विरुक्तिः सूत्रे प्राकृतलक्षणाद्, यद्वा
सद्विद्यमानं चित्तं यस्य स सच्चित्तः । तथा अचित्तो निर्जीवः पृथिव्यादिरेव । इह च पृथिव्यादिः पूर्वं सचित्तः स्यात्ततः स्वकाय-

वस्त्रादिभिः गाढमीलितपात्रस्य क्रियमाणमपि खलु मिश्रः, स जीवाजीवरूपत्वतोऽचित इत्यर्थं क्रमः । परमत्र मिश्रस्य भेदेनाऽविवक्ष-णात् तदुपादानं । अत्र च पिण्डविचारे सचित्तादिस्वरूपं किञ्चिदुच्यते । तत्र सकलप्रत्यक्षादिनाऽप्रतीयमानरूपः पृथिव्यादिः सचित्तः । परिणतापरिणतरूपश्च मिश्रः । तथा तरुणभूमिप्रदेशादिरूपः पृथ्वीकायः स्वकायपरकायशस्त्रयोरप्यहतोऽपेक्ष्य इति । तत्र मधुरपृथ्वीकायस्य सचित्तस्य लवणकोशादिः स्वकायशस्त्रं, शीतोष्णादि शस्त्रोपहतिमत्त्वे क्षारादिकं च तस्य परकायशस्त्रं । तथाऽप्कायस्य क्षारादिरप्कायो मधु-रादेः स्वकायशस्त्रं पृथ्वीकायादिषु तस्य सर्वेषामपि परकायशस्त्रं । वनस्पतिषु कन्दादिः सचित्तः स्वकायपरकायशस्त्रेण तेनैव पच-मानिका च मिश्रस्तोऽचित्तत्वमापन्ने पुष्पे कोमलफलादीनि फलानि शीतलिकादीनि हरितानि पत्रपुष्पादि चाऽचित्तानि स्युरिति भव्य मतेन । मतान्तरम्यते । यदि सचित्तपृथिव्यादिम्रक्षितयोस्तस्मात् देयमपि च अचित्तं सचित्तयोगात्सचित्तं तथा अचित्तं चाऽचित्तं च सचित्ताऽचित्तं । सचित्तम्रक्षितमचित्तम्रक्षितं चेत्यर्थः । इत्येतौ पाठेऽस्मैं सचित्ताचित्तभेदान्म्रक्षितं पृथिव्यादिना सम्पृक्तं मक्षादि द्विधा त्रिविधं भवति मिश्रस्य भेदेनाविवक्षणात् । तत्र तस्मिन् त्रिविधे म्रक्षिते प्रथममाद्यं सचित्तम्रक्षितं त्रिविधं त्रिधा स्यात् । कैरि-त्याह 'भूदगवणेहिं'ति पृथिव्यम्बुवनस्पतिभिः म्रक्षणात् सचित्तैः पृथ्वीकायम्रक्षितमित्यादीनि त्रयं । 'सीयं'ति, द्वितीयमचित्तम्रक्षितं पुनर्द्विविधमेव द्विप्रकारमेव भवति । तुच्छेतरविषयार्थत्वात् । तस्मादित्याह गर्हितेतराभ्यामिति तत्र गर्हितं लोकनिन्द्यं वस्तु इतर-दगर्हितं लोकानिन्द्यं ताभ्यां द्रव्याभ्यामपेतनाभ्यां गर्हितवस्तुम्रक्षितमगर्हितवस्तुम्रक्षितं चेत्यर्थ इति गाथार्थः ॥७९॥

अमुना अचित्तम्रक्षितं चाश्रित्य कल्प्याकल्प्यविधिमाह ।

संसत्तमचित्तेहिं, लोगागमगरहिएहि य अर्हण । सुक्कुल्लसचित्ते हि य, फरमक्खं मक्खियमकप्पं ॥८०॥

इह प्रत्यासत्तिन्यायादचित्तम्रक्षितस्यैव च सर्व्वदैव मुख्यतया ग्रहणाच्च पूर्व्वं सचित्तम्रक्षितस्य क्रमपरिहारेणाऽक-
व्याख्या—सा विद्यते येषां द्रव्याणां तानि मत्वर्थीये संसक्तानि,
ल्पतोक्ता। पश्चादितरस्येति। तत्र संसक्तिर्मध्योत्पन्नैकेन्द्रियादिसत्त्वयुक्तत्वं। एतेषु मात्रकादेः खरण्टनतयापि जातेषु कदाचित् संसक्तिः स्यात्तानि
तानि च अचित्तानि च दधितक्रद्राक्षापानकादीनि। करमात्रं म्रक्षितमकल्प्यमित्युत्तरेण योगः। अयमर्थः संसक्तिमद्द्रव्यैर्दध्यादिभि-
संसक्ताचित्तानि तैः अगर्हितैरपीति शेषः। साक्षादेतैर्म्रक्षितं सद्दीयमानमकल्प्यमेकेन्द्रियादिवधदोषात् मात्रकादिलग्न-
र्लेपकृन्मध्वादिभिश्च हस्तमात्राभ्यां म्रक्षिताभ्यां देयं वा गर्हितवस्तुम्रक्षितमाह। लोकागमगर्हितैश्चेति। तत्र लोकः
मक्षिकाकीटिकापतङ्गादिसत्त्ववधदोषाच्च एतेनागर्हितवस्तुम्रक्षितमुक्तमथ लोकश्चागमश्च तौ, तथा च तयोर्मध्ये गर्हितानि निन्द्यानि
पृथग्जनः 'आगमे'ति अर्हत्प्रवचनं तदध्येता वा लोकोत्तरो यतिजनस्ततो म्रक्षितमकल्प्यमितीह सम्बन्धनीयं। अयमर्थः लोक-
यानि सचित्तवस्तूनि मांसादीनि तैः, चः समुच्चये। यतीनां साधूनां करमात्रं साक्षान्म्रक्षितं सदेतैर्म्रक्षिताभ्यां वा हस्तमात्राभ्यां
लोकोत्तरागमगर्हितैर्मांसवसाशोणितसुरामूत्रोच्चारादिभिः शिष्टजनस्याभक्ष्यापेयैः स्याद्यथा हस्तो म्रक्षितो मात्रं च,
दीयमानं सद्देयं यतीनामकल्प्यमुड्डाहादिदोषात्। इह चाचेतनद्रव्यैर्म्रक्षितयोर्हस्तमात्रयोश्चतुर्भङ्गः
हस्तो म्रक्षितो न मात्रं। मात्रं म्रक्षितं न हस्तो, न हस्तो म्रक्षितो न मात्रमिति। तत्र गर्हितवस्तुम्रक्षितत्वे भङ्गचतुष्टयेऽपि भक्ताद्य-
कल्प्यं संसक्तिमदादिद्रव्यवर्जागर्हिततक्राद्यचित्तवस्तुम्रक्षितत्वे कल्प्यमिति। अधुना सचित्तपृथिव्यादिभिर्म्रक्षिते हस्तमात्रके आश्रित्य
सचित्तम्रक्षितदेयस्याकल्प्यतामाह। शुष्कार्द्रसचित्तैश्चेति तत्र शुष्का अनार्द्राः आर्द्राश्चेपत्सजलाः सचित्ताः सजीवास्ततः शुष्काश्चार्द्राश्च
ते सचित्ताश्चेति विग्रहस्तैः पृथिव्यब्वनस्पतिभिरिति सामर्थ्याद् दृश्यम्। चः प्रकृतवाक्यापेक्षया समुच्चये। करमात्रं दातृहस्तकरो-

टिप्परिकं मिश्रितमाश्रित्य सचित्तमिति भाव्यम्। उभयमप्यतदा उपलक्षणत्वात् आधारेण द्रव्यं वा विभिस्यात्। अचलत्वं पतीना प्रत्याख्यानुचितं। श्लेष्मः सचित्तैः पृथिव्यादिभिः कर्ममात्राभ्यां मिश्रिताभ्यां दीयमानं द्रव्यमपि देयं तदेव वा द्वैभंगिकं सह मुद्रितं न कल्पत इत्यर्थः। अथवा मवार्थः पृथिव्यप्कायस्थितिभिः सचित्तैर्मिश्रितस्थापनाभिधा गणितप्रमितमुक्तं। तत्र पृथ्वीकायः सूक्ष्म-र्भेदस्य त्रिधा। तत्र सूक्ष्मे भवनात् स्वस्थतया यत्नेन, यावाऽत्रैव सचित्तपृथा यत्कारि सचित्तं तत्पृथ्वीकायमभिहितं स्यात्। यथा पुरःकर्मपश्चात्कर्मसचित्तयोरप्कायमेवाप्कायमभिहितं चतुर्थो। चतुरो मकारादेर्दानात्पूर्वं पश्चादपि दानानुपरि तयोः कर्म तामर्थ वर्तेन इत्यादेर्यावत्तं चतुर्थःकर्म पश्चात्कर्म चेत्यर्थः। सचित्तमीषद्रूपमात्मकतारूपतयात इत्यादि, तदभावे चक्रीमिति इत्याचेत। तथा प्रत्येकानन्तकायिकानामाम्रादिफलाद्यादीनां सस्यसम्भेरपरिणतत्वात् सचित्तेरित्यादि यत्स्वरूपत्वं तदनस्पतिप्रभितं द्वैधेनानुप्रवेशेन मिश्रितं न भवति। यतः सस्यतारूढतया प्रभितत्वं स्यात्। ते च सस्यतासमलवे पदेषु न स्तः। यद्यपि तेजः-काये मार्गता नास्त्येव सस्यता स्वस्ति परं तथापि ता मध्यापेक्षतया भाव्यामिति भावनीयं। इतरापि सचित्तः पृथिव्यप्तेजस्तिभिः सरम्भितयोरसंस्पर्शोपचर्मकः स्वायथा इत्थो प्रभितो मात्रकं चेत्यादि। अत्र चापमद्भवं मध्यापकल्पं चतुर्थे च निर्दोषस्वात् कल्पते इति गाथार्थः॥८०॥

उक्तं प्रभितद्वारमथ निक्षिप्तद्वारमाह।

पुढविदगअगणिपवणे परित्तणंते वणे तसेसुं च। निक्खित्तमचित्तं पि हु अणंतरपरंपरमगेज्झं॥८१॥

व्याख्या—इह सर्वत्र सप्तम्यादिरभिमतोपात्त 'पुढवि'त्ति पृथ्वीकाये सचित्तमिश्ररूपसूक्ष्मादिरूपस्वस्मिन्। तथा 'दग'त्ति

उदकमप्काय इत्यर्थः स चावटनद्यादिजलावश्यायहिमकरकादिरूपस्तस्मिन्। तथा 'अगणि'त्ति अग्निस्तेजस्कायः स च विध्यात-
मुर्मुरांगाराप्राप्तप्राप्तज्वालसमज्वालव्युत्क्रान्तभेदतया सप्तविधस्तस्मिन्। तत्र यः स्वल्पतया पूर्व्वं दृष्टया न दृश्यतेऽग्निः पश्चा-
च्छुष्कगोमयचूर्णादिके इन्धने तदुपरि क्षिप्ते वर्धमानो दृष्टया दृश्यते स विध्यात इत्युच्यते। ये च ईषत् पिङ्गलाग्निकणा अर्द्ध-
विध्यातभस्मोन्मिश्रास्ते मुर्मुर इत्युच्यन्ते। यश्च ज्वालारहितो निर्धूमोऽग्निः सोऽङ्गार इत्यभिधीयते। यत्र च चुल्यामग्नौ प्रज्वा-
लिते पिठरादिके चारोपिते यावज्ज्वाला पीठरे न लगति तावदसावप्राप्तज्वाल उच्यते। यदा च पीठरे ज्वाला लग्ना
तदासौ प्राप्तज्वाल उच्यते। यदा च ज्वालैवानीचोच्चत्वेन पिठरकसमा, पिठरकमुखान्ते ज्वालान्तो लग्न इत्यर्थः, तदाऽसौ
समज्वाल उच्यते। यदा च पिठरमुखमुल्लङ्घ्य ज्वालोर्ध्वं प्रव्रजति तदाऽसौ व्युत्क्रान्त इत्यभिधीयते। 'पवणे' ति पवनो
वातो वायुकाय इत्यर्थः। स च गुञ्जावातमण्डलिकादिभेदादनेकरूपो दृतिस्थश्च तस्मिन्, तत्र तावदचित्तमुखवातपूरिते
सति दवरकबद्धमुखे यस्तस्थो वायुः स कालमाश्रित्य सचित्तो मिश्रोऽचित्तश्च पौरुषीदीनैः स्यात्। तत्र वर्षहेमन्तग्रीष्मरूप-
स्त्रिरूपो कालः सामान्येन स्निग्धो रूक्षश्च भवति। तत्र स्निग्धः शीतो रूक्षश्चोष्णः। अयं च स्निग्धोऽप्युत्कृष्टमध्यम-
जघन्यभेदात्त्रिधा। रूक्षोऽपि च त्रिधा। तथा उत्कृष्टस्निग्धोऽतिशीतः, मध्यमस्निग्धो नातिशीतः। जघन्यस्निग्धः स्तोकशीतः।
जघन्यरूक्षः किञ्चिदुष्णः, मध्यमरूक्षो नात्युष्णः, उत्कृष्टरूक्षोऽत्युष्णः। तत्र च दृतिस्थो वायुरतिस्निग्धकाले पौरुषीमेकाम-
चेतनो, द्वितीयायां मिश्रः तृतीयायां सचित्त इति। मध्यमस्निग्धो द्वे पौरुष्यावचित्तस्तृतीयायां मिश्रश्चतुर्थ्यां सचित्तः।
जघन्यस्निग्धः पौरुषीत्रिकमचित्तः चतुर्थ्यां मिश्रः, पञ्चम्यां सचित्तः। रूक्षकाले पौरुषीनां स्थाने दिनानि। पौरुषीवृद्धिस्थाने च दिन-

दिर्दिग्भ्या । यथोक्तस्वरूपे एवं विनश्यन्तो ति । ते तु मिश्र इत्यादि । तथा यवोदधिधीभवने अक्षयपत्रतादिकं निमित्तं ज्ञेयम् । तत्र मध्यसिकतादयादिः स्वपासे अनन्तरं । पृथ्वीकायादयस्तु परम्परकमिति । इत्यादिपरिणतस्तु तथाभस्य दुर्ज्ञेयत्वात् इति प्राप्त-मित्येवमुक्तं । तथा 'परित्तं' ति प्रत्येके अनन्ते च । 'धर्मे' त्ति धर्मस्वामिभये तत्र प्रत्येको धान्यभीतिर्व्याधितरितामादिरूपः । अनन्ता मायामयाः सूक्ष्मपर्यन्तादिरूपोऽनन्तकायवत्सिमत् रूपेऽपि । तथा यसेषु कीटिकामत्कोटकन्धुपनादिरूपेषु जीवेषु, चा समुच्चये । एते च पृथ्वीकायादयः सर्वेऽपि सचित्ता मिश्राश्च प्राप्याः । ततः एतेषु पक्षिण्यामिश्रसम्बन्धेषु निक्षिप्तं न्यस्तं वस्तिनाति य-न्यते । कीदृशमित्याह अचित्तमपि निर्जीवमपि, सचित्तमिश्रं वायसकर्दिद्व पतीनाप्यात्मभिरव्यपेक्षः । इत्यन्योऽपि च निक्षिप्तस्याप्रासी पिस्मयपोक्तः । एवं निक्षिप्तमित्याह 'अणंतरपरंपरे' त्ति तत्रानुसारे स्रोतस्त्वन्तरमव्यवधानं, यथा सचित्तमिश्रस्य सचित्तस्योपरि सचित्तपरिणामिकं इत्थं । तथा च परम्परं व्यवहितमिश्रा सम्भवजातं सम्बन्धमित्यर्थः । यथा वस्त्रैवोपरि लगनिकादौ कृत्वा तदेव इत्थं । च समुपपादौ इत्थो रम्यः । एतत् किमित्याह 'मग्गेद्धं' ति अवधारणयोगनात्स्यात्मेवात्मनीयमेव । इह च समुदितसचि-त्तमिश्रस्याधिकृत्यस्वरूपद्वयेन चतुर्भङ्गः । भङ्गो यथा सचित्तमिश्रे पृथ्वीकायादौ सचित्तमिश्रं पृथ्वीकायादि निक्षिप्तमित्याद्यत्र कश्चित् सचित्तः, कश्चिन्निश्च इत्येवमापि यत्र प्रथमं १ । तथाऽचित्ते सचित्तमिश्रं २ । सचित्तमिश्रेऽचित्तं ३ । अचित्ते अचित्तं निक्षि-प्तमिति ४ चतुर्थः । अत्र चाऽऽद्यभङ्गत्रयेऽप्यर्थ्यं, यस्तु निक्षिप्ते सचित्तं स्यादित्यादिदोषादकल्प्यमेव । चतुर्थभङ्गे चोक्तदोषाभावात् कल्प्यं, तृतीयभङ्गे च प्रस्तुतगाथायामस्यापवादस्यास्य च सामान्येन प्राप्तस्यापि भजनया कल्प्याकल्प्यविधिर्भवति । तथापित्तमपि सचित्तपृ-थिव्यादिष्वनन्तरनिक्षिप्तं सर्वमकल्प्यं, सचित्तपृथिव्याद्युपरि स्थितत्वात् सङ्घट्टनादिदोषसम्भवात् । परम्परनिक्षिप्तं तु सचित्तसङ्घट्टादिप-

रिहारेण यतनया ग्राह्यमपीति भजना । तत्र विनेयानुग्रहाय प्रतिकायमचित्तस्यानन्तरपरम्परतया निक्षेपसंभवा दर्श्यन्ते यथा–सचित्त-
मिश्रपृथ्वीकाये यत् पक्वान्नमण्डकादिकं व्यवस्थापितं तदनन्तरनिक्षिप्तं यच्च पक्वान्नादिकमेव प्रावृडक(?)च्छप्पकादावपि तं पिठरादि
च सचित्तमिश्रपृथ्वीकाये तत्परम्परनिक्षिप्तं । तथा यन्नवनीतस्त्यानीभूतघृतादिकं सचित्तमिश्रे उदके न्यस्तं तदनन्तरनिक्षिप्तं । यच्च
घृतपक्वान्नादिकं तरिकात्रप्यकादौ स्थापितं नावादि च जले तत्परम्परनिक्षिप्तं । तथा विध्याताद्यन्यतरभेदेऽग्नौ मण्डकादिनिहितमन-
न्तरनिक्षिप्तं । तदेव यदा स्थाल्यादौ स्थाल्यादि चाग्नावुपरि तदा परम्परनिक्षिप्तम् । अत्र च तेजस्काये परम्परनिक्षिप्तस्य ग्रहणमाश्रित्य
विशेषोऽभिधीयते । यथेक्षुरसपाकस्थानेऽग्नावुपरि स्थिते पिठरकटाहादौ मृत्तिकया पार्श्वेषु लिप्ते इक्षुरसः स्थितो यदि स्यात्तदपि च
यदि विस्तीर्णमुखतयाऽघट्टितकर्णं स्याद्विशालमुखाद्धि तस्माद्वारकादिना कृष्यमाणे दानाय रसादौ तत्कर्णा न घट्टन्ते, तथा बहिरिक्षु-
रसच्छर्दनाभावाद्यपरिशाटिमांस्ततस्याद्रसोऽपि च तत्क्षण एव क्षिप्तत्वान्नात्युष्ण तदा गृह्यते । एवं यत्र पिठरादौ गुडः पूर्वं क्वथितोऽभू-
त्तत्र जलं क्वथनाय क्षिप्तमीषत्तप्तमपि गुडरसेन भावितत्वाच्छीघ्रं प्रासुकीस्यात्ततो नात्युष्णमघट्टितकर्णपार्श्वावलिप्तकटाहस्थमपरिशाटि-
मदुष्णोदकमपि स्यात्तदपि गृह्यते । एवमन्नादिखरण्टितशेषपिठरस्थेषत्तप्तजलादेरपि ग्रहणं ज्ञेयम्। इह चेक्षुरसस्य दीयमानस्य यदि
कश्चिद्विन्दुर्बहिर्लगति स लेप एवावर्त्तते नत्वधश्चुल्लीमध्यस्थिततेजस्काये पततीति पार्श्वावलिप्तमिति कटाहस्य विशेषणं । घट्टितकर्णाच्च
तस्माद् गृह्यमाणे इक्षुरसादौ मृल्लेपस्य क्षरणाच्चुल्लीस्थाग्निविराधना स्यादित्यघट्टितकर्णत्वं विशेषणं । अत्युष्णे चेक्षुरसादौ गृह्यमाणे
दात्र्या स्थाल्यादेर्भाजनस्य दानायोत्पाटितस्य, साधुना तु वसतावानयनायोत्पाटितस्य पतद्ग्रहस्य दाहकतया डगिति भूमौ क्षेपा-
द्भङ्गः स्यात्तथा कष्टेन ददती दात्री साधुपतद्ग्रहे देयं प्रक्षिप्तुमशक्नुवती बहिरुज्झेत । एवं च पृथिव्यादिविराधना स्यादिति।

पावकेऽनन्तरनिक्षिप्तं पाकोत्पादितः कुम्भकारापाकादिकोऽपूपा पर्पटिकाः स्युः शालिपर्पटादि च यत्नेनोत्पाद्यते तदनन्तरनिक्षिप्त-मुच्यते इति विवक्षया तत्र कुम्भकारादीनां निक्षिप्तता । वाते परम्परनिक्षिप्तं वातोद्धूतबाष्पभृतवस्त्रादुपरिस्थितं मण्डकादि पाकोपरि वस्त्रं तदुपरि मण्डकादीनिक्षेपणा । वनस्पत्यनन्तरनिक्षिप्तं सचित्तव्रीह्यादिहरितफलादिष्वपूपादि न्यस्तं, पिठरकाद्य-न्तर्गतो मण्डकादि न्यस्तं पिठरादि च वनस्पताविति परम्परनिक्षिप्तं । त्रसेष्वनन्तरनिक्षिप्तं न्यस्तं अपूपादेस्तत्रानन्तरनिक्षिप्तं । बलीवर्दपृष्ठे यत्र(त्र)रूपो भरतः कुतुपादिर्वा न्यस्तस्तत्र च मण्डकादिकं निक्षिप्तमिति परम्परनिक्षिप्तमिति गाथार्थः ॥८१॥

उक्तं निक्षिप्तद्वारमथ पिहितद्वारमाह ।

सच्चित्ताचित्तपिहिए, चउभंगो तत्थ दुइमाइतिगे । गुरुलहु चउभंगिल्ले, चरिमे वि दुचरिमगा सुद्धा ॥८२॥

व्याख्या—इह पिहितस्य साध्यत्वात् परिहार्यापरिहार्यविभागं विना सामान्येन सचित्तेऽचित्ते वा पिहिते वस्तुनीति गम्यते । दीयमाने इत्यर्थः । सचित्तं सजीवमचित्तं निर्जीवं पृथिव्यादि, ततः सचित्तं चाचित्तं च ताभ्यां पिहितं स्थगितं, यस्मिन् पिण्डिस्यादि—'चउभंगो' त्ति सचित्ताचित्तपदद्वयेन चतूरूपो भङ्गचतुष्को भङ्गचतुष्टयं स्यादित्यर्थः । सचित्तेन सचित्तं पिहितं । अत्र सचित्तपृथि-व्यादिना सचित्तं पृथिव्यादिकमनन्तरम्परमित्यर्थः । तथा अचित्तेन सचित्ते, सचित्तेनाचित्तं, अचित्तेनाचित्तं पिहितमिति । अत्राप्यन-न्तरपरम्परपिहितता भावनीयापि स्वस्या । (ग्रं० ३५००) तेन तृतीयभङ्गे सजीवस्याचित्तदेयद्रव्यस्याच्छादकस्य सचित्तेनानन्तरपारम्परपि-हितसम्भवो विभाव्यते । यथा सचित्तपृथिव्याद्यविनाश्यमानमण्डकादिकं सचित्तपृथ्वीकायानन्तरं पिहितं, सचित्तपृथिव्यामर्भकस्थितमण्ड-कादिनाऽन्यत्र तु सचित्तपृथ्वीकायपरम्परापिहितं । तथा हिमादिनाऽन्यत्र तदेव सचित्ताप्कायानन्तरपिहितं, हिमादिगर्भकलशादिना-

स्थितकीटिकादिकशरावादिना पिहितं परम्परपिहितं । अत्र परिहार्यापरिहार्यविधिमाह । तत्र तेषु चतुर्भङ्गेषु मध्ये दुष्टं दोषवदकल्प्य-

चतुर्भङ्गो विद्यते यत्र स गुरुलघुचतुर्भङ्गवान् प्राकृते इल्लप्रत्ययस्य मतुबर्थत्वात् तस्मिन् । चरमेऽपि अचित्तेनाचित्तं पिहितमित्ये-

यस्मिन्नतुर्थेऽपि भङ्गके इत्यर्थः। न केवलं सचित्ताचित्तपदोस्यचतुर्भेदे आदिमिकं एवं यतुर्भंग इह इत्यपेरर्थः, यदा किल परमाः गुरुस्तवस्तथापीति गुरुसत्वादिविषयपोक्तोऽप्यपिशब्दः। द्वितीयश्च परमकल्प तीपलोपात् द्विपरमश्चै द्वितीयचतुर्थौ इहो मकारादि-प्रत्यं प्रति निर्दोषौ। लघुपिपासनोत्पादनेन दातुरमर्थाऽसम्भवात्। पारिशेष्यात्सत्प्रथमतृतीयभङ्गावनुज्ञातावेतयोश्चायं महर्षिस्त्यर्थः, गुरुरूप्यस्योत्पत्तिवस्त पात्रेन परादिमहत्सम्भवादिति भावार्थः ॥८०॥

उक्तं पिहितद्वारमथ संहृतद्वारं व्याचिख्यासुः पूर्वार्द्धेन संहृतस्वरूपमुत्तरार्द्धेन भङ्गादिकं चाह।

सचित्तपत्तरयमजोग्गं, मत्ताइ तेण देइ साहरियं। तस्स सचित्ताचित्ते, चउभंगो कप्पइ उ चरमे ॥८१॥

व्याख्या। येन केनचिन्मात्रकेण दाता साधवेऽशनादिकं ददाति, तत्र यदि साधोरयोग्यमदत्तनीयतया सचित्तं पृथिव्यादिकं दानानुचिततया तुषादिकं वा स्यात्तदयोग्यं तस्मान्मात्रात् कस्मिंश्चिदसमानस्थानेऽन्यस्मिन् पृथ्वीकायादौ सचित्तेऽचित्ते वा स्थाल्यादिभाजनादौ वा क्षिप्त्वा मध्ये निधाय मदशनाद्यन्यदनयासमयोजनार्थेनैव मात्रकेण रिक्तीकृत्वेन ददाति साधवे मण्डति तदशनादि संहृतं सम्भाव्यमकारेणम्यत्र संहरणेन, मात्रकस्य संहृतमर्थेयोऽभक्त्योग्यादीयमानमपि संहृतं स्यात् मात्रकसमयोग्यं संहृतस्य ऐवेन दयत्तामदिविकल्पा। तत्र तस्मिन् संहृते येन भाजनेन ददाति तत्रस्थस्य मकारेदन्यत्र क्षेपणे, सचित्ताचित्ते सजीवनिर्जीवपक्षाभिधायके द्वे पदे आश्रित्य सचित्ताचित्तपदाभ्यामित्यर्थः, मिश्रस्य सचित्त एवान्तर्भावाच्चतुर्भङ्गे भङ्गचतुष्टयं स्यात्तथा—सचित्ते सचित्तं १ अचित्ते सचित्तं २ सचित्ते अचित्तं ३ अचित्ते अचित्तं ४ संहृतमिति। तत्र सचित्ते पृथ्वीकायादौ सचित्तं पृथ्वीकायादि संहृतमित्यर्थः, अचित्तं चायोग्यं तुषादि ज्ञेयं। इह चायमत्राशये आद्यभङ्गत्रयं सचित्तसमानासचित्तसङ्घट्टादिदोषापादकत्वनीयत्वेन न कल्पते।

प्रस्तुतसंहृतदोषस्य तृतीयभङ्गेऽवतारो ज्ञेयस्तथाऽनन्तरपरम्परताऽत्र न व्याख्येया, संहरणस्य परम्परतया अघटनात् । तथा कल्पते तु, भक्तादि ग्राह्यम् पुनः स्यात्, 'चरमे' चतुर्थभङ्गे इति गाथार्थः ॥८३॥

नवरं चतुर्भङ्गेऽपि भजनया कल्पनीयतेत्याह ।

तत्थ वि य थोवबहुयं, चउभंगो पढमतईयगाइण्णा जइ तं थोवाहारं, मत्तगमुक्खिव वि य वियरेज्जा ॥८४॥

व्याख्या । तत्रापि तस्मिन्नपि चरमभङ्गेऽचित्तेऽचित्तं संहृतमित्येवंरूपे, चः पुनरर्थे, न केवलं सामान्यसंहृते, सचित्ताचित्तपदो-रथचतुर्भङ्ग इत्यपेरर्थः। किमित्याह । स्तोकबहुलक्षणे ये पदे शब्दरूपे ताभ्यां चतुर्भङ्गो विकल्पचतुष्टयं स स्यात् । यथा स्तोके स्तोकं, स्तोके बहुलं, बहुके स्तोकं, बहुके बहुकं संहृतमिति । तत्र स्तोकं स्वल्पं, बहुकं प्रचुरमुच्यते । तथा यत् संह्रियमाणं यन्मध्ये संह्रियते च ते द्वे अपि वस्तुनी शुष्के वा स्यातामार्द्रे वा तत्र शुष्कं पर्युषितं कूरादि, आर्द्रं तीमनादि । तत्रेह स्तोकबहुत्वे शुष्कार्द्रद्रव्यविशे-षणतया दृश्ये । यथा स्तोकं बहुकं वा शुष्कं तथार्द्रमपि । अधुनैतेषु कल्प्याकल्प्यभजनामाह । 'पढमतईयगाइन्न'त्ति स्तोके स्तोकं बहुके स्तोकं संहृतमित्येतौ प्रथमतृतीयौ भङ्गावाचीर्णौ भिक्षाग्रहणे शुद्धतयाऽङ्गीकृतौ । तेन स्तोके बहुके वा शुष्के स्तोकमार्द्रं संहृतं । स्तोके बहुके वार्द्रे स्तोकमार्द्रं संहृतमित्याचीर्णग्रहणं । संह्रियमाणस्यार्द्रत्वेऽपि स्तोकत्वेन दात्र्याः प्रज्ञापनया हस्तधावनादिदोषस्य रक्षयितुं शक्यत्वात् । तथा स्तोके बहुके वा शुष्के शुष्कं स्तोकं संहृतं । तथार्द्रे स्तोके बहुके वा शुष्कं स्तोकं संहृतमित्यपि कल्पते उक्तदोषाभावात् । पारिशेष्यात् स्तोके बहुकं, बहुके बहुकं संहृतमिति द्वितीयचतुर्थावशुद्धाविति दृश्यं । तेन स्तोके बहुके वा शुष्के, स्तोके बहुके वार्द्रे बहुकमार्द्रं संहृतमित्यनाचीर्णग्रहणं । संह्रियमाणस्य बहुत्वेन दात्र्याः प्रज्ञापनया हस्तधावनादिदोषस्य रक्षितुमशक्य-

त्पम्। मञ्जुशब्दश्च मध्यतीयस्तयोरपि विक्षेपमाह। 'सर' इत्यादि, यदीत्यनुपपाते तन्मात्रमिति योगः। कथञ्चेदं संवृतसर्व सान्यादिमाजनमसिकायोर्मध्यमाख्य भूमौ स्थितेन हि भाजनेनापनस्य तन्मध्यस्थिते वस्तुनि ताभ्यां दीयमानेऽप्योधमिमानयो-रन्तरे प्रीतिप्रत्ययः सम्भवति। कथमुक्तं तम्भाग्यमित्याह। स्तोके तत्समयमात्र आधारः आहारं यस्य, स्तोके वा तस्या-समन्तप्रकारनयि मध्यस्तोकआपारमपरिणमित्यर्थः। अनेन स्तोकमिस्त्रेयकस्य एवार्थो विशेषितः। तस्यानन्तरं पुनः किं कुर्यादि-त्याह। विततेशमी दयान्मात्रमध्यमं, शततं प्रवन्तु यन्तु तदा तत्संहृत्य कथ्यतिति शेषः। एतेन स्तोकं कृतत्वेऽप्यन्यद्वस्तुस-नाय पथमारिक मात्रमपरिणस्य उरताति तदा वन्ते। यदि च मधुरतादिप्रमाणमप्युक्तं गुरुस्वात्त्वादिकं रिक्तीकृत्यान्यवस्तु-दानाय तदेवोत्पादयमानस्य वा तस्यामन्याद्यं तेनैव दवाति तदा भवत्यमिति दोषसम्भवापवादि तस्मिन् मात्रामाजने तरिक्ष्य भावे भूमौ निक्षिप्यमाणे च दातुः पीडा, भाजनमङ्गे च महीयस्तेन साधुना परमार्थतो मन्नामित्यादि। महेपा वह्न्यात्यवन्यम्य-मेवं कुर्यादिना मक्षु तन्मध्यास्थितमस्परिविनिलये भूमिस्थजीवपपा। तथा मध्यादिसृतकपात्रे च साधोर्हस्तुम तन्मध्यास्थित-मधादिना भूमौ विकीर्यमाणेन पादादिराधः स्यादद्वारसम्पटोऽप्यमिति साधोर्धनापवादयेति शिक्षिता विराधनेति गाथार्थः ॥८४॥

उक्तं संहृतद्वारमथ दायकद्वारं विवरीपुर्धोषदोषयोरमेदाद्दायकान् गाथाचतुष्टयेनाह।

थेरपहुपंडवेविरजरियंधनमत्तउम्मत्ते। करचरणछिन्नपगलिय-नियलंडु य पाउयारूढो ॥८५॥

व्याख्या—'थेर'त्ति। तत्र स्थविरो वृद्धः स च मतान्तरे सप्ततिवर्षाणां वर्षोणामुपरिवर्ती तस्मिन्, सर्वत्र विभक्तिलोपात् स्थविरे ददति सनयो भिक्षां न गृह्णन्तीति सम्बन्धश्चतुर्थगाथायामन्तेनाशोभत्वं च दोषः, अनेकदोषप्रसङ्गात्, तथापि स्थविरो मतनिर्गन्ति-

ष्ठीवनलालः कम्पमानहस्तश्च स्यात्ततोऽसौ ददत् स्वयं पतेत् देयं मात्रं वा भूमौ पातयेत्, तत्र च कीटिकावधादयो दोषा ज्ञेयाः। तथाऽयमनादेयवाक्यत्वात्, देयस्यास्वामीति विचिन्त्य तस्मिन् ददति तत्पुत्रादयः साधौ वृद्धे वा उभयस्मिन् वाऽप्रीत्यादि कुर्युः। तथेह चतुर्थगाथान्त्यपादे ओघेन वक्ष्यति। ओघश्चोत्सर्ग उच्यते। तत उत्सर्गेण स्थविरादिदायकेष्वयं दर्श्यमाननिषेधो ज्ञेयोऽपवादेन तु यतनया केषुचिद् ग्रहणमप्यनुज्ञातमतो निषेधानन्तरं स्वे स्वे स्थानेऽपवादोऽपि दर्शयिष्यते। तत्र स्थविरमाश्रित्यायं ग्रहणविधिर्यथा स्थविरोऽपि पुत्रादिमध्ये यद्यादेयवाक्यः स्यात्तत्रापि यद्यसौ कम्पमानदेहस्तदा अन्येन पुत्रादिना हस्ताद् गृहीतोऽन्यथा कम्पमानदेहत्वाद्भूमिपाताद्यनर्थान् लभते अवेपमानदेहश्चान्येनाधृतोऽपि पतनाद्यभावादगलच्छालो यदि ददाति तदा भिक्षा गृह्यतेऽन्यथा निषेधः।१। 'अपहुत्ति'। अप्रभुर्दीयमानभक्तादेरस्वामी भृतकादिस्तस्मिन्। अप्रभुत्वाद्दीयमानं तेन न कल्पत इत्यर्थः। स्वामिना तु तद्धस्तेन दाप्यमानं कल्पते एव।२। 'पंड'त्ति। पण्डो नपुंसकस्तस्मिन् दोषाश्चाभीक्ष्णं तद्धस्ताद्भिक्षाग्रहणेऽन्योन्याभिलापादयः। स हि अतिपरिचयात् क्षोभणेन कामोत्कटकत्वात्साधोर्लिङ्गधावनादि कुर्यात्ततः कर्मबन्धः, सकृद्ग्रहणे च न तथादोषस्तथाऽहो एते नपुंसकादपि गृह्णन्ति इत्यादि लोके जुगुप्सा स्यात्। अपवादस्तु वर्द्धितचिप्पितमन्त्रोपहतौषध्युपहतऋषिशप्तदेवशप्तादिषु केषुचिदप्रतिसेविनपुंसकेषु ददत्सु भिक्षा ग्राह्या।३। 'वेविर'त्ति वेपमानः कम्पमानः कम्पमानकायस्तस्मिन्। स हि देयमानं भूमौ परिशाटयेत् तथा साधुभाजनाद्बहिर्भिक्षां क्षिपेत् देयमात्रकं वा पातनेन स्फोटयेत्तथा यद्यसौ दृढभिक्षाभाजनग्राही स्यात्, इतरथा मात्रादि भूमौ पातयेत्, तदा ग्राह्या।४। 'जरिय'त्ति ज्वरित आगततापस्तस्मिन्, दोषाश्चात्र वेपमानसत्कास्तथा जैना आहारलम्पटा ये ज्वरिणमपि न परित्यजन्तीति जने खिंसा स्यात्तथा विस्फोटकाद्यशिवज्वरस्य संक्रमोऽपि साधौ स्यात्। यदि सौचा

विस्फोटकप्रभृतिव्याधिरोगाक्रान्तस्य पतनया भीतः । 'अंध'पि अन्धो विगतचक्षुरिन्द्रियस्तस्मिन् । अन्धो ह्यपश्यन् पादाभ्यां पृथ्वीपीठिकादिकार्यं कुर्यात् षट्कायान् च पादाभ्यां स्खलितो भूमौ पतेत्तथा पतन् हस्तगृहीतस्योपाध्यायस्य स्यात् । साधुपात-प्रभृतिः देयके परिशाटिकेने सहायम । तथा तस्यापि देयं यदाऽन्यः पुमान्हस्ते समर्पयेत्, अन्यथा तस्य कथं ददाति, सोऽपि पुत्रादिना यदि ददाति, अन्यथा सोऽपश्यन् षट्कायादिस्खलितो भूमौ पतेदेवं वा साधुभक्तपानादिकं क्षिपेत्, तदा प्रान्ता। 'अवत्त'पि अव्यक्तः स्तन्यपानमात्रान्मतो [illegible] यावत् लभ्यते, तस्मिन् बाले हि देयमानमात्राभावे सति मात्रायसमर्थ इति भावः । दृष्टान्त एते द्रष्टव्याः, मात्रादेः भोगादिकं च स्वार्थकाख्यानकं यथा—

एकस्मिन्नेव संनिवेशे एगंमि गामे एगा महिया नाम अगारी होत्था । तीए दारिया, एगा दुहिया वट्टेति । अण्णया तत्थ साहुसंघाडो भत्त घरिओ विहरंता आगया । तेसिं च एगो सीसो [illegible] महियाए गिहे निच्चं भिक्खट्ठा एइ, अण्णया य पुव्वं साहुस्स भिक्खं देयव्वं ति नियसुयं पयासिय महिया खेत्तं गया । आगओ सो साहू [illegible] तीए तस्स दिन्नो । तेण [illegible] भणियं, पुण्णो ति देहि, तीए [illegible] पुण्णे ति सो दिन्नो । एवं [illegible] दिन्नं जाव सव्वं कंचियं वि । अण्णया महिया [illegible] य भणिया य तीए सुया । कहं पुत्ते ! ओयणं देहि ? । तीए भणियं से सव्वो साहुस्स दिन्नो । महियाए भणियं छड्डे कयं पुण्णं आणेहि, तीए पुणं तेपि अन्ने साहुणो दिन्ना । एवं जाव सव्वं कंचियं दिन्नं । महियाए भणियं कीस सव्वं दिन्नं ? तीए [illegible] कहिओ तओ महिया [illegible] जाया । साहुस्स उवरि रुट्ठा । अण्णया आयरियस्स पत्तीणं [illegible] एसो सो सीसो [illegible], अण्णत्तयं सव्वं [illegible] अण्णओ । ता किं भाविदा-

यगो एसो इच्चाइ, लोगो मिलिओ उड्डाहो जाओ। लुंटागा एए हवंति त्ति लोए वाओ जाओ। तउ आयरिएहिं तीए कोवोवसमण-
त्थं पेच्छंतीए चेव उवगरणं उड्डालिऊण सकोवं सो साहू भणिओ, जहा जो तुमं एवंविहाऽनीईकारओ तेण अम्हाणं न किंचि
कज्जं, नीहरह त्ति, तउ तीए उवसंतो कोवो। पच्छत्तावाऊरियहिययाए भणिया सूरिणो भयवं! एयमवराहं मम खमह। ते खमा-
विऊण गया सा सगिहं ति। तथा बालोऽपि यद्यसौ दक्षः स्यात्, मातुः परोक्षं स्तोकं च ददाति, तदा त्वं मात्रेदं दापित इत्यादि
पृच्छां विना तद्धस्ताद् गृह्यते स्तोकदेयतयोक्तदोषासम्भवात्, स्तोकदानेऽपि दोषसम्भवेऽसौ (पृच्छा) कार्या। यदि च मातुः परोक्षं
प्रचुरमसौ ददाति तदाऽवश्यं सा (पृच्छा) कार्या। ततो मातृसत्का प्रचुरमुत्कलना चेत्तदा गृह्यते नान्यथा। पार्श्ववर्तिन्या मात्रा पुत्रि!
साधवे देहीत्युक्ते च यद्यसौ तत्समक्षं स्तोकं प्रभूतं वा ददाति (तदा) पृच्छां विनापि गृह्यते।७। तथा मत्तो मदिरापानोत्थमद-
विह्वलस्तस्मिन्। अयं हि साधोरालिङ्गनमाहननं पात्रभेदं वा कुर्यात्। तथाऽशुचित्वात्तत्साद्भिक्षाग्रहणे जनखिंसा स्यात्। तथा यद्यसौ
मनाग्मत्तोऽन्यथाऽतिविह्वलः सन् दातव्यादातव्यविभागं न जानाति, सोऽपि चेच्छ्राद्धः, इतरो ह्यस्यार्थस्य लोके प्रकाशनात्प्रवचने
खिंसकः स्यात्, सोऽपि चेच्छुचिहस्तोऽसमयज्ञजनरहिते स्थाने च दद्याद्, अन्यथा प्रवचनखिंसा, तदा तद्धस्ताद् गृह्यते नान्यथा।
८। उन्मत्तो महासङ्ग्रामादिजयाद्दर्पाध्मातो ग्रहगृहीतादिश्च तस्मिन्। इहापि आलिङ्गनाहननभाजनभङ्गकरणगालीप्रदानादयो दोषा
ज्ञेयाः। तथा यद्यसौ धर्मप्रियः शुचिश्च स्याद्, अन्यथा प्रवचनखिंसकः स्यात्, तदा ग्राह्या।९। तथा करचरणौ हस्तपादौ छिन्नौ
कर्त्तितौ यस्येति विग्रहे वाऽऽहिताग्न्यादेराकृतिगणत्वान्निष्ठान्तस्य पूर्वनिपाताभावे करचरणच्छिन्न इति स्यात्। करछिन्नश्चरणछिन्न-
श्चेति द्वयं तस्मिन्। तत्र छिन्नकराद्भिक्षाग्रहणे मूत्राद्युत्सर्गादौ जलशौचाभावेऽशुचित्वाल्लोकनिन्द्यत्वाच्च जनखिंसा, दानासमर्थत्वाद्दे-

पमाणकप्पो। पातं च कुर्यात्। छिन्नपाणस्य सर्वं पतेत् पतसिक्ता च, तथा छिन्नकरोऽप्यपरिशाटिभयेऽपरसागारिकस्थाने दद्यात् ।।१०। छिन्नपादोऽप्युपविष्टोऽसागारिकस्थान एव वा चेद्दया युज्यते ।।११। नपुंसको गच्छद्गुणस्वामिनम् अध्यवसाये गच्छन्तिषण्णकमिरे स्फुटितदेहे च इत्यपि सामोरपि प्रत्येकमेव स्यात्। शरीरोष्मणासत्तपसेस्वेदमपोऽन्यारमारतामादिभिः शरीरान्तरे वस्तोत्क्रमस्य नायेऽभिहितत्वादयो न ग्राह्या। तथाप्यपि स्कन्दोनिनि यदि गच्छदनुरूपस्तम्भोद्भवः स्यात्, सोऽप्यसागारिकस्थाने, तदा ग्राह्या ।।१२। तथा 'निगलिय' त्ति हस्तपादयोर्बद्धनिगडस्तस्माद् इति। तत्र निगडैः पादविषयलोहमयबन्धनैर्बद्धस्तस्मादानेन वा कष्ठविषयलोहमयबन्धनेन बद्धो निगडितस्तस्मिन्, यतनिगडितो हि तेनैव पर्यटनं शक्यते ततः पतसिक्ता च। हस्तबद्धस्तु भिक्षां दातुमपि न शक्नोतीति तत्र प्रतिषेधः सिद्ध एव, केवलं सरूपविशेषमनया परमसङ्घारेऽभ्युपगम। अथापि यदि निगडबद्ध एवमेव पर्यटनसमर्थः पर्यटनायकमोचनीय एव असागारिके चेद् दद्यात् ग्राह्या ।।१३। तथा पादुकयोः काष्ठमयोपानहोरारूढस्य पादुकारूढः तस्मिन् ददाति न गृह्णीयादिति, यतो हि दुःस्थितत्वात् ददत् पतेत् पतेन जीविताभिषीन् विराधयेत्। तथा यदसौ स्वस्थो ददाति, स हि कदाचित् पातयेत्, तदा ग्राह्येति गाथार्थः ।।१४।।८५।।

खंडइ पीसइ भुंजइ, कत्तइ लोढेइ विक्किणइ। पिंजे दलइ विरोलइ, जेमइ जा गुव्विणि बालवच्छा य ।।८६।।

व्याख्या—अत्र षट्पदान्ते-'या' शब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते। तत्र या काचित् स्त्री खण्डयति उदूखले मुशलादिके कण्डयति, तस्या ददत्याः पुनरपि भिक्षां न गृह्णीयाद्गुरुवर्गेण सदैव दोषाः। एवं हि उदूखलनिक्षिप्तशाल्यादिबीजसङ्घट्टनादि करोति भिक्षादानाय चोत्थापने वा सत्येन हस्तधावनात् पुरःकर्मादिदोषा भवेति। एवं च कण्डयन्त्यादिभ्योऽपि भिक्षा कल्पत्वादन्नमयी प्राय-

स्तासां मुख्यत्वाच्च कण्डतीत्यादिक्रियाः प्रतीत्य यच्छब्दे स्त्रीलिङ्गनिर्देशं कृतवानिति । एवं उत्तरत्रापि दृश्यं । तथाऽत्रापि यदा कण्डना-
योत्पादितं मुशलमत्रान्तरे साधुरायातस्तच्च यदि मुखदत्तलोहमयकुण्डलिकारूपायां कांच्यामलग्नकरव्यादिबीजं पाताद्यनर्थरहितगृह-
कोणादौ तु मुक्त्वा ददाति तदा कल्पते ।१५। तथा पिनष्टि शिलायां जलार्द्रसचित्तमुद्गादिसत्कदाल्यादि तिलामलककुस्तुम्बुरुल-
वणजीरकादि वा मृद्नाति वर्त्तयतीति यावत् । तत्र च काचिच्चखिका मुद्गादिर्वा तिलादिर्वा सचित्तः सम्भवतीति तत्सङ्घट्टो, भिक्षा-
खरण्टितहस्तयोश्च जलेन प्रक्षालने पुरःकर्म्मादिदोषश्च, तथा पिंषन्त्यामपि जलार्द्रसचित्तमुद्गादिसत्कदाल्यादिपेषणसमाप्तौ यदि ददाति,
त्रिश्छटं तंदुलादि वा पिंषन्ती यदि स्यात्तदा ग्राह्या ।१६। तथा 'भुंजइ'त्ति भृज्जति रतितुल्यं(चुल्ल्यां) कडिल्लकादौ चणकगोधूमा-
दीन् स्फोटयति, भर्ज्जमानाया हि भिक्षां ददत्या वेलालग्ना(गनेन) कडिल्लकादिप्रक्षिप्तचणकगोधूमादेर्दाहिऽप्रीत्यादि भावात्,
तथैतस्यामपि यत्सचित्तं गोधूमादिकं कडिल्लके क्षिप्तं तद्भृष्ट्वोत्तारितमन्यच्चाऽद्यापि हस्ते गृहीतमेतस्मिन् प्रस्तावे साधुरायात-
स्ततो यद्युत्तिष्ठति तदा गृह्यते ।१७। 'कर्त्तयति कृणत्ति वा' चक्रेण रूतप्रोणिकां सूत्रतया विदधाति ।१८। 'लोठयति' लोठिन्यां
कणकेन(शलाकया) कर्प्पासं रूततया विदधाति ।१९। 'विकृणुते' विकीर्णयति वा रूतं कराभ्यां पौनःपुन्येन श्लक्ष्णयति ।२०। 'पिञ्जयति'
पिञ्जनेन रूतं मृदु करोति । इह कर्त्तनादिकर्त्री देयलिप्तहस्ता सती हस्तधावनरूपं पुरःकर्मादि कुर्यात् । तथा लोठयन्त्या हस्ते सचित्त-
कर्प्पासः स्यात्कार्पासिकांश्च पादादिना सङ्घट्टयति । तथा चतसृष्वपि चायं ग्रहणविधिस्तत्र कर्त्तयत्यां यदि श्वेतताऽतिशयोत्पा
दनाय शङ्खचूर्णेन हस्तौ न लिप्तौ स्यातां, लिप्तौ वा चूर्णेन यदि निःशूकतया शुच्यर्थं जलेन न धावति पुरः पश्चाद्वा, तदा गृह्यते ।
लोठयन्त्यां च यदि हस्ते धृतः कर्प्पासो न स्यात्कार्पासिकान्वा यद्युत्तिष्ठन्ती न घट्टयति तदा गृह्यते । विकृण्वन्त्यां पिञ्जयन्त्यां च

यदि दलयमनादिना पुराकर्मादि न स्यात्तदा गृह्यते ।२१। तथा 'दलयति' पदे सचित्तगोधूमादीनपि पिनष्टीति यावत् । दलयन्त्या हि पादाधिक्षसीसस्य दारि, दलयमाने सचित्तविराधना चेति । तथा दलयन्त्यामपि सचित्तमुद्गादिना दलयमानेन सह भक्तो मुक्त एवमचित्ते साधुदायकत्वो मधुपिण्डादि, अचेतने वा मर्दितप्रभृतिके दलयन्ती यदि स्यात्, पुराकर्मादि च न कुर्यात्तदा ग्राह्या ।२२। तथा 'विरोलयति' मन्थानकादिना दध्यादि मथ्नाति । यदि क्वापि संसक्तं स्यात्तत्र वहिरोलने संसक्ते- केन्द्रियादिपुत्सकिनस्य स्याद्विघातः स्यात्तथा विरोलयन्त्यामपि यदि दध्याद्येकेन्द्रियाद्यसंसक्तं मथ्नन्ती स्यात्, यदि करोत्ये- वीव संसजनते, तदा गृह्यते ।२३। तथा 'भुञ्जति' अश्नाति, भुञ्जाना हि यदि भिक्षादानार्थमुत्थाय हस्तेन धौतं करोति तदाऽप्काय विराधना, हस्तोत्सृष्टं ददाति तदा लोकमार्गे तत्सुखमप्येते न स्यात्तीति तत्र च महादोषो, यत उक्तं–'छक्कायवयणाणं दि संजत दुगुंछं च्छन्न पोहि। अहारे नीहारे दुगुंछिए पिण्डगहणे य' ॥१॥ तथा भुञ्जानापि यावत्तनुसुखा सती यावन्मुखे कवलं न्यस्यति तावद्भिक्षादानार्थमुत्तिष्ठति तदा गृह्यते ।२४। तथा या गर्भिणी गुर्विण्यापन्नसत्त्वा स्यात्तस्या हि भिक्षा- दानार्थमुत्थानसमये तस्या भिक्षां दत्त्वाऽऽसने उपविशन्त्या च गर्भस्य बाधा स्यात् । तथा गुर्विण्या अपि मासादर्वाग्गर्भावा दत्तार्थं गृह्यते नवमासमारभ्य मासीषाय धर्तिर्नास्ति । समारामस्थितया तयाऽपि दीयमाना गृह्णन्ति । स्थविरकल्पाधिस्थेयमनुज्ञा । जिनकल्पि- कस्त्रीनार्धिस्य च निरवद्यस्तस्मात् सर्वनिषेधो भवति यतेन स्त्रीणां गर्भाधानदिनमारभ्य भवति साक्षात् परिहरन्ति ।२५। तथा बालवत्सा स्तनजीविडिम्भा तस्या हि भिक्षां ददत्या बालं भूमौ मुक्त्वा मार्जारादिभिर्विनाशितोऽपि स्यादिति तं भूमिस्थं मार्जारादि- विनाशयेत् । तथाऽऽहारेण सरण्यितो मुग्धो बालो मर्दितो स्यात्, तथा भिक्षां दत्त्वा पुनर्दास्या ग्रहणमात्रे बालस्य पीडा

स्तन्याशनादिजीविशिशुकाया हस्ताद् गृह्णन्ति यदि बालः स्तनं धयन्नधयन्वा तया स्याच्चथाऽत्रापि स्थविरकल्पिका बालवत्साया। स्तन्याशनादिजीविशिशुकाया च स्तनपानाद्बाले मुक्ते रुदत्यरुदति च तद्धस्तान्नेति । अपि-मुक्तो न रोदिति, रुदति च तस्मिन्नेति । केवलस्तन्यजीविशिशुकया च स्तनपानाद्बाले मुक्ते रुदत्यरुदति च तद्धस्तान्नेति । जिनकल्पिकादयश्च यावद्बालः केवलस्त-वति च तया निक्षिप्ते ऽरुदति च स्तन्यजीविन्यपि तद्धस्ताद् गृह्णन्ति, रुदति च नेति । अयमत्र विभागः । केवलस्तन्यजीविनि पिबत्यपिबति च न्यपायी तावत्तं मुक्त्वा ददत्या निरपवादात्तद्धस्ताद् भिक्षां न गृह्णन्ति । अपिबति मुक्तेऽरुदति निक्षिप्ते रुदत्यरुदति च न गृह्णन्ति । स्तन्याशनादिजीविनि च पिबति निक्षिप्ते रुदत्यरुदति च न गृह्णन्ति । अपिबति मुक्तेऽरुदति गृह्णन्ति, रुदति च नेति ।२६। चः समुच्चये इति गाथार्थः ॥८६॥

तह छक्काए गेण्हइ, घट्टइ आरंभइ खिवइ दट्ठु जइं । साहारणचोरियगं देइ, परक्कं परट्ठं वा ॥८७॥

व्याख्या—तथेति वाक्योत्क्षेपे 'या' इति पदं सर्वत्रेहापि सम्बध्यते । ततश्च या काचिन्महिला षट्कायान् लवणोदकामिवात-पूरितदतिपर्वबीजपूरादिपूतरकमत्स्यादिरूपान् षड्जीवनिकायान् गृह्णाति हस्ते धारयति, तस्यां ददत्यां न गृह्णन्ति, षट्कायस्य पीडा-दिदोषसद्भावादेवमुत्तरद्वारत्रयेऽप्ययं हेतुर्दृश्यः ।२७। तथा 'घट्टयति' प्रक्रान्तान् षट्कायान् शेषशरीरावयवशिरउरःकर्णादिस्थान् संघ-ट्टयति चालयतीति यावत् । तथा पादाभ्यां या तानेव चालयतीत्यपि दृश्यं । तत्र सिद्धार्थकतत्पुष्पाण्याद्रदूर्वाराजिकाशतपत्रिकादि-पुष्पाणि वा शिरःस्थानि, अम्लानमालतीमालादीन्युरःस्थानि, बदरकरीरजपाकुसुमादीनि आभरणतया कर्णस्थानि, परिधानाद्यन्तर स्थापितसरसभृन्तताम्बूलपत्रादीनि शरीरस्थानि या धारयति, तस्यां शरीरन्यस्तपुष्पादिकायां ददत्यां दात्र्यां न गृह्णन्ति ।२८। तथा 'आरभते' षट्कायान् विनाशयति । तत्र पृथ्वीकायं कुश्यादिना खनन्त्यारभते । मज्जनवस्त्रादिधावनगवादिसेचनादीनि च कुर्वत्य-

यदि हस्तधावनादिना पुराकर्मादि न स्यात्तदा गृह्यते ।२१। तथा 'दलयति' घरट्टे सचित्तमुद्गगोधूमादीन् पिनष्टीति यावत् । दलयन्त्या हि घरट्टक्षिप्तबीजसङ्घट्टनादि, हस्तधावने जलविराधना चेति । तथा दलयन्त्यामपि सचित्तमुद्गमादिना दल्यमानेन सह घरट्टो मुक्त एतत्प्रस्तावे साधुरायातस्ततो यदुत्तिष्ठति, अपेक्षते वा भक्तिबहुमानादिकं दलयन्ती यदि स्यात्, पुराकर्मादि च न कुर्यात्तदा ग्राह्या ।२२। तथा 'विरोलयति' मन्थानकादिना दध्यादि मथ्नाति । यदि कथञ्चित् संसक्तं स्यात्तदा तद्विरोलने तज्जीवघात-केन्द्रियादिपुरस्तादि स्यात्तथा विरोलयन्त्यामपि यदि दध्यादेन्द्रियादसंसक्तं मथ्नन्ती स्यात्, यदि कथञ्चि-द्धीर संसक्यते, तदा गृह्यते ।२३। तथा 'जेमति' भुञ्जानेत्यर्थः, जेमन्ती हि यदि भिक्षादानार्थमुत्थाय जलेन शौचं करोति तदाऽप्काय विराधना, हस्तोत्सुक्या ददाति तदा लोकगर्हा उत्सुकमप्येते न त्यजन्तीति तत्र च महादोषो, यत उक्तं–'छक्कायदयावंतो वि संजढ दुल्लह कुणइ बोहिं । आहारे नीहारे दुगुंछिय पिंडगहणे य' ॥१॥ तथा अत्रापि यदनुत्सृष्टा सती पात्रकस्थे भक्तं नाद्यापि विपरिणतमस्ति साधुरायातस्तदा गृह्यते ।२४। तथा या काचित्स्त्री गुर्विण्यापन्नसत्त्वा स्यात्तस्या हि भिक्षा-दानार्थमूर्ध्वीभवन्त्या भिक्षां दत्त्वाऽऽसने उपविशन्त्या च गर्भस्य बाधा स्यात् । तथा गुर्विण्या अपि मासस्य नवमस्य पर्यन्ता दुन्नवम् गृह्यते नवमे मासे पर्याप्तेति । अथ स्थविरकल्पिकाः तथाऽपि दीयमानं गृह्णन्ति । स्थविरकल्पाभिप्रायमुक्तम् । जिनकल्पि-कस्तेनाभिप्राय च निरपवादत्वात् सर्वनिषेधो यतस्ते प्रथम दिवसात् आपन्नसत्त्वाया मासानादिनवमं यावत् परिहरन्ति ।२५। तथा बालवत्सा स्तनन्धयडिम्भा तस्या हि भिक्षां ददत्या बालं भूमौ मुक्त्वा मार्जारादिभक्षितपिण्डोऽयमिति च भूमिस्थं मार्जारादि-र्भक्षयेत् । यथाऽऽहारेण खरण्टितौ हस्तौ कर्कशौ स्याताम्, ततः भिक्षां दत्त्वा पुनर्बालस्य ग्रहणकाले तस्य पीडा

नमयति। उपलक्षणत्वान्महत्पिठरादिकमुत्क्षिपति चेति द्रश्यं। तत्र चोद्वर्त्यमाने कीटिकामत्कोटकादेर्वधः स्यादूर्ध्वोत्पाटनाच्च स-
स्त्रवधः, दात्र्याः पीडा, भाजनभङ्गादि च स्यात् ॥३६॥ तथा त्रिधा त्रिभिः प्रकारैरूर्ध्वाधस्तिर्यग्लक्षणैः सप्रत्यपाया सम्भाव्यमाना-
भिघाताद्यनर्था या काचिन्नारी स्यादयमर्थः–भिक्षां ददत्या यस्या दात्र्याः क्रमशः उत्तराङ्गकाष्ठादेः कण्टकादेर्गर्त्तादेः सकाशादूर्ध्वाध-
स्तिर्यग्रूपाः प्रत्यपायाः सम्भाव्यन्ते, तस्यां ददत्यां न गृह्णन्ति।३७। ननु साधारणस्य निसृष्टदोषत्वात् परार्थं स्थापितस्य च स्थाप-
नादोषवत्वात् पिठराद्युद्वर्त्तनस्य संहृतदोषवत्वादेतदुपादानमयुक्तं, नैवं, पूर्वं दोषप्रस्तावेन, इह दातृप्रस्तावादुक्तमिति, न चैकस्यापि व-
स्तुनोऽनेकदोषोपनिपातो नोपपद्यते, अस्य न्यायस्य तत्र तत्र प्रवेशत्वात्। एवमन्यत्रापि लक्षणसाङ्कर्ये प्रत्युत्तरं वाच्यमिति। तथा
भक्त्या यतिशरीरोपष्टम्भार्थं साधुनामित्थं न कल्पते इत्येतज्ञानानः कश्चिदाधाकर्म्मादिमध्याद्यथासम्भवमन्यतमं दोषं कुर्यात्, कश्चित्
प्रत्यनीकतया अनेषणीयाऽग्रहणनियमभञ्जनार्थं, यतेश्चेत्थं न कल्पते इत्येतदजानानः ऋजुतयैव कुर्यादित्युपलक्षणत्वाज्ज्ञायकाऽज्ञाय-
कदातृद्वयमपि द्रश्यं।३८। एवं दायकानभिधाय साध्यार्थकथनायाह। 'देंतेसु एव माइसु' त्ति स्त्रीपुरुषाविवक्षया सामान्येन ददत्सु
प्रयच्छत्स्वेवमादिष्वनन्तरोक्तस्थविरादिषु सप्रत्ययान्तेषु दातृषु, विशेषविवक्षायां स्थविरादौ ददति दातरि ददत्यां वा दात्र्यामिति
योज्यमोघेन सामान्येनोत्सर्गेणेत्यर्थः, मुनयो यतयो न गृह्णन्ति, नाददनेऽशनादीति शेषः। सामर्थ्यात् स्थविरादिविपरीतेषु ग्राह्यं।
तत्र स्थविरस्य विपरीतो युवा। स च षोडशवर्षेभ्य उपरि यावच्चत्वारिंशद्वर्षाणि तावत्स्यादित्यादि भावनीयम्। तथेहोघेनेति वद-
न्नुत्सर्गेण स्थविरादिषु ददत्सु न गृह्यतेऽपवादेन तु ग्लानादिकार्ये स्थविरादिदातृभ्योऽपि हस्तात् कथञ्चिद् गृह्यते, कथञ्चित्तु नेत्या-
ख्टे। तच्च यथास्थानं दर्शितमेवेति गाथार्थः॥८८॥

क्षार्थं। उन्मुकपट्टनादिना अपि प्रवर्तयन्ती तेजस्कायं, पुरुषो तमेव कृतकर्माणं साधुं, पिपिलिकादिभक्षणेन वर्णादिना भूमपरिशोषनेन च वनस्पतिकायं, पीठयोग्यको मत्स्यादिमत्स्यादीन् व्यापयन्ती असत्यपचारयते ।२९। तथा प्रथम व्यवलोक्य यति साधुं, तस्मै भिक्षादि दानाय प्रवृत्तान् शरीरवान वा क्षिपति भूम्यादौ प्रभाति ।३०। तथा 'साधारणं' बहुजनसाधिकं वा ददाति। तस्मां प्रकल्पि। साधोर्द्रव्यणाद्यर्थपरमापिथ्यजनस्पनादिदोषभावात्। बहुजनं स्वामी निग्रहादिकं कुर्यात् ।३१। तथा 'चोरितकं' चोरिकया ददन्यां न प्रतीतं द्रव्यं तदुद्धारादि वा ददाति प्रयच्छति, तस्मिन् हि स्वामिवचनेन कर्मकरेण अपहृतमृदीक्षत्कारणादिना वा बध्ननान्तरपरिचयनेन दीयमाने साधुना च गृह्यमाणे साधोर्दातुर्वा बन्धनादिः स्यात् ।।३२।। तथा 'प्राभृतं' परकीयमिदमिति तस्यमेव वस्तुना गोभाजिकविषयासक्तेन (?) ददाति तत्र प्राभृतत्वादनान्तरायादिदोषात् ।३३। तथा परस्येदं परार्थं, तत्र परोऽन्यः साधुः सर्वदिक्षादिरूपमिमिदं यतनाय वस्तितं साधवे ददाति तत्परमार्थतो परवे स्थापितं तत्तत्कल्पात्र प्रकल्पि ।।३४।। या सद्भावे इति भावार्थः ।।८७।।

तथा—

ठवइ बलि उव्वत्तइ, पिठराइ तिहा सपच्चवाया जा। देंतीसु एवमाइसु, ओघेण मुणी न गिण्हन्ति ।।

व्याख्या—इहापि 'या' इति पदं सम्बन्धनीयं। ततश्च या स्थापिती 'ठवइ बलिं'ति बलिरूपहारशैविव उपहारस्य स्थापयति साधुदानाय प्रथमा तथीति, मूलस्थास्या आकृष्य स्वगानिक्षदो प्रभाति, तस्याशीयमदं ददती वर्जनीयेत्यर्थः, तत्र मवर्तनादिदोषभावात् ।३५। तथा 'उव्वत्तइ पिठराइ'त्ति तत्र पिठरादि स्थालिकिम्पादिकं(?) भाजनं। तत्कम्पस्थितवस्तुदानायोद्वर्तयति भूमौ स्थितं

चोद्वर्त्यमाने कीटिकामत्कोटकादेर्वधः स्यादूर्ध्वोत्पाटनाच्च सनमयति । उपलक्षणत्वान्महत्पिठरादिकमुत्क्षिपति चेति दृश्यं । तत्र चोद्वर्त्यमाने कीटिकामत्कोटकादेर्वधः स्यादूर्ध्वोत्पाटनाच्च सम्प्रत्यपाया सम्भाव्यमानास्ववधः, दात्र्याः पीडा, भाजनभङ्गादि च स्यात् ।।३६।। तथा त्रिधा त्रिभिः प्रकारैरूर्ध्वाधस्तिर्यग्लक्षणैः सम्प्रत्यपाया सम्भाव्यमाना- भिघाताद्यनर्था या काचिन्नारी स्यादयमर्थः–भिक्षां ददत्या यस्या दात्र्याः क्रमशः उत्तराङ्गकाष्ठादेः कण्टकादेर्गवादेः सकाशादूर्ध्वाध- स्तिर्यग्रूपाः प्रत्यपायाः सम्भाव्यन्ते, तस्यां ददत्यां न गृह्णन्ति ।३७। ननु साधारणस्य निसृष्टदोषत्वात् परार्थं स्थापितस्य च स्थाप- नादोषवत्वात् पिठराद्युद्वर्त्तनस्य संहृतदोषवत्वादेतदुपादानमयुक्तं, नैवं, पूर्वं दोषप्रस्तावेन, इह दातृप्रस्तावादुक्तमिति, न चैकस्यापि व- स्तुनोऽनेकदोषोपनिपातो नोपपद्यते, अस्य न्यायस्य तत्र तत्र प्रवेशत्वात्। एवमन्यत्रापि लक्षणसाङ्कर्ये प्रत्युत्तरं वाच्यमिति । तथा कश्चिद् भक्त्या यतिशरीरोपष्टम्भार्थं साधुनामित्थं न कल्पते इत्येतज्ञानानः कश्चिदाधाकर्म्मादिमध्याद्यथासम्भवमन्यतमं दोषं कुर्यात्, कश्चित् प्रत्यनीकतया अनेषणीयाऽग्रहणनियमभञ्जनार्थं, यतेश्चेत्थं न कल्पते इत्येतदजानानः ऋजुतयैव कुर्यादित्युपलक्षणत्वाज्ज्ञायकाऽज्ञाय- कदातृद्वयमपि दृश्यं ।३८। एवं दायकानभिधाय साध्यार्थकथनायाह । 'दंतेसु एव माइसु' त्ति स्त्रीपुरुषाविवक्षया सामान्येन ददत्सु प्रयच्छत्स्वेवमादिष्वनन्तरोक्तस्थविरादिषु सप्रत्ययान्तेषु दातृषु, विशेषविवक्षायां स्थविरादौ ददति दातरि ददत्यां वा दात्र्यामिति योज्यमोघेन सामान्येनोत्सर्गेणेत्यर्थः, मुनयो यतयो न गृह्णन्ति, नाददतेऽशनादीति शेषः । सामर्थ्यात् स्थविरादिविपरीतेषु ग्राह्यं । तत्र स्थविरस्य विपरीतो युवा । स च षोडशवर्षेभ्य उपरि यावच्चत्वारिंशद्वर्षाणि तावत्स्यादित्यादि भावनीयम् । तथेहोघेनेति वद- न्नुत्सर्गेण स्थविरादिषु ददत्सु न गृह्यतेऽपवादेन तु ग्लानादिकार्ये स्थविरादिदातृभ्योऽपि हस्तात् कथञ्चिद् गृह्यते, कथञ्चित्तु नेत्या- चष्टे । तच्च यथास्थानं दर्शितमेवेति गाथार्थः ।।८८।।

च्चापं। उत्सुकतयनादिना यदि व्यवयन्ती वैमस्त्यायं, जुगुप्सां तथैव कुरुम्भीमा साधुं, पिपिंसादिप्रक्षेपमेन प्रपपरिना शुद्धाविघोपनेन च वनस्पतिकायं, पीठपोठ्यको मत्स्यादिमल्ल्यादीन् व्यपयन्ती पशुमपयमरमते ।२९। तथा दृष्ट्वा व्यपकोपस्य पर्ति साधुं, तस्मै भिक्षादि दानाय स्तम्भयन् शरीरमात्र पा क्षिपति भूम्यादौ पतति ।१०। तथा 'साधारणं' बहुजनसाधारणं पा ददाति। तस्यां पृच्छन्ति। साधोर्भ्रमणादर्शनवर्वीविरुद्धजनमादिदोषमापात्। दुस्तुर्वा स्वायी निग्रहादिकं कुर्यात् ।११। तथा 'चोरितकं' चोरिकया ददत्यां न पृष्टिं दृष्ट्वे तत्तकारि पा ददाति प्रयच्छति, तस्मिन् हि स्वामिकर्मेण कर्मकरेण गमहन्तपृष्टीमादुपास्यादिना पा पयन् मनाम्भ्रपरिपञ्चनेन दीयमाने साधुत्व च गृह्णमाणे साधोर्दातुर्वा बन्धनादिः स्यात् ।।१२।। तथा 'प्राभृतं' परकीयमिदमिति तस्यमेव दत्तिसा गोसामिकविपयासकेन (?) ददाति तत्र ज्ञायपत्यादान्तरायादिदोषात् ।१३। तथा यस्येदं पार्श्वं, तत्र परोऽन्यः साधु सर्वपरिचपदिप्रकाशितमिर्थ मतान्ताय कल्पितं भाषये ददाति तत्समार्पयो भवते स्थापितं कस्मतस्करत्वात् गृह्णन्ति ।।१४।। पा सहसाये इति भावार्थः ।।८७।।

तथा—

ठवइ पलिं उच्चत्तइ, पिठराइ तिहा सपच्चवाया जा। देंतिसु एवमाइसु, ओघेण मुणी न गिण्हन्ति ॥

व्याख्या—इहापि 'या' इति पदं सम्बन्धनीयं। तत्र या पाचिन्ती 'ठवइ पलिं'ति वलिप्रकारसंस्थित उपहारसं स्थापयति साधुदानाय मनसा सचीति, मृतस्यास्या भक्ष्य स्वगानिष्पदो भवति, तस्यास्तीभक्षं ददती वर्जनीयेत्यर्थः, तत्र मन्त्रमादिदोषमापात्।१५। तथा 'उच्चत्तइ पिठराइ'त्ति तत्र पिठरादि प्रतिकिम्पादिकं(?) भाजने। तदन्यमन्यास्वितयपत्यदानापोऽभिपपति भूमौ स्थितं

न्ययोरुन्मिश्रणं द्रष्टव्यं । ततः स्तोके स्तोकं, वहुके स्तोकमचित्तमुन्मिश्रितमिति प्रथमतृतीयभङ्गयोर्यद्युत्क्षिप्य स्तोकाधारेण भोजनेन
ददाति तदा कल्प्यता । स्तोके वहुकं, बहुके बहुकमुन्मिश्रितमित्यनयोरकल्प्यता, दातृपीडादिपूर्वोक्तदोषात् । ननु संहृतोन्मिश्रयोः
सचित्तादिवस्तुनि सचित्तादिवस्तुनो निक्षेपादन्योन्यं कः प्रतिविशेषः ?, उच्यते, संहृते भिक्षादानार्थं द्रव्यादि मात्रकस्थितं च
द्रव्यमयोग्यं दाडिमकलिकादि तुषादि वाऽन्यत्र स्थगनिकादौ सञ्चार्य्य तेनैव रिक्तीकृतभाजनेन कूरादिकं साधवे ददाति, उन्मिश्रिते
तु योग्यायोग्ये द्रव्ये यत्र भाजने ते द्वे अपि मिश्रिते तदवनामनेन तेनैवान्येन वा भाजनेन ददातीत्युभयोर्विशेषः पुनःशब्दसूचितो
ज्ञेय इति गाथार्थः ॥८९॥

उक्तमुन्मिश्रद्वारमथापरिणतद्वारमाह ।

अपरिणयं दव्वं चिय, भावो वा दोण्ह दाण एगस्स । जइणो वेगस्समणे, सुद्धं नन्नस्स परिणमियं ॥९०॥

व्याख्या—इहापरिणतं साध्यं वस्तु तच्च द्रव्यभावभेदाद् द्विधा, पुनर्भावापरिणतं दातृग्रहीतृयोगात् द्विधैव । तत्र द्विधाऽपरिणतं
तावदाह । 'अपरिणयं दव्वं चिय'त्ति, अपरिणतमनपगतजीवं सचेतनमित्यर्थः । द्रव्यमेव देयस्वरूपं पृथिव्यादिकं यो दाता ददाति ।
यश्च गृह्णाति तदपरिणतत्वधर्म्मयोगाद् द्रव्यापरिणतमुच्यते । दोषाश्च सचित्तग्रहणाज्ञाभङ्गादयो वाच्याः । दातृविषयं भावापरिणतमाह ।
भावोऽध्यवसायो दानपरिणाम इत्यर्थः । वा विकल्पे । द्वयोर्द्विसङ्ख्ययोर्दात्रादिस्वामिनोर्मध्यादुपलक्षणत्वाद् बहूनां च साधारण-
स्याशनादेर्दाने वितरणे एकेन क्रियमाणे एकस्य दात्रपेक्षया द्वितीयस्य भ्रात्रादेरित्यर्थः यत्रापरिणतोऽभवनशीलो भवतीति शेषः
तद्दातृभावापरिणतं, अयमर्थः—दातुः पितृभ्रातृस्वाम्यादिभिः साधारणेऽशनादौ यद्दाता, यच्छाम्येतत्साधवे इतिदानपरिणामयुक्तो

उक्तं साधारणद्वारमथोन्मिश्रद्वारं व्याचिख्यासुस्तत्स्वरूपं तद्गतं कल्प्याकल्प्यविधिं चाह ।

जोग्गमजोग्गं च दुवे वि मिसिउं देइ जं तमुम्मीसं । इह पुण सचित्तमीसं, न कप्पमियरंमि उ विभासा ॥

व्याख्या—योग्यं साधूनामुचितं कल्पनीयमशनादि, तथा अयोग्यमकल्पनीयतया साधूनामनुचितं सचित्तं, मिश्रं दाडिमकलि- कादि सचित्तपुष्पफलादिदानात्, अचित्तं तुषादि वा, वा समुच्चये । द्वे अपि द्विप्रकारे अपि वस्तुनी अनेकं [illegible] मिश्रणस्योभया- भिव्याप्तिस्वरूपत्वात् । मिश्रयित्वा एकीकृत्य ददाति साधवे भक्तादि । [illegible], तस्मात्तेन मिश्रीकरणे दीयमान- त्वादुन्मिश्रमुच्यते । उन्मिश्रस्य देयापिण्डद्रव्ययोरपि मीलनमात्रमेव भेदं न तु [illegible] तस्य द्वयोरेकीभवनेऽपि मात्रमिधानात् । इह च योग्ये वस्तुनी अनेन निमित्तेन मिश्र देयकं दीयमानं स्तोकं स्यादिति कथं वा, [illegible] देका [illegible], मीलितं मिश्रं स्यादिति मत्वा, अनाभोगेन वा, सचित्तामचित्तनिक्षेपमज्ञात्वा अयत्नेनैवेति [illegible] योन्मिश्रं ददाति । इहापि च चत्वारो भङ्गा भवन्ति यथा सचित्तमिश्रे सचित्तमिश्रमुन्मिश्रितं । तत्र सचित्तमिश्रे [illegible] सचित्तमिश्रं दाडिमकलिकादि कणभादि वा । एवं [illegible] मिश्रोन्मिश्रितमित्यर्थः । तथा अचित्तमिश्रे (सचित्तमिश्रं) २ सचित्तमिश्रेऽचित्तं ३ अचित्तेऽचित्तमुन्मिश्रित- मिति ४ । अथ कल्प्याकल्प्यविधिमाह । इह पुनरित्यादि, इहोन्मिश्रिते पुनः प्रक्रमे [illegible] परिहारार्थमिप्यासः । सचित्तमिश्रं बीजकन्दहरितादि तन्मिश्रं देयद्रव्यं च, [illegible] । न [illegible] यतीनामेतेनादि- [illegible] प्रायश्चित्तसम्भवो, [illegible] सचित्ते [illegible] । इतरस्मिंस्तु [illegible] अचित्तमिश्रे द्वये पुनर्विविधा [illegible] माल्यं विभासा । [illegible] विकल्पना कार्या [illegible]

न्ययोरुन्मिश्रणं द्रष्टव्यं । ततः स्तोके स्तोकं, बहुके स्तोकमचित्तमुन्मिश्रितमिति प्रथमतृतीयभङ्गयोर्यद्युत्क्षिप्य स्तोकाधारेण भोजनेन ददाति तदा कल्प्यता । स्तोके बहुकं, बहुके बहुकमुन्मिश्रितमित्यनयोरकल्प्यता, दातृपीडादिपूर्वोक्तदोषात् । ननु संहृतोन्मिश्रयोः सचित्तादिवस्तुनि सचित्तादिवस्तुनो निक्षेपादन्योन्यं कः प्रतिविशेषः?, उच्यते, संहृते भिक्षादानार्थं द्रव्यादि मात्रकस्थितं च द्रव्यमयोग्यं दाडिमकलिकादि तुषादि वाऽन्यत्र स्थगनिकादौ सञ्चार्य तेनैव रिक्तीकृतभाजनेन कूरादिकं साधवे ददाति, उन्मिश्रिते तु योग्यायोग्ये द्रव्ये यत्र भाजने ते द्वे अपि मिश्रिते तदवनामनेन तेनैवान्येन वा भाजनेन ददातीत्युभयोर्विशेषः पुनःशब्दसूचितो ज्ञेय इति गाथार्थः ॥८९॥

उक्तमुन्मिश्रद्वारमथापरिणतद्वारमाह ।

अपरिणयं दव्वं चिय, भावो वा दोण्ह दाण एगस्स । जइणो वेगस्समणे, सुद्धं नन्नस्स परिणमियं ॥९०॥

व्याख्या—इहापरिणतं साध्यं वस्तु तच्च द्रव्यभावभेदाद् द्विधा, पुनर्भावापरिणतं दातृग्रहीतृयोगात् द्विधैव । तत्र द्विधाऽपरिणतं तावदाह । 'अपरिणयं दव्वं चिय'त्ति, अपरिणतमनपगतजीवं सचेतनमित्यर्थः । द्रव्यमेव देयस्वरूपं पृथिव्यादिकं यो दाता ददाति । यश्च गृह्णाति तदपरिणतत्वधर्मयोगाद् द्रव्यापरिणतमुच्यते । दोषाश्च सचित्तग्रहणाज्ञाभङ्गादयो वाच्याः । दातृविषयं भावापरिणतमाह । भावोऽध्यवसायो दानपरिणाम इत्यर्थः । वा विकल्पे । द्वयोर्द्विसङ्ख्ययोर्दात्रादिस्वामिनोर्ल्ग्यादुपलक्षणत्वाद् बहूनां च साधारण-स्याशनादेर्दाने वितरणे एकेन क्रियमाणे एकस्य दात्रपेक्षया द्वितीयस्य भ्रात्रादेरित्यर्थः यत्रापरिणतोऽभवनशीलो भवतीति शेषः तद्दातृभावापरिणतं, अयमर्थः—दातुः पितृभ्रातृस्वाम्यादिभिः साधारणेऽशनादौ यद्दाता, यच्छाम्येतत्साधवे इतिदानपरिणामयुक्तो

दत्तादीनितरेषां च तदन्तर्दानादविकरणमशुद्धभावादीनां तस्मिन् तेन दीयमानेऽपि चित्तशुद्धेः स्यात् तदात्वविषयमापरिणतं। अस्य साधारणानिसृष्टस्य च दायकस्य च साधारणत्वो विशेषः, दोषमात्र साधारणानिसृष्टोक्ता ज्ञेया। अतीतविषयं मायापरिणत मह। 'मम' इत्यादि भिक्षार्थे कदाचित्कृतेन गृहे गतयोः साध्योर्पचन्मध्यादेकस्य कस्यचित्तयोः साधोरेकस्य मानमनादि इदं दोषरहितमिति मनसि चित्ते परिचिन्तितं निर्मितं, तदेवाऽनादि, न चैवान्यस्य कस्यचित्तयोः साधोः शङ्कायुक्ततया सुदत्तेन मनसि परिणतं तद् गृहीतुमपरिणतमेवक्षपि न अन्यान्योन्यं कल्पादिसम्भवादिति गाथार्थः ॥९०॥

उक्तमपरिणतद्वारमथ लिप्तद्वारं विपरीतमुक्तलक्षणं वक्तुं विधिविशेषं चाह।

दहिमाइलेवजुत्तं लित्तं तमगेज्झमो इहयं। संसट्ठमत्तकरसाव-सेसदव्वेहिं अट्ठभंगा ॥९१॥

व्याख्या—इह लिप्तमिति मार्गं। ततो 'दहिमाइ' त्ति मकारस्यागमिकत्वाद् दध्यादिभोरसयुगवतीमनमसुति कस्तरादिवं, इत्यादि वा। क्षीरसमित्याह लेपयुक्तं लेपवदित्यर्थः। तरिकमित्याह 'लित्तं' ति करमात्रकादिस्वरण्टनकारित्वाल्लिप्तमुच्यते। वक्तिदं इत्यागमप्रमं साधुना नाभ्यवहर्तव्यं। भोक्ता सामान्येनोत्सर्गेणेत्यर्थः। इहास्मिन् प्रवचने, किन्तु सामन्त्वादि प्रासुकमलेपकृद्वल्लचनादिक-मेव। लेपकृति हि दुग्धादौ गृहमाणे दात्र्या तद्धस्तस्यादेर्धावने पश्चात्कर्मादिर्दोषे रसगार्द्ध्यं च साधुलेपकृतोऽस्य दद्भावो यते एवगृहस्तावच। तथैव इति पदस्य अभ्यासेन लेपकृदपि प्राप्तमित्यावेदितं। अत्राह परः—नन्वाहारप्रत्यये पश्चात्कर्मपर्यटनाद्युपादि-दोषमन्नापायवर्जितं भोजनं विनैव वरं स्वर्गोपलिप्सु किमर्थमाहार एव गृह्यते ? एवं हि भुक्तदोषोत्थानं निषिद्धं स्यात्, नैवं, निरन्तरं यावज्जीवमुपवासान् कर्तव्यस्य पुरुषस्थितसेनाशक्यतया वैयावृत्त्यसंयमपालनाऽभावात्,न चैतच्चीर्णं उत्कृष्टोऽपि षण्मासाम्यमित्यप इति

यदि साधोस्तस्मिन्नेव दिने, भविष्यति वा द्वितीयादिदिने प्रत्युपेक्षणादिसंयमयोगहानिर्न भवति। किन्तु सम्प्रति सेवार्त्तसंहननित्वान्न शक्नोत्येवं तपः कर्त्तुमिति। ननु किमुच्यते न शक्नोत्येवं कर्तुं ? किमाचाम्लमपि दुष्करं ? तथाह्यघोऽत्रनिस्थमहाराष्ट्रादिदेशजाः कोशलदेशजाश्च साम्प्रतमपि सेवार्त्तसंहननिनो मनुजा गृहस्था अप्रत्याख्यानिनः सदैव काञ्जिकौदनाभ्यवहारादाचाम्लतपःकारिण-स्तिष्ठन्ति। ततश्च यदि तथाभवमेवंविधाहारेणापि निराकुलाः प्राणा(न्) रक्षयन्ति, तर्हि मोक्षार्थित्वेन बहुकष्टसहा यतयस्तुल्याहारि(रे)णाऽऽचाम्लतपसा सदैव किं न धारयन्ति ? तस्माल्लेपकृत्तक्रादेः पश्चात्कर्मादिदोषकारिणो ग्रहणमयुक्तं, नैवं, यतो गृहिणां शीतकालेऽप्याहारोपधिशय्याः, आहारस्य रन्धनानन्तरमेव भोजनकरणादुपधेस्त्वष्टमाष्टमाहप्रक्षालनात् शय्यायास्तु चुल्लीस्थितज्वलनयुक्तत्वाच्च, उष्णाः स्युस्तेनैताभिः शरीरस्यान्तर्बहिश्च तापभावात्तेषां तक्राद्यभावेऽप्याहारपाकभावादजीर्णादिदोषा न स्युर्यतीनां चाहारोपधिशय्याः, उष्णकालेऽप्याहारस्य भिक्षाचर्यायां बहुगृहेषु स्तोकस्तोकलाभेन बृहद्वेलालगनादुपधेस्तु वर्षान्ते एकामेव वेलां प्रक्षालनेन मलिनत्वाच्छय्यायास्त्वग्निरहितत्वेन, शीतलाः स्युस्तेनैतेषां प्रतिदिनमाचाम्लकरणेन तक्राद्यभावाज्जठराग्निनाहारपाकाभावादजीर्णादिदोषाः स्युस्ततश्च न केवलं जठराग्निनाऽऽहारः पच्यते किन्तु लेपकृता तक्रादिनाऽपीत्याहारापरिणत्यबुभुक्षापनोदार्थं यतीनां तीर्थकरादिभिस्तद्ग्रहणमनुज्ञातं। तच्च निरन्तराचाम्लतपःपरिहारेणैव स्यात्तदत्र क्वापि दिने आचाम्लं क्वापि निर्विकृतिकं कार्यमित्यायातम-

क्षीयमाणसामर्थ्यात्। यद्येवं तर्हि निरन्तरं षाण्मासिकं तपो विधाय, तत्परिपूर्णकरणाशक्तौ एकद्व्यादिदिनोनं तदेव कृत्वा, यावच्चतुर्थमपि विधाय सर्वत्र पारणकदिने आचाम्लेन पारयित्वाऽऽचाम्लतपसो हि शुष्कप्रायौदनाद्युष्णोदकाभ्यामुत्कृष्टस्यागमेऽभिधानाद्विपुलनिर्जरासद्भावात्। इत्थमप्यशक्तो प्रतिदिनमाचाम्लमेव करोतु किं लेपकृत्तक्रादिद्रव्यग्रहणेन ? उच्यते। कः किमित्याह। करोत्वित्थं

ददातीयरेषां च तत्समुदानमविकलमनुज्ञाभावादीनां तस्मिन् तेन दीयमानेऽपि निष्कलेपः स्यात् तदप्रवृत्तिरपायापरिहतं । अस्य साधारणानिसृष्टस्य च दायकसमवायसमक्षकठो विशेषः, शेषाभाव साधारणानिसृष्टोक्त ज्ञेयाः । प्रतीत्वविषयं मायापरिमत-मय । 'सघनो' इत्यादि मिश्रार्थे सहत्रकर्मेण पुरे गतयोः साध्वोर्यत्नमप्यारेक्षस्य कल्याचिपतेः साधोरेकम्यमानमप्यनादि इदं दोषाश्रितमिति मनसि चिन्ते परिचयितं निर्णीतं, तदेवान्यादि, न चैतान्यस्य कल्यचिपतेः साधोः प्रह्वासुकतया शुद्धत्वेन मनसि परिचयं सत् प्रतीक्षमाणरिचतमेवदपि न समन्योन्यं कलाशिकम्यवादिति गाथार्थः ॥१०॥

उक्तसमपरिचयवारणस्य लिप्तार्थं विपरीतमुक्तत्वार्थं तदर्थं विधिविशेषं चाह ।

दहिमाइलेवजुत्तं लिंचं सम्मगेसणमोहमो इहयं । संसट्ठमत्तकरसाव-सेसदव्वेहिं अहभंगा ॥११॥

व्याख्या—इह लिप्तमिति साध्यं । ततो 'दहिमाइ' ति भक्तस्याक्षयविकल्पारम्भादिगोरसदुग्धतीमनमधुवि तत्स्वरूपस्थितं, इत्यादि वा । प्रतीतमित्यात् लेपयुक्तं लेपवदित्यर्थः । तस्थितमित्याह 'लिंचं' ति कल्पाय परिहारस्पष्टनकारिताभिसम्पद्यते । तद्विते दम्भावमासं साधुना नाऽन्यत्कम्यं । ओघतः सामान्येनोत्सर्गेणेत्यर्थः । इहास्मिन् प्रवचने, किन्तु सामर्थ्ये प्रायमलेपकृद्धक्तैरनासिक्त-मेव । लेपकृति हि गृहस्थो गृहमाये दाता तस्मात्पश्चात्कर्मादिदोषे रसगादेव च साधोरेक गोचरमे तदमतो यते रसकृष्टत्वाद्भवः । तथीपत इति स्वतः अभ्यासेन लेपकृदपि ग्राह्यमित्यावेदितं । भवति च—ननु तत्र लेपकृत्पर्यटनाक्षेपादि-दोषमाशायमकीर्य भोजनं विधेय तपः प्रतीक्षितुं किमर्थमाहार एव गृह्यते ? एवं हि मुकरोत्पादं निषिद्धं स्यात् । नैवं, निरन्तरं पात्रकोपयुपवासान् कर्तव्यस्य गुडाधिकरणेनाशक्ततया वैयावृत्यसंयमसाधनाऽभावात्, न चैतसौर्वं सलक्षणोऽपि पथ्यसाम्यविघ्नाय इति

वक्राणां त्वशुद्धानि पदानि, तत्राद्ये भङ्गे त्रीण्यपि पदानि शुद्धान्यतः सर्व्वशुद्धोऽसौ अष्टमे त्वशुद्धान्यतः सर्व्वोऽशुद्धोऽसौ, मध्यवर्त्तिनां तु मध्यात्केचिदेकेन केचित्तु द्वाभ्यां पदाभ्यामशुद्धास्ते चाष्टावप्यमी यथा—संसृष्टमात्रं, संसृष्टो हस्तः, सावशेषं द्रव्यं।१॥ संसृष्टमात्रं, संसृष्टो हस्तो, निरवशेषं द्रव्यं।२॥ संसृष्टमात्रमसंसृष्टो हस्तः, सावशेषं द्रव्यं।३॥ संसृष्टमात्रमसंसृष्टो हस्तः, निरवशेषं द्रव्यं।४। असंसृष्टं मात्रं, संसृष्टो हस्तः, सावशेषं द्रव्यं।५॥ असंसृष्टं मात्रं, संसृष्टो हस्तो, निरवशेषं द्रव्यं।६॥ असंसृष्टं मात्रमसंसृष्टो हस्तः, सावशेषं द्रव्यं।७॥ असंसृष्टं मात्रमसंसृष्टो हस्तो, निरवशेषं द्रव्यं।८। इति गाथार्थः ॥९१॥

अधुना भङ्गाष्टकविधिं ग्राह्याग्राह्यविधिं छर्दितद्वारं (च) विवरीषुस्तल्लक्षणादि चाह।

एत्थ विसमेसु घेप्पइ छड्डियमसणाइ होन्तपरिसाडिं। तत्थ पडंते काया पडिए महुबिंदुदाहरणं ॥९२॥

व्याख्या—अत्रैतेष्वष्टसु भङ्गकेषु मध्ये विषमेष्वसमेषु प्रथमतृतीयपञ्चमसप्तमभङ्गेषु गृह्यते भक्ताद्यादीयते। एतेषु सावशेषद्रव्यत्वेन पश्चात्कर्मादिदोषाभावात्, सामर्थ्यात्समेषु द्वितीयचतुर्थादिषु न गृह्यते। अयमर्थः, इह हस्तो मात्रं वा द्वे वा स्वयोगेन संसृष्टानि सन्ति, साध्वर्थं वा संसृष्टानि भवन्तु (परं) न तद्वशेन पश्चात्कर्म्म। किं तर्हि? द्रव्यवशेन। यत्र हि द्रव्यं सावशेषं तत्रैतानि साध्वर्थं खरण्टितान्यपि दात्री न धावति, किं तर्हि? तत्र द्रव्ये व्यापारयतीति साधवः(ध्वर्थं) पश्चात्कर्म न स्याद्। यत्र तु द्रव्यं निरवशेषं तत्रैतानि तद्द्रव्याधारस्थालीं च साधुदानानन्तरं सा धावतीति साधोस्तत्स्यादेवेति समेष्वकल्पता। गतं लिप्तद्वारं। छर्दितद्वारमधुनोच्यते। तत्र छर्दितं साध्यं। ततो यदशनादि अशनपानप्रभृति दीयते दात्र्या, कीदृशं सदित्याह 'होंतपरिसाडिं'ति। भवती जायमाना परिशाटिश्छर्द्दनं यस्याशनादेस्तद्भवत्परिशाटि, भिक्षामध्याद् भूम्याद्युपरि तदवयवत्वेन छर्द्दनधर्म्मकं यदित्यर्थः, तच्छ

नापि स्निग्धसरसपाकत्वनो मोऽयं व्याख्यानाये एवावेऽन्यथा भेति, भावो बहुलेपत्वात् गुरुत्वादिसत्त्वादेति स्थितं । सम्प्रात-
बहुलेपादिस्वरूपं विविच्यते । इह बहुलेपाल्पलेपालेपभेदाभिधा द्रव्याणि सुरतस्त्र गुरुस्निग्धवर्त्मपुत्रादुन्मिभालेपकगुरु-
पानसर्जुगसीरपेयसगाम्यादीनि द्रव्याणि बहुलेपानि स्पर्शे हस्तादीन् प्रचुरं लम्पटयन्तीति कृत्वा, तथा यमुत्सादि(वस्तुलादि)भवि-
स्रवपानागसेत्रष्वरसवद्धीमनच्यविषमीन्यल्पलेपानि स्पर्शे हस्तादीन् स्तोकं लम्पटयन्तीति कृत्वा, कुरमन्दकदुग्धमासपाठपकठक-
पनकस्कीमरसप्रमदीनि द्रव्याण्यलेपानि द्रव्यआपत्वात् स्पर्शे हस्तादीन् न लम्पटयन्तीति कृत्वा । तदिदमलेपमल्पलेपं वा साधुना
प्राप्यं एषणकर्मादिदोषाभावात् । अधुना अलेपादिद्रव्यप्रस्तावविधिगतं मात्रकं निरूपयति । 'संसट्ठ' त्यादि । तत्र संसृष्टाल्पलेपेन
संयोगेन सरक्षितौ । भाजं च कोटिकादिके भाजने वरस हस्तस्थो भाजकरौ तौ, संसृष्टौ च तौ भाजकरौ च संसृष्टभाजकरौ ।
तथा यत्र सावशे द्रव्यस्य भक्तात् विविक्तान्यमपुरवति तस्याभावेऽपि द्रव्यं इत्यादि । अत्र कर्मणारपस्ततः संसृष्टमात्रकरौ च सावशे-
षद्रव्यं चेति त्रिपदे तानि यथोक्तानि, तैः संसृष्टमात्रे संसृष्टकरः सावशेषद्रव्यं चेति त्रीणि पदानीत्यर्थः । एवेम त्रिभिः पदैः सप्रति-
पक्षभूतैरलेपादिद्रव्यप्रस्तावविचार(?)तस्सहृष्य भङ्गा स्युरिह च भङ्गकप्रमाणपरिज्ञाने रचनाक्रमश्च कथ्यते । तत्रेह यावन्तो यदान्ता भङ्गाः
सर्वाग्रवाक्यो द्विकं अभ्योऽन्यं ताडिताः सर्वभङ्गप्रमाणं । रचना तु स्वीयस्वीयसर्वभङ्गानां पर्यन्तवर्त्तिनि पदे ऊर्ध्वाध एकान्त-
रितौ लघुगुरू स्थाप्यौ । ततो द्विगुणा द्विगुणा लघुगुरवः क्रमशो वामेषु वामेषु पदेषु स्थाप्याः । उक्तं च । "पयसमदुग अब्भासे माणं
भंगाण तेसिमिहरयणा । पढमंतरियं लहुगुरु दुगुणा दुगुणा य वामेसु" त्ति ॥१॥ तदिह त्रयाणां पदानां सर्वेऽप्यष्टौ भङ्गाः । रचनाश्चेयं
यथा-। । ।, । । ऽ, । ऽ ।, । ऽ ऽ, ऽ । ।, ऽ । ऽ, ऽ ऽ ।, ऽ ऽ ऽ, अत्र भङ्गकनामष्टानां सानीयानि पदानि

सम्मुट्ठिओ। दोण्हं पि सुणगाणं भंडणं जायं नियगणियगाणं रक्खणट्ठा दोण्हं पि ताण सामिणो सम्मुट्ठिया। तेसिंपि सपरिवाराणं महाजुज्झं जायं। जाव अणेगाणं सुहडाणं मारामारी जाया। तं सव्वं वारत्तगेण उल्लोयणट्ठिएण दिट्ठं निच्छइयं च जहा नूणमेएण मारामा(रा)दिदोसेण साहुणा भिक्खा ण गहिया इच्चाइ भावंतस्स सुहभावे वट्टमाणस्स जायं जाईसरणं। सयंबुद्धो जाओ। देवयाए उवगरणं सव्वं समप्पियं। जाओ सो समणो अईव महादुकराणुट्ठाणकारओ। तउ सम्मं निरइयारं अणुट्ठाणं काऊण काले सिद्धो त्ति गाथार्थः ॥९२॥

उक्ता दशाप्येषणादोषास्तदुक्तौ चाभिहिता द्विचत्वारिंशदपि पिण्डदोषाः, साम्प्रतमेते उद्गमोत्पादनैषणादोषाः क्रमशः स्वस्वसङ्ख्यान्विता यत्समुत्था इत्यावेदयन्नाह।

इय सोलस सोलस दस, उग्गमउप्पायणेसणा दोसा। गिहिसाहूभयपभवा, पंच गासेसणाए इमे ॥९३॥

व्याख्या—इत्येवं प्रदर्शितप्रकारेण षोडश षोडश दश सङ्ख्या यथाक्रमं ये उद्गमोत्पादनैषणाविषया व्यावर्णितस्वरूपा दोषा आहारदूषणानि ते यथासङ्ख्यं गृहिसाधूभयप्रभवा भवन्तीति शेषः। अत्र षोडशाऽप्युद्गमदोषा गृहस्थादुत्पद्यन्ते। गृही प्रायेण तत्कर्तेत्यर्थः। उत्पादनादोषाः षोडशापि यतेरेव सकाशात् प्रादुर्भवन्ति, यतिरेव तान् कुरुते इत्यर्थः। उभयं गृहिसाधुलक्षणं। तस्मात्प्रभवन्ति जायन्ते एषणादोषा गृही साधुश्च तद्विधायीत्यर्थः। तत्र शंकितदोषः साधुभावापरिणतदोषश्चेति द्वौ साधुप्रभवौ शेषा म्रक्षितादयः पुनरष्टाववश्यं गृहस्थादेव स्युरिति। तदेवं विधिना गृहीतस्याप्याहारस्य विधिना ग्रासः कार्य इति ग्रासैषणाया अवसरोऽतस्तद्दोषप्रस्तावनार्थमाह। 'पंच'त्ति, पञ्चसङ्ख्याः पुनर्दोषाः। 'गासेसणाए'त्ति ग्रासो भोजनं तद्विषया एषणा शुद्धाशुद्धपर्यालोचनं ग्रासैषणा

दिवसुम्यते । अत्रापि शुद्धदेशाचतुर्भङ्गी स्यात्, यथा—सचित्ते सचित्तं छर्दितं, तत्र भिक्षादानाय प्रचलया दात्र्या भिक्षामध्यात्मर्दितं भूम्यादिसचित्तसचित्तकादेरुपरि सचित्तकणादिकं पातितमित्यर्थः । अचित्ते सचित्तं ।२। सचित्ते अचित्तं ।३। अचित्ते अचित्तं ।४। छर्दितमित्यत्र सङ्ग्रहचतुष्टयेऽप्यकल्प्यं, तथाद्यद्वये(द्वये) प्राणमेव सचित्तं (तृतीये प्राणमचित्तं परं सचित्ते पतितं) स्वादित्यादि दोषासद्भावे चाज्ञाभङ्गानवस्थामिथ्यात्वविराधनादोषादि । अत्र विराधना विशेषतः प्रकटार्थः स्वयमेव दर्शयितुमाह । तत्र तस्मिन्नश-नादौ उष्णे दात्र्या दीयमाने स्पृशति दर्वी छर्द्यमाने सति आपाः पृथ्वीकायादयो विराध्यन्त इति शेषः । एतेन संयमविराधनोक्ता । अन्यथा च द्वे ते अप्युपलक्षिते, तथाहि—उष्णकायुष्णं शीतलं वा आधाय तक्र भूम्यादौ छर्दितं दात्रा ग्राहके गोमयं वा दहेत् । भूमिसचित्तपृथिव्यादीनामुपरि पातेन तदादः । शीतलमक्तादिपरिशाटी च तैव्यमेव विनाशः, इति साधोः स्वदात्रेवात्मविराधना, पृथिव्यादिघातादिना संयमविराधना, दातृत्वेन प्रवचन(विराधना) भावनीयेति । अत्र पतितं द्रव्यमाश्रित्य दोषपरंपराद्योतकं ज्ञात-माह । पतिते छर्दिते मधुबिन्दूदाहरणं । दोषानाश्रित्य मालिकत्वेनोपलक्षितो दृष्टान्तो वाच्यस्तथेदं यथा—

वारत्तपुरं नाम नगरं, तत्थ य अभयसेणो नाम राया । तस्स वारत्तगो नाम अमच्चो उवसमरयणजोणिकलहरो आसि । अन्नया य धम्मघोसो नाम साहू भिक्खं अडंतो वारत्तगस्स घरं पत्तो । तस्स भिक्खदाणट्ठं घयगुलसंपयासपरिपुण्णं थालं महाए आगओ एगो दमनिउत्तो अमच्चपुरिसो । एत्थंतरे तओ भाणाउ एगो बिंदू धरणीए पडिओ । छड्डियदोसोत्ति तं सोउं निग्गओ साहू । वार-त्तगेण गवक्खपडिएण तं दिट्ठं, किमनेण एरिसा भिक्खा न गहियत्ति ताव चिंतंतो चिट्ठइ, ताव बिंदुम्मि मच्छियाओ लग्गाओ । ताओ घरकोइलिया पासिया तीसे सरडो आगओ तस्स य मज्जारो पहुत्तो तस्स य पाहुणगसुणओ पहाविओ । तस्स घरसामिसुणओ

सम्मुट्ठिओ। दोण्हं पि सुणगाणं भंडणं जायं नियगणियगाणं रक्खणट्ठा दोण्हं पि ताण सामिणो सम्मुट्ठिया। तेसिंपि सपरिवाराणं महाजुज्झं जायं। जाव अणेगाणं सुहडाणं मारामारी जाया। तं सव्वं वारत्तगेण उल्लोयणट्ठिएण दिट्ठं निच्छइयं च जहा नूणमेएण मारामा(रा)दिदोसेण साहुणा भिक्खा ण गहिया इच्चाइ भावंतस्स सुहभावे वट्टमाणस्स जायं जाईसरणं। सयंबुद्धो जाओ। देवयाए उवगरणं सव्वं समप्पियं। जाओ सो समणो अईव महादुक्कराणुट्ठाणकारओ। तउ सम्मं निरइयारं अणुट्ठाणं काऊण काले सिद्धो त्ति गाथार्थः ॥९२॥

उक्ता दशाप्येषणादोषास्तदुक्तौ चाभिहिता द्विचत्वारिंशदपि पिण्डदोषाः, साम्प्रतमेते उद्गमोत्पादनैषणादोषाः क्रमशः स्वस्वक्षुधान्विता यत्समुत्था इत्यावेदयन्नाह।

इय सोलस सोलस दस, उग्गमउप्पायणेसणा दोसा। गिहिसाहूभयपभवा, पंच गासेसणाए इमे ॥९३॥

व्याख्या—इत्येवं प्रदर्शितप्रकारेण षोडश षोडश दश सङ्ख्या यथाक्रमं ये उद्गमोत्पादनैषणाविषया व्यावर्णितस्वरूपा दोषा आहारदूषणानि ते यथासङ्ख्यं गृहिसाधूभयप्रभवा भवन्तीति शेषः। अत्र षोडशाऽप्युद्गमदोषा गृहस्थादुत्पद्यन्ते। गृही प्रायेण तत्कर्त्तेत्यर्थः। उत्पादनादोषाः षोडशापि यतेरेव सकाशात् प्रादुर्भवन्ति, यतिरेव तान् कुरुते इत्यर्थः। उभयं गृहिसाधुलक्षणं। तस्मात्प्रभवन्ति जायन्ते एषणादोषा गृही साधुश्च तद्विधायीत्यर्थः। तत्र शंकितदोषः साधुभावापरिणतदोषश्चेति द्वौ साधुप्रभवौ शेषा म्रक्षितादयः पुनरष्टाववश्यं गृहस्थादेव स्युरिति। तदेवं विधिना गृहीतस्याप्याहारस्य विधिना ग्रासः कार्य इति ग्रासैषणाया अवसरोऽतस्तद्दोषप्रस्तावनार्थमाह। 'पंच'त्ति, पञ्चसङ्ख्याः पुनर्दोषाः। 'गासेसणाए'त्ति ग्रासो भोजनं तद्विषया एषणा शुद्धाशुद्धपर्यालोचनं ग्रासैषणा

दशास्तस्मो येनेऽनन्तरमेव वक्ष्यमाणा-संयोजनादयः-स्युरिति गाथार्थः ॥९३॥

अधुना यानेव वक्ष्यमितान् आयत, आयस्य स्वरूपं चाह।

संजोयणा पमाणे इंगाळे धूम कारणे पढमा। वसहि बहिस्सरे वा रसहेउं दव्वसंजोगा ॥९४॥

व्याख्या—संयोजनं संयोजना। प्रथमा रसोत्कर्षोत्पादनार्थं द्रव्याणां [illegible]दीनां गुडादिद्रव्यैः सह मीलनमित्यादिरूपा सा क्रियमाणा ग्रासैषणादोषः स्यात्। 'पमाणे' त्ति, ममितिः प्रमाणं [illegible] आहारमात्रलक्षणं, एतस्य प्रथमैकवचनार्थः। तदातिक्रम्यमाणं भोजनदोषो भवेत्। 'इंगाले' त्ति [illegible] भूतमिति गम्यते अन्यस्वरादिलोपे, पुंसि 'संज्ञायां च' इति चे [illegible] रागपरिणामः। एतस्य एवमेव। 'धूमे' त्ति [illegible] धूमसममिति गम्यते, 'संधुक्षिना सह चे'ति [illegible] धूमायमानत्वाच्छमसमर्थो द्वेषपरिणामः। प्रथमैकवचनलोपः छन्दोऽर्थ। 'कारणे'त्ति कार्यते प्राणी अयं भोजनाद्यमनेन निमित्तेनेति कारणं निमित्तमेतस्य एवमेव। [illegible] भवनाद्युपभोगः कारणाख्यो दोषः यः [illegible] लभ्यते। एते भोजनदोषा भवन्तीति शेषः। तत्रैतेष्वाद्यं व्याख्यातुमाह। 'पढमा' त्ति, दोषपञ्चकापेक्षया प्रथमाऽऽद्या प्रक्रमात् संयोजना भवति। [illegible] मिथ्यात्वर्दं द्रव्यौ यदा-अन्तरे वसतेर्मध्ये, वा विकल्पे। रसहेतो रसोत्कर्षार्थं भोजनास्वादनिमित्तमिति यावत्। द्रव्याणां दुग्धादीनां क्वापे संयोगो रसप्रसरणा द्रव्यादीनां संयोजनं मीलनं द्रव्यसंयोगस्तस्मिन् साधुना क्रियमाणे सति भवमा भवतीति पूर्वेण योगः। अयमत्र भावार्थः—द्विधा संयोजना, भावसंयोजना द्रव्यसंयोजना च। द्रव्यसंयोजना(यथा) चेह प्रकृतं। तत्र क्षीरादीनि द्रव्याणि पात्रपरिणामेन संयोजयता-

द्रव्यगृद्धिरूपाध्यवसायेनात्मना सह कर्म्मणां संयोजना मीलनं
त्मनि यया ज्ञानावरणादिकं कर्म्म संयोजयति बध्नाति, सा भावेन द्रव्यगृद्धिरूपाध्यवसायेनात्मना सह कर्म्मणां संयोजना मीलनं
तैश्च संसारस्य, तेनैव दुःखस्येति भावसंयोजनेति। द्रव्यसंयोजना तु द्विधा बाह्याभ्यन्तरभेदात्। तत्र बाह्याभ्यन्तरत्वे भोजनक्रियायाः
क्रमशोऽप्रत्यासन्नताऽऽसन्नते आश्रित्य द्रष्टव्ये। तत्र च रसहेतुकद्रव्यार्थं पर्यटनं १ तेषां पृथक् पात्रे ग्रहण २ मिति द्विधा बाह्या
द्रव्यसंयोजना। तां च द्विधामपि वसतेर्बहिर्भिक्षामटन् करोति। यथा कश्चित्साधुर्भिक्षामटन् शाल्यादिकूरं क्षीरं वा प्राप्तवांस्त·
त्प्राप्तौ च रसगृद्धिनिमित्तं दधिगुडयोर्गवेषणाय पर्यटति मण्डकमुद्गशाल्यादिप्राप्तौ च सर्पिर्दधिस्निग्धपत्रशाकादिशालनकाद्यर्थं
पर्यटतीत्येका १, द्वे वा लभ्यमाने भिन्नभिन्नपात्रकेषु स्थापयेत् साधुर्यतोऽधुनैव मीलितानि भोजनवेलायां यावद्भूतानि विरूपरसानि
भविष्यन्तीति भोजनं कुर्वन् मीलयिष्यामीति विचिन्त्य क्षीरादीनि लभ्यमानानि बहिरेव पृथक् पृथक् भाजनेषु गृह्णातीति द्वितीया
२। अभ्यन्तरा पुनर्द्रव्यसंयेजना त्रिधा पात्रकविषया, कवलविषया, मुखविषया चेति त्रिविधामभ्यन्तरां वसतावायातः करोति। तत्र
भोजनसमये यत्सुकुमारिकादि येन खण्डादिना सह रोचते तद्रसगृद्ध्या तेनैव सहैकस्मिन्नेव पात्रे संयोज्य स्थापयतीत्याद्या १। यदा
तु तत्र तथाभूतं तेनैव सह कवलतया करोति तदा द्वितीया २। यदा तत्तथाभूतमेकं मुखे प्रक्षिप्यान्यत्तथाभूतं तदुपरि प्रक्षिपति
तदा तृतीया ३। तदिह वसतेर्बहि द्रव्यसंयोजने बाह्या। वसतावागतेन रसनिमित्तं तस्मिन् क्रियमाणे अभ्यन्तरेति स्थितं।
पिण्डप्रस्तावादियं पिण्डविषया दर्शिता। इतरथोपकरणं गवेषयतः साधोश्चोलपट्टकावाप्तौ विभूषाप्रत्ययमन्तरकल्पं याचित्वा परि
भुञ्जानस्य बहिरुपकरणसंयोजना। वसतौ चागत्य परिभुञ्जानस्यान्तरुपकरणसंयोजनेत्याद्यपि द्रष्टव्यमिति। इह च रसहेतोरिति
विशेषणेन कारणतः संयोजनाऽप्यनुज्ञातेत्यावेदयति, तथाहि -रोगिणः साधोर्यस्य वाऽऽहारेऽरुचिः स्यात्तस्य, तथा प्रधानाहारोचितराज·

वसतावसौ येभेऽनन्तरमेव वस्त्रमात्राः संयोजनाख्यः स्युरिति गाथार्थः ॥९१॥

अधुना तमेव यथाविधान् व्याख्या, आयस स्वरूपं चाह।

संजोयणा पमाणे इंगाले धूम कारणे पढमा। वसहि बहिरन्तरे वा रसहेउं दव्वसंजोगा ॥९४॥

व्याख्या—संयोजनं संयोजना। गृद्धया रसोत्कर्षोत्पादनार्थं द्रव्याणां दध्यादिकादीनां गुडादिद्रव्यैः सह मीलनमित्यादिरूपा सा क्रियमाणा प्रायेणाभ्योपः स्यात्। 'पमाणे' त्ति, समितिः प्रमाणं कवलप्रमाणादिना आहारमात्रलक्षणं, तदतः प्रथमेऽव्ययनार्थः। तथाधिकम्यमार्थं भोजनदोषो भवेत्। 'इंगाले' त्ति चारित्रेन्धनस्याङ्गारत्वापादनमिति कथिते अन्त्यस्वरादिलोपे, पुंसि 'संज्ञायां च' इति चे चाङ्गारमारित्रेन्धनदहनसमर्थो रागपरिणामः। एतदपि पूर्ववत्। 'धूमे' त्ति चारित्रेन्धनस्य धूमकरणमिति कथिते, 'मंठ-पंक्तिमा कक्ख पे' त्ति वेशुलोपे अन्त्यस्वरादिलोपे एवम् पे च धूमचारित्रेन्धनस्य धूमायमानत्वकरणसमर्थो द्वेषपरिणामः। प्रथमैक-वचनलोपः छान्दसत्वात्। 'कारणे' त्ति कर्मंठे भावी कार्ये भोजनाख्यमनेन विधिपूर्वेणेति कारणं निमित्तमेतदतः पूर्ववत्। रूपकलापवर्ज-भवनाद्युपयोगः कारणात्स्यो दोषः चः समुच्चयार्थो ककारो रूपके। एते भोजनदोषा भवन्तीति शेषः। यथोद्देशार्थं व्याख्यातुमाह। 'पढमे' त्ति, दोषपञ्चकापेक्षया प्रथमाऽद्या प्रथमाद् संयोजना भवति। कथमित्याह वसतेरुपाश्रयप्राप्तेर्बहिर्भिक्षाटने द्रव्ययो बहि-रन्तरे वसतेर्मध्ये, वा विकल्पे। रसहेतो रसोत्कर्षार्थं भोजनास्वादनिमित्तमिति यावत्। द्रव्याणां दध्यादीनां लाभे संयोगो रसगृद्धया द्रव्यादीनां संयोजनं मीलनं द्रव्यसंयोगस्तस्मिन् साधुना क्रियमाणे सति प्रथमा भवतीति पूर्वेण योगः। अयमत्र भावार्थः—द्विधा संयोजना, भावसंयोजना द्रव्यसंयोजना च। द्रव्यसंयोजना(नया) चेह प्रकृतं। तत्र क्षीरादीनि द्रव्याणि माधुर्यपरिणामेन संयोजयन्मा-

त्मनि यया ज्ञानावरणादिकं कर्म्म संयोजयति बध्नाति, सा भावेन द्रव्यगृद्धिरूपाध्यवसायेनात्मना सह कर्म्मणां संयोजना मीलनं तैश्च संसारस्य, तेनैव दुःखस्येति भावसंयोजनेति । द्रव्यसंयोजना तु द्विधा बाह्याभ्यन्तरभेदात् । तत्र बाह्याभ्यन्तरत्वे भोजनक्रियायाः क्रमशोऽप्रत्यासन्नताऽऽसन्नते आश्रित्य द्रष्टव्ये । तत्र च रसहेतुकद्रव्यार्थं पर्यटनं १ तेषां पृथक् पात्रे ग्रहण २ मिति द्विधा बाह्या द्रव्यसंयोजना । तां च द्विधामपि वसतेर्बहिर्भिक्षामटन् करोति । यथा कश्चित्साधुर्भिक्षामटन् शाल्यादिकूरं क्षीरं वा प्राप्तवांस्त त्प्राप्तौ च रसगृद्धिनिमित्तं दधिगुडयोर्गवेषणाय पर्यटति मण्डकमुद्गशाल्यादिप्राप्तौ च सर्पिर्दधिस्निग्धपत्रशाकादिशालनकाद्यर्थं पर्यटतीत्येका १, द्वे वा लभ्यमाने भिन्नभिन्नपात्रकेषु स्थापयेत् साधुर्यतोऽधुनैव मीलितानि भोजनवेलायां यावद्भूतानि विरूपरसानि भविष्यन्तीति भोजनं कुर्व्वन् मीलयिष्यामीति विचिन्त्य क्षीरादीनि लभ्यमानानि बहिरेव पृथक् पृथक् भाजनेषु गृह्णातीति द्वितीया २ । अभ्यन्तरा पुनर्द्रव्यसंयेजना त्रिधा पात्रकविषया, कवलविषया, मुखविषया चेति त्रिविधामभ्यन्तरां वसतावायातः करोति । तत्र भोजनसमये यत्सुकुमारिकादि येन खण्डादिना सह रोचते तद्रसगृद्ध्या तेनैव सहैकस्मिन्नेव पात्रे संयोज्य स्थापयतीत्याद्या १ । यदा तु तत्र तथाभूतं तेनैव सह कवलतया करोति तदा द्वितीया २ । यदा तत्तथाभूतमेकं मुखे प्रक्षिप्यान्यत्तथाभूतं तदुपरि प्रक्षिपति तदा तृतीया ३ । तदिह वसतेर्बहि द्रव्यसंयोजने बाह्या । वसतावागतेन रसनिमित्तं तस्मिन् क्रियमाणे अभ्यन्तरेति स्थितं । पिण्डप्रस्तावादियं पिण्डविषया दर्शिता । इतरथोपकरणं गवेषयतः साधोश्चोलपट्टकावाप्तौ विभूषाप्रत्ययमन्तरकल्पं याचित्वा परि भुञ्जानस्य बहिरुपकरणसंयोजना । वसतौ चागत्य परिभुञ्जानस्यान्तरुपकरणसंयोजनेत्याद्यपि द्रष्टव्यमिति । इह च रसहेतोरिति विशेषणेन कारणतः संयोजनाऽप्यनुज्ञातेत्यावेदयति, तथाहि - रोगिणः साधोर्यस्य वाऽऽहारेऽरुचिः स्यात्तस्य, तथा प्रधानाहारोचितराज-

पुनरेतया साधूचितेन संयोगदोषाहारेण मायापि सम्यग्भावितस्य वैद्यकदेशो ह्यपमनुभावात्। एतेषां हि भोजनादि विना नैवाहारो रोचत इति भावार्थः ॥१४॥

एवम् संयोजना, अथ प्रमाणातिक्रमदोषमभिधित्सुराह।

हियमियअसंजभोगा, रोगा ण हारयंति संपइ पए वा। तं आहारपमाणं अहस्स सेसं किलेसफलं ॥१५॥

व्याख्या—हितम् पथ्यम् आत्म्यद्रव्यभक्तपानादिद्रव्यम्। मितं च वैद्यशास्त्रादिकथितम् शरीरस्यानुरूपम्। संयमयोगाय चारित्रसाधकः अस्तु एव भावभावार्थाद्यपा साधुव्यापाराः, हितमितसंयमयोगास्ते येन भावन्याधेभावनयेना उपलक्षेन न हीयन्ते न हानि यान्ति किन्तु नवरदृहस्वर्गान्त एवेति तर्क। यथा न हीयन्ते इत्याह सम्प्रति भोजनादूर्ध्वं तस्मिन्नेव दिने इत्यर्थः। यथा प्रमे भाविद्वितीये आगामिदिने इत्यर्थः। वा विकल्पे। योऽर्थो येनोपलक्षेन न्यूनतया अधिकतया वा तदेव भो वा क्षुधाऽभीर्णाविव्यथाऽऽभावाय संयमज्ञानप्रदानिर्भवतीति। तस्मिन्नित्याह—तावन्मात्रं संयमस्याप्युपकारि आहारे, आहारस्य भक्तपानरूपस्य भोजनस्य, प्रमाणं ज्ञाने यतो साधोरुपलक्षणत्वास्साध्व्याश्च ज्ञेयमिति शेषः। तत्र किल द्वात्रिंशत्कवलरूपमेव द्विधारूपतया एकस्मिन् दिने पुंसं प्रति प्रमाणं। मध्यमप्रमाणमेतद्। तस्मात् द्वात्रिंशत्कवलप्रमाणादेकेन कवलेन ह्यादिभिर्वा हीयमानं यावत् मध्यमं यावदष्टौ, अतो कवलास्तु जघन्यमिति। उत्कृष्टतस्तु यत्तोऽपि कवला भवन्तीति। अष्टाविंशतिः कवला महिलाया आहारमानं। नपुंसकस्य तु द्वे चतुर्विंशतिः स्युः। यो तस्य प्रायोऽप्रमाणनीयत्वात् 'बत्तीसं किर कवला आहारो कुच्छिपूरओ भणिओ। पुरिसस्स महिलियाए अट्ठावीसं भवे कवला' ॥१॥ इत्यस्यां गाथायामाहारमानं तं प्रति नोक्तं। अथ कवलस्य किं प्रमाणम्? उच्यते

तत्र साधोः शरीरं द्रव्यकुक्कुटी तस्य मुख-
कुक्कुटयण्डकमात्राः कवला भवन्तीति । तत्र कुक्कुटी द्विविधा द्रव्यकुक्कुटी,भावकुक्कुटी च। तत्र साधोः शरीरं द्रव्यकुक्कुटी तस्य मुख-
मण्डकं,तत्राऽविष्कृते मुखेऽक्षिकपालौष्ठभ्रूभिरविकृताभिर्यः प्रविशति तत्प्रमाणं कवलस्य। अथवा कुक्कुटी तस्या अण्डकं तत्प्रमाणः कव-
लो ग्राह्यः। (ग्रं.४०००)भावकुक्कुटी पुनर्यावन्मात्रेणाहारेण भुक्तेन नातिन्यूनं नात्याध्मातं चोदरं भवति, धृतिज्ञानादिवृद्धिश्च भवति,
अस्याहारस्य द्वात्रिंशो भागोऽण्डकं तत्प्रमाणं कवलस्य । तथा द्वात्रिंशत्कवलादिकं पुरुषाद्याश्रित्य कवलाहारस्यैव मानमिदं। सपानस्य
च तस्योदरमाश्रित्य कालापेक्षया भागतः प्रमाणं वक्तव्यं। तत्र कालस्त्रिधा शीत उष्णःसाधारणश्च। तदिह यत्र काले शीतमधिकं स
शीतः। यत्र घर्मोऽधिकः स उष्णः, यत्र द्वयोः साम्यं स साधारणः कालः। तथा सर्वमपि भोजकोदरविवरं षड्भिर्भागैः कल्प्यते।
ततश्च साधारणकाले भक्तपानयोरभ्यवहारे इदं प्रमाणं यथा–उदरभागत्रयं तक्रादिव्यञ्जनयुक्तेनाशनेन पूरयेत्, द्वौ च भागौ काञ्जिक-
पानकेनेति। षष्ठश्चांशो न्यूनो धरणीय इतश्चेतश्च वायोः सञ्चरणायान्यथा हि वातः पीडां कुर्यादिति पञ्चैव भागाः सदोपयोगिनः।
तदुक्तं–'अद्धमसणस्स सवंजणस्स कुज्जा,दव्वस्स दो भाए। वाउपवियारणट्ठा च्छब्भायं ऊणयं कुज्जा' ॥१॥ इति। तथा शीते पानस्यैकः,
भक्तस्य चत्वारो भागा इति पञ्च। उष्णे त्रयः पानस्य, भक्तस्य द्वाविति पञ्च। इह बुभुक्षावृद्ध्या भक्तभागवृद्धिः, पिपासाहान्या तु
जलाहानिरित्यादि भावनीयं। तदिदमाहारप्रमाणमेतद्व्यतिरिक्ते च प्रमाणदोषोऽत एव आह–शेषं संयमादिनिर्वाहहेतोः स्वदेहानुगु-
णादाहारमानादन्यत् न्यूनमधिकं वा प्रकामातिबहुकादिवक्ष्यमाणदोषयुक्तं वाहार्यमाणमशनादि, किमित्याह, क्लेशः शरीरपीडा स एव
फलं प्रयोजनं यस्य तत्क्लेशफलमक्षुधाऽजीर्णादिजनकतया शरीरव्यथोत्पादकमित्यर्थः। एतेन ज्ञानादिवृद्धिजनकादन्यत्प्रमाणदोषदुष्टं
हेयमित्युक्तं भवति। ते च प्रमाणदोषभेदाः षट् भवन्ति। यथा प्रकामं, निकामं, प्रणीतं, अतिबहुकं, अतिबहुशः, अतिप्रमाणमतृप्य-

मानं चेति। तत्र प्रथमविकल्पाश्रितैः प्रथमैः भोजनमेकस्मिन्नेव दिने कर्तुं प्रथममभिधुच्यते तत्र केवलप्रथमसमयेनैवैकस्नेहबिन्दुभिर्मिश्रम्। यदि तु गतस्नेहबिन्दुभिः स्यात्तदा प्रथमः प्रतीयते दोषो स्याणामेवं दोषदोष(षेषु)दोषसङ्करत्वमपि भावनीयं १। यथा प्रथमभोजनमेव मासिदिनेषु क्रियमाणं निकाममुच्यते २। उत्पाद्यमानकल्पेभ्यो गलत्पृतादिकं भोजनं प्रणीतमुच्यते ३। एकस्मिन् दिने न्यूनोदरतायीतत्वेन परिपूर्णभोजने बहुश्रममुच्यते तत्र तुकमविशेषप्रत्ययविषयेन समर्थमात्रादिकं परिभाषादिकं चाहतं मुक्ते बहुविधमिति ४। तिस्रो वारा परपदार्थादिकं भुक्ते तदतिबहुं उच्यते ५। तिसृभ्यो वाराभ्यः परतमवसादिवारा अविलोल्याकृतिम मन्यमानः साधुर्यदशनादिकं मुङ्क्ते तदविप्रमाणमनुप्यमानं योच्यते ६। तदिदं प्रमाणदोषयुक्तं यद्दिमम्याहारं साधुर्न मुञ्जीत। यथा विषमत्वाहारोऽपि देहसंयमयाविचारित्वेन केवलम् एव संयोगः सोऽपि न भोक्तव्यो यथा दधितैलयोः क्षीरतैलयोर्वा संयोगः दुष्टविकारकारी, समभावयोश्च तैलघृतयोर्यथिलिप्तयोः संयोगः क्रियतापि बलेन विपरत्वमावी भवेदेवेति गाथार्थः ॥९५॥

देशं प्रमाणमिति प्रागुक्तं तत्र तथा पुनः दोषं प्रमाणमित्याह।

जेणइबहुं अइबहुसो, अइप्पमाणेण भोयणं भुत्तं। हादेज्जव वामेज्जव, मारेज्जव तं अजीरंतं ॥९६॥

व्याख्या—येन कारणेन 'अतिबहु' अतिप्रभूतमन्नं वाहदयमित्यर्थस्तथा 'अतिबहुसो' अतिबहुशोऽभिधं वारत्रयमित्यर्थः। अतिप्रमाणेन यदशनोऽन्नमेव कवलमूलेन अतृप्यमानेन वा तृप्तिमनन्यमानेन साधुना कार्यं भोजनमशनादिकं सकलमभ्यवहृतं। किं कुर्यात् इत्याह। हदयेद्वा पुरीषादिकं कारयेत्, वमयेद्वा छर्दि कारयेत्, मारयेद्वा प्राणत्याजं कारयेत्। वायव्याः समाने विकल्पार्थः। तदतिबहुत्वादिभोजनं कीदृशं सदित्याह—अजीर्यदपरिणमत्। इह च प्रकटता दोषदर्शनद्वारेणातिबहुत्वादिभयस्य दर्शनेन

प्रकामादित्रयमप्युपलक्षणं द्रष्टव्यं । केवलं प्रकामादित्रयाभणनेन यदतिबहुकादित्रयस्योपादानं तदस्यात्मविराधनादिजनकत्वेनातिपरिहारताख्यापनार्थं,तत्रात्मविराधना मरणादेः, संयमविराधना तु तापनार्थं तेजस्कायादिविराधनातः, प्रवचनविराधना तु औदरिका एते इत्यादि जनापवादात् । उपलक्षणत्वादेतदनुसारतः प्रकामादिभोजनत्रयेऽप्येतेऽन्ये च ब्रह्मचर्यविराधनादयो दोषा वाच्याः । तस्माद्गुणकारित्वात् प्रमाणोपेतमेव भोक्तव्यं । किं च ये नरा अपथ्यपरिहारिणः, द्वात्रिंशत्कवलभोजिनो वा, द्वात्रिंशतः स्तोकतरभोजिनो वा स्युस्तेऽपरवैद्यचिकित्स्या न स्युः किन्तु ते स्वत एवोक्ताहारनिषेवणादात्मनो वैद्यकल्पा इति प्रमाणयुक्तभोजने विशेषगुणस्ततो ज्ञानादिवृद्धिरिति गाथार्थः ॥९६॥

उक्तः प्रमाणदोषः, साम्प्रतमङ्गारधूमाख्यं दोषद्वयं युगपद्व्याख्यातुमाह ।

अंगारसधूमोवम, चरणिंधणकरण भावओ जमिह । रत्तो दुट्ठो भुंजइ, तं अंगारं च धूमं च ॥९७॥

व्याख्या–इह काष्टादिकमिन्धनम्, अग्निदग्धं निर्धूमं ज्वलदग्निरूपमङ्गार इत्यभिधीयते । तथा सह धूमेन सधूमं, तदेवेन्धनमङ्गारभावमप्राप्तं दाहक्रियामनुभवद्यावदर्द्धदग्धं तावद्धूमसद्भावात्सधूममुच्यते । ततोऽङ्गारश्च सधूमं च अङ्गारसधूमं द्रव्येन्धनं तेन उपमा औपम्यं सादृश्यं यस्य तच्चरणेन्धनं च । तत्र चरणं चारित्रं तदेवेन्धनं बालनं दाह्यत्वाच्चरणेन्धनं, तस्य करणं विधानं, तस्य भावः सद्भावस्तस्माच्चारित्रेन्धनस्याङ्गारसधूमसदृशकरणतयेत्यर्थः । अयमर्थ यथाहि द्रव्येन्धने, दाह्यं दाहकस्तत्साध्यं कार्यं चेति त्रितयं भवति । तथा भावेन्धनेऽपि दाह्यं दाहकस्तज्जन्यं कार्यं च वाच्यं, तत्र द्रव्येन्धने काष्टादिबालनं दाह्यं दाहकोऽग्निस्तत्साध्यं च धू(मा)यमानताऽङ्गारतालक्षणं, भावेन्धने चारित्राख्यं दाह्यं, रागद्वेपपरिणामश्च साधोरशनादिगोचरोऽग्निर्दाहकः, तत्साध्यं च कार्यं धूमायमा-

मानं वेति। तत्र प्रथमदिवसादिदिवसेषु क्रमेण मोदकमेकमपि येन दिने कृतं प्रथममभिभुज्यते तत्र केवलप्रथमस्नेहेनैतैरपक्वस्नेहबिन्दुमि-श्रितम्। यदि तु गलत्स्नेहबिन्दुभिः स्यात्तदा प्रथमः प्रतीतश्च दोषो स्यात्तमेवं क्षेपदोष(षु)दोषसङ्करत्वमपि भावनीयं १। तथा प्रथममोदनमेव प्रारब्धदिनेषु क्रियमाणं निगमयुज्यते २। उत्पाद्यमानकवलेभ्यो बलवृद्ध्यादिकं भोजनं प्रतीतमुच्यते ३। एकस्मिन् दिने न्यूनोदरतारहितत्वेन परिपूर्णभोजनं बहूच्यते यद्बहुकमतिक्रान्तमतिप्रमाणेन स्वप्रमाणाधिकं पञ्चनादिकं कारयं भक्तं पञ्च-विधबहुकमिति ४। त्रिशो वारा पञ्चनादिकं भक्तं तदतिबहुश उच्यते ५। त्रिभ्यो वाराभ्यः परतमवज्ञादिषात अविलोमस्यात्तृप्तिम-मन्यमानः साधुर्यदशनादिकं भक्तं तदतिप्रमाणमनुप्यमानं वोच्यते ६। तदिदं प्रमाणदोषयुक्तं षड्विधमप्याहारं साधुर्न भुञ्जीत। तथा विषमद्रव्यसम्भारोऽपि देहसंयमप्रतिकूलत्वेन क्षेपक एव संयोज्या सोऽपि न भोक्तव्यो यथा दधितैलयोः क्षीरतैलयोर्वा संयोगः शुक्तिकरत्वात्, समभागयोग तैलघृतयोर्मिलितयोः संयोगः त्रिपदाऽपि कालेन विषत्वमापन्नो भवेदेवेति गाथार्थः ॥९५॥

दोषं क्षेपफलमिति प्रागुक्तं तत्र कथं पुनः दोषं क्षेपफलमित्याह।

जेणहियं अइबहुसो, अइप्पमाणेण भोयणं भुत्तं। हादेज्ज व वामेज्ज व, मारेज्ज व तं अजीरंतं ॥९६॥

व्याख्या—येन कारणेन 'अहियं' अतिमात्रमत्यर्थं वारद्वयमित्यर्थस्तथा 'अइबहुसो' अतिबहुशोऽनेकं वारत्रयमित्यर्थः। अतिप्रमाणेन वारत्रयोऽनन्तरेन तरलस्वेन अतृप्यमानेन वा तृप्तिमनन्यमानेन साधुना भुक्तं भोजनमशनादिकं तत्कमभ्यवहृतं। किं कुर्यादित्याह। हादयेत् पुरीषाधिक्यं कारयेत्, वामयेत् छर्दिं कारयेत्, मारयेत् प्राणत्यागं कारयेत्। वाशब्दाः समुच्चये विक-ल्पार्थाः। तदतिबहुत्वादिभोजनं कीदृशं सदित्याह—अजीर्यदपरिणमत्। इह च एककता दोषदर्शनद्वारेणातिबहुत्वादिकस्य दर्शनेन

प्रकामादिदोषत्रयमप्युपलक्षितं द्रष्टव्यं । केवलं प्रकामादित्रयाभणनेन यदतिबहुकादित्रयस्योपादानं तदस्यात्मविराधनादिजनकत्वेनातिपरिहारताख्यापनार्थं, तत्रात्मविराधना मरणादेः, संयमविराधना तु तापनार्थं तेजस्कायादिविराधनातः, प्रवचनविराधना तु औदरिका एते इत्यादि जनापवादात् । उपलक्षणत्वादेतदनुसारतः प्रकामादिभोजनत्रयेऽप्येतेऽन्ये च ब्रह्मचर्यविराधनादयो दोषा वाच्याः । तस्माद्गुणकारित्वात् प्रमाणोपेतमेव भोक्तव्यं । किं च ये नरा अपथ्यपरिहारिणः, द्वात्रिंशत्कवलभोजिनो वा, द्वात्रिंशतः स्तोकतरभोजिनो वा स्युस्तेऽपरवैद्यचिकित्स्या न स्युः किन्तु ते स्वत एवोक्ताहारनिषेवणादात्मनो वैद्यकल्पा इति प्रमाणयुक्तभोजने विशेषगुणस्ततो ज्ञानादिवृद्धिरिति गाथार्थः ॥९६॥

उक्तः प्रमाणदोषः, साम्प्रतमङ्गारधूमाख्यं दोषद्वयं युगपद्व्याख्यातुमाह ।

अंगारसधूमोवम, चरणिंधणकरण भावओ जमिह । रत्तो दुट्ठो भुंजइ, तं अंगारं च धूमं च ॥९७॥

व्याख्या—इह काष्ठादिकमिन्धनम्, अग्निदग्धं निर्धूमं ज्वलदग्निरूपमङ्गार इत्यभिधीयते । तथा सह धूमेन सधूमं, तदेवेन्धनमङ्गारभावमप्राप्तं दाहक्रियामनुभवद्यावदर्द्धदग्धं तावद्धूमसद्भावात्सधूममुच्यते । ततोऽङ्गारश्च सधूमं च अङ्गारसधूमं द्रव्येन्धनं तेन उपमा औपम्यं सादृश्यं यस्य तच्चरणेन्धनं च । तत्र चरणं चारित्रं तदेवेन्धनं वालनं दाह्यत्वाच्चरणेन्धनं, तस्य करणं विधानं, तस्य भावः सद्भावस्तस्माच्चारित्रेन्धनस्याङ्गारसधूमसदृशकरणतयेत्यर्थः । अयमर्थः यथाहि द्रव्येन्धने, दाह्यं दाहकस्तत्साध्यं कार्यं चेति त्रितयं भवति । तथा भावेन्धनेऽपि दाह्यं दाहकस्तज्जन्यं कार्यं च वाच्यं, तत्र द्रव्येन्धने काष्ठादिवालनं दाह्यं दाहकोऽग्निस्तत्साध्यं च धू(मा)यमानताऽङ्गारतालक्षणं, भावेन्धने चारित्राख्यं दाह्यं, रागद्वेषपरिणामश्च साधोरशनादिगोचरोऽग्निर्दाहकः, तत्साध्यं च कार्यं धूमायमा-

न्यायरूपं तथोऽप्यमाहार इत्यादिवचनोच्चारणेन तस्यैव मलिनत्वकारणं अङ्गारवत्कारणरूपं च । द्विष्टोऽप्यमाहार इत्यादिवचनोच्चारणेन सर्वथा निरिन्धनत्वेन तस्यैवाङ्गारवत्कारणं धूमकार्यं प्रति । यथाङ्गारैः धूमादिकार्यं न सिध्यति । तथा तेन चारित्रेण ध्वकुश-मोक्षो मोक्षो न मोक्षे कस्यचित् इत्येवं च चारित्रेन्धनस्य दग्धेन्धनोपमत्वम् । तत्र चरणाङ्गुलमेवप्रतीपमभ्यवहरनादि, 'इह' तु साध्यं, रक्तो मिष्टमेतदिति तत्प्रशंसया रागवान् सन्, द्विष्टो ऽस्वादमेतदित्यादिदोषग्रहणतो द्वेषवान् यद् अभ्यवहरति भुङ्क्तेऽशनादि, यथाक्रमं भवति । 'इह' एषु ग्रासैषणादोषेषु मध्ये, अस्मिन् प्रवचने वा, किमित्याह—'अङ्गारं च धूमं' चेति, तथाहि: पूर्वोक्तशब्दार्थचारित्रे-न्धनदहनसमर्थो रागपरिणामो, एवम् पूर्वोक्तशब्दार्थचारित्रेन्धनस्य धूमायमानत्वकरणसमर्थो द्वेषपरिणामस्तद्योगादशनाद्यप्यङ्गारतो-धूमतोऽप्युपचाराद् भवति । रागवानेवपि भुञ्जानोऽङ्गारदोषमाप्नोति द्वेषवांश्च तदेव भुञ्जानो धूमितं करोति । अङ्गारधूमौ परस्पर-पेक्षया ध्वनयार्थौ । स भवति एवं भवति रागद्वेषतो समानं धूमं स्यादपि तर्हि ज्वलनरूपानङ्गारतो भवते इति धूमाङ्गारयोरल्पविषमत्वात्मनयोर्माल्पयोर्गुणकुलोपहतामाभिस्येत निर्देशत्वापि—यतोऽपि सर्वथा दग्धेन्धनसमं चारित्रं करो-तीति च दग्धौ, द्वेषेण सर्वदग्धेन्धनसममिति च धूमितमिति । तथा शेषेषु ग्रासैषणादोषेषु यथायथं स्वरूपगाहेयत्वरूपतामुक्तमानि-मपीति व्याख्यानाक्षममतं स्पष्टौ दोषौ विशेषतामुक्ताविति गाथार्थः ॥९७॥

उक्तमङ्गारधूमाख्यं दोषद्वयं साम्प्रतं कारणस्यमाभिमितिद्वयविधिमाहारयाति, यथाविधं च नेतव्यम् ।

छुहवेयणवेयावच्च–संजमसुज्झाणपाणरक्खट्ठा । इरियं च विसोहेउं, भुंजइ न उ रूवरसहेऊ ॥९८॥

व्याख्या—स क्षुद्वेदनादिपरिहार्यां तदनन्तरायां रक्षार्थमिति पदेन सर्वैकं सम्बन्धो भवति । तत्र क्षुद्वेदनोपशमार्थं भुङ्क्ते-

भुञ्जीतेति सर्वत्र योगः साधुराहारमिति शेषः। तथा
लक्षणपीडापगमाय। बुभुक्षासदृशी हि नास्त्यन्या पीडा, अतस्तद्विनाशाय भुञ्जीतेति सर्वत्र योगः साधुराहारमिति शेषः। तथा
वैयावृत्त्यमाचार्यादीनां भक्तपानादिना प्रतिचरणरूपं। तद्धि बुभुक्षितेन कर्तुं न पार्यते, अतः तद्रक्षार्थं तस्य हानिनिवारणार्थं। तथा
संयमः प्रत्युपेक्षणाप्रमार्जनादिकः साधुव्यापारस्तं बुभुक्षितः कर्तुं न शक्नोत्यतस्तत्पालनार्थं। तथा शोभनं ध्यानं सुध्यानं सूत्रा-
र्थानुचिन्तनादिलक्षणं धर्मध्यानं, तदपि बुभुक्षितस्य परिहीयते। यतो बुभुक्षितः पूर्व्वाधीतश्रुतपरावर्त्तनेऽर्थचिन्तनिकायां चासमर्थः
स्यादतस्तद्रक्षार्थं सुध्यानहानिनिवारणार्थमित्यर्थः। तथा प्राणरक्षार्थं, तत्र प्राणा इन्द्रियादयो दश तेषां रक्षार्थं तत्संधारणाय, बुभुक्षि-
तस्य ह्यायुर्बलादि हीयते। तथेर्यां च विशोधयितुमीर्यासमितिपालनाय, बुभुक्षितो हीर्यासमितिं ध्यामललोचनानि(नत्वेन) विशो-
धयितुं न शक्नोति। चः समुच्चये। एतैः षड्भिः कारणैस्साधुराहारं भुञ्जीताश्नीयात्। न तु न पुनर्भुञ्जीत रूपरसहेतुः। तत्र रूपं
शरीरस्य विशिष्टवर्णाद्याकृतिः 'रस शब्दे' इति वचनाद्रसः शब्दस्तयोर्हेतुर्निमित्तं शरीरोपचितत्वकण्ठमाधुर्यापादनायेत्यर्थः। आहा-
रविषयो वा रसो मधुरादिकस्तन्निमित्तं स्वादुरसोपेतमिदं वर्त्तते, अतोऽवश्यं भोक्तव्यमिति गार्द्ध्येन न भुञ्जीतेत्यर्थः। अनेन रू-
पाद्यर्थमाहारमाहारयन् धर्म्मप्रयोजनाभावात् कारणाख्यदोषदुष्टं तत्स्यादित्यावेदितं। यतः कारणाभावः कारणदोषोऽत्राभिप्रेत इति
गाथार्थः ॥९८॥

यैः कारणैराहारयति यतिस्तान्युक्तान्यधुना यैर्नाहारयति तान्याह–

अहव न जिमेज्ज रोगे, मोहुदये सयणमाइउवसग्गे। पाणेदयातवहेउं, अन्ते तणुमोयणत्थं च ॥९९॥

व्याख्या–अथवेति बलवर्णाद्यपेक्षया भोजनाऽकरणे विकल्पान्तरार्थः। 'न' नैव जिमेदद्यात् साधुर्भोजनं कुर्यादित्यर्थः। केत्याह–

ग्रासरूपं ग्रासोऽयमाहार इत्यादिवचनोच्चारणेन तस्यैव भोजिनस्वरूपं अङ्गारधूमकारणरूपं च। विशेषोऽयमाहार इत्यादिवचनोच्चारणेन सर्वथा निर्गमनेन तस्यैवाहारस्वरूपं भोजनरूपे भवति। यथाप्रकारैः शुद्धाहारादिकं न सिध्यति। तथा तेन चारित्रेण इन्धनधूम- मोक्षो मोक्षो न दीर्घं सम्यक् इत्येवं च चरणेन्धनस्य धूमेन्धनोपमम्। तत्र अस्मात्सुखमेवबीजमप्यभावादि, 'इह' तु साध्यं, रक्तो मिष्टमेवदिति रुक्षवंशया रागवान् सन्, द्विष्टो रूक्षमेवदित्यादिदोषाभावतो द्वेषवान् भुङ्क्ते मन्यमानाति अशनादि, यथाक्रमं भवति। 'इह' पुनः ग्रासैषणादोषेषु मध्ये, अस्मिन् प्रवचने वा, किंविशिष्ट—'साङ्गारं च धूमं' चेति, तथाङ्गारः पूर्वोक्तधर्मार्थमारित्र- न्धनस्य दहनसमर्थो रागपरिणामो, धूमश्च पूर्वोक्तधर्मार्थचारित्रेन्धनस्य धूमायमानताकरणसमर्थो द्वेषपरिणामस्तयोगमहनादप्यङ्गारतो- धूमदोषश्च भवति। रागवानेकमीयमपि सङ्गानोऽङ्गारदोषकरोतीति द्वेषवांश्चैव सङ्गानो धूमितं करोति। चशब्दौ परस्पर- पेक्षया समुच्चयार्थौ। इह यद्यपि पूर्वं ग्रासादिसमधानमर्थेदग्धोपमुक्तमात्रं तथापि स्यात्ततः सर्वथा न्यक्तरूपामङ्गारतो मन्यते इति समधाङ्गारयोरत्यन्तमस्वाप्यनयोरभिरूपयोर्मुक्तपुरुषोत्तमाभिवेत्यं विशेषस्तथापि—रागेण सर्वथा दग्धेन्धनसमं चारित्रं करो- तीति स अङ्गारो, द्वेषेण त्वर्द्धदग्धेन्धनसममिति स धूम इति। तथा शेषेष्वपि उद्गमादिदोषेषु यथायथमवश्यकरणमहेनकरूपस्वाध्ययनादि- भावितिः स्थापनाक्रमस्तयनं स्वयमेवोक्तौ दोषौ विशदपदार्थाविति गाथार्थः ॥९७॥

इदमङ्गारधूमाख्यं दोषद्वयं सामर्थ्यं कारणाभावमभिधित्सुर्नैमित्तिकमाहारयति, यथाविधं च नेत्येतदाह।

छुहवेयणवेयावच्च—संजमसुहझाणपाणरक्खट्ठा। इरियं च विसोहेउं, भुंजइ न उ रूवरसहेउ ॥९८॥

व्याख्या—इह क्षुद्वेदनादिषण्णां कारणानां रक्षार्थमिति पदेन भक्ष्येकं सम्बन्धो भवति। तत्र क्षुद्वेदनाप्रशमे ग्रुहणा-

उक्तं कारणाख्यो दोषोऽधुना ग्रन्थोपसंहारं चिकीर्षुरेषणात्रयसङ्गृहीतपूर्वोक्तसमस्तदोषनिगमनमनुक्तस्य परिज्ञानायातिदेशं चाह।

इइ तिविहेसणदोसा, लेसेण जहागमं मएऽभिहिया। एसु गुरुलहु वेसेसं, सेसं च मुणेज्ज सुत्ताउ ॥१००॥

व्याख्या-इत्यनेन प्रदर्शितप्रकारेण त्रिविधा त्रिभेदा गवेषणग्रहणग्रासभेदात् या एषणाऽऽहारशुद्ध्यशुद्धिपर्यालोचना। तस्या दोषा उद्गमोत्पादैषणासंयोजनादिरूपाः सप्तचत्वारिंशत् सङ्ख्या अशुद्धयः। अध्यवपूरकस्य किञ्चिन्मिश्रसाम्यान्मिश्रेऽन्तर्भावेन षट्चत्वारिंशत् सङ्ख्या वा त्रिविधैषणादोषास्ते लेशेन सङ्क्षेपेण आगमस्यानतिक्रमेण। यथागमं तत्रागमः श्रुतं स पिण्डप्रस्तावान्नवमपूर्वगतश्रुतादिरूपोऽत्र सामान्येन सर्वोऽप्युपयोगी किन्तु प्रतिनियतो भिक्षादोषशोधकः पिण्डनिर्युक्त्यादिरूप एव प्रायो भिक्षाचर्योपयोगी अतः पिण्डनिर्युक्त्यादिशास्त्रानुसारत इत्यर्थः। अनेन स्वमनीषिकापरिहारेण शास्त्रस्याऽऽदेयतामाह। तथावृत्त्या निजमत्यनुसारेण यथावबोधं चेत्यपि व्याख्येयं। मयेत्यात्मनिर्देशः। अभिहिताः प्रतिपादिताः। 'एसु' त्ति, चकाराध्याहारादेषु च प्रदर्शितोद्गमादिदोषेषु गुरुलघुविशेषस्तं, गुरुलघुप्रायश्चित्तापत्तिद्वारेण गुरुदोषाल्पदोषविभागमित्यर्थः। शृणेत् सूत्रादिति योगः। तथा शेषं उक्तादन्यदनुक्तं प्रदर्शितदोषविषयं दृष्टान्तप्रत्यपायादिकमुत्सर्गापवादादिकं च। प्रत्यपायादयो हि श्रुते विनेयानामकार्यपरिहारार्थं स्वे स्वे स्थाने दर्शितास्तदुक्तं 'पायं अवायभीओ, पावाययणाणि परिहरइ लोउं। तेण अवाओ बहु हायए,पए देसिओ सुत्ते' ॥१॥ यद्वा शेषमाहारदोषेभ्योऽन्यच्छय्यातरराजपिण्डोपाश्रयवस्त्रपात्राद्युपधिगोचरं दोषवृन्दमित्यर्थः। चः समुच्चये। 'मुण प्रतिज्ञाने'। मुणेद्विजानीयाच्छिष्यः सूत्रादागमान्निशीथादिरूपादिति। तत्र यदुक्तमेतेषां लघुगुरुविशेषं सूत्राद्विजानीयादिति। तत्र विनेयानुग्रहायासौ किञ्चिदुच्यते। तदिह

'रोगे' कासश्वासज्वरादिरोगातङ्कपीडादौ च। उपवासात् कुर्वतो हि मासो ज्वरादयस्तुट्यन्ते। यदुक्तं 'वाताविरोधि निर्दिष्टं ज्वरादौ लङ्घनं हितं। ऋतेऽनिलश्रमक्रोधशोककामक्षतज्वरान् ॥१॥ तथा मोहोदयेऽप्युत्कटकामपीडोदये मैथुनविरतिविराधनार्थं न जिमेत्। उपवासात् हि कर्मणः क्षमा क्षममवश्यमपि। यदुक्तं–'विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः। रसवर्जं रसोऽप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते' ॥१॥ इति। 'उपसर्गे'ऽपि सोढुमपरिभवस्वा ज्ञातकाद्युपसर्गे। तत्रोपसर्गाः स्खलीकरणम्, स चाक्षुष्कमपि हृष्टमेदाद् द्विधा। तत्र मातापितृस्वजनादिकृतजनोपसर्गोऽनुकूलः। ते हि प्रव्रज्यामोचनार्थं व्याधिमुत्पादयन्ते। तत उपसर्गोऽयमिति मत्वा तत्र न जिमेत्। ते हि उपवासात् कुर्वन्तमवलोक्य तदिष्टपापप्रमादान्तरायादिभीतेर्वा प्रायस्ते मुञ्चन्ति। आदिकश्चात् प्रतिकूलोपसर्गे कुपितराजादौ च जिमेदिति। तथा प्राणिदया च तपश्च ते तथा। वर्षतोऽपिधिपिध। तत्र प्राणिरक्षायेतोः वस्त्राणाय वर्षति, महिकायाते, सचित्तरजःपाततो, प्रभूतसत्वसमनूदितसमविधादिसत्वसमाकुलायां भिक्षायां न जिमेत् किन्तु येषां स्वपराणुपवासं करोति येन भिक्षाटनादिप्राणव्ययादिविराधना न स्यात् तथा चतोरतोऽपि प्रभिक्षाप्युपवासकरणेन षण्मासान्तं यावत् कुर्वतो च भोजनसम्भवः। इह तीर्थे उत्कृष्टतः षण्मासमेव तपो भवति न परत इति वेदितव्यं। तथा 'अन्ते' पर्यन्तसमये दृढमाये इत्यर्थः। अन्यदा हि प्रायो गुरुत्वादिकम्पवाहारस्यामे मार्गभ्यानापदेरिति। तनुः शरीरं तस्या मोचनं मरणार्थं परित्यागस्तदर्थं, चः समुच्चये। संलेखनार्थं निर्मोहशस्याभ्यन्तरस्य मरणाराधना घारेति तस्यां महात्मन्तो विधेयः। सा च संलेखना क्रमेणोपवासप्रयुक्तेनाऽन्नाहारस्यागादिरूपा। तथा शरीरत्यागार्थं उत्कृष्टे भोजनाभावः सम्भवतीति गाथार्थः ॥९९॥

कदा च तत्पिण्डो गृह्यते ७ क्व च शय्यातरो भवतीत्यष्टौ द्वाराणि ८। तत्राद्यद्वारे यतिप्रदत्तोपाश्रयप्रभुस्तेन यः कृतप्रमाणतया
निर्दिष्टो वा स्यात्तदा शय्यातरः। द्वितीयद्वारे यदा शय्यातरगृहे रात्रौ सुप्त्वा जागरित्वा वा प्राभातिकप्रतिक्रमणं कुर्वन्ति
तदासौ शय्यातरः १। अथैतच्छय्यायां सकलां रात्रिं जागरित्वा प्राभातिकप्रतिक्रमणमन्यत्र कुर्वन्ति तदा मौलः शय्यातरो न
भवति किन्तु यद्गृहे प्रतिक्रमणं कृतं, स एव। अथ मूलशय्यायां रात्रौ सुप्त्वाऽन्यत्र प्रातः प्रतिक्रामन्ति, तदासौ मौलोऽन्यश्च
द्वावपि शय्यातरौ।यदा तु वसतिसङ्कीर्णतादिकारणादनेकोपाश्रयेषु साधवस्तिष्ठन्ति तदा यत्राचार्यः स्थितः स एव शय्यातरो नान्यः
२। तृतीयद्वारे द्वादशधा तत्पिण्डस्तदुक्तं–असणाईया चउरो पाउंछणवत्थपत्तकंबलयं। 'सूइछुरकण्णसोहण नहरणिया सागरिय-
पिण्डो' ॥१॥ अयं त्वपिण्डः, 'तणडगलछारमल्लग–सेज्जासंथारपीढलेवाई। सेज्जायरपिंडो सो, न होइ सेहो य सोवहिओ' ॥२॥३।
चतुर्थद्वारेऽहोरात्रात्परतोऽशय्यातरो भवति। यदुक्तं–'वुत्थे वज्जिज्ज होरत्तं'। इदमत्र हृदयं यत्रोषितास्ततः स्थानाद्यस्यां वेलायां
निर्गता द्वितीयदिने तावत्या वेलायाः परतः शय्यातरो न भवति ४। पञ्चमद्वारे साधुगुणविरहितस्य लिङ्गमात्रावशेषस्यापि सम्बन्धी
शय्यातरः वर्जनीयः ५। षष्ठद्वारे "तित्थंकरपडिकुट्ठो आणाण्णाउग्गमो वि य न सुज्झे। अविमुत्ति अलाघवया दुल्लह सेज्जाइ,
वोच्छेओ" ॥३॥ व्याख्या—आद्यन्तवर्जैर्मध्यमैर्महाविदेहजैश्च तीर्थकरैर्वरमाधाकर्म्म कथञ्चिद्भुक्तं न पुनः शय्यातरपिण्डोऽतस्तत्प्रति-
कृष्टत्वाद्वर्जनीयोऽयं। 'आण'त्ति तं च गृह्णता तीर्थकराज्ञा न कृता स्यात्। 'अण्णाउ'त्ति यत्र स्थितस्तत्रैव भिक्षां गृह्णतामज्ञातोञ्छं
च न कृतं स्यात्। 'उग्गमो वि य न सुज्झे'त्ति आसन्नादिभावतः पुनः पुनस्तत्रैव भैक्षपानकादिनिमित्तं प्रविशत उद्गमदोषाश्च स्युः।
स्वाध्यायश्रवणादिभ्यश्च प्रीतः शय्यातरः क्षीरादिस्निग्धं द्रव्यं ददाति। तच्च गृह्णताऽविमुक्तिगृद्ध्यभावो न कृतः स्यात्। 'अलाघ-

सर्वगुरु मूलकर्म, तस्मात्पापकर्मिकं, कर्म्मोद्देशिकपरयमिश्रं, मिश्रान्त्याद्रिक, बादरप्राभृतिका, समस्तपापपरग्रामाभ्याहृतं, लोभपिण्डो-ऽनन्तकायाव्यवहितनिक्षिप्तपिहितसंहृतोन्मिश्रापरिणतछर्दितानि, संयोजना, साधारे वर्तमानभविष्यन्निमित्तं चेति लघवो दोषाः, मूल-प्रायश्चित्तचतुर्लघुकयोग्यत्वात्। एतेभ्यः कर्म्मोद्देशिकप्रथमभेदो मिश्रप्रथमभेदो बादरप्राभृतिका तृतीयमतीतनिमित्तमाजीवनापिण्डो वनीपकत्वं बाद-रचिकित्साकर्म्म क्रोधमानपिण्डः सम्बन्धिसंस्तवकर्म विद्यामन्त्रयोगचूर्णपिण्डाः प्रकाशकरणं द्विविधं क्रव्यक्रीतमात्मभावक्रीतं लौकि-कप्रामित्यपरावर्त्तिते निष्प्रत्यपायपरग्रामाभ्याहृतं पिहितोद्भिन्नकपाटोद्भिन्नं उत्कृष्टमालापहृतं सर्व्वमाच्छेद्यं, सर्व्वमनिसृष्टं पुरः-कर्म्म पश्चात्कर्म्म (निर्मिश्रभावेन ग्रहितं) गर्हितम्रक्षितं संसक्तम्रक्षितं प्रत्येकानन्तपरिहितसंहृतोन्मिश्रापरिणतछर्दितानि प्रमाणोल्लङ्घनं सधूमकमकारणभोजनं चेति लघवश्चतुर्लघुकाभिधानत्वात्। एतेभ्योऽप्यध्यवपूरकान्त्यभेदद्वयं कर्म्मोद्देशिकभेदषट्कं भक्तपानपूतिकं मायापिण्डोऽनन्तकायाव्यवहितनिक्षिप्तपिहितादीनि मिश्रानन्तकायाव्यवहितनिक्षिप्तादीनि चेति लघवः, मासाल्लघुकत्वादेव। एते-भ्योऽप्यौद्देशिकचतुर्भेदचतुष्टयं परम्पराभेदद्वयं चतुरचतुर्भेदचतुर्विशतिभेदाः चिरस्थापितं प्रकटकरणं लोकोत्तरं परावर्त्तितमपमित्यं च परभावक्रीतं निष्प्रत्य-पायसमस्तपापसग्रामाभ्याहृतं दर्दरोद्भिन्नं जघन्यमालापहृतं प्रथमाध्यवपूरकः सूक्ष्मचिकित्सा, गुणसंस्तवकरणं मिश्रकर्मेन लवगडे-टिप्पदिता च म्रक्षितं पिशाचिम्रक्षितं मिश्रितावयवगृहं प्रत्येकपरम्परस्थापितानि मिश्रानन्तरनिक्षिप्तादीनि चेति लघवः, पञ्चकत्वात् पुरिमार्द्धनिर्वेस्याचर्य गुरुलघुविशेषः।

अथ पश्चात्तपिण्डविचारणा। तत्र धर्म्मपर सामुममर्पितगुरुलक्षणया भयार्णवं तरतीति धर्म्मावतः १ तथा च धर्म्मावतो भवति २ अतिथिपिपासिपिण्डः ३ तथा पाक्ष्म्यावतो भवति ४ तस्य च सम्मन्ग्यतो वर्जनीयः।८।के पैतत्पिण्डग्रहणदोषाः ९

निर्गच्छद्भिश्च साधोः प्रवेशाद्यभावाद्भिक्षास्वाध्यायकार्याणामपि स (विघातः)स्यात् ,अमङ्गलधिया प्रेरणा हननं वा कुर्याद् । तथा लोभः
एषणाव्याघातः चौरादिशङ्का, गर्हा च स्यात् । यतोऽहो ! राजप्रतिग्रहमेते गर्हणीयमपि गृह्णन्ति । तथा च स्मृत्यां "राजप्रतिग्रहदग्धा-
नां ब्राह्मणानां युधिष्ठिर ! । स्विन्नानामिव बीजानां पुनर्जन्म न विद्यते" ॥१॥ इति गर्हेतोक्ता । मध्यमजिनसाधुभिश्चायं गृह्यतेऽपि
उक्तदोषाणामृजुप्राज्ञत्वेनाप्रमादपरतया परिहर्तुं शक्यत्वादितरैस्तु ऋजुजडवक्रजडत्वेन न तथेति ।
तथा शय्याऽपि मूलोत्तरगुणाद्यशुद्धा परिहर्त्तव्या । तत्रेयं मूलगुणैरशुद्धा यथा "पिट्ठिवंसो दो धारणाउ चत्तारि मूलवेलीउ ।
मूलगुणेहुववेया एसा आहागडा वसही" ॥१॥ पृष्ठिवंशो मध्यवलको द्वे धारण्यौ बृहद्वेल्यौ यत्प्रतिष्ठोऽसावेव । चतस्रो मूलवेल्यो
याः चतुर्षु गृहपार्श्वेषु क्रियन्ते । एते सप्त मूलगुणाः । एतैः साधुमाधाय कृतैर्युक्ता वसति । 'आहागड'त्ति आधाकर्मिकी स्यात् ।
सांधुमाधाय कृतत्वात् , उत्तरगुणाश्च द्विधा भवन्ति । मूलोत्तरगुणा उत्तरोत्तरगुणाश्च । तत्रैते मूलकल्पा उत्तरगुणाः । यथा "वंसग
१ कडणु २ कंबण ३ च्छायण ४ लेवण ५ दुवार ६ भूमीय ७ । सपरिकम्मा वसही एसा मूलुत्तरगुणेहिं" ॥२॥ वंशकाः दण्डकाः ।
'कडणं' ति कटकादिभिः कुड्यकरणं, 'उक्कंबणं' दंडगोवरि कंबाइयबंधणं । 'छायणं'ति दर्भादिनाऽऽच्छादनं । 'लेवणं' ति, चिक्खि-
ल्लेण कुड्डाण लिम्पणं । 'दुवार'त्ति गृहद्वारस्य बृहत्करणं अन्यस्य वा विधानं । 'भूमि' त्ति विसमाए समीकरणरूवं भूमिकम्मं भणइ ।
एते सप्त मूलभूतोत्तरगुणाः । एते च पृष्ठिवंशादयश्चतुर्दशाप्यविशोधिकोटिसंज्ञाः । उत्तरोत्तरगुणाश्चैते यथा—'दूमिय धूविय वासिय,
उज्जोविय बलिकडा अवत्ता य । सित्ता संमट्ठावि य, विसोहिकोडिं गया वसही' ॥३॥ 'दूमिय'त्ति सेटिकादिभिर्धवलिता । 'धूविय'
त्ति दुग्गंध त्ति काउं अगरुमाईहिं सुगंधीकया । 'वासिय' त्ति पटवासपुष्पादिभिरपनीतदौर्गन्ध्या । उद्योतिता रत्नप्रदीपादिभिः प्रका-

दयं ति, शय्यातरस्तु भक्तपानादिभ्यो यद् अर्थं विभज्यार्पितं च एतद् उपकरणवस्त्रपात्रादिकं न स्यात्। तथैव पादप्रोञ्छनादि एतद्वा शय्यातरौघनियुक्तिविधानाभ्याम् दुर्लभा स्यादिति सर्वथा तद्व्यवच्छेदः आहारादिभ्यो वर्जनीयः ६॥ सप्तमद्वारे "दुविहे गेलन्नंमी निमंतणे दव्वदुल्लभे असिवे। ओमोयरिय पओसे, भए य गहणं अणुण्णायं" ॥४॥ व्याख्या—आधाकर्मनागाढे द्विविधे ग्लानत्वे श्लोकविधिना शय्यातरपिण्डोऽपि ग्राह्यः। निमन्त्रणे च शय्यातरनिर्बन्धे तु छन्नं गृहीत्वा पुनः प्रसङ्गो निवारणीयः, दुर्लभे च क्षीरादिद्रव्येऽन्यत्रालभ्यमाने तत्रैव गृह्णन्ति। 'पओसे' त्ति राज्ञा प्रद्विष्टेन सर्वत्र भैक्षे निवारिते प्रच्छन्नं तद्गृहेऽपि गृह्णन्ति, तस्करादिभये चान्यत्र(चालभ्यमाने) तदपि स्वीकुर्वन्ति ७। अष्टमद्वारे स्वस्थाने वसन् शय्यातरो भवति, देशान्तरे तु गतो न भवत्यपि, केवलं भद्रकप्रान्तदोषपरिहारार्थं तथापि वर्जनीयो, भद्रको हि मम वसतौ वसन्तः साधवो नाम्नी न किंचिद् गृह्णन्ति स्तोकं यदि गृह्णन्ति तथापि शोभनमिति विचिन्त्यानेषणीयमपि तेभ्यो दद्यात्। प्रान्तस्तु मम वसतिस्वामी न किंचिद् गृह्णन्ति, मम तु सर्वं गृह्णन्ति, तस्मिन्निदानीमहमन्यः संजातः ! तदान्यापादित एवे इति विचिन्त्य वसत्युच्छेदादि कुर्यादेवं शय्यातरसम्बन्धिनां ग्रामनगरादीनामप्यनाभवतामपि सम्बन्धी पिण्डो वर्जनीयो भद्रकप्रान्तादिदोषादिति ८।

अथ राजपिण्डविचारः। 'मुयपयगुणो राया, मड्डविओ तस्स होइ पिंडो त्ति। पुरिमेयराण एसो, वियपयईहिं परिकुट्ठे ॥१॥ सेणावइ परिवितो, पंचहिं सहिओ य भुंजए रज्जं। तस्स उ पिंडो वज्जो, तब्विवरीयंमि भयणाउ' ॥२॥ 'पंचहिं' त्ति अमात्यमंत्रिपुरोहितश्रेष्ठिसेनापतिभिः। राजपिण्डमाह।"असणाईया चउरो वत्थं पत्तं च कंबलं चेव। पाउछणगं च तहा, अट्ठविहो रायपिंडो त्ति" ॥१॥ मध्यान्तिमजिनसाधूनामेव प्रतिषेधः, दोषाभावाज्जाख्यो व्याघातादयश्च, तथापि प्रथमान्ते ईश्वरादिभिः मतिपत्ति-

नत्वाद्यद्वयेनेति । तत्पुनर्गच्छवासिनः कदोत्पादयन्तीति चेदुच्यते सूत्रार्थपौरुष्यौ विधाय भिक्षार्थमेव पर्यटन्त उत्पादयन्ति । यदि च तदा न लभन्ते, ततो द्वितीयपौरुष्यामपि गवेषयन्ति । तथा(दा)प्यलाभे प्रथमायामपि मृगयन्ति । तदर्थं गच्छन्तश्च दण्डकं भूमौ न लगयन्ति यावत्प्रथमो लाभ इति । इत्थं च गृहप्रविष्टैरभावितश्रावकः प्रथमं न याचनीयो विपरिणामाप्रियतादिदोषसम्भवात् । किञ्च श्राद्धानामाचार एवायं यदेषणीयमुद्धरितं स्वत एव यच्छन्ति, तदिह यान्यन्याभिभावितकुलानि तेषु याच्ञा कार्या । तां च कुर्वद्भिस्तत्प्रसुवक्तव्यो यथा-धर्मलाभो भो श्रावक ! तव समीपे वयमागता। ईदृशैर्वस्त्रैरद्य प्रयोजनमस्तीति । ततश्चानुग्रहं मन्यमानेन तेन वस्त्रे दर्शिते साधुना प्रष्टव्यं कस्य सम्बन्ध्येतदिति । एवं च पृष्टे प्राञ्जलतया कथयत्यसौ यथा भवदर्थं कृतमिदं क्रीतं धौतं चेत्यादि । अमुकेन वा भवदर्थमेवेहानीय मुक्तं येन तद्गृहे न गृह्णन्ति भवन्त इत्यादि । ततः साधुना अविशोधिकोटिविशोधिकोटिदोषो विचिन्तनीयः । तत्र यत्यर्थं वस्त्रस्य तणणं विणणं च मूलगुणाः । 'अविसोहिकोडि'त्ति । तथा पूर्वोपभुक्ते वस्त्रे दर्शिते प्रष्टव्यं किमेतदासीदिति । ततो दाता वक्ति नित्यनिवसनं यद्वा मज्जनवस्त्रं यद्वा राजदौवारिकं यद्वोत्सववस्त्रमिदममुकस्येति । एवं च सति दर्शितवस्त्रसदृशं वहमानमन्यदपि दातुर्यद्यस्ति ततस्तद्गृह्यते, इतरथा गृही अन्यदुत्पादयेत् , क्रीणीयाद्वेति । अपरिभुज्यमानेऽपि च दर्शिते किमत्र भविष्यति, क्व च स्थाने इदमासीदिति प्रष्टव्यं । ततो दाता यत्कथयति तन्निशम्य तत्सदृशाऽपरवस्त्रसद्भावे तस्य ग्रहणं कर्त्तव्यं, नाऽपरस्याभावे, उत्पादनक्रयणादिदोषाभावात् । एवं च कल्पनीयतया निश्चिते सति तद्द्वयोरप्यन्तयोर्गृहीत्वा सर्वतो दृष्टया निरीक्षणीयं । मणेः सुवर्णस्य रूपकादिद्रव्यस्य वा तत्र निबद्धस्य भावात् । गृहस्थोऽपि च वक्तव्यो निरीक्षस्वैतत्सर्वतः । एवं च यदि तेन तत्मण्यादि दृष्टं तदा भव्यं । अथ न दृष्टं ततो यतिरेव दर्शयत्येनमपनयेति । न चेत्थमधिकरणं यते रेति वाच्यं यथा-

षिता । परिकृता छत्राद्यादिपरिविधाना । 'अवत'त्ति समागमुपलिप्तभूम्यां मलेन चोपलिप्तभूमितला, सिक्ता केनचित्केनाभ्युक्षिता,
सम्यग् ममार्जिता साम्प्रतमिति सर्वत्र दृश्यं । अविधिरेषा चेटी एवं न मन्तव्याः । एवं पञ्चप्रकारादिप्रयोगस्तदनुसारतो सूक्ष्मे-
क्षिकापरिभागे ज्ञेयः । नवरं–'परिरक्षणं पायं समणाण जेण णामेसु । वासो तेसु य वसही, पञ्चप्रकृया समो पुणा' ॥५४॥
तथैवं दीपधूपगन्धाक्षतविधिर्वर्जिता सेवनीया । द्रव्यपा–'दीपधूपगन्धमाल्यवाए मोदकानवलीविधान वंदुय । पायमज्झा पवित्ती, पुष्पत्र-
स्त्रमासयो होसु' ॥५५॥ तथा परमपि दोसुद्दे मन्ये । तत्र तावत् एकमेकेन्द्रियपरिकृतेन्द्रियपञ्चेन्द्रियादिनिष्पत्तिभेदात् त्रिधा
स्यात् । तत्राद्यं पुष्पादिभिः, द्वितीयं नैवेद्यादि पञ्चेन्द्रियपाचनिष्पन्नघृतादिमयं च तृतीयं । नवरं जघन्यादि तौर्यादेरपि ।
तथा जघन्यादिभेदलक्षणं त्रिविधं ज्ञेयं । तत्र पुष्पादिकादि जघन्यं । गोरसपुष्पाक्षतादि मध्यमं । मध्यरत्नपद्मापुष्पोत्कटं । एतस्तुनः
प्रत्येकं यथाक्रमात्सपुष्परिकर्मभेदात् त्रिधा स्यात् । तत्र च प्रत्यविधिं प्रतीत्य पूर्वं पश्चाद्वं प्रायं, तस्य सर्वोत्प्रथितत्वस्यात् ।
तदलाभेऽन्यपरिकर्म प्रायं । तस्य स्तोकत्वात् । तस्याभावे पञ्चपरिकर्मापि प्रायं । एतच सर्वमपि पञ्चं गन्धपातीभिनवत्तुमिरे
स्तादिभिर्भेदस्थीयं । यथा–'अरिहा १ चेद २ संज ३ सन्निवचम्याणि' ४ तत्रोदित्य, पञ्चसमयं स्वयं प्रतिपादं जघन्यादिभेदमेके-
न्द्रियपञ्चनिष्पन्नादिकं वा सर्वं तदेव शुद्धिभ्यो मायमायस्य स्यात् । प्रेक्षा नाम पञ्चपदलोकस्य भवीति पविर्वेपा मो मानव । साम्प्रतमिदं
स्यमते साम्प्रतमिदं वा सर्वं सर्व देहि । तृतीया तु परिपानपत्रं मायस्यपत्रं वा सम्याया अपसनपदपरिवनपत्रं, अन्यत्रोपत्तुकमस-
मेर्न च मोक्षमनर्थ समयसमयाभ्यन्तरे भाषमानस्येति । चतुर्थी पुनः सर्वेषं पञ्चपरेषं वा पन्तुपमा । अर्प्येटिव मनुजतनि, पञ्च-
सर्वेषं वा समर्थ कम्पते, क्वाचित्समपापितं वा परतो स्यादिति । जिनकल्पिकस्य पपसत भम्यातुपरिवनप्रपात्कृत्स्नपरपेसमत्वे,

विधाय भिक्षार्थमेव पर्यटन्त उत्पादयन्ति। यदि च नत्वाद्यद्वयेनेति। तत्पुनर्गच्छवासिनः कदोत्पादयन्तीति चेदुच्यते सूत्रार्थपौरुष्यौ विधाय भिक्षार्थमेव पर्यटन्त उत्पादयन्ति। यदि च तदा न लभन्ते, ततो द्वितीयपौरुष्यामपि गवेषयन्ति। तथा(दा)प्यलाभे प्रथमायामपि मृगयन्ति। तदर्थं गच्छन्तश्च दण्डकं भूमौ न लगयन्ति यावत्प्रथमो लाभ इति। इत्थं च गृहप्रविष्टैरभावितश्रावकः प्रथमं न याचनीयो विपरिणामाप्रियतादिदोषसम्भवात्। किश्च श्राद्धानामाचार एवायं यदेषणीयमुद्धरितं स्वत एव यच्छन्ति, तदिह यान्यन्याभिभावितकुलानि तेषु याच्ञा कार्या। तां च कुर्वद्भिस्तत्प्रभुर्वक्तव्यो यथा-धर्मलाभो भो श्रावक! तव समीपे वयमागता। ईदृशैर्वस्त्रैरद्य प्रयोजनमस्तीति। ततश्चानुग्रहं मन्यमानेन तेन वस्त्रे दर्शिते साधुना प्रष्टव्यं कस्य सम्बन्ध्येतदिति। एवं च पृष्टे प्राञ्जलतया कथयत्यसौ यथा भवदर्थं कृतमिदं क्रीतं धौतं चे-त्यादि। अमुकेन वा भवदर्थमेवेहानीय मुक्तं येन तद्गृहे न गृह्णन्ति भवन्त इत्यादि। ततः साधुना अविशोधिकोटिविशोधिकोटिदोषो विचिन्तनीयः। तत्र यत्यर्थं वस्त्रस्य तणणं विणणं च मूलगुणाः। 'अविसोहिकोडि'त्ति। तथा पूर्वोपभुक्ते वस्त्रे दर्शिते प्रष्टव्यं किमे-तदासीदिति। ततो दाता वक्ति नित्यनिवसनं यद्वा मज्जनवस्त्रं यद्वा राजदौवारिकं यद्वोत्सववस्त्रमिदममुकस्येति। एवं च सति दर्शितवस्त्रसदृशं वक्ष्यमाणमन्यदपि दातुर्यद्यस्ति ततस्तद्गृह्यते, इतरथा गृही अन्यदुत्पादयेत्, क्रीणीयाद्वेति। अपरिभुज्यमानेऽपि च दर्शिते किमत्र भविष्यति, क्व च स्थाने इदमासीदिति प्रष्टव्यं। ततो दाता यत्कथयति तन्निशम्य तत्सदृशाऽपरवस्त्रसद्भावे तस्य ग्रहणं कर्त्तव्यं, नाऽपरस्याभावे, उत्पादनक्रयणादिदोषाभावात्। एवं च कल्पनीयतया निश्चिते सति तद्द्वयोरप्यन्तयोर्गृहीत्वा सर्वतो दृष्ट्या निरीक्षणीयं। मणेः सुवर्णस्य रूपकादिद्रव्यस्य वा तत्र निबद्धस्य भावात्। गृहस्थोऽपि च वक्तव्यो निरीक्षस्वैतत्सर्वतः। एवं च यदि तेन तन्मण्यादि दृष्टं तदा भव्यं। अथ न दृष्टं ततो यतिरेव दर्शयत्येनमपनयेति। न चेत्थमधिकरणं यतेरिति वाच्यं यथा-

न्यो हि स्तोक एव शेषः (वि)मनुषि गुरुतादिको भावनिधि। तत ऊर्ध्वं नवमासादन्तरतया मधुमनःसंजनप्रत्ययादिप्रभवदोषाभावे-
ष्वरमाभ्यस्य गुमासुमध्ये निमाध्य ततो एतन्ति पर्यपन्ति वा। ते चामी त्रय गाथा यथा 'चत्तारि देवसभागा दोभागा य माणुसा।
आसुरा य दुवे भागा मज्झे पस्स्स रक्खसो ॥१॥ तत्र च अंजनसंजनप्रत्ययादिके सुखमभिरूपमभिनिविष्टे। सुभिक्षप्रदीपमध्यस-
स्थिते। शेषे विवापो कुशोऽसुरे वा ॥२॥ देवेसु उत्तमो लाभो माणुसेसु य मज्झिमो। आसुरेसु य गेलन्नं मरणं धुव रक्खसे जाण ॥३॥ अ-
नेन विधिना यदेव स्वयं व्यवहारपरेऽर्थे गुरोः समर्पणीयं। ततोऽसौ यत्र तदास्ति तस्मै समर्प्यति। तथा परिमो-
चनकेऽपि विभागावं एवं छिन्नादिमलोपलक्षितात् तैलाभ्यञ्जनतस्तादि इति शापनारूपविधिः। निमन्त्रणास्वरूपविधानार्थ—
यथा विचारं साधुसङ्घाटकः क्वचिद् गृहे गतः तत्र च केनापि तस्माद् आदिना, (वि)शास्त्रविशेषेण महाभक्त्या

दे	आ	दे
मा	र	मा
दे	आ	दे

मकारादिना प्रतिक्रम्य, ततो निमन्त्रितः ततस्तेन प्रष्टव्यं प्रश्ने, किं याऽऽसीत्, किमत्र वा भविष्यति, कुत्र याऽऽसीत्, केन वा
प्रत्ययेन सर्वं दीयत इति। यथैवं च पृच्छति तदा प्रयुक्ता दोषा आधाकर्मादय स्युरिति। एवं सति यदि कोऽपि मम पिताऽपि मम
पितृव्यो भ्रात्रादिसम्बन्धेन, मम भ्राता भर्ता भर्तुः पिता वा पर्यायादिसम्बन्धेन वा ददाति पात्राऽऽपायं। यदा तु
नन्तः सम्यक्निरूपणा एवं प्रारम्भकाले इमको भिक्षार्थे दीयतेऽस्माभिरिति पृच्छा ददाति तदा ग्राह्यमेवेति वचनविधिः। तथा
प्रकरणपेयैर्निमन्त्रितोऽनिमन्त्रितः प्रयतस्वभावापवादत् त्रिधा स्यात्। पुनर्वस्त्रपात्रादिभेदात् त्रिधा। कथोपरि जघन्यं, मानकं मध्यमं,
उत्कृष्टं पतद्ग्रहं, पुनरेकैकं त्रिधा यथाकृतमल्पपरिकर्म बहुपरिकर्म चेति एवंरूपाणि पेटोपप्रेक्ष्याणि भावे। एतदपि पञ्चविधेऽभ्यासिमीते-
ष्वीर्य। यथा—'उद्दिष्ट।१। पेट।२। संमया।३। उम्भिनदाश्यादि।४। अथ त्रिविधं मार्गमार्गं पाठाभिप्रायो यथाक्रमः। तृतीया पुनरेवं

दिने एकैकं वारकेण वाहयति तत्र यद्वा- 'संगइयं वा वेजइयं वा'। कस्यापि गृहिणः पात्रद्वयं भवति। स च तयोर्मध्यादेकैकस्मिन् दिने एकैकं वारकेण वाहयति तत्र यद्वा-
हयति तत्सङ्गतिकं। यत्तिष्ठति तद्वेजयिकं। ईदृशं च कोऽपि साधुरभिग्रहविशेषाद्याचते शेषं चात्रापि वस्त्रवद्द्रष्टव्यं। नवरं "तस-
बीया इव दट्ठुं, न गिण्हइ गिण्हइ य अद्दिट्ठे। गहणंमि अ परिसुद्धे कप्पइ दिट्ठेहिं वि बहूहिं"॥१॥ उत्तरार्द्धभावार्थोऽयं–ग्रहणे परिशुद्धे
पश्चाद्यदि बीजादीनि बहून्यपि पश्यति, तथापि गृह्णात्येव। न पुनः परिष्ठापयति, प्रत्यर्पयति वा पात्रं किन्तु यतनया तानि यत्र
न विराध्यन्ते तत्र क्षिपतीति। मूलोत्तरगुणविभागश्चायमत्र–'मुहकरणं मूलगुणा, पाए निकोरणं च इयरे उ' त्ति इत्यलं प्रसङ्गेनेति
सप्रसङ्गेनेति प्रसङ्गगाथार्थः ॥१००॥

अत्र च द्रव्याद्यपेक्षोत्सर्गापवादाश्रयिणा साधुना भाव्यमतः कदाचित्सर्वथा शुद्धाहाराऽप्राप्तौ समयोक्तविधिनाऽशुद्धग्रहणमप्य-
नुज्ञातमितरथा पिण्डाऽभावाद्देहानवस्थितेश्चरणादिगुणहानिरतोऽधुनाऽपवादेनाऽशुद्धग्रहणविधिं दर्शयन्नाह।

सोहंतो य इमे तह, जइज्ज सव्वत्थ पणगहाणीए। उस्सग्गववायविऊ, जह चरणगुणा न हायन्ति ॥१०१॥

व्याख्या—विधेयश्च (शोधयंश्च) विशुद्धपिण्ड (मन्वेषयन्) पुनः कानित्याह। इमाननन्तरोक्तानाहारदोषान्, तथा तेन केनचि-
द्वस्थोचितप्रकारेण यतेत यत्नं कुर्यात्साधुरिति शेषः। कथम्भूतः सन्नित्याह उत्सर्गापवादविद्वान् सन्। तत्रोत्सर्गो निर्विशेषेणाऽनु-
ष्ठानप्रवृत्तिरपवादो द्रव्यादिविशेषेण तत्प्रवृत्तिर्वेत्त्यवगच्छति यः स तथा, सम्यगधीतज्ञातछेदादिश्रुतश्चानेनाऽगीतार्थव्यवच्छेदेन गीतार्थं
उक्तस्तथा चेदमुभयोरप्यागमे लक्षणमुक्तं यथा "जेण आवस्सयाईयाणं अत्थो न सुओ सोऽगीयत्थो। जेण पिंडेसणावत्थपाएसणा-
सेज्जाछेयसुयाईणि अहीयाणि सो गीयत्थो भन्नइ"। तेन गीतार्थस्य यतनया प्रवर्त्तमानस्य विराधनापि न दोषवती भवतीति वक्ष्य-

ति। यतनाकल्पं बृहत्कल्पे निशीथे, यथा–"रागद्दोसविउत्तो जोगो असढस्स होइ कप्पो उ। रागद्दोसाणुगओ जो जोगो स अकप्पो उ" । इत्येतदेवाह । एवं च सर्वस्मिन् स्नानादिप्रयोजने, कल्पेत्यादि पञ्चकल्पाभ्यां, ...अपि पञ्चकल्पस्य सर्वसम्भवादीप्सा यमयति। यतः पञ्चकेन पञ्चकेनागमप्रसिद्धप्रायश्चित्तक्रमेण कृत्वा यथा हानिरल्पतरा परिहारः पञ्चकहानिरयमर्थः–पञ्चकस्य प्रायश्चित्तविषयाऽऽरोपणाक्रमेण लघ्वोत्तरस्य प्रायश्चित्तपदापेक्षया तत्परिहारेण पञ्चाख्यप्रायश्चित्तपरिहाणितया पञ्चगुरुप्रायश्चित्तपदं तत्राश्रितो ग्योपसेवनं पञ्चकहानिरित्युच्यते। तथा यतेत इत्यर्थः भवति, 'पूर्वं स्नानादिप्रयोजनेषु प्रथमं यतेतैव, तस्माद्वे लघुगुरुपञ्चकप्रायश्चित्तापत्तियोग्यं, तदभावे लघुगुरुदशकपञ्चदशकादियोग्यं, न तु निर्दयतया स्वयमेऽप्युत्पन्ने [लघुगुरुप्रायश्चित्तापत्ति........इत्यर्थो न तु सो हितु ?] लघुगुरुप्रायश्चित्तयोर्योग्ये विषये प्राप्यमाणे प्रथमत एव गुरुप्रायश्चित्तयोग्यं गृह्णीयादिति(अष्टक)तत् स्नानादिप्रयोजने आधाकर्मादिदोषदुष्टसम्पादनेऽसमानः अतोऽस्याप्रतिपत्तिरिति ।)किञ्च गुर्वोत्सर्गसम, यथा–केनचित्प्रकारेणाधाकर्मादिदोषासेवारूपेणापि प्रकारेण चरणगुणा न हीयन्ते न हानिं यान्ति। तत्र चरणं चारित्रं व्रतादिपालनरूपं, तस्य गुणाः ... प्रतिदिनमवश्यं कर्तव्यतया आवश्यकादयः ... पर्योत्सर्प्यन्त इत्यर्थः। यद्वा चरणं चोपकरणं गुणाश्च ज्ञानादय इति व्याख्येयं यतो यथा न हीयन्ते तथा यतेतेति पूर्वेण योगः। अनया गाथयेदं भगवत्सर्वज्ञसमयविहितं यदेव न सर्वथा विहितं निषिद्धं, अपि सर्वथाऽनुज्ञातं, यतो द्रव्याद्यपेक्षया ... कस्यचित्प्रतिषेधस्यापि विधेयः स्यात्, निषिद्धस्यापि कस्यचिद्विधिरिति। तदुक्तं 'उत्सर्गेऽपि हि सम्यक् देशकालमवगम्य प्रति। यस्यामवस्थायां कार्यं स्यात्कर्मकार्यं न वर्जयेत्' ॥२५॥ इति। अतो ज्ञानादीनां स्वयं हानिं ... भवति। तदुक्तमागमे। 'नवि किंचि अणुन्नायं, पडिसिद्धं वा वि जिणवरिंदेहिं। एसा जिणाण

आणा, कज्जे सज्जेण होयव्वं' ॥१॥ तथा 'का(रणजाय)पसङ्गं बहुविहमववायतो वियाणेत्ता। लंघेऊणुत्तविहिं बहुगुणजुत्तं करेज्जासु' ॥२॥ तथा 'उसग्गेण निसिद्धाइ ज..............जवि उस्सग्गे अववायं आयरमाणे विराहओ होइ। अववाए पुण पत्ते उस्सग्ग निसेवओ भइओ' ॥४॥ इति योगेनेति गाथार्थः ॥१०१॥

किञ्चेत्थमशठस्यापवादमासेवमानस्य साधोः पृथिव्यादिविराधनापि निर्ज्जराफलैव स्यादित्यावेदयन्नाह।

जा जयमाणस्स भवे, विराहणा सुत्त विहिसमग्गस्स। सा होइ निज्जरफला, अज्झत्थ विसोहिजुत्तस्स ॥

व्याख्या—या काचिद्यतमानस्य विराधना रक्षणतत्परस्य ग्लानाद्यवस्थायां गुरुदोषपरिहारेण लघुदोपासेवां कुर्व्वतः साधोरि-
त्यर्थः। भवेत्स्याद्विराधना पथ्यादौ क्रियमाणे पृथिव्यादिसङ्घट्टोपमर्द्दादिका स्वानुष्ठानखण्डना पुनः कीदृक्षस्य साधोरित्याह। सूत्रं
चाचारादिकं विधिश्च प्रस्तावात्तस्यैवार्थावबोधस्ताभ्यां समग्रो युक्तस्तस्य गीतार्थस्येत्यर्थः। सा विराधना भवति जायते निर्जराफला
कर्म्मविशोधिका। नत्वशुभकर्म्मबन्धफलेति। यदपि यथोक्तविराधना प्रत्ययं कर्म्म प्रथमसमये बध्यते, द्वितीये च जीर्यते, तृतीये-
त्वकर्मतामनुभवतीति सिद्धान्तरहस्यं। कथम्भूतस्य सत इत्याह अध्यात्म चित्तं तस्य विशोधिर्यथौचित्येन प्रवर्त्तनाद्रागद्वेषाभावरूपा
निर्मलता तया युक्तः समन्वितोऽध्यात्मविशोधियुक्तस्तस्य अशठतया विशुद्धतया भव्यस्येत्यर्थ इति गाथार्थः ॥१०२॥

अथ शास्त्रसमाप्तौ शास्त्रकृत् स्वनाम्नः शास्त्रप्रयोजनस्य च प्रकटनाय स्वमनीषिकारचितत्वपरिहारार्थं गीतार्थमुनीन्द्रप्रार्थनाकरणाय च शार्दूलवृत्तमाह।

इच्चेयं जिणवल्लहेण गणिणा, जं पिंड निज्जुत्तिओ, किंची पिंड विहाणजाणणकए, भव्वाण सव्वाण वि।

सुयं सुयनिहससुरमहणा, मयाय सचाइ त, सव्वं भव्वममक्खरा सुयहरा, धीरेहिं सोहिंतु य ॥१०४॥

व्याख्या—कूपो(अल्पधर)स्योकयिस्युत्रेण योमावद्धर्थं पदुव्यं मसुणमवणा किंचित् स्तोकमात्रं, केवोकमित्याह विन-यमसाधुना धीव्यनेत्याह । गणिना भगवतीयोगोद्वहनादसाधुगणिपदस्येव । यदा तथ(पुनः)मयवरोमाः(स्ताधु)मयवयोगग्रहा यतिमा परिणा । तत्र इत्याह विम्बनिर्युक्तिः पिण्डनिर्युक्तिमाखाद्युत्त्येत्यर्थः । अनेन ग्रन्थस्यादेयतोक्ता । किंनिमित्तमित्याह पिण्डवि-धानज्ञानक्वे सुसाधुवया मावताग्रविकिंवरितागविनिमित्तं । वैर्या वविवानक्वे इत्याह । भव्यानां मुक्तिगमनयोग्यानां, जन्तूनां सर्वेषामपि साधुभावभव्यस्या सपराणानापि वलेभ्यो वेमाधिवरेत्यपरेर्थः । अनेनाभव्यजन्तुप्रशमसर्वं दर्शयति । तथा भव्यान्वन्या-यिस्य रिक्तप्रपञ्चिमामाऽऽप्तस्यं स्वतं यदि सर्वेषामपीत्ययेमावरे इति । तथाऽन्येन भावकामपि पिण्डेषणाध्ययनार्थे अधिकरि-त्यमाह । यदुक्तमावश्यकचूर्ण्यो—'छावड वदेव छुवमत्थड मरवणवयापाढ सिवय, ब्बोसेय छुवस्तेरि वा छब्बीवणियं, वरवड पिंडेसणज्झयणं, व ढव सुवड वि', ति । इत्यस्तुवेम विनयक्रमेनेत्याह । एवे भामभे विधुका नियोजिता न्यस्तेत्यर्थः 'सुहा' य-इत्येव विपुला मतिः प्रज्ञा येन स तथा तेन घनप्रज्ञेनापीत्यर्थः । एवं च पिण्डनिर्युक्त्यारम्भं प्रयोजनादि । अत एव मतिर्बहु-मान्य सा च श्लाघिता येषा तथा मयला घनबुमान्तवेसुपतं भवति । तथा घत्ता समतितामध्यर्युक्तस्वरूपत इत्यर्थः । अवेलो-इत्यपरितमयम् तविस्तरमोर्थ तवे समस्तं शोधयन्तु(भव्यमिति)भव्यजनानिति गम्यते । भव्यानां तत्क्षणपन्तित्यर्थः । के इत्याह मुतधराः आगमवेदिनः । धीव्याः सन्व इत्यत आगमधराः पसहनमस्यपेक्षोपिकाः सन्तः सम्यक्सहनक्षमायोग्ये विशिष्टानिनामपि मत्सरासम्भवापरिहार्थ । इत्थम्भूता एव सन्तो सम्यं यथा भवन्त्येवं शोधयन्तु । उसवधार्थदोषमयमन्यपवेच निर्मलीकुर्वन्तु । च

सम्मुचये। तदा सूत्रभक्त्या निजशक्त्या यदुक्तं किञ्चित् पिण्डनिर्युक्तितो भव्यानां पिण्डदोषज्ञानकृते सूत्रन्यस्तबुद्धिना जिनवल्लभसूरिणा तत्सर्वं बहुश्रुतमत्सरं परित्यज्य तानेव भव्यान् बोधयन्तु उत्सूत्रार्थमपनयन्तु चेति वृत्त्यर्थः ॥१०३॥

समाप्तेयं श्रीचन्द्रसूरिविरचिता सूक्ष्मपदार्थनिष्कनिष्कषणपट्टकसन्निभमतिभजिनवल्लभाभिधानाचार्यदब्धपिण्डविशुद्धिशास्त्रस्य वृत्तिः।

दोषानुषङ्गरहितं संवृत्तं जाड्यवर्जितं सकलं। समभूदिह चान्द्रकूलं स्थिरं सदाऽऽपूर्वचन्द्रसमं ॥१॥

तस्मिन् गुणमणिरोहणगिरिकल्पाः शीलभद्रसूर्याख्याः।
प्रभवन्ति हि तु मुनीन्द्रा वैशालमतयः सदाकृतयः ॥२॥

औदार्यस्थैर्यगाम्भीर्य-धैर्यरूपादिसंयुताः। समभवन् सुशिष्यास्ते श्रीधनेश्वरसूरयः ॥३॥

सरससहकारतरुमञ्जरीव मधुरा सदैव यद्वाणी। सत्कविकृतिरिव येषां सलक्षणा....॥४॥

..........................निर्जितकोविदानां। श्रीमद्धनेश्वरमुनी.......................॥५॥

..................................गुरुभक्तः। तत्रादेशात्तेषां सम्प्राप्तोऽसौ सुराष्ट्रायां ॥६॥

ततश्च, उक्रकेजि...............................?

.......मानवोपकृतये प्राज्यार्थमल्पाक्षरं।
शास्त्रं पिण्डविशुद्धिसंज्ञितमिदं श्रीचन्द्रसूरिः स्फुटं,
तद्वृत्तिं सुगमां चकार तनुधीः श्री देवताऽनुग्रहात् ॥७॥

पिण्डनिर्युक्तिसच्छास्त्र-वृत्त्याख्यानुसारतः । नाडिकेपाविसहृये, श्रीवैद्यकुलपाटके ॥८॥
१४४) वसुमुनिरुद्रमिते विक्रमवर्षे रवौ समाप्यैषा । कृष्णैकादश्यां कार्तिकस्य योगे मघाख्ये च ॥९॥
यदिहोत्सूत्रं किञ्चिल्लिखितं छद्मस्थबुद्धिना मयका । तन्मयि कृपानुकलिताः शोध्यं गीतार्थविबुधैः ॥१०॥
श्रुताम्भ्या(क्षेमकि)र्त्त(र्ते) शिवकर्मक्षयणाशिनः । परोपकृतये चायं विहितोऽस्माभिरुद्यमः ॥११॥
पिण्डविशोधेर्वृत्तिं, कृत्वा यदवाप्तं मया पुण्यं । तेन सूत्रपठनरतो, भूयात्सर्वोऽपि भव्यजनः ॥१२॥
तावन्नन्दत्वियं वृत्तिर्वाच्यमाना मनीषिभिः । यावत्सौ पापविध्वंसी मेरुर्वा भुवि राजते ॥१३॥
अस्यां चत्वारि सहस्राणि शतानां च चतुष्टयं । ग्रन्थाक्षरप्रमाणेन श्लोकमानं विनिश्चितं ॥ ग्रन्थाग्र श्लोकाः ४४००

समाप्तेयं श्रीपिण्डविशुद्धेश्चन्द्रसूरीया वृत्तिः ।

पिण्डविशुद्धिप्रकरणमूलम्

पिण्डविसोहिं समासेण ॥
देविन्दविन्दवन्दिय-पयारविन्देऽभिवन्दियजिणिन्दे । वोच्छामि सुविहियहियं, पिण्डविसोहिं समासेण ॥
जीवा सुहेसिणो, तं सिवम्मि तं संजमेण सो देहे । सो पिण्डेण सदोसो, सो पडिकुट्ठो इमे ते य ॥२॥
आहाकम्मुद्देसिय, पूईकम्मे य मीसजाए य । ठवणा पाहुडियाए, पाउयरकीयपामिच्चे ॥३॥
परिअट्टिए अभिहडु-ब्भिन्ने मालोहडे अ अच्छिज्जे । अणिसिट्ठज्झोयरए, सोलस पिण्डुग्गमे दोसा ॥४॥
आहाए वियप्पेणं, जईण कम्ममसणाइकरणं जं । छक्कायारम्भेणं, तं आहाकम्ममाहंसु ॥५॥
अहवा जं तग्गाहिं, कुणइ अहे संजमाउ नरए वा । हणइ व चरणायं, से अहकम्म तमायहम्मं वा ॥६॥
अट्ठवि कम्माइं अहे, बंधइ पकरेइ चिणइ उवचिणइ । कम्मियभोई अ साहू, जं भणियं भगवईए फुडं ॥७॥
तं पुण जं जस्स जहा, जारिसमसणे य तस्स जे दोसा । दाणे य जहापुच्छा, छलणा सुद्धी य तह वोच्छं ॥८॥
असणाइ चउब्भेयं, आहाकम्ममिह बिन्ति आहारं । पढमं चिय जइजोग्गं, कीरंतं निट्ठियं च तहिं ॥९॥
तस्स कड तस्स निट्ठिय, चउभङ्गो तत्थ दुचरिमा कप्पा । फासुकडं रद्धं वा, निट्ठियमियरं कडं सव्वं ॥१०॥
साहुनिमित्तं ववियाइ, ता कडा जाव तंदुला दुछडा । तिछडा उ निट्ठिया, पाणगाइ जहसम्भवं नेज्जा ॥११॥
साहम्मियस्स पवयण-लिङ्गेहि कए कयं हवइ कम्मं । पत्तेयबुद्धनिण्हय-तित्थयरट्ठाए पुण कप्पे ॥१२॥

पडिसेवणपडिसुणणा संवासमणुमोयणेहिं तं होइ। इह तेणरायसुय-पल्लिरायदुट्ठेहिं दिट्ठंता ॥१३॥
सयमेव य दिसं, कम्मियमसणाइ भाइ पडिसेवा। दक्खिण्णाउवभोगे, भणिओ लाभोत्ति पडिसुणणा ॥
संवासो सहवासो, कम्मियभोईहिं तप्पसंसाउ। अणुमोयणत्ति तो से, तं च वए तिविहतिविहेण ॥१५॥
अंतुभारसुरागो-मंससममिमंति तेण तक्कुत्तं। पत्तो वि कप्पतिकप्पं, कप्पइ पुव्वं करिसघट्टं ॥१६॥
कम्मगहणे अइकम्म-वइकम्मा तहइयारणायारा। आणाणवत्थमिच्छा-मिच्छत्तविराहणा य भवे ॥१७॥
आहाकम्मामंतण-पडिसुणमाणे अइकम्मो होइ। पयभेयाइ वइकम-गहिए तइएयरो गिलिए ॥१८॥
तंभइ आहाकम्मं-सम्मं जो न य पडिक्कमति लुद्धो। सव्वजिणाणाविमुहस्स-तस्स आराहणा नत्थि ॥१९॥
अइणो चरणविघाइत्ति-दाणमेयस्स नत्थि ओहेण। बीयपए जइ कप्पवि-पत्तविसेसे व होज्ज अओ ॥२०॥
संथरणंमि असुद्धं-दोण्हवि गेण्हंतदेंतयाणऽहियं। आउरदिट्ठंतेणं-तं चेव हियं असंथरणे ॥२१॥
भणियं च पंचमंगे-सुपत्तसुद्धन्नदाणचउभंगे। पढमो सुद्धो बीए-भयणा सेसा अणिट्ठफला ॥२२॥
देसाणुचियं बहुजण-मण्णकुलमायरो य तो गुरुओ। कस्स कए केण कयं, दव्विज्जइ पच्छवित्तीहिं ॥२३॥
पोसंति न सुद्धं, न कारियं न परेहिं नायरो न कओ। इय उसिओ न लग्गइ, सुठुवउत्तो असढभावो ॥२४॥
आहाकम्मपरिणओ, बज्झइ लिंपिज्ज सुद्धभोई वि। सुद्धं गवेसमाणो, सुज्झइ आयगम्म कम्मे वि ॥२५॥
मणुसुणिया णं न कयं, न कारियं नाणुमोइयं तं से। गिहिणा कडमायअओ, तिणरक्खसुयस्स को दोसो ॥२६॥

सच्चं तहवि मुणंतो, गिण्हंतो वद्धए पसंगं से। निद्धंधसो य गिद्धो, न मुयइ सजियं पि सो पच्छा ॥२७॥
उद्देसियमोहविभागओ य, ओहे सए जमारंभे। भिक्खाउ कइवि कप्पइ, जो एही तस्स दाणट्ठा ॥२८॥
बारसविहं विभागे चउद्धुद्दिट्ठं कडं च कम्मं च। उद्देससमुद्देसा–देससमाएसभेएण ॥२९॥
जावंतियसमुद्देसं, पासंडीणं भवे समुद्देसं। समणाणं आएसं, निग्गंथाणं समाएसं ॥३०॥
संखडि भुत्तुव्वरियं, चउण्हमुद्दिसइ जं तमुद्दिट्ठं। वंजणमीसाइ कडं, तमग्गितवियाइ पुण कम्मं ॥३१॥
उग्गमकोडिकणेण वि, असुइलवेणं व जुत्तमसणाई। सुद्धं पि होइ पूई, तं सुहुमं बायरं ति दुहा ॥३२॥
सुहुमं कम्मियगंधग्गि–धूमबप्फेहिं तं पुण न दुट्ठं। दुविहं बायरमुवगरण–भत्तपाणे तहिं पढमं ॥३३॥
कम्मियचुल्लियभायण–डोवठियं पूइ कप्पइ पुढो तं। बीयं कम्मियवग्घार–हिंगुलोणाइ जत्थ छुहे ॥३४॥
कम्मियवेसणधूमिय–महवकयं कम्मखरडिए भाणे। आहारपूइय तं, कम्मलित्तहत्थाइछिक्कं च ॥३५॥
पढमे दिणम्मि कम्मं, तेन्नि उ पूइ कयकम्मपायघरं। पूइ तिलेवं पिढरं, कप्पइ पायं कयतिकप्पं ॥३६॥
जं पढमं जावंतिय, पासंडजईण अप्पणो य कए। आरभइ तं तिमीसं ति, मीसजायं भवे तिविहं ॥३७॥
सट्ठाणपरट्ठाणे, परंपराणंतरं चिरित्तरियं। दुविह तिविहा वि ठवणा–ऽसणाइ जं ठवइ साहुकए ॥३८॥
चुल्लुक्खाइ सट्ठाणं, खीराइ परंपरं घयाइयरं। दव्वट्ठिइं जाव चिरं, अचिरं तिघरंतरं कप्पं ॥३९॥
बायरसुहुमुस्सक्कण–मोसक्कणमिइ दुहेह पाहुडिया। परओकरणुस्सक्कण–मोसक्कणमारओ करणं ॥४०॥

पडिसेवणपडिसुणणा संवासणुमोयणेहिं तं होइ । इह तेणरायसुय-पल्लिरायदुट्ठेहिं दिट्ठंता ॥१३॥
सयमेव य गिण्हं, कम्मियभुंजणाइ भणइ पडिसेवा । पडिस्सुणणा उवभोगे, भणिओ लाभोत्ति पडिसुणणा ॥
संवासो सहवासो, कम्मियभोईहिं तप्पसंसाउ । अणुमोयणत्ति तो से, तं च चए तिविहतिविहेण ॥१५॥
पंसुवारसुरागो-मंससममिमंति तेण तस्सुत्ते । वतं पि कयतिकप्पं, कप्पइ पुव्वं करिसघट्टं ॥१६॥
कम्मग्गहणे अइक्कम-वइक्कमा तहऽयारणायारा । आणाअणवत्था-मिच्छत्तविराहणा य भवे ॥१७॥
आहाकम्मामंतण-पडिसुणमाणे अइक्कमो होइ । पयभेयाइ वइक्कम-गहिए तइएयरो गिलिए ॥१८॥
भंजइ आहाकम्मं-सम्मं जो न य पडिक्कमति लुद्धो । सव्वजिणाणाविमुहस्स-तस्स आराहणा नत्थि ॥१९॥
जइभो चरणविणासत्ति-पाणमेयस्स नत्थि ओहेण । बीयपए अइ कत्थवि-पत्तविसेसे य होज्ज अओ ॥२०॥
संथरणंमि असुद्धं-दोण्हवि गेण्हतदेंतयाणऽहियं । आउरदिट्ठंतेणं-तं चेव हियं असंथरणे ॥२१॥
भणियं च पवमट्ठे-सुपरसुद्धमसाणवठमज्झे । पढमो सुद्धो बीए-भयणा सेसा अणिट्ठफला ॥२२॥
ईसाणुचियं बहुवय-मप्पकुसमायरो य तो पुच्छे । कस्स कए केण कयं, कम्मियपडि पच्छसिद्धेहिं ॥२३॥
पोयंति न सुद्धं, न कहियं न एएहिं मायरो न कओ । इय छलिओ न छलगाइ, सुठुपठंतो असढभावो ॥२४॥
आहाकम्मपरिणओ, बज्झइ छिद्दिम्मि सुद्धभोई वि । सुद्धं गवेसमाणो, सुज्झइ आहाकम्मे वि ॥२५॥
नवु छुपिणा तं च कयं, न कारियं नाणुमोइयं तं से । गिहिणा कडमायवओ, जिणदंसणुत्तस्स को दोसो ॥२६॥

॥५५॥ (continued) असढो पासइ तं च्चिय, तओ तया उद्धरे सम्मं ॥५५॥
सेसा विसोहिकोडी, तदवयवं जं जहिं जया पडियं। असढो पासइ तं च्चिय, तओ तया उद्धरे सम्मं ॥५६॥
तं चेव असंथरणे, संथरणे सव्वमवि विगिंचंति। दुल्लहदव्वे असढा, तत्तियमेत्तं च्चिय चयंति ॥५७॥
भणिया उग्गमदोसा, सम्पइ उप्पायणाए ते वोच्छं। जे णज्जकज्जसज्जो, करेज्ज पिण्डट्ठमवि ते य ॥५८॥
धाइ दूइनिमित्ते, आजीववणीमगे तिगिच्छा य। कोहे माणे माया, लोभे अ हवंति दस एए ॥५९॥
पुव्विं पच्छा संथव, विज्जामंते य चुन्नजोगे य। उप्पायणाए दोसा, सोलसमे मूलकम्मे य ॥६०॥
बालस्स खीरमज्जण-मंडणकीलावणंकधाइत्तं। करिय कराविय वा जं, लहइ जइ धाइपिण्डो सो ॥६१॥
कहियमिहो संदेसं, पयडं छन्नं च सपरगामेसु। जं लहइ लिङ्गजीवी, स दूइपिण्डो अणट्ठ(ट्ठ)फलो ॥६२॥
जो पिण्डाइनिमित्तं, कहइ निमित्तं तिकालविसयं पि। लाभालाभसुहासुह-जीविअमरणाइ सो पावो ॥६३॥
जच्चाइधणाण पुरो, तग्गुणमप्पं पि कहिय जं लहइ। सो जाईकुलगणकम्म-सिप्पआजीवणापिण्डो ॥६४॥
माइभवा विप्पाइ व, जाइ उग्गाइ पिउभवं च कुलं। मल्लाइ गणो किसिमाइ, कम्म चित्ताइ सिप्पं तु ॥६५॥
पिण्डट्ठा समणातिहि-माहणकिविणसुणगाइभत्ताणं। अप्पाणं तब्भत्तं, दंसइ जो सो वणिमोत्ति ॥६६॥
भेसज्जवेज्जसूयण-मुवसामणवमणमाइकिरियं वा। आहारकारणेण वि, दुविह तिगिच्छं कुणइ मूढो ॥६७॥
विज्जातवप्पभावं, निवाइपूयं बलं व से नाउं। दट्ठूण व कोहफलं, दिंति भया कोहपिण्डो सो ॥६८॥
लद्धिपसंस(सउ)त्तिइउ, परेण उच्छाहिओ अवमओ वा। गिहिणोभिमाणकारी, जं मग्गइ माणपिण्डो सो ॥६९॥

पाठपरणं पुप्फिदं, पच्छकम्मं पच्छाकम्मं च। सातासायपवयणा, समणाणं अमंसमाणेण ॥४१॥
पायपक्खं मज्झिमा-करणं देपस्स भवण मुक्कीय। वीयं मणिदीवगवक्ख-कुक्खिकुड्डकरपोण ॥४२॥
फिस्सं वीयं मुक्खेणं, चवइ तं सपरवक्खमायेहिं। जुगइकडाइपणाइ-भत्तभडाइल्लेहिं ॥४३॥
समणाणं उप्फिकन्निय, जं देयं देइ तमिय पामियं। तं पुण अरमहणी, उवारियतेल्लमायण ॥४४॥
पक्खिपं जं दव्वं, तवसरसपेहिं देइ साहूणं। तं परियाहिपमेसयं, पणिवुगमहणीहिं विढत्तो ॥४५॥
गिरिणा सपरग्गामाइ-आणियं अभिहडं जईणट्ठा। तं बहुदोसं मेयं, पापडक्खमाइयबहुमेयं ॥४६॥
माइन्नं दुब्भेज्जं, हत्थसयंतो घरेउ तिन्नि तहिं। एगत्थ भिक्खगाही, बीओ दुग कुणइ उवओगं ॥४७॥
मठपाणाइविहियं, उब्भिन्नियं देइ जं तमुब्भिन्नं। समणाइमपरिभोगं, कवाडमुग्घाडियं वा वि ॥४८॥
उड्डमहोमपतिरियगं, मालभूमिहरकुम्भीपरणिठियं। करदुग्गेज्झं वलयइ, जं तं मालोहडं भवइ ॥४९॥
अच्छिन्निय जोसिं, पडाणि जं देंति सामिपहुतेणा। तं अच्छिज्जं तिविहं, न कप्पए मणुमएं तेहिं ॥५०॥
अणिसिट्ठमसिम-भत्तुमयं च बहुसुमसेसु जं दिन्नं। तं च तिहा साहारण-चोल्लगजड्डाणिसिट्ठंति ॥५१॥
आयम्मियजइपासं-डिपत्थमोयरइ तन्तुले पच्छा। सट्ठ[डा] मूलारंभे, जमेस अज्झोयरो तिविहो ॥५२॥
इय कम्मं उद्देसिय-तियमीसज्जोयरंतिमदुगं च। आहारपूइभायर-पाहुडि अविसोहिकोडित्ति ॥५३॥
तीय भयं परं पि हु, करीसमिच्छोविपं कप्पतिकप्पं। कप्पाइ जं तववयणो, सहस्सपाइं पिसहपोम्म ॥५४॥

सेसा विसोहिकोडी, तदवयवं जं जहिं जया पडियं। असढो पासइ तं चिय, तओ तया उद्धरे सम्मं ॥५५॥
तं चेव असंथरणे, संथरणे सव्वमवि विगिंचंति। दुल्लहदव्वे असढा, तत्तियमेत्तं चिय चयंति ॥५६॥
भणिया उग्गमदोसा, सम्पइ उप्पायणाए ते वोच्छं। जे णज्जकज्जसज्जो, करेज्ज पिण्डट्ठमवि ते य ॥५७॥
धाइ दूइनिमित्ते, आजीववणीमगे तिगिच्छा य। कोहे माणे माया, लोभे अ हवंति दस एए ॥५८॥
पुव्विं पच्छा संथव, विज्जामंते य चुन्नजोगे य। उप्पायणाए दोसा, सोलसमे मूलकम्मे य ॥५९॥
बालस्स खीरमज्जण-मंडणकीलावणंकधाइत्तं। करिय कराविय वा जं, लहइ जइ धाइपिण्डो सो ॥६०॥
कहियमिहो संदेसं, पयडं छन्नं च सपरगामेसु। जं लहइ लिङ्गजीवी, स दूइपिण्डो अणहा(ट्ठ)फलो ॥६१॥
जो पिण्डाइनिमित्तं, कहइ निमित्तं तिकालविसयं पि। लाभालाभसुहासुह-जीविअमरणाइ सो पावो ॥६२॥
जच्चाइधणाण पुरो, तग्गुणमप्पं पि कहिय जं लहइ। सो जाईकुलगणकम्म-सिप्पआजीवणापिण्डो ॥६३॥
माइभवा विप्पाइ व, जाइ उग्गाइ पिउभवं च कुलं। मल्लाइ गणो किसिमाइ, कम्म चित्ताइ सिप्पं तु ॥६४॥
पिण्डट्ठा समणातिहि-माहणकिविणसुणगाइभत्ताणं। अप्पाणं तब्भत्तं, दंसइ जो सो वणिमोत्ति ॥६५॥
भेसज्जवेज्जसूयण-मुवसामणवमणमाइकिरियं वा। आहारकारणेण वि, दुविह तिगिच्छं कुणइ मूढो ॥६६॥
विज्जातवप्पभावं, निवाइपूयं बलं व से नाउं। दट्ठूण व कोहफलं, दिंति भया कोहपिण्डो सो ॥६७॥
लद्धिपसंस(सउ)त्तिइउ, परेण उच्छाहिओ अवमओ वा। गिहिणोऽभिमाणकारी, जं मग्गइ माणपिण्डो सो ॥६८॥

मायाए विविहरूवं, रूवं आहारकारणे कुणइ । गिण्हिस्सामिमं निद्धाइ, तो पढु भणइ लोभेण ॥६९॥
कोहे घेवरखवओ, माणे सेवइयखुड्डओ मायं । मायाएऽऽसाढभूई, लोभे केसरयसाहु त्ति ॥७०॥
पुव्वगे संथवि संथवो, दुहा सो य पुव्व पच्छा वा । मायापियाइ पुव्वं, पच्छा य जं कुणइ ॥७१॥
अमायपियमगाइ पुव्वं, पच्छा सासुससुरयाइ जं च जई । आयपरवयमाई, सम्बन्धं कुणइ तदणुरूवं ॥७२॥
साइच्चुत्ता धीरेयवा च, विज्जा विवज्जए मंतो । अन्तद्धाणाइफला, चुण्णा नयणञ्जणाइया ॥७३॥
सोहग्गदोहग्गकरा, पायपलेवाइणो य इह जोगा । पिण्डइमिमे दुट्ठा, जईण सुयवासियमईण ॥७४॥
मङ्गलमूलीण्हवणाइ गब्भवीवाहकरणघायाइ । भवव्वणमूलकम्मंति, मूलकम्मं महापावं ॥७५॥
इय वुत्ता सुत्ताउ, बत्तीस गवेसणेसणादोसा । गहणेसणदोसे दस, लेसेण भणामि ते य इमे ॥७६॥
संकियमक्खियनिक्खित्त-पिहियसाहरियदायगुम्मीसे । अपरिणयलित्तछड्डिय, एसणदोसा दस हवन्ति॥
संकियगहणे भोए, चउभङ्गो तत्थ दुचरिमा सुद्धा । जं संकइ तं पावइ, दोसं सेसेसु कम्माई ॥७८॥
सचित्ताचित्तमक्खियं, दुहा तत्थ भूदगवणेहिं । तिविहं पढमं बीयं, गरहियइयरेहिं दुविहं तु ॥७९॥
संसत्तमचित्तेहिं, लोगागमगरहिएहिं य जईण । सुक्खसचित्ते हिं य, करमत्तं मक्खियमकप्पं ॥८०॥
पुढविजलअगणिपवणे, परित्तणंते वणे तसेसुं च । निक्खित्तमचित्तं पिहु, अणन्तरपरम्परमगेज्झं ॥८१॥
सचित्तचित्तपिहिए, चउभङ्गो तत्थ दुसु पढमेसु । गुरुलहुचउभङ्गिल्ले, चरिमे वि दुचरिमगा सुद्धा ॥८२॥

खिवियव्वत्थमजोग्गं, मत्ताउ तेण देइ साहरियं। तत्थ सचित्ताचित्त, चउभङ्गो कप्पइ उ चरमे ॥८३॥
तत्थवि य थोवबहुयं, चउभङ्गो पढमतईयगाइण्णा। जइ तं थोवाहारं, मत्तगमुक्खिविय वियरेज्जा ॥८४॥
थेरपहुपण्डवेविर–जरियन्धवत्तमत्तउम्मत्ते। करचरणछिन्नपगलिय–नियलण्डु य पाउयारूढो ॥८५॥
खण्डइ पीसइ भुञ्जइ, कत्तइ लोढेइ विक्किणइ। पिञ्जे दलइ विरोलइ, जेमइ जा गुव्विणि बालवच्छा य ॥८६॥
तह छक्काए गिण्हइ, घट्टइ आरम्भइ खिवइ दट्ठु जइं। साहारणचोरियगं, देइ परक्कं परट्ठं वा ॥८७॥
ठवइ बलिं उव्वत्तइ, पिठराइ तिहा सपच्चवाया जा। देन्तेसु एवमाइसु, ओघेण मुणी न गिण्हन्ति ॥८८॥
जोग्गमजोग्गं च दुवे, वि मिसिउं देइ जं तमुम्मीसं। इह पुण सचित्तमीसं, न कप्पमियरम्मि उ विभासा ॥
अपरिणयं दव्वं चिय, भावो वा दोण्ह दाण एगस्स। जइणो वेगस्समणे, सुद्धं नन्नस्स परिणमियं ॥९०॥
दहिमाइलेवजुत्तं, लित्तं तमगेज्झमोहओ इहयं। संसट्ठमत्तकरसाव–सेसदव्वेहिं अडभङ्गा ॥९१॥
एत्थ विसमेसु घेप्पइ, छड्डियमसणाइ होन्तपरिसाडिं। तत्थ पडन्ते काया, पडिए महुबिन्दुदाहरणं ॥९२॥
इय सोलस सोलस दस, उग्गमउप्पायणेसणा दोसा। गिहिसाहूभयपभवा, पञ्च गासेसणाए इमे ॥९३॥
सञ्जोयणा पमाणे, इङ्गाले धूम कारणे पढमा। वसहि बहिरन्तरे वा, रसहेउं दव्वसञ्जोगा ॥९४॥
धिइबलसञ्जमजोगा, जेण ण हायन्ति सम्पइ पए वा। तं आहारपमाणं, जइस्स सेसं किलेसफलं ॥९५॥
जेणइबहु अइबहुसो, अइप्पमाणेण भोयणं भुत्तं। हादेज्ज व वामेज्ज व, मारेज्ज व तं अजीरन्तं ॥९६॥

मइरारसभूमोयम, परभिन्नपणकरण भायणो अभिह। एत्तो मुक्को सज्झाइ, तं बज्झारं च चूमं च ॥९७॥
गुरुवेयणवेयावच-सइमसुजमाणपाणरक्खट्ठा। इरियं च विसोहेउं, सज्झाय म उ सयरसहेऊ ॥९८॥
मइव म जिमेज रोगे, मोक्खपवे सपणामाइउवसग्गे। पाणिदयातवहेउं, अन्ते तणुमोयणत्थं च ॥९९॥
इय तिविहेसणदोसा, लेसेण जहागमं मए भिहिया। एसु गुरुलहुविसेसं, सेसं च मुणेज सुत्ताउ ॥१००॥
सोहन्तो य इमे तह, जइज सव्वत्थ पणगहाणीए। उस्सग्गववायविऊ, अह चरणाड्ढा न हायन्ति ॥१०१॥
जा जयमाणस्स भवे, विराहणा सुत्तविहिसमग्गस्स। सा होइ निज्जरफला, अज्झत्थविसोहिजुत्तस्स ॥
इयपं जिणवल्लहेण गणिणा, जं पिण्डनिज्जुत्तिओ, किंची पिण्डविहाणजाणणकए, भव्वाण सव्वाण वि।
दुट्ठं सुत्तनिउत्तसुद्धमइणा, भत्तीइ सत्तीइ तं, सम्मं सम्ममणच्छरा सुयहरा, सोहिन्तु सोहिन्तु य ॥१०३॥

॥ इति पिण्डविसुद्धिप्रकरणं समाप्तम् ॥